

*după
PE 1085*

revista arhivelor

ANUL L

VOL. XXXV

NR.

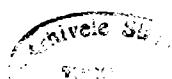
1

BUCUREȘTI
1973

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Revista Arhivelor

ANUL L
VOL. XXXV
Nr. 1

P.47211/1973

BUCUREȘTI
1973

COMITETUL DE REDACȚIE

Vasile ARIMIA, Florea BOERAȘ, Ioana BURLACU, Ștefan HURMUZACHE — redactor șef,
Dumitru IVĂNESCU, Ion MĂRCUȘ, Maria PÎRVULESCU, Ioan PUȘCAȘ, Ion RANCA, Maria
SOVEJA, Gheorghe UNGUREANU.

Redactori: Mioara TUDORICA
Cornelju LUNGU

Secretar de redacție: Rodica MUȘETOIU

CITEVA DATE ECONOMICE PRIVIND MOȘIILE DIN MOLDOVA ALE FONDULUI BISERICESC BUCOVINEAN

ELENA MOISUC

Odată cu secularizarea averilor mănăstirești din Bucovina, ordonată de Iosif al II-lea în anul 1783, au intrat în administrația organelor de stat Habsburgice nu numai moșiile din Bucovina, ci și numeroasele moșii din Moldova, cu care domnitori și boieri înzestraseră de-a lungul veacurilor mănăstirile bucovinene. Dificultatea administrării unor moșii într-un stat străin, ca și dorința de a vedea intrată în tezaurul public o sumă bine venită în împrejurările de atunci determină guvernul din Viena să procedeze la o vânzare în bloc a tuturor moșiilor din Moldova, după ce încercase fără prea mult succes un schimb cu mănăstirile și boierii din Moldova care posedau moșii în Bucovina. Tratatul pentru vânzarea acestor moșii, purtat între anii 1798—1805, când cu Teodor Mustăță, omul de afaceri al unui consorțiu de boieri, când cu Constantin Ipsilanti, care dorea să-și însușească aceste moșii, sau cu ceilalți domnitori care s-au perindat în acest interval pe tronul Moldovei, Alexandru Suțu și Alexandru Moruzi, sînt în general cunoscute din rapoartele consulilor austrieci¹, ca și din lucrările de istoriografie despre Fondul bisericesc din Bucovina².

Cercetări recente în arhivele Vienei au scos la iveală, în problema enunțată, o bogată documentație economică, statistic-descriptivă³, ca și unele informații privind motivele economice și politice care — dincolo de concurența boierilor moldoveni pentru acapararea moșiilor — au dus la un moment dat la rezilierea contractului de vânzare a moșiilor și la tergiversarea ani de zile a acestei afaceri.

În 1802, arhiducele Carol, pe atunci ministru de război, scria⁴ Cancelariei Curții că nu poate fi de acord cu vânzarea unui avut atît de mare al statului pentru o sumă atît de neînsemnată ca cea de 331.000 fl. oferită de Mustăță sau cea — nu cu mult mai mare — oferită de domnul Moldovei.

¹ Hurmuzaki, Doc. XIX₁₋₂

² I. Nistor, Istoria fondului bisericesc din Bucovina, Cernăuți, 1921

³ Haus-Hof- und Staatsarchiv Wien, Kabinettsarchiv, Fassbenderakten, Karton 3—6; Staatskanzlei, Provinzen, Bukowina, Fasz. 1. Ambele materiale documentare sînt cuprinse la D.G.A.S. București în Colecția de microfilme Austria, rola 117, cadrele 830—1076, 1087—1109. În continuare se va cita numai numărul cadrului din această rolă.

⁴ c. 1101—1104.

El arăta că moșiile din Moldova cu 213.179 iugăre și 640 stinjeni patrați, cu ogoare, fînațe, iazuri, păduri, care cuprind o suprafață de 21 7/8 mile pătrate, sînt mai întinse cu 1 7/8 mile pătrate decît principatul Anhalt-Dessau, care aduce statului un venit anual de 595.000 fl. și mai întinse cu 2 7/8 mile pătrate decît principatul Nassau-Weilburg împreună cu comitatul Ober-Isenburg, care aduce statului un venit anual de 642.000 fl. „Încă în anul 1781”, spune el, „ofițerii trimiși în Bucovina pentru lucrările cartografice au evaluat iugărul de pămînt în Bucovina și Moldova la 20 fl., deci chiar în acea vreme moșiile au fost evaluate la 263.500 fl.; numai pădurile de pe aceste moșii sînt evaluate la mai bine de 5 milioane fl.”.

Cancelaria de Stat la rîndul ei justifică⁵ menținerea proprietății mixte, care a fost o urmare firească a ocupării Bucovinei, prin interesul politic al Curții Imperiale „de a-și păstra deschisă, în viitoarele evenimente posibile, o influență în Moldova”. Concepția Cancelariei Curții era încurajată și de declarațiile făcute internunțului de la Constantinopol de către Constantin Ipsilanti — care, fiind detronat, nu mai era interesat în achiziționarea moșilor — că aceste moșii „valorează de două ori prețul oferit și sînt cele mai bune pămînturi din Moldova, ele constituie pentru Curtea Imperială o prețioasă „*pierre d'attente*”, din care ar putea scoate profit într-o viitoare campanie”⁶. Speculînd tulburările pricinuite de Pazvantoglu în Țara Românească, administratorul cameral Dănsy alcătuia un lung memoriu, intitulat „Despre necesitatea ca Austria să ia în stăpînire provizorie Moldova, dincolo de ceea ce posedă în prezent”⁷. „Noi avem”, spune el, „un picior stabil în Moldova și n-avem decît să tragem foloasele”. Printre numeroasele avantaje care ar rezulta pentru Austria dintr-o astfel de acțiune, el enumeră și avantajul economic de a stăpîni o provincie ca Moldova, care, „în ce privește fertilitatea nu are pereche în monarhie”.

Dar în afară de aceste aprecieri generale cu privire la valoarea economică a Moldovei și a moșiilor moldovene aflate în stăpînire austriacă, mai găsim aici o documentație concretă, elaborată de aparatul de stat habsburgic, privind suprafața fiecărei moșii în parte, numărul familiilor așezate pe moșii, modul de folosire a pămînturilor, veniturile camerale de la fiecare moșie pe o perioadă de 10 ani, relațiile agrare, în special sub aspectul raporturilor stăpînului de moșii cu arendașii, adică o serie de date economice, care — ținînd seamă de penuria informațiilor de acest gen pe perioada respectivă din izvoarele istorice interne — sînt deosebit de prețioase.

Dintr-un tabel⁸ din 1791 reiese că Fondul bisericesc bucovinean stăpînea în Moldova 57 de sate și predii (inclusiv viile de la Odobești și Cruce), ceea ce reprezintă mai bine de o pătrime⁹ din satele mănăstirești din Moldova. În alt tabel (Anexa 2) din 1799, aceste sate și predii sînt grupate în 38 moșii. Aici se indică numele moșiilor și districtul <ținutul> în

⁵ c. 1095—1100.

⁶ c. 972—974.

⁷ c. 959—965.

⁸ c. 899—901.

⁹ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*. vol. II Moldova, Edit. Acad. R.S. România, 1966, p. 6. Aici se arată că — în baza Condiții liuzilor din 1803 — numărul satelor mănăstirești din Moldova ar fi de 215; S. Vianu, *Cu privire la problema descompunerii feudalismului în Țările Române*, în „Studii și Referate privind Istoria României”, Partea I-a, Edit. Acad. R.P.R., 1954, p. 822, calculează, în baza aceleiași Condiții liuzilor, la 306 numărul satelor mănăstirești.

care sînt situate. Pentru unele din ele — și anume cele cărora li s-a făcut ridicarea de planuri în timpul ocupației austriece — se arată lungimea și lățimea în stinjeni, „după măsurătoarea geometrică”. Celelalte s-au aflat în acea parte a Moldovei, „care în ultimul război cu turcii, fiind sub ocupație rusă, este pentru noi o terra incognita”¹⁰ din punct de vedere topografic-militar, cum declara administratorul cameral Dănsy. După cum se vede din tabel, cele 38 de moșii ocupau o suprafață totală de 118.433 fălci, ceea ce echivalează cu 213.179 iugăre și 640 stinjeni pătrați.

Totalul veniturilor camerale de la aceste moșii pe o perioadă de 10 ani — între 1789—1799 — a fost de 163.374 florini și 20 creițari, ceea ce înseamnă un venit mediu anual de 16.337 florini și 26 creițari. Venitul acesta extrem de mic — aproximativ de 40 de ori mai mic decît cel al principatelor germane amintite de arhiducele Carol — în ciuda recunoașterii calității solului moldovean, se explică prin aceea că moșiile nu erau administrate în regie proprie, ci prin arendași. În afară de antagonismul inerent relației dintre arendași și proprietarii funciari de care vorbește K. Marx¹¹, se mai adăugau aici unele împrejurări locale care contribuiau la menținerea arenzii la un nivel foarte scăzut. Documentele vorbesc de uzurpările de moșii făcute de boierii învecinați cu moșiile Fondului bisericesc — uzurpări, care serveau de pretext arendașilor pentru a amîna și a diminua plata arenzii — mai vorbesc de incitația arendașilor de către Teodor Mustăță, el însuși arendaș și restanțier în plata arenzii, care voia să demonstreze că statul austriac ar cîștiga mai mult dacă ar vinde lui Mustăță toate moșiile la prețul oferit de el. Vorbesc de asemenea de proasta administrație a moșiilor moldovene, de neglijența Direcției Sf. Ilie, de care depindeau moșiile respective, care a contribuit ca restanțele din arenze să se ridice la începutul anului 1802 la 66.000 fl.¹² Gaspari Belleval, fost plenipotențiar al lui C. Ipsilanti în tratativele pentru cumpărarea moșiilor și mai apoi, sub Al. Suțu, devenit secretar de stat al Moldovei pentru relațiile externe, înaintează în aprilie 1802¹³ o listă a arendașilor cu restanțe de plata arenzii, indicînd și motivele pentru care n-au plătit. Între cei 22 arendași restanțieri, el indică 8 cu motivația uzurpării, 4 ajunși în stare de faliment, 4 care au părăsit moșiile, 4 aflați în stare de sărăcie și unul singur care se obligă că va plăti. Că uzurparea moșiilor moldovene ale Fondului bisericesc bucovinean constituia o realitate înscrisă în procesul mai general de acaparare a moșiilor caracteristic secolului al XVIII-lea, rezultă și din descrierile moșiilor¹⁴, anexate la tabelul pe care îl publicăm. Jumătate din cele 38 de moșii erau implicate în certuri pentru hotăr cu posesorii moșiilor învecinate. Astfel, boierul Cananău luase samavolnic în stăpînire cea mai mare parte din Serafinești, după arătarea din 1791 a arendașului Cosmachi Ziloti; stolnicul Iordachi Luchi, proprietarul moșiei Săveni, uzurpase 938 1/4 fălci din prediul învecinat, Pustiul; Manolachi Bals. proprietarul moșiei Ciorbeni și hatmanul Costachi Ghica, proprietarul moșiei Mileanca, uzurpaseră 600 fălci din prediul Podraga; boierul Matei Cantacuzino smul-

¹⁰ c. 961.

¹¹ K. Marx, Capitalul, vol. III₂, Buc. 1955, p. 642.

¹² c. 801—803.

¹³ c. 936—939.

¹⁴ c. 833—879.

sese jumătate din moșia Frumoasa; boierul Hurmuzaki își însușise un sferl din prediul Hodora, precum și o moară de măcinat; un boier moldovean, stăpîn al satului Vărticeni, acaparase jumătate din Zuflinți; din moșia Ghizdita au fost răpite 3 000 de fălci; moșiile Mogoșești și Sulița Nouă au fost uzurpate în întregime, iar din Nihoreni nu mai rămăsese în stăpînirea Fondului bisericesc decît 70 fălci de finat; din moșia Dobronăuți fuseseră smulse 300 fălci, 2 mori și o vie de 6 pogoane; suprafețe mai mult sau mai puțin întinse din moșiile Mănăstirești, Nicșeni, Ibănești, Văculești, Strahotin, Feredeeni, Slătunoaia, Verbia, ca și din vile de la Odobești și Cruce erau contestate de proprietarii din jur. Dar cazul cel mai drastic de nesocotire a stăpînirii austriece asupra moșilor moldovene este acela al elucerului Teodor Balș, arendașul moșiei Flămînzi. Încă din 1787 i se reproșa acestuia nu numai că trece sub tăcere — în ciuda obligației din contractul de arendă — încălcările moșiei de către proprietarii vecini, dar că a acaparat el însuși moșia Dragoteni care era arendată lui Costachi Porczilla, fără a-i da acestuia o compensație pentru arenda plătită. Ba mai mult, neachitîndu-și arenda pentru moșia Flămînzi, în 1791 Fondul bisericesc a arendat-o prin licitație baronului Vartires Capri. Dar Balș a gonit pe noul arendaș cu vitele sale, precum și pe Moldovan, curatorul moșilor Fondului bisericesc, a ris de rapoartele și notele Direcției economice din Rădăuți și a rămas mai departe în stăpînirea moșiei Flămînzi, deși n-a plătit nici o arendă mai bine de trei ani. Pînă cînd în 1791, în timpul ocupației austro-ruse a Moldovei, prin intervenție la generalul rus. S. Laskarov, Fondul bisericesc a reușit să încaseze ceva de la T. Balș, după multe cheltuieli și acceptînd o reducere de arendă. „Ce să ne mai mirăm”, spune ¹⁵ administratorul cameral, „că moșiile Fondului bisericesc din Moldova, în special cele unde arendașul era un boier puternic, au fost atît de atacate și îngustate în hotare”.

Dacă împrejurările amintite nu puteau rămîne fără influență asupra cotei arenzii, factorul decisiv în menținerea arenzilor la un nivel foarte scăzut a fost însă, fără îndoială, perspectiva pentru arendaș a unei rente feudale mici, datorită numărului mic de țărani așezați pe aceste moșii. Astfel, în descrierile moșilor apar ca lipsite cu totul de „supuși” (Untertanen), adică de țărani așezați pe moșie și prestînd dijmă și boieresc, următoarele moșii: Nicșeni, Bălinți, Stubleni Petricani, Pustiul, Podraga, Strahotin, Feredeeni, Osonești, Oroșeni, Ciorsaci, Seligești, care împreună cuprindeau o suprafață de aproape 20 000 fălci. Vin apoi ca număr de „supuși”: Zuflinți cu 3 familii, Ghizdita cu 6 țărani, Hodora cu 7 familii, „de fapt argați ai arendașului, care nu plătesc dări urbariale”; Horodiștea cu 10 familii, Serafinești + Mitești cu 10 familii; Botești cu 15 familii, Mogoșești + 1/3 din Nihoreni + parte din Sulița Nouă cu 30 țărani, Noscova (Braicău) cu 30 țărani, Rușioara cu 38 familii, jumătate din satul Filipăuți cu 40 familii, Slătunoaia cu 50 familii, Stăuceni + Brădinești cu 60 familii, Mănăstireni cu 60 familii, Dersca cu 60 familii, Onțeni cu 65 familii, Mîndrești cu 70 familii, Verbia cu 80 familii, Bălești + Semenita cu 80 familii, Napadava cu 80 familii, Fălticeni + Răciuleni cu 90 familii, Holda + Cruce cu 90 familii, Flămînzi (cu oameni caracterizați ca „deosebit de iubitori de gîlceavă și nesupuși”) + Urziceni (în text: Uriceni) + Dăgmășeni

+ Dragoteni cu 95 familii, Văculești cu 100 familii, Dobronăuți cu 100 familii, Frumoasa cu 150 familii, Vorniceni + Pomirleni cu 170 familii, Ibănești + Cristinești + Măgura cu 230 familii și în fine Fărăoani cu 400 familii. Nu se indică populația de pe moșiile situate în județul Iași : Covașna (Orilița), jumătate din Rusănești <în text : Rușenița> și stupina Bohotin (Bazga).

O confruntare a datelor de mai sus ¹⁶ cu singurul recensământ mai apropiat ca an, pe care îl avem în izvoarele interne, anume acela din „Condica liuzilor” ¹⁷ din 1803, duce la următoarele constatări : izvorul extern — descrierile moșiilor făcute de direcția camerală austriacă — aduce date statistice și pentru acele sate, destul de numeroase, necuprinse în izvorul intern, despre care s-a emis ipoteza ¹⁸ că ar fi fost sate scutelnice; pentru unele sate, datele statistice din cele două izvoare sînt destul de apropiate, dacă unitatea fiscală „liude” semnifică în Moldova o singură familie; pentru alte sate însă diferențele statistice sînt atît de mari, încît nu pot fi explicate prin modificări survenite în cei cinci ani care despart cele două izvoare, ci mai curînd prin confuziile din Condica liuzilor asupra proprietarilor satelor, confuzii înlesnite de situația de fapt, creată de uzurpările de moși.

Dintr-un tabel centralizator din 1802, întocmit „după ultima conscripție” ¹⁹ reiese că pe moșiile din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean trăiau 2219 familii cu 11095 suflete.

¹⁶ Numele satului	Descrierea camerală	Condica liuzilor
	din 1798	din 1803
Botești	15 familii	23 liuzi
Noscova	30 țărani	32 „
Mănăstireni	60 familii	62 „
Onțeni	65 „	80 „
Mîndrești	70 „	72 „
Napadava	80 „	75 „
Dobronăuți	100 „	84 „
Vorniceni + Pomirleni	170 „	200 „
Văculești	100 „	150 „
Frumoasa	150 „	94 „
Ibănești + Cristinești + Măgura	230 „	376 „
Fărăoani	400 „	133 „
Flăminzi + Urziceni + Dăgmășeni		
+ Dragoteni	95 „	180 „
Holdea + Cruce	90 „	263 „
Fălțiceni	60 „	22 „
Filipăuți (jumătate de sat)	40 „	182 „
Ghizdita	6 țărani	50 „
Horodiștea	10 familii	40 „
Serafinești + Mitești	10 „	148 „
Mogoșești + 1/3 Nihoreni + parte din Sulița Nouă	30 țărani	125 „
Nicșeni	fără supuși	98 „
Feredeeni	„ „	66 „

Observație : În Condica liuzilor se face mențiunea proprietarului (altul decît „clirosul bucovinean”) la următoarele sate : Horodiștea a Hurmuzăkeștilor, Serafinești a căminarului Andoni Ziloti, Sulița Nouă răzășească, Nihoreni a medelnicerului Vasile Holban, Feredeeni împreună cu via spătarului Iordachi Crupenschi.

¹⁷ Publicată în Uricariul, vol. VII și VIII.

¹⁸ S. Vianu, *Cu privire la problema descompunerii feudalismului în Țările Române*. În „Studii și Referate privind Istoria României”, Partea I-a, edit. Acad. R.P.R., 1954, p. 822.

¹⁹ c. 881—884.

Din același tabel reiese că, din totalul suprafeței moșiilor, numai 10 000 de iugăre erau folosite pentru agricultură, în timp ce fînătele ocupau 90 000 iugăre, iar pășunile 113.179 iugăre și 640 stinjeni pătrați. Cu excepția moșiilor Holda și Cruce, situate în munte înalt, Serafinești și Mitești expuse inundațiilor Siretului, Feredeeni și Botești cu pămînturi în parte mlăștinoase, Slătunoaia, Verbia, Osonesti, Oroșeni, Mogoșești + Nihoreni + Sulița Nouă, Covașna + Rușenița + Bohotin, cu pămînturi improprii pentru agricultură, celelalte moșii sînt prezentate ca avînd pămînturi bune și foarte bune, egal de proprii pentru agricultură, ca și pentru fînăț. Nu trebuie neglijat, desigur, nici locul pe care îl ocupă pădurile în cadrul acestor moșii (anexa 1). Așa de exemplu la Dersea, jumătate de moșie este acoperită de pădure. Aproape tot la fel este situația și pe moșiile Horodiștea, Flămînzii, Dobronăuți, Rușioara.

Agricultura era practică de țărani pe loturile ținute în folosință, pentru care dădeau arendașului taxa urbarială de 2 fl. și 30 cr. de familie, precum și dijma din bucate, ca și din fin. În descrierile moșiilor se arată că la Stăuceni + Brădinești țărani practică intens agricultura, deoarece găsesc desfacere în orașul din apropiere, Botoșani; la Vorniceni + Pomîrleni, la Mănăstireni, la Flămînzii, ca și la Strahotin (aici de către locuitorii vecini, căci moșia era lipsită de „supuși”) se cultivă tot felul de cereale, aducînd arendașului dijmă mare; la Seligești (moșie lipsită de „supuși”) pămînturile sînt folosite de satele din jur contra dijmă; la Verbia, țărani cîi mai bogați țin în folosință între 30—40 fâlci fînăț, căci sînt obișnuiți să vîndă mult fin; la Fălticeni + Răciuleni, la Dersea, Dobronăuți, Rușioara, Bălești + Semenita, ca și la Fărăoani, arendașul rămîne cu puțin pămînt sau chiar de loc pentru el, căci pămîntul abia ajunge țărănilor. Despre o „conomie alodială” <rezervă seniorială> nu este vorba decît la Ibănești + Cristinești + Măgura, unde arendașul Mihalachi Czerniewski „pare să fi scos din agricultură și din propinații aproape tot atît de mult, ca și din creșterea animalelor”. Pe această moșie, „una din cele mai frumoase și mai mari din Moldova”, în 1786 au fost construite din nou sau au fost renovate pe socoteala Fondului bisericesc clădiri solide din stejar (conac și dependințe, grajduri, șoproane, hambare, mori) evaluate la 3394 fl. și 37 cr., din care cheltuielile în numerar fac 2394 fl. și 37 cr., iar robota prestată gratuit face 1 000 fl. De asemenea la Vorniceni + Pomîrleni, același arendaș Czerniewski se ocupa, alături de creșterea vitelor și de agricultură. În 1791, el primea din partea Fondului bisericesc bonificații pentru construirea unui iaz și a unei mori.

Veniturile principale ale arendașilor se realizau însă din creșterea animalelor. Astfel aflăm că la Nicșeni, arendașul Vartires Capri, negustor armean din Suceava, care obținuse titlul de baron, crește peste 1 000 bucăți vite cornute și „nu este tulburat în economia sa de vite de nici un țăran, căci nu există nici unul așezat pe moșie”; la Bălinți arendașul ține 300 bucăți boi de îngrășat, o herghelie de 200 cai și o crescătorie de juninci; la Strahotin, arendașul are o herghelie de 100 cai, 70—80 boi de îngrășat, 30 vaci cu viței; la Slătunoaia arendașul ține cîteva sute de vite cornute; la Stubieni + Petricani + Pustiul, arendașul Bogdanovici — se pare tot armean și tot cu titlu de nobil — ține 1600 boi de îngrășat, o herghelie de 500 — 600 cai, crescătorie de juninci, cîteva sute de oi și capre, folosind munca salariată a 75 de argați. „Nimeni nu mină din Moldova spre Silezia

vite îngrășate mai frumoase decît arendașul din Stubieni". Administratorul cameral citează cu această ocazie pe Dimitrie Cantemir care spune că „cei mai grași și mai buni boi se găsesc pe pîrîul Sărata din ținutul Fălciu și pe rîul Bașău", care trece prin moșiile amintite mai sus, „fiindcă acolo pășunile sînt foarte sărate și au ierburi subțiri și grase. Numărul boilor este atît de mare, încît ajunge nu numai pentru întreținerea vieții locuitorilor, dar îl aduce și în stare să plătească cele mai grele dări pe care le cer turcii de la ei". Administratorul cameral consideră că descrierea lui Cantemir este valabilă în general despre toate moșiile din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean, deoarece pe cele mai multe din aceste moșii există lacuri sărate care priesc vitelor. Locul important pe care îl deține creșterea vitelor în economia Moldovei în general reiese și din informația aceluiași administrator cameral că pentru aprovizionarea cu carne de vită a Vienei se cheltuiesc anual în Moldova 2 milioane de florini și că mii de proprietari din Moldova vind boi Prusiei, Galiției, Sileziei, Roemiei, Austriei, Transilvaniei ²⁰.

În ce privește celelalte venituri din moșii, o socoteală mai amănunțită avem numai pentru moșia Fărăoani ²¹, anume din anul 1787, cînd moșia era administrată direct de Direcția economică din Rădăuți, prin vîtaful Vasile Ieremia. De aici reiese că venitul din taxa urbarială a fost de 271 fl. În acel an numărul familiilor era de 271, iar taxa urbarială era — potrivit unui privilegiu — de 1 fl. de familie. Pînă în 1798 — cînd se efectuează descrierile moșiilor — populația sporise la 400 de gazde, „mai mult secui din Transilvania, dezertori din armata austriacă" așezați aici după războiul ruso-austro-turc și care, „din lipsă de pămînt, se hrănesc mai mult cu meșteșugul dogăritului, dar care au o situație materială foarte bună". Prin intervenția Administrației militare din Bucovina pe lîngă domnul Moldovei, privilegiul locuitorilor din Fărăoani de a plăti ca taxă urbarială numai 1 fl. de familie fusese anulat și ei plăteau în 1798 la fel cu toți ceilalți „supuși" de pe moșiile moldovene ale Fondului bisericesc, adică 2 fl. și 30 cr. de familie. Din dijma pe fin <răscumpărată în bani> se încasase în 1787 la Fărăoani 97 fl. și 42 cr., din dijma pe albine <răscumpărată în bani anume 1 1/2 cr. de fiecare stup> 2 fl. și 45 cr., din darea pe carnea de vită tăiată acasă <1 ocă de carne de fiecare vită sau în bani> 2 fl. și 45 cr., din taxa de tîrg <de 1 1/2 cr. de fiecare negustor armean care expune marfă la tîrg, tîrgul ținîndu-se în fiecare duminică> 1 fl. și 27 cr. Dijma în natură, din bucate, a fost de 1 3/4 căruțe de grîu, 1 3/4 căruțe de secară, 13 1/2 căruțe de ovăz, 190 căruțe de porumb, 2400 snopi de cîneapă, 350 vedre de vin (pentru care s-a plătit vîdrăritul domnesc 33 fl. și 10 1/2 cr.), 6 căruțe de porumb ca taxă pentru dreptul de moară (Mühlensins) de la cele 12 mori ale „supușilor", 3 1/2 căruțe de porumb ca uium de la moara domnenială de pe Gîrla.

Un loc aparte în descrierile moșiilor din documentația noastră îl ocupă riurile și iazurile, cu bogăția lor în pește. Astfel, la Onțeni se afla un iaz cu o suprafață de 30 fălci; din iazul de pe Ursoaia, moșia Mănăstireni, cu o suprafață de 27 fălci, se făcea aprovizionarea cu pește a orașului Botoșani; producția de pește din cele 3 iazuri cu o suprafață de 20 fălci

²⁰ c. 993—994.

²¹ c. 871—872.

de pe moșia Ibănești își găsea desfacere la Dorohoi; cele două iazuri cu o suprafață de 15 fălci de pe moșia Vorniceni alimentau cu pește piața de la Herța și Dorohoi; pe moșia Fălticeni se găsea un iaz cu o suprafață de 20 fălci și se practica în Somuz pescuitul clandestin care nu aducea arendașului nici un venit; bălțile bogate în pește, care ocupau jumătate din suprafața moșiei Frumoasa, „garantează arendașului cea mai mare parte a venitului”, de aici „grecii duc cu carul la Iași pentru vânzare cele mai variate feluri de pești”; la Napadava, „fiecare copil pescuiește și are o plasă” și se dă arendașului o dare din pescuit. Fondul bisericesc mai avea în stăpânire o suprafață de 30 de fălci din Balta Luciului, la care participau și alți boieri. Partea Fondului bisericesc, fostă proprietate a mănăstirii Solca, era cea mai bogată în pește, fiindcă era la mijloc și aproape toți peștii se retrăgeau aici vara când se usca balta. „Dacă Fondul bisericesc ar vrea să vîndă partea sa, ar primi 100 galbeni pînă la 1 000 florini turcești”²². Descrierea Bălții Luciului dă prilej administratorului cameral să facă un lung excurs istoric, să rememoreze impasul în care s-a aflat Petru cel Mare cu armata sa pe aceste locuri și să flateze orgoliul habsburgic de a stăpîni un loc istoric. „Chiar dacă această posesiune nu ar avea alt folos, ea poate prileji considerația instructivă că nu există nici o situație atît de rea în viața individuală, ca și în cea a statului, din care să nu te poată salva curajul și rațiunea”.

Pădurile, acolo unde se aflau din belșug, ca la Ibănești și Flămînzii, aprovizionau cu lemn de construcție și de ars chiar și sate străine. Ele aduceau probabil arendașilor un mic venit, căci în descrierile moșiilor lipsite de pădure se face mențiunea că locuitorii își procură lemnele de pe moșiile particulare cele mai apropiate, în schimbul unei taxe de 2 parale carul. Cea mai vitregită în privința aprovizionării cu lemne pare să fi fost moșia Frumoasa, unde țăranii „ard bălîgar și stuf, iar arendașul cumpără de la plutașii de pe Dunăre, plătind uneori 10 fl. pentru un trunchi de lemn mijlociu, care abia dacă are 1—2 stînjeni lungime”. Despre țăranii așezați pe moșiile din județul Iași se face mențiunea că se hrănesc, printre altele, și din comerțul cu lemn de construcție, „căci au voie să taie liber în pădurile considerabile dimprejur lemne pe care le transportă la Iași”.

Fondul bisericesc bucovinean mai poseda 36 pogoane de vie la Odobești și Cruce, care se arendau împreună cu moșia Fărăoani. Parte din vii fuseseră însă uzurpate sau neglijate, astfel că în 1787 se notează că de pe 26 pogoane au fost recoltate 1712 vedre de vin, care s-a vîndut cu prețuri variabile între 22—30 fl. suta de vedre, cumpărătorul obligîndu-se să plătească el vîdrăritul domnesc.

În descrierile moșiilor se acordă un loc și clădirilor domeniiale, în special morilor și cîrciumilor, venitul din mori și din „propinații” constituind o parte importantă din veniturile arendașilor. Dintr-un tabel centralizator²³ reiese că Fondul bisericesc poseda pe moșiile moldovene 22 de mori de măcinat cu 27 de vîrtejuri și 30 de cîrciumi. După cum am văzut, la Fărăoani, alături de moara domeniială, existau 12 mori particulare. De asemenea și pe alte moșii, ca Slătunoaia, Dobronăuți, Napadava, particularii aveau mori pentru care plăteau arendașilor o rentă anuală. La Slă-

²² c. 858—861.

²³ c. 881—881.

tunoaia, această rentă era de 20 fl. Locuitorii moșiei Fărăoani aveau privilegiu de la domnii Moldovei de a desface în sat propria producție de vin, destul de însemnată, astfel încât aici nu putea exista o circumscripție domenală. Pe moșia Holda + Cruce funcționau 4 mori particulare de scînduri, care plăteau arendașului o rentă. În fine, se mai menționează și o fabrică de postav, fără a se indica locul.

Informațiile despre moșiile moldovene se bazează pe cunoașterea la fața locului, prin funcționarii camerali : inginerul Hirsch pentru măsurarea moșiilor, Toma Moldovan, curatorul moșiilor, inspectorul cameral Pauli, consilierul aulic v. Erggelet. Cu oarecare rezervă sînt prezentate numai știrile despre moșiile Frumoasa, Selighești, Holda + Cruce, Napadava + Zulfliști + Ghizdita + Noscova. La Frumoasa, „din cauza incursiunilor cazacilor, tătarilor și turcilor din Bender, țăranii sînt mereu pe picior de fugă”, iar arendașii „chiar și în timp de pace nu stau mult aici”; ei ar putea crește turme de vite, căci au teren întins de fină, „dar puțini din ei au curajul, căci hoarde de tîlhari le răpesc vitele”. Holda + Cruce se află în munte înalt, la granița Transilvaniei, și sînt locuite „numai de hoți și dezertori, astfel încît nici chiar arendașul nu se încumetă totdeauna să călătorească prin aceste moșii”. La fel pe moșiile Napadava + Zulfliști + Ghizdita + Noscova „nici arendașii nu stau în această regiune nesigură, ci dau în subarendă locuitorilor moșiile și imobilele”. Despre Selighești „știrile sînt contradictorii, după unele această moșie este un prediu, după altele ea se află la munte și aceasta contrazice conceptul obișnuit de prediu”. Ca sursă de informații pentru aceste moșii sînt folosiți foști arendași care au ținut înarendă mai mulți ani și au administrat ei înșiși aceste moșii. Pentru Holda + Cruce, ca și pentru moșiile din ținutul Soroca știrile sînt controlate ulterior prin curatorul Moldovan, „ele pot fi deci considerate foarte demne de încredere”. Din aceste afirmații ale administratorului cameral poate fi constatată scrupulozitatea cu care au fost întocmite descrierile moșiilor.

Datele tabelului din Anexa 1 ne arată că veniturile camerale din arenze se afluau pretutindeni în creștere, cu fiecare reînnoire a contractelor dearendă. Dintr-un alt tabel ²⁴ comparativ reiese că veniturile din arenda moșiilor moldovene au crescut de la 7608 fl. în anul 1786 la 21213 fl. și 18 cr. în anul 1802. Această perspectivă de creștere continuă a veniturilor din arenze, dar mai ales schimbările care se pregăteau în Moldova încă de la sfîrșitul anului 1802 și care își vor găsi concretizarea — pe planul obligațiilor urbariale — în hrisovul lui Alexandru Moruzi din 3 ian. 1805, determină pe administratorul cameral Dănsy să întocmească un lung raport ²⁵ către arhiducele Carol și să insiste ca moșiile moldovene să fie păstrate pentru Fondul bisericesc bucovinean. „În Moldova”, spune el la 17 decembrie 1802, „a avut loc o adevărată revoluție : rușii au trimis un consul general, pe consilierul Gervais, și printr-un patent au făcut cunoscut în țară să nu se plătească în nici un caz de aici înainte domnilor mai mult de 8 ceferti impozit și 4 ceferti ajutorință, ceea ce înseamnă — calculînd cefertul a 60.000 lei — 720.000 lei sau 480.000 fl. Se interzice orice luare arbitrară de cereale pentru Poartă, cerealele trebuie să fie negociate și plătite în

²⁴ c. 1043.

²⁵ c. 986 — 995.

numerar. Țara lucrează, sub protecția rușilor, la o nouă reglementare a obligațiilor urbariale, care pe viitor vor consta pentru fiecare țăran, în afară de dijmă, din două zile pe săptămână robotă; rușii vor să dea posibilitate moșierilor să extindă și să îmbunătățească agricultura și în acest scop au fost sistate obligațiile exagerate față de domnitor, care contravin tratatelor. Noile obligații urbariale depind încă de sancționarea domnului. Suțin a fost înlăturat și a fost numit ca domn Moruzi, un client al Curții ruse”.

Chiar dacă hrisovul lui Al. Moruzi ²⁶ n-a fixat numărul de zile de robotă, dar stabilind numărul de prăjini pe care fiecare gospodar este obligat să le are, să le prășească, să le secere etc. pentru stăpinul moșiei, precum și celelalte munci obligatorii, numărul de zile prestate va fi atins desigur eifra prevăzută de administratorul cameral. În perspectiva sporirii zilelor de robotă de la 12 la 96 pe an, el apreciază valoarea moșiilor moldovene la cel puțin 3 milioane florini renani. Totodată el îndeamnă autoritățile habsburgice să procedeze și în Bucovina la o reglementare a obligațiilor urbariale și la dotarea țăranilor cu proprietăți fixe, „căci nu e onorabil pentru austrieci, ca popor civilizat, să mențină status quo-ul moștenit de la moldoveni, când chiar și moldovenii au început să-și dea seama de lipsurile și influența dăunătoare a urbariului lui Ghica” ²⁷.

În ciuda insistențelor Cămarii Curții de a se păstra proprietatea asupra moșiilor moldovene, la începutul anului 1805, prin refuzul Porții de a anula contractul de vânzare a moșiilor încheiat de austrieci cu Teodor Mustăță, precum și prin stăruința boierilor care acționau prin Mustăță, contractul a fost confirmat de autoritățile habsburgice și astfel întreg patrimoniul strămoșesc, cu marea sa bogăție, a reintrat în minile moldovenilor.

RESUMÉ

Tout en utilisant les documents inédits des archives de Vienne l'article offre de nouvelles informations économiques de la fin du XVIII-e siècle et du début du XIX-e sur les propriétés foncières moldaves appartenant au Fonds ecclésiastique de Bucovine. Les données statistiques descriptives concernant les surfaces des domaines, le nombre des familles situées sur ces domaines, la manière dont on exploitait les terres, les revenus obtenus sur les domaines, les relations entre le maître (la Chambre aulique) et les fermiers viennent compléter quelques lacunes des informations historiques trouvées dans les sources intérieures tout en nous permettant de tirer certaines conclusions en ce qui concerne le volume réduit occupé par la réserve seigneuriale sur ces domaines par rapport à l'économie animale prépondérante.

²⁶ Publicat de Radu Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpînii în Moldova*, tom. I, București 1907, p. 488—496.

²⁷ c. 988—992.

PRECIS

Using unpublished documents from the archives of Vienna the article brings new data regarding the economy at the end of the 18-th century and the beginning of the 19-th century on the estates of Moldavia that belonged to the Ecclesiastical Fund of Bucovina.

The statistical descriptive data concerning the surface of the estates, the number of families established on the estates, the usage of lands, the revenues of the estates and the relations of the landlord with the leaseholders, complete the gaps in the historical information of the internal sources allowing some conclusions as regards the small place occupied by the economy of feudal property (allodium) in comparison with the preponderant animal economy.

ANEXE

Anexa 1

Lista pădurilor din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean

	Hățiu și esență de lumină	Păduri dese sau de stejar, fag, plop, alun, brad și alte conifere
Făcși a 2880 stinjeni pătrați		
Stăuceni cu Brădinești	80	
Horodistea	700	
Nicoeni pe Chilian		100
Mindrești pe Siret		500
Mitești pe Siret		400
Ibănești, Cristinești și Măgura		2500
Văsoiești pe riul cu același nume		1400
Strahotin pe Jijila	400	
Ferecedun pe Siona		50
Flămânzi pe malurile riului bune pentru plutărit		2500
Slatonosa pe Siona		650
Fălticeni pe Somuz		30
Dersna pe Siret		800
Dobranăuți pe Siret		800
Ruskoara pe Siret	200	125
Fărăncani pe Siret		600
Hokla pe Bistrița		5000
Napadava pe Nistru		500
Zoffănti pe Nistru		300
Ghizdita pe Nistru	550	
Nomocova pe Nistru		300
Filipăuți pe Herța	50	200
Niboreni	50	
Total	1980	10655

Deci se pot aduce lemne pe apă din toate pădurile.

Nr. anexe cu descrierea moşilor	Numele		După măsură- toarea geometrică		Suprafaţa			1789 - 1790 fl. cr.
	districtului în care se află moşile	moşilor, prediilor şi vililor	Lungi- mea	Lăţimea	în fălci a 2880 stînjeni fălci	în lugăre a 1600 stînj.		
			în stînjeni curenţi	lugăre		stînjeni		
1	Botoşani	Stănceni cu Brădineşti	—	—	2155	3879		1700 —
2		Onţeni	3100	2250	2421 3/4	4359	240	307 —
3		Horodistea	—	—	1500	2700		51 —
4		Vorniceni cu Pomirileni	5500	2600	4965 1/4	8937	720	663 —
5		Mănăstireni	3250	2300	2595 1/4	4671	1440	403 —
6		Niceşeni	3200	3000	3333 1/4	5999	1360	600 —
7		predium Bălinţi	1800	1500	937 1/4	1687	800	135 —
8		Mindreşti	—	—	2500	4500		211 —
9		Serafinesti şi Mitesti	—	—	1000	1800		106 —
10		Dorobol	Stubieni, Petrecani şi Pustul	—	—	8416 3/4	15150	240
11	predium Podraga		3200	1500	1687	3000	960	77 —
12	Ibăneşti, Cristineşti şi Măgura		6700	4600	10701 1/4	19262	1120	712 —
13	Văculeşti		9800	2350	5562 1/4	10012	800	209 —
14	predium Strahotin		2800	2100	2042 1/4	3676	80	170 —
15	predium Feredeeni		2100	760	554 1/4	998	160	140 —
16	Hiriău	Flămînzii, Urziceni, Dămnăşeni, Dragoteni	4200	4000	5833 1/4	10500	480	381 —
17		sat Slatinoasa	4500	1700	2656 1/4	4781	400	179.30
18		sat Verbia	2100	1700	1239 1/4	2231	160	115 —
19		predium Hodora	—	—	2500	4500		433 —
20		predium Osoneşti	—	—	500	900		26 —
21		predium Oroşeni	—	—	600	1080		—
22		predium Ciornaci	—	—	600	1080		140 —
23		peacătorla Balta Lucului	—	—	30	54		38 —
24		Olatul Grecenilor	—	—	10 000	18.000		375 —
25		Putna şi Focşani	36 pog. vil la Odobesti şi Cruce	—	—	27	48	960
26	Fălcieni şi Răchuleni		—	—	1100	1980		123 —
27	Fălcieni	Dersca	—	—	1600	2880		375 —
28		Dobronăuţi	—	—	1900	3420		121 —
29		Ruşloara	—	—	500	900		80 —
30		Botesti	—	—	400	720		57 —
31		Băleştii şi Semenita	—	—	1000	1800		54 —
32		Fărşoani	—	—	1500	2700		—
33	Galaţi	Sellgeşti	—	—	1000	1800		600 —
34	Piatra	zîlda cu Cruce	—	—	19444	34999	320	—
35	Soroca	Napadava, Zufflău	—	—	13000	23400		242 —
36		Ghizdita, Noscova	—	—	900	1620		338 —
37	Herta	Filipăuţi	—	—	1000	1800		75 —
38		Mogoseşti, Nihoreni, Suliţa Nouă	—	—	1000	1800		—
Iasi	{	Covaşna, Rusăneşti	—	—	750	1350		140 —
		Bohotin	—	—	—	—	—	—
Total					118.433	213.179	640	10786.30

Peczenizyn, 1 ian. 1790

F. Dănsy
administrator cameral

Anexa 2

Venituri anuale de la Sf. Gheorghe pînă la Sf. Gheorghe										Total fr. cr.	Venit anual după media celor 10 ani fl. cr.
1790-1791 fl. cr.	1791-1792 fl. cr.	1792-1793 fl. cr.	1793- 1794 fl. cr.	1794- 1795 fl. cr.	1795- 1796 fl. cr.	1796- 1797 fl. cr.	1797- 1798 fl. cr.	1798- 1799 fl. cr.			
1700 -	1080 -	1080 -	1080 -	1080 -	1080 -	1080	1671.10	1671.10	13102.20	1310.14	
307 -	772 -	772 -	772 -	772 -	772 -	772 -	1300 -	1300 -	7846 -	784.36	
51 -	102 -	102 -	102 -	102 -	157 -	157 -	157 -	157 -	1188 -	113.48	
663 -	750 -	750 -	750 -	750 -	750 -	750 -	899 -	899 -	7624 -	762.24	
403 -	800 -	800 -	800 -	800 -	800 -	800 -	1240 -	1240 -	8086 -	808.36	
400 -	600 -	600 -	600 -	600 -	600 -	600 -	600 -	600 -	6000 -	600 -	
135 -	715 -	715 -	715 -	715 -	715 -	715 -	752 -	752 -	6064 -	606.24	
211 -	325 -	325 -	325 -	325 -	325 -	325 -	325 -	337 -	3046 -	304.36	
106 -	299 -	299 -	299 -	299 -	361 -	361 -	361 -	361 -	2852 -	285.12	
1360	1360	1560	1560	1560	2251 -	2251 -	2251 -	2251 -	17764 -	1776.24	
77 -	81 -	81 -	81 -	81 -	81 -	81 -	250 -	250 -	1240 -	114 -	
712 -	200 -	2000 -	2000 -	2000 -	2000 -	2000 -	870 -	870 -	15167 -	1516.24	
209 -	563 -	563 -	563 -	563 -	563 -	563 -	755 -	755 -	5306 -	530.36	
170 -	381 -	381 -	381 -	381 -	381 -	381 -	555 -	555 -	3736 -	373.36	
140 -	150 -	150 -	150 -	150 -	311 -	-311	311 -	311 -	2124 -	212.24	
381 -	381 -	415 -	415 -	415 -	760 -	760 -	780 -	760 -	5428 -	542.48	
179.30	179.30	262 -	262 -	262 -	250 -	250 -	250 -	250 -	2327.30	232.27	
116 -	205 -	205 -	205 -	205 -	205 -	205 -	375 -	375 -	2210 -	221 -	
262 -	252 -	252 -	262 -	252 -	252 -	252 -	252 -	252 -	2751 -	275.6	
26 -	26 -	26 -	26 -	30.30	30.30	30.30	30.30	30.30	282.30	28.15	
-	50 -	50 -	50 -	50 -	215 -	215 -	215 -	215 -	1060 -	106 -	
140 -	140 -	140 -	140 -	140 -	140 -	140 -	140 -	140 -	1400 -	140 -	
38 -	38 -	38 -	38 -	38 -	30 -	30 -	30 -	30 -	348 -	34.48	
375 -	123 -	123 -	123 -	203 -	203 -	203 -	203 -	203 -	2134 -	213.24	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
123 -	464 -	464 -	464 -	464 -	464 -	464 -	450 -	450 -	3930 -	393 -	
375 -	1010 -	605 -	605 -	605 -	773 -	773 -	773 -	773 -	6667 -	666.42	
121 -	370 -	370 -	370 -	370 -	370 -	370 -	465 -	465 -	3392 -	339.12	
150 -	150 -	150 -	150 -	150 -	200 -	200 -	200 -	200 -	1630 -	163 -	
57 -	350 -	350 -	350 -	350 -	452 -	452 -	452 -	452 -	3322 -	332 -	
54 -	561 -	561 -	561 -	561 -	561 -	561 -	509 -	509 -	4492 -	449.12	
600 -	600 -	600 -	600 -	600 -	604 -	604 -	604 -	604 -	6016 -	601.36	
242 -	635 -	635 -	635 -	635 -	1040 -	1040 -	1040 -	1040 -	7184 -	718.24	
338 -	338 -	360 -	360 -	360 -	401 -	401 -	401 -	401 -	3698 -	369.48	
75 -	357 -	357 -	357 -	357 -	357 -	457 -	40 -	40 -	2372 -	237.12	
182 -	191 -	191 -	191 -	191 -	191 -	191 -	191 -	191 -	1714 -	174.6	
10617.30	16319.30	16312	16312	16396.30	19625.30	19625.30	19689.40	19689.40	163374.20	16337.26	

KENTRIKÒS ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚÒS ΣΥΛΛΟΓΟΣ'ΕΝ ΔΑΚΪΑ, 1866
(ASOCIAȚIA CENTRALĂ FILANTROPICĂ DIN DACIA, 1866)

DUMITRU LIMONA

Mișcarea revoluționară națională, aproape endemică în secolul al XIX-lea în rîndul popoarelor supuse stăpînirii otomane, izbucnește cu o virulență deosebită în Creta în luna iulie, anul 1866. Declanșată de refuzul Porții de a satisface cererea cretanilor de ușurare a impozitelor și taxelor de răscumpărare de serviciul militar, precum și pentru eliberarea patriei lor, revolta ia proporții sub incitația unor șefi revoluționari: Kallergis, Koronaios, Zymbrakakis, Korakas.

O adunare națională revoluționară, întrunită la Sphakia, proclamă la 2 septembrie 1866 „unirea inseparabilă și eternă cu Grecia”.

Pentru zdrobirea revoluției, trupele turcești din insulă, a cărei populație cuprindea 150.000 de greci și 50.000 de mahomedani, sporesc de la 6.000 la peste 40.000 de oameni¹.

Represaliile aplicate de Omer — Pașa și blocada ordonată de Hobart, un englez în solda osmană, trezesc sentimentul de solidaritate al grecilor de pretutindeni cu conaționalii în suferință.

Contribuția pe care grecii din Principatele Unite au adus-o în sprîjinul luptei de eliberare a cretanilor se găsește consemnată în arhiva provenită de la Ioan Stamu, unul din negustorii de bază din acea vreme, originar din Mețovo în Epir, stabilit la București încă din anul 1820². Corespondența acestuia cu unii membri ai Societății Amicilor, „Φιλικῆ” „Εταιρεία” din Atena, ca și corespondența internă cu grecii care își duceau existența ca negustori și arendași în diferite localități din Principatele Române constituie un izvor prețios de informație în această problemă.

Reluînd o denumire cu rezonanțe adînci în inima oricărui grec și reinviînd în esență o idee a cărei filiație poate fi urmărită îndărăt în timp pînă la mișcarea ideologică a lui Constantin Rhigas din Velestino și mișcarea politică a lui Alexandru Ipsilanti din 1821³, un grup de patrioți — în cea mai mare parte refugiați de pe teritoriile subjugate, Epir, Tesalia,

¹ Nicolae Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha, 1913, vol. 5, p. 551; *Histoire des États balkaniques à l'époque moderne*, București, 1914, p. 334—335.

² Arh. St. Buc., fondul Ioan Stamu.

³ Andrei Oțetca, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eleristă în Țările Românești, 1821—1822*, București, 1945, p. 116—120.

Macedonia — se constituie în 1866 într-un Comitet Central al Societății Amicilor (Φιλικῆς Ἑταιρείας Κεντρική Επιτροπή), cu sediul în Atena, avînd ca scop nu numai ajutorarea luptătorilor cretani, ci și extinderea răscoalei în celelalte regiuni de sub dominația otomană⁴. La sfîrșitul lui octombrie 1866, Comitetul Central din Atena trimite la București pe Constantin Fostiropoulos, cu scopul de a determina înființarea de comitete în centrele importante din Principatele Unite, prin intermediul cărora să se colecteze ajutoare bănești și de altă natură, necesare pregătirii revoluției în Epir, Tesalia, Macedonia „și alte regiuni ale Turciei”⁵. Aproape concomitent, Atanasie, mitropolitul Kerkyrei (Corfu), lansează și el un apel în același sens către „conăționalii și filogrecii din orașele de dincolo de Dunăre”⁶. În acest timp, principele Grigore Ipsilanti, emisarul regelui George al Greciei, își desfășura la București misiunea diplomatică pe lângă principele Carol, încercînd să-l antreneze într-o alianță împotriva turcilor. Dar propunerile lui Ipsilanti veneau tot atît de inoportun ca și cele privind „Coaliția Sacră” româno-bulgară⁷, care încercase a se constitui cu cîteva luni mai înainte. Căci pericolul turcesc fusese deocamdată înlăturat pentru Principatele Unite, în urma călătoriei la Constantinopol a principelui Carol și a obținerii firmanului de investitură, iar politica Marilor Puteri în Orient nu îngăduia vreun gest de ostilitate fațășă și asumarea riscului unui război. Astfel că întrevăderea dintre Carol și Ipsilanti se reduce în ultimă instanță la obținerea aprobării unui proiect de proclamație, menită să introducă o listă de subscripție „pentru ajutorul conăționalilor în suferință”. Pornind de la o idee scumpă Eteriei de totdeauna, anume că Elada constituie punctul de plecare a unei noi civilizații a Răsăritului, proclamația⁸ face apel la „obolul văduvei ca și la talantul bogatului”, care, reunite, să fie depuse la Banca Națională a Greciei. Proiectul inițial prevedea la stipulația nr. 2 că aceste fonduri „vor servi unei instituții militare a țării”, dar la înjunecțiunea principelui Carol se corectează în sensul că „ele vor servi unei nevoi naționale”. Cererea lui Ipsilanti ca lista de subscripție să fie inaugurată de Carol nu este acceptată. Asigurîndu-l de comunitatea de idei și sentimente, bazată pe comunitatea de suferință, care există între poporul român și poporul grec, el arată că „circumstanțele actuale ne impun a ne exprima simpatiile cu cea mai mare rezervă. Relațiile cordiale care există între Înalta Poartă și guvernul meu mă obligă de a nu întreprinde ceva care ar putea altera sau ar părea că alterează aceste bune relații”⁹.

Demersurile Comitetului Central al Societății Amicilor din Atena, prin emisarul său Fostiropoulos, ca și prezența lui Grigore Ipsilanti la București contribuie la înființarea așa numitei „Asociații centrale filantropice din Dacia”, „Κεντρικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος, ἐν Δακίᾳ”. Măgulind în titulatură aspirațiile românilor spre unitate națională, Asociația își camuflează sub termenul de „filantropie” propriile aspirații politice

⁴ Arh. St. Buc., fond Ioan Stamu. XXIII/11.

⁵ Ibidem. XXII/171.

⁶ Ibidem. XXII/188.

⁷ C. N. Velichi. *Relațiile româno-turce în perioada februarie-iulie 1866. Înființarea Comitetului Central secret bulgar de la București și legăturile acestuia cu guvernul român*, în „Studii”, t. XVI, nr. 4, 1963, p. 843—867.

⁸ Arh. St. Buc., fond Casa Regală, dosarele 71/1866, f. 11, 58/1866, f. 92—93.

⁹ Ibidem. dosar 71/1866, f. 12.

similare. La 19 decembrie 1866, Asociația își fixează statutul ¹⁰, alegându-și președintele în persoana principelui Constantin Grigore Suțu, iar casierul în persoana lui Th. Simonidis. Statutul prevede înființarea de comitete în diferite orașe din Principate. Comitetele, ca și Asociația Centrală din București, activează în baza aceleiași proclamații semnate de Ipsilanti. Potrivit statutului, fondurile bănești colectate de comitete urmează să fie concentrate la casierul Asociației Centrale și nu vor fi folosite mai înainte de a fi atins o sumă importantă. Între cei 14 semnatori ai statutului figurează alături de C. Suțu și Ipsilanti, negustorul Ioan Stamu, în a cărui arhivă s-au păstrat aceste documente. Anexată la statut se găsește proclamația lui Ipsilanti ¹¹, întrucâtva modificată față de aceea prezentată principelui Carol.

Încă din noiembrie 1866, îndată după prima vizită a lui Fostiropoulos la București, încep a fi răspândite în țară circulare ale Comitetului Central din Atena, apoi în cursul anului 1867 proclamații și scrisori ale Asociației din București, în care, invocându-se „chemarea sfântă a patriei”, „cenușa strămoșilor care geme sub jug străin”, se face apel la „sentimentele nobile și dragostea de libertate, care au caracterizat întotdeauna pe greci” și se transmit îndemnuri la înființarea de comitete și donații de bani ¹². Astfel se scrie lui Panaioti Filitti din Ploiești, amintindu-i că tatăl său Procopie oferise cîndva o însemnată sumă de bani pentru răscumpărarea din robie a localității Podgoreani ¹³. Se scrie lui T. Negroponte din Giurgiu, lui Nicolae Mihail și I. Hatziadis din Craiova — acești doi din urmă fiind de altminteri membri ai Asociației și figurînd între semnatorii statutului — lui Ioan Ciolachi din Rîmniceu Vilcea și numeroșilor epiroți răspîndiți în țară, Gh. Avasioti, Gherasim Alexandroti, Panaghi Carantine — toți din Brăila — Lazăr Siabechi din Budești, Ioan Constantinidu și G. Guva din Cioacănești, Gheorghe Mitzoni din Ulmu, Maratheas din Buciumeni, Lucopol și Steriopol din Rădoveni, Teodor Ghermani, Spiru Valsamachi, T. Panfatzopoulos, Demostene și Simonidis din Oltenița, stimulîndu-i prin indicarea sumelor subscrise de epiroții M. Xanthos, D. Polimeridis și Ioan Steriu, toți trei membri ai Asociației și semnatori ai statutului ¹⁴. De asemenea, se poartă corespondență cu Constantin Dalla din Chișinău, cu I. Ciolachi și Ștefan Casse din Bălteni ¹⁵. Ca urmare, se înființează comitete la Ploiești, Brăila, Giurgiu și Soroca și se strîng importante donații de bani. Numai lista de subscripții din București ¹⁶ indica încă de la sfîrșitul lui ianuarie 1867 suma de 8180 galbeni și 20 groși, adică 261.780 lei, între donatori figurînd cu suma cea mai importantă — 2000 galbeni — Ipsilanti, apoi C. Gh. Suțu cu 1 000 galbeni, cîțiva anonimi, diferite alte persoane de naționalitate greacă, dar și filoeleni ca S. Crețulescu, D. Porfirescu, Gh. Giuvăra ș.a. Sumele colectate de comitetele din provincie nu sînt consemnate nicăieri, deoarece în excesul lor de zel, comitetele au luat legătură directă cu Societatea Amicilor din Atena și au expediat sumele acolo sau pe adresa mitro-

¹⁰ Ibidem, fond Ioan Stamu, XXII/243, 243 b.

¹¹ Ibidem, XXIII/7, 7 a, 9, 10.

¹² Ibidem, XXIII/7, 7 a, 40, 70.

¹³ Ibidem, XXII/218, 220, 230, 235, 250, XXIII/7, 7 a, 9, 10, 39, 92, 156, 208, 351, XXIV, 12.

¹⁴ Ibidem, XXIII/37, 57, 122.

¹⁵ Ibidem, XXII/243 c.

politului Kerkyrei ¹⁶. La 24 februarie 1867, Asociația centrală din București îi informa pe Grigore Ipsilanti, care ajunsese ambasador al regelui George pe lângă Curțile din Viena și Berlin, dar care rămâne mereu îndrumătorul Asociației, despre situația fondurilor adunate, exprimându-și dorința ca banii colectați la București cea 10 000 galbeni — să fie trimiși lui Ipsilanti pentru cumpărare de arme. Considera că procedeul este în concordanță cu recomandarea Comitetului Central din Atena de a se folosi 2/3 din fonduri pentru cumpărări de arme și 1/3 să fie pusă la dispoziția Comitetului din Atena, prin Banca Națională a Greciei, căci comitetele din provincie trimiseseră fondurile lor direct la Atena ¹⁷.

Trebuie menționat că grecii și filoelenii din Principatele Unite erau solicitați în acest timp nu numai de Societatea Amicilor din Atena, ci și de alte instituții grecești, care lansau apeluri pentru multiplele nevoi ale patriei. Astfel, Comitetul Central pentru înființarea unei flote naționale, prin Colocotronis, Tricoupis ș.a. anunța pe Miron Vlastos, M. Xanthos, S. Filitti, S. Calenderi, Ioan Stamu ș.a. din București că au fost aleși membri ai acestui comitet și erau îndemnați să înființeze asociații, (Συλλόγους), și comitete, care să strângă fonduri pentru crearea flotei grecești ¹⁸.

Trebuie de asemenea remarcat că situația economică a grecilor din Principate, care în majoritate se ocupau cu arenzi de moșii, nu era în acea vreme prea înfloritoare, din cauza secetei din ultimii patru ani, dar că totuși, recurgând uneori la împrumuturi, ei au răspuns cu generozitate la chemarea patriei ¹⁹. Între iulie și octombrie ei colectau, prin donații, grâu, iar în noiembrie 1867 încărcau la Brăila un vas cu 500 chile ²⁰ de grâu pentru ajutorarea familiilor din Creta, Tesalia și Epir, refugiate în Grecia liberă, urmînd să mai expedieze și alte cantități ²¹.

În februarie 1867, Asociația din București presa asupra lui Ipsilanti, care se afla la Viena, să cumpere arme și să le expedieze la Brindisi, iar de acolo pe mare pînă la Kerkyra și Levkade, spre a fi la îndemîna epiroților. Se argumenta că populația greacă nu poate rămîne neînarmată în mijlocul populației turcești fanatice, înarmată de guvernul otoman; că răsculații din Epir și Tesalia trebuie ajutați, spre a menține și răspîndi flacăra revoluției; că diplomația europeană se va mîrgini să determine noi hattî-humaiumuri, iar turcii se vor strădui să convingă Europa că grecii trăiesc fericiți sub puterea lor părintească, în caz că Epirul, Tesalia și Macedonia rămîn liniștite ²². În martie, Asociația din București anunța la Atena că președintele ei, C. Suțu a comandat la Paris, în contul fondurilor adunate de Asociație, un tun de oțel, după o nouă invenție ²³, ceea ce nu însemna un simplu gest simbolic, avînd în vedere că Grecia nu posedă în acea vreme mai mult de 30 de tunuri ²⁴. În octombrie, guvernul grec transmitea Asociației mulțumiri pentru tunul donat. Din corespondența lui C. Suțu și Ioan Stamu cu V. Nicolaidis și Ștefan Xenu, emisarii guvern-

¹⁶ Ibidem. XXIII/47, 70, 83, 91, 91 a, 108, 112, 122, 123.

¹⁷ Ibidem. XXIII/83, XXII/171.

¹⁸ Ibidem. XXIII/14, 14 a.

¹⁹ Ibidem. XXIII/210.

²⁰ 1 chilă a 300—400 ocale.

²¹ Arh. St. Buc., fond Ioan Stamu. XXIII/261, 335, 356, XXIV/9.

²² Ibidem. XXIII/83.

²³ Ibidem. XXIII/107.

²⁴ Ibidem. XXIII/352.

lui grec la Paris și Londra pentru negocieri de arme și vase de război, reiese că Asociația din București a trimis, cu aprobarea lui Suțu și Ipsilanti, suma de 10.500 franci lui Nicolaidis la Paris, pentru cumpărarea a 600 butoaie cu pirită, care au fost expediate la Syros. În scrisorile sale, Nicolaidis dă amănunte cu privire la achizițiile de armament din Franța și Anglia, oferta inginerului american Ager de a vinde statului grec contra bani și proprietăți în Grecia brevetul unei arme perfecționate „care bate la 1800 pași și lansează 40.000—50.000 proiectile în jumătate de oră”, calitatea și prețul pirită de proveniență engleză, contractul pentru 1500 butoaie de pirită care ajung pentru umplerea a 2.000.000 cartușe de pușcă etc.²⁵ Asociația din București, trimitea de asemenea lui Ipsilanti 29.000 franci pentru cumpărarea de armament, urmînd să-i expedieze și alte sume²⁶.

Prelungirea răscoalei din Creta reclama din partea statului grec sacrificii enorme. Un corespondent din Atena îl informa pe Ioan Stamu că cheltuielile pentru Creta se ridică la 1.500.000 de drahme lunar și își punea întrebarea dacă în asemenea situație mai este posibilă organizarea unor răscoale și în alte provincii²⁷. Mici încercări de a urma exemplul Cretei s-au produs la Agrafe, Syca, Lishra, dar ele au rămas, după caracterizarea unui corespondent, mai mult isprăvi ale unor cete de haiduci²⁸, căci populația din Epir, Tesalia și Macedonia era complet dezarmată încă după răscoalele din 1854, iar turcii țineau masate în aceste regiuni numeroase trupe. Chemarea la Atena și instruirea unor șefi de arme din aceste provincii, precum și sprijinul acordat micilor mișcări de acolo aveau mai mult menirea de a menține „ca o iască aprinsă”²⁹ protestele anti-otomane, prevestitoare ale revoluției. Amînarea revoluției în provinciile amintite se datorează, seria Fostiropoulos lui Ioan Stamu³⁰, necesității de a concentra toate mijloacele în Creta, precum și faptului că fabricanții englezi de armament — sub presiunea guvernului englez care sprijinea interesele otomane — n-au acceptat drept plată pentru armele livrate acțiuni de împrumut emise de statul grec. În aceste împrejurări, fondurile bănești colectate de Asociația din București, ca și armele și munițiile cumpărate în vederea pregătirii revoluției în Epir, Tesalia și Macedonia, au fost cedate luptătorilor din Creta, la cererea unor miniștri greci și a unui comitet cretan³¹.

Cu toate sacrificiile aduse în anii 1866—1868 de grecii de pretutindeni, Creta a rămas încă vreo cîteva decenii sub jug otoman. Mișcări în rîndul popoarelor balcanice, în care grecii își puseseră speranța că vor secunda răscoala din Creta, nu s-au produs, cu excepția unor încercări — și acelea neînsemnate — ale bulgarilor, astfel încît lupta cretanilor a rămas izolată. Interesele economice ale Angliei în Imperiul Otoman și rivalitățile celorlalte Puteri europene pentru dominație în Balcani au făcut ca principiul naționalităților care tindea să se realizeze în Creta să fie nesocotit.

²⁵ Ibidem. XXIII/342, XXIV/21, 36, 99, 118.

²⁶ Ibidem, XXIII/356.

²⁷ Ibidem. XXIII/233.

²⁸ Ibidem. XXIII/175.

²⁹ Ibidem. XXIII/75.

³⁰ Ibidem, XXIII/236.

³¹ Ibidem. XXIV/125.

Amenințată cu război acasă la ea, Grecia a fost nevoită să accepte hotărîrea Conferinței de la Paris din 9 ianuarie 1869. Într-o scrisoare din 27 martie 1869, regele George al Greciei scria principelui Carol ³² : „Pus de către reaua voință a Europei față de lupta eroică a Candiei în alternativa de a lăsa insurecția să se stingă în această insulă, fără rezultat practic pentru ea, sau de a angaja contra Turciei un război care se prezenta în condiții foarte dezavantajoase pentru Grecia, n-am ezitat să accept decizia Conferinței de la Paris. Această decizie a fost grea, dar ea nu va fi sterilă, căci ea trebuie să aibă ca rezultat de a dovedi naționalităților creștine din Orient că Consiliul european vrea să înăbușe orice chestiune parțială care s-ar putea produce în Turcia și că prin urmare aceste naționalități nu-și vor putea realiza aspirațiile lor fără a fi dobîndit în prealabil forța de a le face să triumfe prin arme”. Cu acest mesaj, Ipsilanti vine la București, unde poartă tratative cu principele Carol în vederea încheierii unei alianțe care să regleze o viitoare acțiune comună pentru independența României și a provinciilor grecești de sub stăpînire turcească. Ca urmare a tratativelor a rămas în arhiva Casei regale proiectul unui tratat de alianță greco-română ³³.

În ce privește lupta cretanilor din 1866—1868, unicul rezultat pozitiv a fost obținerea unei noi constituții care, pe lângă micșorarea impozitelor și scutirea de serviciu militar, institua un dualism național și religios, reprezentat în Consiliul suprem, ca și în cel administrativ; recunoașterea limbii grecești ca limbă oficială, alături de limba turcă, numirea de judecători creștini, alături de cadii, consilieri creștini, alături de consilieri musulmani etc. ³⁴.

Abia după noi lupte în 1888 și 1897, Creta dobîndește autonomie și în fine în 1908 devine parte integrantă a Greciei, recunoscută însă ca atare juridic numai în 1913, după pacea de la Londra.

1

1866 decembrie 19. București. Statutele Asociației centrale filantropice din Principatele Unite. însoțite de proclamația lui Gr. Ipsilanti.

Asociația centrală filantropică
din Principatele Unite
pentru strîngerea de fonduri financiare
și alte ajutoare pentru frații noștri
care suferă în răsărit

Art. 1. Fac parte din Asociația centrală toți cei care vor semna prezentul statut.

Art. 2. Toți membrii Asociației centrale sînt egali, iar conducerea acesteia este exercitată de doi membri: unul ca președinte în persoana preastrălucitului principe Constantin Gr. Suțu, al doilea în calitate de casier în persoana lui Th. Simonidis.

Art. 3. Fiecare membru, în baza ordinului Asociației centrale, alege sau recomandă acele persoane pe care le crede corespunzătoare pentru înființarea de comitete în diverse orașe din Principate.

³² Ibidem, fond Casa Regală, dosar 25/1867, f. 3—4.

³³ Ibidem, dosarele 25/1867, f. 5—7, 13—14, 64/1867, f. 1—9, 57/1869.

³⁴ N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha, 1913, vol. 5, p. 552; *Histoire des états balkaniques a l'époque moderne*, București, 1914, p. 339—340.

Art. 4. Comitetele iau legătura indirect cu Asociația centrală și direct cu persoana care le-a înființat.

Art. 5. Asociația centrală și comitetele din alte orașe activează în baza uneia și aceleiași proclamații.

Art. 6. Comitetele din orașe concentrează fondurile financiare la casierul Asociației centrale.

Art. 7. Asociația centrală nu va lua vreo măsură pentru folosirea banilor în vreun scop, dacă în prealabil suma nu va fi importantă.

Art. 8. Orice ajutor financiar, indiferent de sumă, se încasează în baza unor registre cu matcă, numerotate, date și semnate de casier.

Art. 9. Asociația centrală ține un registru propriu, în care înregistrează, după număr curent, numele și prenumele, suma de bani în litere și cifre.

Art. 10. Asociația centrală posedă propria sa pecete, având la mijloc cruce, iar în exergă : „Asociația Centrală Filantropică 1866, Dacia”.

Prezentul statut, după ce a fost citit de toți membrii și a fost acceptat, a fost semnat de fiecare cu propria sa mână.

1866 decembrie 19, București.

Semnături : C. Suțu

Ipsilanti

I. Stamu

Hristodul Butatis

M. Xanthos

Ioanis Selivanitis

D. Polimeridis

I. Steriu

Th. Simonidis

Gh. Catelouzos

C. Zamanis

A. Dimitriadis

Nicolas Mihail

I. Hatziadis

Filantropia și-a înscris în inimi întregul univers ca patrie, încă din vremea în care Mântuitorul nostru a proclamat prin ucenicii săi, inspirați de Dumnezeu, frăția universală, zicând : „nu mai este iudeu, nici elen, nu mai este rob, nici liber, nu mai este bărbat, nici femeie, ci cu toții suntem frați încă din vremea când am început a pronunța aceste cuvinte de aur și când a fost înfăptuită epopeea divină.

Astăzi, frații noștri eleni creștini umblă goi și tremură, stău nemîncați și fără cămin — toți victime ale relelor războiului — au nevoie de harnă pentru a exista și de îmbrăcăminte pentru a se încălzi.

Convinși fiind că suntem în asentimentul tuturor, am hotărât să devenim interpreții sentimentelor oricărei inimi mișcate de suferințele fraților noștri, oricărui suflet care suferă pentru nenorocirile altora.

FRAȚILOR !

Prin concentrarea la un loc a numeroase sume mici rezultă o sumă mare, care nu numai că va depăși cu mult sacrificiile izolate, dar va putea de asemenea servi în modul cel mai eficient gîndul fiecăruia.

Așa dar, este nevoie astăzi să acționăm cu toții : cel care are mult va da mai mult, iar cel care are puțin va da mai puțin.

Obolul văduvei și talantul bogatului vor avea aceeași greutate pe altarul patriei.

Tatăl crește, cunoscînd ce face și ce poate fiecare, îl va răsplăti cu dreptate.

Dar este nevoie să ne grăbim cu toții, este nevoie ca toate ofrandele să fie concentrate în una singură.

FRAȚILOR !

Să ne unim cu toții într-un cuget și Dumnezeu nostru, al tuturor, ne va acorda protecția și mîrinimia sa altă nouă, cît și Eladei.

Ipsilanti

București, 19 decembrie 1866

o doamnă anonimă prin Ipsilanti	150	4.800
M. Xanthos	600	19.200
D. Polimeridis	400	12.800
Ioanis Sclivanitis	200	6.400
I. Stamu	200	6.400
C. Pegas, prin Stamu	100	3.200
Gh. Catelouzos	150	4.800
Th. Simonidis	100	3.200
C. Zamanis	50	1.600
un anonim	1.000	32.000
I. Sterghiu	300	9.600
A. Dimitriadis	150	4.800
Hristodoulos Butatis	60	1.920
Evf. Ghermani	400	12.800
Grig. C. Suțu	200	6.400
S. Crețulescu	100	3.200
h.h.	100	3.200
frații Panaiotu	100	3.200
Gh. Giuvara	25	800
D. Porfirescu	20	640
Ion Dallis	200	6.400
Evth. Hristou	60	1.920
Zitzeos	60	1.920
Em. Triandafillou	50	1.600
Evloghios Simopetritis	100	3.200
Ant. E. Touriclianou	31 1/4	1.000
D. Maratheas	100	3.200
Gh. Macrachis	20	640
anonim A. F., prin Gh. Catelouzos	20	640
Gh. Rosetis, prin Gh. Catelouzos	25	800
C. Z. Pantazis	25	800

Arh. St. Buc., fond I. Stamu, XXII/243 a. copie. lb. greacă.

4

1866 octombrie 29, Atena. Scrisoarea Comitetului Central al Societății Amicilor din Atena către Constantin Fostiropoulos, în care îi încredințează sarcina de a se deplasa în Țara Românească pentru înființarea de comite, care să sprijine revoluția.

Comitetul Central al Societății Amicilor

CĂTRE DOMNUL CONSTANȚIN FOSTIROPOULOS

Cunoscând bine patriotismul și zelul dv. pentru binele obșteșc, am considerat că este necesar să vă rugăm a vă deplasa în Țara Românească, unde să activați în conformitate cu îndrumările date prin prezenta.

În principalele orașe ale Țării Românești veți avea grijă să se înființeze comite — nu cu prea mulți membri — din care să facă parte persoane de cea mai bună reputație din diverse clase și diverse culori (sectoare) ale capitalei sau ale orașelor din provincie dacă și acestea sînt împărțite pe culori (sectoare), astfel încît prin înțelegerea și concursul tuturor să se poată spera din partea comitetelor o activitate intensă și eficientă.

Scopul principal al înființării acestor comite, care vor purta corespondența direct cu Comitetul Central de aici și vor primi îndrumările necesare, va fi strîngerea de ajutoare bănești și de altă natură pentru pregătirea și sprijinirea revoluției ce se intenționează în Epir, Thesalia, Macedonia și alte regiuni ale Turciei din partea locuitorilor acestor provincii.

l'un des principaux négociants de cette époque là, originaire de Meşovo d'Épire, établi à Bucarest depuis 1820.

La correspondance avec certains membres de la Société des Amis „Φιλική Έταιρεία” d'Athènes ainsi que sa correspondance avec les grecs qui vivaient comme négociants et fermiers dans les différentes localités des Principautés constitue une source importante d'information sur ce problème.

Tout en mettant en valeur la documentation mentionnée plus haut, l'article présente la création et l'activité de „Κεντρικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος, εν Δακίαι” (l'Association centrale philanthropique de Dacia), association politique ayant comme but d'appuyer les révolutionnaires de Crète et de préparer la révolution en Épire, en Thessalie, en Macédoine et en d'autres régions de la Turquie.

P R E C I S

The national revolutionary movement almost endemic in the 19th century among the peoples being under Ottoman domination, breaks out with extraordinary virulence in Crete in May 1866. Caused by the Porte's refusal to satisfy the claim of Crete's inhabitants to reduce the taxes and to give up the ransom for military service as well as for their country's release, the uprising grows, being incited by some revolutionary leaders.

The contribution of the Greeks from the United Principalities in the support of struggle for Crete's release is registered in the documents of Ioan Stamen, one of the most important merchants of that time, born in Meşovo in Epirus and established in Bucharest since 1820. His correspondence with some members of Friends' Society in Athens as well as the internal correspondence with the Greeks who earned their living as merchants and land agents in different parts of the Romanian Principalities, represent a precious source of information in this matter.

The article, by turning to account the above mentioned archive, presents the setting up and the activity of the „Central Charitable Association in Dacia” a political society having as aim not only the aiding of the revolutionists of Crete but also the preparation of the movement in Epirus, Thessalia, Macedonia and other parts of Turkey.

SELECȚIONAREA DOCUMENTELOR ȘI DEPUNEREA LOR
LA ARHIVELE STATULUI

VOICA COMAN

Decretul nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național reglementează principiile de bază ale activității arhivistice din țara noastră la nivelul actual de dezvoltare a arhivisticii românești. Este necesar însă să stabilim care sînt criteriile de aplicare a principiilor enunțate de decret și să insistăm asupra unor laturi și operațiuni ale muncii practice.

Definind Fondul Arhivistic Național decretul nu stabilește aprioric care sînt documentele de valoare istorică și documentară, deoarece orice document analizat în raport de conținutul său și de perioada cînd a fost creat, poate reprezenta o valoare istorică sau documentară. Aceasta se stabilește practic, prin operațiunea de selecționare care rămîne un atribut al Direcției generale a Arhivelor Statului. *De aceea în perioada anterioară selecționării, toate documentele create sau deținute de organizațiile socialiste și celelalte organizații sînt supuse aceluiași norme de organizare, evidență, selecționare, folosire și păstrare.*

Selecționarea documentelor deținute sau create de organizațiile socialiste și celelalte organizații se efectuează de către comisii de selecționare numite de conducerea acestor organizații. Comisiile de selecționare sînt formate dintr-un număr fără soț de membri și membri supleanți dintre salariați de la compartimente de muncă diferite, care cunosc specificul activității organizației respective și documentele care se crează.

Prin ordinul de numire a comisiei unul din membri este desemnat președinte, iar șeful arhivei sau șeful compartimentului secretariat, de care aparține arhiva este de drept secretar-raportor. În cazul absenței de la lucrări a unui membru, acesta va fi înlocuit de unul dintre supleanți, desemnat de președintele comisiei.

Numărul membrilor și membrilor supleanți se stabilește în raport de extinderea structurii organizatorice a instituției respective. Considerăm că pentru un minister comisia poate fi formată din 7 membri și 2 membri supleanți, iar pentru celelalte organizații, ca de pildă uniunile de creație, cu o structură mai restrînsă, din 3—5 membri.

În cazul ministerelor creatoare și deținătoare de mari cantități de documente se pot numi comisii de selecționare pe departamente (exemplu : Ministerul Minelor, Petrolului și Geologiei, Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare și Apelor etc.).

Crearea unor asemenea comisii pe departamente va da posibilitatea membrilor acestor comisii să răspundă cu mai multă competență problemelor legate de specificul documentelor din ramura respectivă de activitate. Pe de altă parte volumul prea mare de arhivă deținut și creat de unele instituții centrale și ca atare selecționarea succesivă a fondurilor deținute sau a documentelor din activitatea proprie ar transforma aceste comisii în organe de arhivă permanente.

În instituțiile unde nu pot fi înființate comisii de selecționare din lipsă de personal, selecționarea va fi efectuată de responsabilul arhivei și aprobată de conducerea instituției respective.

Comisiile de selecționare ale instituțiilor centrale pe lângă atribuția de a analiza importanța documentelor și de a face propuneri de eliminare a celor care nu prezintă importanță documentar-istorică au datoria de a elabora indicatoarele cu termene de păstrare pentru instituția centrală și pentru unitățile subordonate precum și de a analiza periodic dacă acestea necesită modificări.

Selecționarea documentelor este o activitate deosebit de importantă întrucât în acest proces se decide păstrarea sau eliminarea documentelor în raport de importanța lor științifică sau de utilitatea lor practică.

Trebuie să avem în vedere că documentele din Fondul Arhivistic Național constituie baza documentară fără care nu este posibilă abordarea istorică a nici unui domeniu de activitate. Este deci necesar ca în activitatea de selecționare comisiile să respecte termenele de păstrare a documentelor stabilite prin indicatoarele speciale și să rețină permanent toate documentele care se referă la istoricul organizației respective, la sistemul ei de organizare, precum și actele de bază create de aceasta. O atenție deosebită va fi acordată documentelor de sinteză, și anume : situații centralizatoare, rapoarte, memorii, studii, dări de seamă și altor asemenea documente.

Reamintim că în lecția despre constituirea arhivei curente s-a arătat că documentele se constituie în dosare potrivit nomenclatorului, pe probleme și pe termene de păstrare, iar predarea la arhivă se face pe baza inventarelor întocmite, de asemenea, pe termene de păstrare.

În aceste condiții după expirarea termenelor de păstrare, la sesizarea șefului arhivei — președintele convoacă comisia de selecționare. Aceasta are obligația de a verifica inventarele cu dosarele respective pentru a constata dacă au fost corect întocmite și dacă încadrarea în termenul de păstrare s-a făcut potrivit indicatorului instituției sau ramurii respective de activitate. În cazul când comisia constată anumite nepotriviri în ceea ce privește inventarierea sau încadrarea în termenele de păstrare, efectuează rectificările necesare.

Comisiile vor acorda o atenție deosebită dosarelor care în indicator sînt prevăzute cu un anumit termen de păstrare și cu mențiunea „C.S.” Această mențiune se utilizează în cazurile cînd la întocmirea indicatorului comisia nu poate preciza dacă o anumită categorie de documente poate fi eliminată cu certitudine după un număr de ani, existînd posibilitatea ca termenul să fie prelungit sau să devină permanent. Mențiunea „C.S.”

mai poate însemna însă că unele documente din categoria respectivă pot fi păstrate permanent. Așa de exemplu, în unele indicatoare rapoartele de teren sînt prevăzute cu termenul 15 C.S., deoarece unele dintre acestea pot consemna fapte deosebite și ca atare trebuie păstrate permanent.

Inventarele documentelor ale căror termene de păstrare au expirat, stabilite de comisia de selecționare a fi eliminate se trimit Direcției general a Arhivelor Statului sau filialelor sale județene pentru confirmare, însoțite de un proces-verbal (anexa nr. 8 din decret) aprobat de conducerea instituției respective. Menționăm că procesele-verbale pentru selecționare se numerează în continuarea listelor de selecționare înainte și confirmate de Arhivele Statului pînă la apariția Decretului nr. 472/1971.

În cazul cînd Arhivele Statului apreciază că trebuie reținute permanent anumite dosare dintre cele propuse pentru a fi eliminate, acestea vor fi trecute în inventarul dosarelor permanente la anul și compartimentul care le-a creat.

Selecționarea documentelor create în trecut se face după ce au fost ordonate și investariate. Comisia de selecționare a instituției, pe baza inventarului existent, cercetează fiecare dosar în parte, stabilind care se păstrează permanent și care vor fi propuse pentru eliminare.

Pentru dosarele care se propun a fi eliminate se întocmește un proces-verbal de selecționare care va avea același preambul ca cel prevăzut în anexa nr. 8 din decret. În cuprinsul procesului-verbal vor fi menționate anual, compartimentul care a creat documentele și pozițiile din inventarul respectiv.

Documentele de același fel existente în arhivă în cantități mari, ca de exemplu, bonierele, chitanțierele, facturierile, foile de pontaj, biletele de intrare în instituție, foile de transport, situațiile parțiale, dubletele, formularele necompletate și altele asemenea de regulă cu termene reduse de păstrare, între 1—5 ani, nu vor fi inventariate, urmînd să fie eliminate pe baza unui proces-verbal de selecționare în care se va menționa categoria de documente, anii extremi și cantitatea.

Este de asemenea necesar să precizăm cîteva elemente legate de selecționarea arhivelor judecătorești și anume: din fiecare dosar de judecată propus a fi eliminat se extrag hotărîrile (cărțile de judecată, sentințele, deciziile), actele autentice cu privire la bunurile imobiliare și actele personale, care se constituie în dosare separate și se trec în inventarul anului respectiv, urmînd să fie păstrate permanent. Nu vor fi extrase hotărîrile în cazul cînd în fondurile respective există registre de transcriere a lor sau mape cu copii de pe ele, precum și atunci cînd dosarele se referă la contravenții și infracțiuni care nu au reprezentat un pericol social deosebit și nu conțin date cu privire la aspecte politice, sociale, economice importante (exemplu loviri, injurii, furturi mărunte ș.a.).

Pînă la confirmarea proceselor-verbale de către organele Arhivelor Statului documentele vor fi păstrate pe rafturi, în ordinea inventarierii, pentru a da acestora posibilitatea de verificare a documentelor propuse pentru eliminare. După confirmarea proceselor-verbale documentele lipsite de valoare documentar-istorică vor fi predate organelor de resort ale Ministerului Industriei Ușoare, iar pentru cele care se păstrează permanent vor fi întocmite inventare permanente potrivit dispozițiilor în vigoare.

Aşa cum rezultă din cele prezentate selecţionarea documentelor create în trecut a fost simplificată atît sub aspect formularistic cît şi practic.

Este ştiut că în sistemul instituţional existent în trecut în ţara noastră au fost create anumite categorii de documente la care ulterior s-a renunţat, iar perfecţionarea aparatului de stat, diversificarea şi specializarea instituţiilor au dus la crearea unor noi categorii de documente mai cuprinzătoare şi mai concludente.

Metoda aplicării prin asimilare a indicatorului la selecţionarea documentelor create în trecut era forţată şi în mare parte ineficientă dar în acelaşi timp îngreua activitatea lucrătorilor de arhivă şi a comisiilor de selecţionare prin căutarea pentru orice document a unui corespondent în indicatorul special.

Rezultă aşadar că indicatoarele de termene de păstrare sînt instrumente de lucru create pentru a răspunde unor cerinţe actuale şi de perspectivă ale muncii de arhivă şi trebuie utilizate ca atare.

Selecţionarea sigiliilor şi ştampilelor din metal sau cauciuc se efectuează, ca şi în cazul celorlalte documente, de către comisiile de selecţionare ale organizaţiilor socialiste şi ale celorlalte organizaţii. Potrivit prevederilor Decretului nr. 472/1971 sigiliile şi ştampilele, confecţionate din metal, care au imprimată stema ţării şi denumirea completă a organizaţiei au valoare documentar-istorică, urmînd ca la scoaterea lor din uz să se predea, într-un singur exemplar, Direcţiei generale a Arhivelor Statului sau filialelor sale judeţene. Celelalte exemplare precum şi alte sigilii şi ştampile confecţionate din metal, scoase din uz, se depun la Monetăria Statului pentru justificare şi distrugere.

Sigiliile, ştampilele şi parafele confecţionate din cauciuc, scoase din uz, se distrug de către instituţiile centrale, pe baza unui proces-verbal de selecţionare întocmit de comisia de selecţionare şi aprobat de conducerea instituţiei respective. Instituţiile subordonate le vor trimite cu aceleaşi forme, pentru distrugere, forului tutelar central.

Sigiliile şi ştampilele confecţionate din metal care au valoare documentar-istorică se vor justifica la Monetăria Statului cu un exemplar din inventarul de depunere a lor la Arhivele Statului, semnat de reprezentantul acestora.

Amintim că în păstrarea unor instituţii centrale se află încă mari cantităţi de documente neinventariate şi neselecţionate. Dintre acestea menţionăm Ministerul Minelor, Petrolului şi Geologiei, deţinătorul unei însemnate cantităţi de arhivă, care are în componenţa sa dosarele exploataţilor şi petroliere, prospecţiunile geologice şi documentaţia privind modul de exploatare, prelucrare şi valorificare a resurselor naturale ale ţării noastre în trecut şi prezent. Amintim de asemenea volumul mare de arhivă creat de Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare şi Apelor,

referindu-ne la ramura agriculturii, în decursul activității ministerului de resort, pe o perioadă de peste un secol, în care este oglindită evoluția proprietății agricole, reformele agrare și politica agrară a României înainte și după 23 August 1944. Putem afirma cu certitudine că inventarierea acestor arhive ca și a altora de același fel vor scoate la iveală documente deosebit de importante pentru istoria economică a României. Am citat aceste exemple din dorința de a arăta că inventarierea și selecționarea arhivelor respective necesită o maximă atenție. Inventarele trebuie să evidențieze cât mai complet conținutul documentelor, iar comisiile de selecționare să le examineze în complexitatea fondurilor respective, de pe poziția unor organe investite cu competență și răspunderea corespunzătoare.

Întrucât unele instituții centrale au concentrat în depozitele lor majoritatea fondurilor dintr-o anumită ramură de activitate, este firesc ca la selecționarea unui fond să se țină seama de complexitatea documentației pe care o deține. În acest fel există posibilitatea creării unei idei de ansamblu asupra instituțiilor cu același profil, asupra documentelor pe care le-au creat și a circulației lor. În aceste cazuri considerăm necesar ca odată cu lucrările de selecționare comisiile să înainteze Direcției generale a Arhivelor Statului și o notă explicativă în care să se menționeze situațiile speciale de reținere sau eliminare a unor documente, consecință a situațiilor analizate.

Tot cu caracter de excepție amintim că la unele instituții centrale există o arhivă secretă și una obișnuită după caracterul pe care l-au avut documentele respective la data constituirii lor. Legat de aceasta precizăm că arhivele create în trecut existente în păstrarea birourilor de documente secrete se inventariază și se păstrează potrivit aceluiași norme ca și arhivele nesecrete. Subliniem însă că nu este posibilă selecționarea documentelor create într-un an decât pe baza inventarului întregii arhive create în anul respectiv — fie ea secretă sau obișnuită. Comisiile de selecționare au decizia, cînd analizează valoarea documentelor existente în arhiva obișnuită, să se informeze asupra documentelor existente în arhiva secretă pentru a se evita distrugerea unor documente unicate sau pentru a nu reține permanent multiple exemplare ale aceleiași lucrări. Evident, în cursul inventarierii și selecționării arhivelor create în trecut pot apărea și alte situații specifice cărora comisiile de selecționare și lucrătorii din arhive trebuie să le găsească o rezolvare corespunzătoare cerînd sprijinul organelor de resort ale Arhivelor Statului.

În ceea ce privește depunerea documentelor spre păstrare permanentă la Arhivele Statului, Decretul nr. 472/1971 prevede că organizațiile socialiste și celelalte organizații vor depune, după caz, la Direcția generală a Arhivelor Statului sau la filialele sale județene documentele scrise, tipărite, fotografice, sigiliile și ștampilele, rămase după selecționare după cum urmează :

- documentele scrise, tipărite, sigiliile și ștampilele după 30 de ani de la crearea lor, în cazul organizațiilor socialiste și al celorlalte organizații centrale și după 20 de ani în cazul celor teritoriale ;

- documentele fotografice după 15 ani de la crearea lor ;

— actele de stare civilă după 100 de ani de la crearea lor.

Documentele se depun la Arhivele Statului însoțite de inventare în 2 exemplare; depunerea are loc după ce inventarele și documentele au fost cercetate de delegați ai Arhivelor Statului pentru a constata dacă unitățile de păstrare au fost corect constituite și dacă inventarul reflectă corespunzător conținutul documentelor.

Potrivit prevederilor decretului organizațiile socialiste pot deține documente de păstrare permanentă și după expirarea termenului de depunere, cu aprobarea Ministerului de Interne, dacă acestea sînt necesare desfășurării activității lor.

Pot păstra asupra lor documente pe care le crează și le dețin, fără aprobarea menționată, organele puterii și administrației de stat, iar Ministerul Afacerilor Externe se încadrează în această exceptare numai pentru documentele diplomatice și consulare atîta timp cît ele sînt necesare activității practice de informare și documentare.

Arhivele create sau deținute de cultele religioase, organizațiile și părțile componente ale acestora își găsesc de asemenea o reglementare completă în prevederile decretului. Acestea sînt exceptate de la obligația depunerii la Arhivele Statului a documentelor provenite din activitatea proprie, menționîndu-se însă că documentele de păstrare permanentă pot fi depuse la Arhivele Statului la cererea cultelor respective. Ele sînt însă obligate ca în termen de 6 luni de la apariția decretului să declare la Arhivele Statului documentele pe care le dețin, de altă proveniență decît din activitatea proprie, în vederea preluării celor de valoare istorică și documentară.

O prevedere nouă introdusă în legislația arhivistică este aceea care reglementează problema documentelor din Fondul Arhivistic Național deținute de persoanele fizice. Acestea pot depune la Arhivele Statului cu clauze, ca donații sau pot vinde documentele din Fondul Arhivistic Național pe care le dețin sau le pot depune în aceleași condiții altor instituții prevăzute la art. 5 și 24 din decret.

O altă prevedere a decretului este aceea care obligă instituțiile și persoanele trimise de acestea pentru a face studii și cercetări în străinătate, în cazul în care obțin copii de pe documente cu caracter istoric să le pună la dispoziția Arhivelor Statului pentru recopiere sau să depună spre păstrare copiile aduse.

Întrucît selecționarea documentelor este un proces în cadrul căruia se decide importanța sau inutilitatea lor după un anumit număr de ani este necesar ca normele și criteriile care reglementează acest sector de activitate să fie însușite în mod temeinic atît de lucrătorii de arhivă cît și de comisiile de selecționare. Pentru ca această operațiune să se desfășoare în mod corespunzător trebuie însă ca toți factorii care conlucrează pentru înregistrarea actelor, constituirea lor în dosare, inventarierea și păstrarea arhivelor, să-și însușească obligațiile ce le revin din prevederile Decretului nr. 472/1971.

FOLOSIREA DOCUMENTELOR DIN ARHIVELE ORGANIZAȚIILOR SOCIALISTE ȘI CELORLALTE ORGANIZAȚII ÎN SCOPURI ȘTIINȚIFICE ȘI PRACTICE

NICOLAE CĂPĂȚINĂ

Transformările revoluționare din societatea contemporană inclusiv cele petrecute în țara noastră, marile schimbări din viața internațională și uriașa revoluție tehnico-științifică mondială produc mutații radicale în gândirea maselor largi de oameni ai muncii, au puternice repercursiuni asupra întregii dezvoltări economico-sociale a umanității.

Se poate afirma că trăim o epocă în care dezvoltarea tumultuoasă a forțelor de producție care dinamizează întregul progres social este tot mai mult determinată de avântul științei, al cunoașterii umane în general. Producția de bunuri materiale, care înregistrează o puternică evoluție și activitatea științifică de lărgire a orizontului cunoașterii — laturi esențiale, inseparabile ale activității omului — exercită o puternică înrîurire asupra conștiinței sociale a tuturor popoarelor.

Masele populare înțeleg tot mai mult rolul hotărîtor pe care îl au în procesul producției materiale și spirituale, în întreaga dezvoltare a societății contemporane. În acest context, activitatea ideologică și politico-educativă, de lărgire a orizontului cunoașterii capătă o tot mai mare însemnătate.

În noile condiții de dezvoltare a țării noastre, activitatea ideologico-educativă devine o puternică forță, formarea omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, cu un larg orizont de cultură, reprezintă un factor de prim ordin în întreaga activitate de transformare revoluționară a societății, de edificare a socialismului și comunismului.

Politica culturală promovată de partidul nostru acordă atenție și grijă deosebită documentelor create în decursul timpului pe teritoriul țării noastre, care au ca scop să lărgescă baza muncii de cercetare.

Arhivele din țara noastră au desfășurat o activitate rodnică de valorificare a documentelor în scopuri cultural-educative. În afară de sarcinile științifice și administrative, o bună parte din activitatea acestei instituții a fost consacrată unor acțiuni menite să facă cunoscut marelui public valorile documentare ale istoriei poporului nostru. Documentele din arhive, expuse cu diferite ocazii au exercitat o mare atracție pentru marea public și tineret. Mijloacele folosite au fost variate. Alături de unele întrebuintate sporadic și în trecut, cum sînt expozițiile arhivistice, au apărut altele oferite de tehnica modernă cum sînt filmul, radioul și televiziunea.

Organizarea unor asemenea acțiuni a contribuit la cultivarea sentimentului de mândrie față de trecutul glorios al poporului român și la sporirea prestigiului științific al Arhivelor Statului. Cercetătorii au putut lua cunoștință de importanța materialelor păstrate în depozitele de arhivă, iar acțiunea de a dona documente a căpătat o mai mare amploare, deoarece publicul s-a putut convinge de grija ce se acordă păstrării și de scopul patriotic în care sînt folosite documentele.

Documentele au fost folosite și în procesul instructiv educativ din școli fiind de un mare ajutor în predarea lecțiilor la unele obiecte din planul de învățămînt ca : istoria patriei și a literaturii, geografiei, dirigenției ș.a.

Valorificarea experienței acumulate cu o eficiență mai mare în domeniul folosirii documentelor în acțiuni cultural-educative trebuia pusă de acord cu stadiul actual de dezvoltare a statului nostru și cu importante modificări produse în legislație.

Reglementarea acestor probleme privind folosirea documentelor sînt înscrise în Decretul nr. 472/1971, care prevede în „Expunerea de motive” următoarele : „Documentele create în decursul vremii de organele de stat și celelalte organizații sau de persoanele fizice care au îndeplinit munci sau misiuni de răspundere în stat sau au avut un rol deosebit în viața politică, socială, economică, științifică, culturală sau artistică a țării, constituie izvorul cel mai bogat și autentic de cunoaștere a istoriei patriei, a luptei eroice a poporului pentru independența națională și eliberarea socială și a eforturilor depuse pentru edificarea societății socialiste”.

Pentru cercetarea științifică și munca cultural-educativă, documentele oferă un larg cîmp de investigație și informare furnizînd date importante asupra tuturor domeniilor de activitate.

De asemenea, ele prezintă utilitate pentru activitatea practică, întrucît conțin date care servesc la cunoașterea rezultatelor muncii desfășurată de organizațiile socialiste și la orientarea dezvoltării acesteia în viitor.

Datorită importanței deosebite pe care o prezintă pentru activitatea științifică și practică, documentele sînt valori de interes național, cărora statul le acordă o protecție specială.

Datorită dezvoltării pe care au luat-o în țara noastră cinematografia, radiodifuziunea și televiziunea, în decret se prevede ca de folosirea documentelor cinematografice să se ocupe Arhiva națională de filme din subordinea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, iar de documentele fonice, video și filmele de televiziune, să se ocupe Comitetul de Stat al Radioteleviziunii Române, care ar urma să-și dezvolte în decursul timpului filmoteca, fonoteca, discoteca și videoteca, într-un organ asemănător Arhivei naționale de filme.

Potrivit art. 29 din decret, documentele din arhiva organizațiilor socialiste și celelalte organizații pot fi folosite în următoarele scopuri :

- rezolvarea unor lucrări administrative ;
- cercetări științifice, documentare și de informare ;
- activități cultural-educative ;
- întocmirea de publicații ;
- eliberarea de copii, extrase și certificate etc. ;

— eliberarea de copii, fotocopii, microfilme și xerografii de pe documente.

Scopurile în care pot fi folosite documentele nu se pot delimita strict, deoarece documentele sînt bunuri publice, păstrate tocmai pentru satisfacerea nevoilor de stat, dar și a celor particulare. Din aceste motive se pot ivi o multitudine de alte forme de folosire și popularizare a documentelor de arhivă.

O clarificare utilă care se referă la securitatea informațiilor cuprinse în documente este aceea că accesul la cercetarea documentelor, de regulă, nu este permisă decît după trecerea a 30 de ani de la crearea lor, cu *aprobarea conducerilor acestora*. În cazuri justificate, documentele pot fi date spre consultare și înainte de expirarea acestui termen, însă numai cu aprobarea conducerii organizației socialiste deținătoare (art. 30).

Această reglementare este prevăzută numai pentru *persoanele de cetățenie română*, din afara organizațiilor socialiste sau celelalte organizații deținătoare. În ceea ce privește consultarea documentelor de către persoane venite de peste hotare, acestea au acces la materiale numai cu aprobarea organului central în subordinea căruia se găsește organizația care deține documentele sau, după caz, a președintelui comitetului executiv al consiliului popular județean sau al municipiului București, în condițiile prevăzute de convențiile internaționale la care România este parte, precum și de alte dispoziții legale (art. 30).

Prin articolul 31 din decret se dă o reglementare precisă modului cum trebuie făcut împrumutul de documente între organizațiile socialiste ori între alte organizații, sau între organizațiile socialiste și celelalte organizații. Conform acestui articol, împrumuturile se fac în cazuri motivate, cu aprobarea conducerii organizației care deține documentele pe bază de proces-verbal de predare-primire.

În domeniul folosirii documentelor din arhivele organizațiilor socialiste și celelalte organizații, precum și a celor din depozitele Arhivelor Statului, personalul care are în atribuții această sarcină trebuie să aibă în vedere o serie de aspecte practice care nu sînt trecute în decret.

La fiecare organizație socialistă, arhiva ține un registru în care se trece : numele și prenumele cercetătorului, instituția unde lucrează, domiciliul, numărul aprobării de consultare, numărul de inventar al dosarelor cercetate, precum și tema pentru care se fac cercetările.

Pentru cercetătorii străini se va ține un registru separat, în care se va trece : numele și prenumele cercetătorului, țara și adresa, titlul temei studiate, fondul și cotele documentelor folosite, dacă s-au efectuat fotocopii sau microfilme de pe acestea, cotele lor și în ce număr.

Documentele se dau spre cercetare numai în următoarele condiții :

- dosarele trebuie să fie constituite și inventariate;
- documentele deteriorate se dau în cercetare numai după ce au fost recondiționate;
- documentele care au fotocopii sau microfilme se dau în folosire sub această formă. Originalele acestora pot fi date în cercetare numai cu aprobarea conducerii organizației socialiste;
- starea documentelor se verifică de personalul arhivei, atît la predare, cît și la restituirea lor;

— fiecărui cercetător i se pun la dispoziție numai documentele care se referă la temele pentru care a primit aprobarea. Alegerea documentelor pentru temele în studiu se face cu ajutorul instrumentelor de informare (inventare, instrument de evidență contemporană) și indicațiile șefului arhivei;

— nu se dau spre cercetare documentele din arhivă la cererea unui cercetător pentru alți cercetători;

— scoaterea documentelor din arhivă se face pe baza buletinului de cerere (anexa nr. 1).

În cazul cercetării de către personalul organizației socialiste, buletinul de cerere se aprobă de șeful direcției (serviciului) care răspunde de arhivă;

— în locul documentelor scoase pentru cercetare, se pune o fișă (anexa nr. 2);

— este interzisă scoaterea documentelor din dosar;

— copii, fotocopii, microfilme și xerografii de pe documente se execută la cererea scrisă a organizației socialiste interesate, sau a cercetătorului, cu aprobarea conducătorului organizației socialiste care deține fondul, iar în cazul cercetătorilor din străinătate cu aprobarea organizației socialiste centrale;

— este interzis accesul cercetătorilor în depozitele arhivei. Orice informație se obține prin șeful sau responsabilul arhivei.

Nerespectarea de către cercetători a regulilor stabilite sau deteriorarea documentelor atrag încetarea dreptului de a studia în arhiva respectivă, iar degradarea voită sau din neglijență, precum și sustragerea se sancționează disciplinar, material sau penal.

În cazurile când se constată deteriorări sau lipsuri de documente provocate de cercetători, arhivarul sau custodele este obligat să anunțe șeful imediat superior, iar acesta va încheia un proces-verbal de constatare, în dublu exemplar, din care unul este înaintat conducătorului unității respective, iar al doilea este trimis instituției care a delegat pe cercetător.

Deteriorările, pierderile sau sustragerile de dosare se menționează sub nota de certificare a dosarului respectiv, cu trimiterea la procesul-verbal de constatare aprobat de șeful unității.

Pentru dosarele pierdute, după cercetare și după hotărîrea scrisă a conducătorului unității se va face mențiunea atât în inventarul respectiv cât și în dosarul fondului.

Folosirea documentelor în sălile de studiu ale Arhivelor Statului se va face în conformitate cu prevederile Regulamentului pentru organizarea și funcționarea sălilor de studiu ale Arhivelor Statului.

O altă formă de folosire a documentelor este cercetarea lor în vederea eliberării certificatelor, copiilor și extraselor solicitate de oamenii muncii sau de instituții. Prin articolul 32 din decret se prevede: „Organizațiile socialiste și celelalte organizații sînt obligate să elibereze certificate, copii și extrase de pe documentele pe care le dețin, chiar dacă nu au trecut 30 de ani de la întocmirea acestora, în cazul cînd documentele se referă la situații și drepturi privind pe solicitant, cum sînt vechimea în muncă, studii, drepturi patrimoniale și altele asemenea”.

Pe baza documentelor deținute, organizațiile socialiste pot elibera, la cerere, cetățenilor domiciliați în R.S. România copii și extrase cu privire la : vechimea în câmpul muncii, studii, drepturi patrimoniale etc.

Certificatele trebuie să cuprindă datele rezultate din documente și numai acelea care sînt în legătură cu obiectul cererii. În certificat vor fi indicate numai datele existente, fără a se întregi perioadele pentru care nu există documente. Perioadele pentru care lipsesc documente și cele în care nu se găsește înscris numele solicitantului, se menționează în adresa de trimitere a certificatului.

Certificatul trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, denumirile documentelor din care se extrag datele (ex. „după statele de salariu din...”, „după procesul-verbal din...”, „după foaia matricolă nr...” etc.), după care se trec datele cuprinse în acestea.

În cazul cînd în arhivă nu se găsesc nici un fel de date asupra obiectului cererii, se comunică în scris solicitantului că documentele necesare întocmirii certificatului lipsesc, sau că nu cuprind datele cerute, potrivit situației respective.

În copii și extrase, textul documentului se reproduce după noua ortografie. Denumirea documentului, numărul și data se reproduc în întregime.

La executarea de extrase trebuie să se scoată din document întregul pasaj care face obiectul cererii și se referă la persoana și problema respectivă, studiindu-se cu atenție întregul act spre a nu se omite părți care ar putea duce la înțelegerea eronată a conținutului său. Părțile din textul documentului care nu se transcriu, nefiind în legătură cu obiectul cererii, trebuie indicate prin puncte de suspensie. Nu este permis să se reunească într-un singur extras pasaje din mai multe documente. Pasajele care pot anula parțial sau total sensul conținutului documentului vor fi, de asemenea, reproduse.

Pe copii și extrase se menționează în note, locurile indescifrabile din document, corecturile, ștersăturile, deteriorările și expresiile asupra cărora există îndoeli.

La certificate, ca și la copii sau extrase, nu se admit ștersături, răzături sau completări printre rînduri.

Copiile și extrasele se certifică de organizația socialistă care le eliberează.

Diplomele sau certificatele de studii și actele de stare civilă sau alte acte originale, depuse de petiționar la organizația socialistă respectivă, se restituie titularului sub semnătură, reținîndu-se la dosar o copie certificată de șeful arhivei.

Certificatele, diplomele, actele originale, copiile și extrasele se eliberează personal solicitantului, împuternicitului său legal sau se expediază prin poștă.

Nu se pot elibera duplicate de pe actele de studii, aceasta fiind în atribuția Ministerului Învățămîntului.

Cererile instituțiilor din străinătate, ale cetățenilor străini, precum și ale cetățenilor români din străinătate, pentru obținerea de certificate,

extrase și reproduceri de pe documente din Fondul Arhivistic Național, se primesc și se rezolvă de organizațiile socialiste care dețin documentele respective. Trimiterea materialelor se va face prin organele prevăzute în convențiile încheiate în acest sens, sau Ministerul Afacerilor Externe. Taxarea certificatelor, extraselor, copiilor și fotocopiilor se face conform dispozițiilor legale.

Prin noul decret se reglementează și problema expunerii documentelor de valoare deosebită care se folosesc pentru organizarea unor expoziții, muzee etc. În aceste situații este interzisă expunerea documentelor în original, ci numai sub formă de mulaje grafice sau alte forme de reproducere.

În articolul de față am arătat căile și modalitățile de folosire a documentelor, dar desigur că în raport cu specificul diferitelor ramuri de activitate și de situațiile în care se găsesc arhivele organizațiilor socialiste se vor ivi probleme noi, pe care avem datoria să le analizăm cu competență și să le soluționăm în spiritul noii legislații.

ACTE INEDITE DIN CANCELARIA DOMNEASCĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI — SECOLELE XVI-XVII

MARIA SOVEJA

1

1526 (7034), martie. Radu de la Afumași întâlnește lui Voico ocină la Hărești.

† Милостію Божією Ію Радоула конвода и господинъ вѣсен земли 8[ггровѣ]¹ еХи-
скомъ сынъ предобраго Радоула конводе даватъ господство ми сѣе повелѣніе гос-
подств[а ми]¹ сѣбѣ господства ми Бонко и сѣе сыновимъ си по нмѣ: Стан и велици
мѣ кет [богъ] дастъ; шкоже да нмѣ естъ 8 Хѣвци вѣре велико неговъ делъ вѣс, понеже мѣ естъ
ст[ара]¹ и права учина...¹ и да...¹ вѣ учини...¹ ни един...¹ а учина да...¹
да естъ дец...¹ дрѣго ниХто...¹ метѣхъ надъ вѣше учини [и не]¹ итъ когоже
непотѣковено по [реч]¹ господства ми. Свѣдѣтелѣ: жѣпанъ Първѣ Краевескѣ
и жѣпанъ Дрѣгич [велъ двор]никъ и жѣпанъ Радоула велики логофетъ, Нѣгое вѣс-
тиаръ и Драгомиръ спатаръ и Радоула пѣхарникъ и Радоула комисъ и Бадѣ и Кръстианъ
вели[ци пос]¹телици. Исправникъ, Баревѣ пѣркѣлабѣ. Писъ вѣ Тръговище, мѣста мар-
тѣе...¹ дѣни, вѣ лѣтъ 344.

† Ію Радоула конвода, милостію божію господинъ.

TRADUCEREA :

† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei, fiul
preabunului Radul voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domniei
mele, Voico, și cu fiii săi, anume: Stan și cîți îi va da Dumnezeu, ca să-i fie la Hărești,
oricît partea lui, toată; pentru că îi este veche și dreaptă ocină...¹ și...¹ de ocină...¹
niciun...¹ ocina să fie...¹ și nimeni altul...¹ amestec peste ocinele de mai sus. Și de nimeni
neclintit, după spusa domniei mele.

Martori: jupan Pîrvul Craevescul și jupan Drăghici (mare vornic)¹ și jupan Radul mare
logofăt și Neagoe vistier și Dragomir spatar și Radul paharnic și Radul comis și Badea
și Cîrstian, mari postelnici.

¹ Rupt în orig.

Ispravnic, Barbul pircălab.

Scriș în Țirgoviște, luna martie...², zile, în anul 7034 (1526).

† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Arh. St. Buc., colecția Documente munteneste, I/2.

Orig. slav, hirtie. Pecete aplicată, căzută. Rupt și cu lipsuri mari.

COMENTARIU:

Satul Hăești se află în comuna Săcelu, jud. Gorj — înainte de această dată mai formează obiectul unei tranzacții. La 5.XII.1509, Mircea voievod întărește lui Stan și fratelui său Voico a patra parte din jumătatea satului Hăești, în urma unei judecăți cu Lupșa². Mult mai târziu, la 2 iunie 1552, Mircea Ciobanul întărește așezământul lui Voico care dă surorii sale, Voislava, partea lui de ocină din Hăești, pentru că „i-a plătit ocina de bir și i-a păzit la moartea lui.”⁴

Foarte probabil, actul a fost emis spre sfârșitul lunii martie, deoarece numai într-un act din 1 aprilie 1526 se mai întâlnesc cei doi „mari postelnici”, Badea și Clrstian⁵. Spre deosebire de alte documente ale vremii, în care Pirvu apare ca mare ban al Craiovei, în documentul de față este menționat „Pirvul Craevescul”.

2

1602 (7110), <august> 16. Radu Șerban voievod întărește lui Staico mai multe ocine la Uteșciori.

† Милостію божію Іу Радюла воєвода и господинъ късон землє ХгровлаХис-
кон, анѣпски Бъсъраб воєвода. Дакат господства ми сїю покелѣнїе господства ми
Станков и със сынки его елице богъ даст; іакоже да елѣ [ест] учинѣ ла Хте-
шчори вт дел Бан късеХ и вт дел Мнаѣкъ късеХ вг по късеХ Хотарѣла, вт пол и вт
шѣм и вт кода и вт по късеХ; понеже ере⁶ покѣпна Станко дел за учинѣ Банок за Х.
аспри и дел мнаѣкъ за ѡ. кол и Г. вѣщн. И пак покѣпна Станко вт дел Тетѣк
полѣвин за рѣ. аспри. И пак покѣпна Станко вт на сынки Л'нкѣлов ѡ. за пшн
за учинѣ за Г. вѣдри за вин. И пак покѣпна Станко учинѣ вт Хотар дорн Кла-
диниц Монѣк вт на Станчула и вт на Манѣ и вт Тетѣ и вт Іванкѣ и вт
Говра и вт Івнаш за рѣ. аспри. И пак покѣпна Станко К. мѣсто 8 гор вт Клад-
ниц Монѣк за П. аспри. И пак покѣпна Станко вт на сыноки Нанок и вт на
Тетю и вт Іванкѣ и вт Манѣ от Лазѣла Нанок дорн 8 Сѣлчи за П. аспри. И пак
покѣпна 8 З[ъ]позинаѣ Монѣк ѡ. мѣсто вт на Дригомир за ѡ. аспри. И пак
покѣпна вт Пѣта Фомѣк доклѣ іанове Бъратникѣлов ѡ. за пшн вт на Іванко
и вт Станчула и вт Манѣ и вт Тетю за рѣ. аспри. И пак [8]⁷ ѡста Бърати-
кѣлов К. мѣсто вт на Іванко и вт на Говра със сыноки им за П. аспри. И пак
покѣпна вт на сынаки Нанок учинѣ на Рѣинъ ѡ. мѣсто за Л. аспри. И пак по-

² Rupt în orig.

³ D.I.R., B. Țara Românească, I, p. 54.

⁴ Ibidem, vol. III, p. 15.

⁵ Ibidem, vol. II, p. 4.

⁶ Așa în original.

⁷ Adăugat de noi.

купи Станко на Червѣ дел Котокѣ и Невѣнѣлов и Дръганов и Б...⁸ въсѣх и
 ѡт ѡчинѣ Мнѣнѣлъ полѣени за ѿ. аспри. И пак покѣпи Станко ѡ Гръюл Хотаров ѡт
 на Бирчѣнѣ ѿ. мѣсто за ѿ. аспри. И пак покѣпи Станко ѡ коѡда Трестин и ѡт
 на Бладѡула Сърдѣла ѿ. мѣсто за ѿ. аспри. И пак покѣпи ѡт на Бладѡула Сърдѣла
 и ѡт ѡнтѣ ѡ Коѡда Бѡлоки ѿ. мѣсто за ѿ. аспри. И пак скѣпиѣла и покрѣтит Станко
 колѣик мѣсто ест бѣла на Манѣ Рѣшкѣ ѡт Бѣтѣш продадоѡ за ѿ. за шѣх, аам
 ѡ корѣни. И пак покѣпи ѡ Пискѣла Цѣпосек ѿ. мѣсто ѡт на Невѣнѣл и ѡт Дръган
 за ѿ. аспри. И продадоѡ за неговѣ доѡрколѣ и със знѣнѣ въсѣх мѣнишѣн. Сѣго
 радѣ дадоѡ господства ми Станков, ѣкоже да ест мѡ ѡчинѣ ѡлѣб сыновѣи его и
 ѡнѣком и прѣвѣнѣчѣом и непѡкѣлоѣнѣ по [ѡ]нѣнѣм господства ми. Сѣже ѡсѣо сѣѣдѣ-
 тѣлѣстѡе и поставѣом ѣм господства ми: жѣпан Черѣнка кѣл дѡкорѣник и Стѡнка
 кѣл лѡгофѣт и⁹ кѣл вѣстѣар⁹ кѣл спѣтар и⁹ кѣл стѡлѣник и ...⁹
 кѣл комѣс и Л... тѣх⁸ и жѣпан Лѣка вѣлѣник постѣлѣник. И исправѣник Стѡнка
 [кѣл лѡгофѣт]. И...⁸ сѣ. дѣнѣ въ лѣт , сѣ.

TRADUCEREA :

† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei nepotul lui Băsărab voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele lui Staico cu fiii săi, cîți Dumnezeu îi va da; ca să-i fie ocină la Uteșciori din partea lui Ban, toată, și din partea lui Milea, toată, de peste tot hotarul, din cîmp și din pădure și din apă și de prelutindeni. Pentru că a cumpărat Staico partea de ocină a lui Ban pentru 600 aspri și partea lui Milea pentru un bou și 3 oi. Și iarăși a cumpărat Staico din partea lui Tetu jumătate, pentru 160 aspri. Și iarăși a cumpărat Staico de la fiii lui Micul 70 de pași, de ocină, pentru 3 vedre de vin. Și iarăși a cumpărat Staico ocină, din hotar pînă la Fintina lui Monea, de la Stanciul și de la Manea și de la Tetu și de la Ivanco și de la Soora și de la Ionaș pentru 120 aspri. Și iarăși a cumpărat Staico 2 locuri, din sus de Fintina lui Monea, pentru 80 aspri. Și iarăși a cumpărat Staico de la fiii lui Nan și de la Tetiu și de la Ivanco și de la Manea, de la Lazul lui Nan pînă la Sălci, pentru 80 aspri. Și iarăși a cumpărat la Zăpoziile lui Monea, un loc de la Dragomir, pentru 70 aspri. Și iarăși a cumpărat din drumul lui Fomea pînă la Gropile Văratîcului 70 de pași, de la Ivanco și de la Stanciul și de la Manea și de la Tetiu pentru 120 aspri. Și iarăși /a cumpărat la,¹⁰ Gura Văratîcului 2 locuri și de la Ivanco și de la Soora cu fiii lor, pentru 80 aspri. Și iarăși a cumpărat de la fiii lui Nan ocină la Ruină, un loc pentru 30 aspri. Și iarăși a cumpărat Staico, la Cerbul partea lui Cotoc și a lui Nebunul și a lui Drăgan și b...⁸ toată, și din ocina lui Mihăilă jumătate, pentru 900 aspri. Și iarăși a cumpărat la Gruil hotarului, de la Bircic 2 locuri, pentru 80 aspri. Și iarăși a cumpărat Staico la Coadă Trestiei și de la Vlad Surdul, 1 loc, pentru 40 aspri. Și iarăși a cumpărat de la Vlad Surdul și de la Untea, la Coadă Boului, 2 locuri, pentru 80 aspri. Și iarăși a răscumpărat și a întors Staico, cît loc a fost, lui Manea al lui Rășea, din Buteaști, vîndut pentru 40 de șahi¹¹, însă la Corni. Și iarăși a cumpărat la Piscul Țăposului, 4 locuri, de la Nebunul și de la Drăgan, pentru 140 aspri. Și au vîndut de a lor bunăvoie și cu știrea tuturor megiașilor.

De aceea, am dat domnia mea lui Staico, ca să-i fie lui ocină, ohabă, fiilor lui și nepoților și strănepoților și (de nimeni)¹² neclintit după porunca domniei mele. Iată, deci, martori punem și domnia mea: jupan Cernica mare vornic și Stoica mare logofăt și Nica¹³ mare vistier, Leca¹³ mare spătar și Stroe¹³ mare stolnic și...⁹ mare comis și...⁸ și jupan

⁸ Rupt în original.

⁹ Loc gol în original.

¹⁰ Adăugat de noi.

¹¹ Foarte probabil, e vorba de o monedă turcească.

¹² Lipsă în orig.

¹³ Loc gol în original. Completat după actul din 16 aug. 1602. DIR, B. Țara Românească, sec. XVII, II, p. 54—55.

продадоше се нѣхно дѣдѣнѣ и село кнше пис покѣннаго Мѣхѣевоа за нѣхном доброволѣ без ни една силост, ѣкоже да сѣт шнн вечинн. И ѡ тем господство ми. . . .¹⁹ и помнѣвохѣм господство ми по болѣрнѣм господство ми жѣпан Раѣи Іанѣш ага със сѣю кнше речѣнѣ село, ѣкоже да сѣт емѣ вечинн радѣ добра вѣрнѣ и правда сѣбжеѣ ежѣ послѣжила ест господства ми и землем господства ми със крѣв пролюл. Сего радѣ дадохѣм господство ми болѣрнѣм господства ми кнше рѣх ѣкоже да ест емѣ шчинѣ и шѣаб и сыновим и кнѣкшмѣ и прѣкнѣчетѣм си и шт никѣгоже непокѣнѣм по [ш]рнѣмо господство ми. Или и по сѣмрѣт его ешеже да ест сѣю село кнше речѣнѣ варѣ коѣм хѣкет нѣвѣрѣт шт по роднѣю его. И ешеже и закнннѣе поставѣхѣм господство ми: по шшѣстѣю господства ми, коѣ нѣвѣрѣт господѣ богѣ кнѣти господѣрѣ Блѣшкою землѣ, или шт сѣрдѣчнаго плода господства ми, или шт сѣроднѣк нашнѣ, или по грѣсѣх нашн, или шт нѣм плѣмѣннѣк, да аше почтѣт и поновѣт и шкрѣпнѣт сѣю кнѣг господства ми, того господѣ богѣ да га почтѣт и сѣхрннѣт и штверѣднѣт вѣ господствѣ его а вѣ бѣдѣшнѣ вѣцѣх доуша его; а ашѣлнѣже не почтѣт и не шкрѣпнѣт сѣю кнѣг господства ми. того господѣ богѣ да [а не по]¹⁹чтѣт и не сѣхрннѣт вѣ господствѣ его, а не вѣ бѣдѣшнѣ вѣцѣх доуша его. И коѣ чѣловѣкѣ хѣ[к]ет разорнѣт и попернѣт сѣе кнѣг господства ми, того господѣ богѣ да га разорнѣт и раснѣпѣт зѣе тѣлом его, а вѣ бѣдѣшнѣ вѣцѣх, доуша его, и да ест прокѣлѣт и аѣѣрнѣсан за тѣѣ. штѣи ежѣ вѣ Нѣкен и да нѣмат чѣстѣю със Ісѣда и със Ірѣѣа и със ннн нѣкѣрнн бѣдѣнѣ²⁰ нѣже вѣзѣпнѣше над крѣв господа бога и спаса нашѣго Іисѣс[а] Хрѣста, вѣзми, вѣзми и распѣннѣи его, крѣв его над нѣх и над чѣда нѣх; ест и бѣдет вѣ вѣкн, аминн. Сеже ѣбо и сѣе-детѣлѣе поставнѣх господство ми: жѣпан Радоула кѣкѣчѣр Бѣзѣскѣла и жѣпан Прѣда велнѣкн бан Краѣвѣскн и жѣпан Чернѣка велнѣкн двѣрнѣк и жѣпан Шѣонѣка велнѣкн лѣво-фѣт и Нѣка кнѣстнѣар и Мрѣзѣк спѣтар и Глнгорѣе коѣнѣс и Брѣкан столнѣк и Штанѣчѣла пѣхѣрнѣк и жѣпан Лѣка велнѣкн постѣланнѣк. Исправнѣк Шѣонѣка велнѣкн лѣво-фѣт. Пнѣ аз Гѣргѣ вѣ стол градоу Трѣговицѣ, мѣстѣца юлн кѣѣ. дѣнн, вѣ лѣт шѣрѣѣ.

† Іѣ Радоула кѣкѣчѣда, мнѣлѣстѣю бѣжѣю господнѣнѣ.

Іѣ Радоула кѣкѣчѣда (м.рг.).

TRADUCEREA :

† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei, nepotul marelui și preabunului, bătrînului Io Băsărab voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele, boierului domniei mele, lui jupan Rați Ianăș aga, cu fiii săi, cîți Dumnezeu ti va lăsa, ca să-i fie lui satul Drenicul, tot, cu tot hotarul și cu tot venitul; pentru că acest sat, mai sus zis, ei au fost de mai înainte vreme cnezii. Și intru aceasta ei s-au ridicat de-ji-au vîndut dedina lor și satul mai sus scris, răposatului Mihai voievod, de a lor bunăvoie, fără nici o silă, ca să fie ei vecini. Și intru aceasta, domnia mea. . . .¹⁹ și am mîluit domnia pe boierul domniei mele, jupan Rați Ianăș aga, cu acest sat, mai sus zis, ca să-i fie lui vecini pentru bunăcredința și dreapta slujbă, cu care a slujit domniei mele și țării domniei mele, cu vîrsare de sînge.

De aceea, am dat domnia mea boierului domniei mele, mai sus zis, să-i fie lui ocină și ohabă și fiilor și nepoților și strănepoților lui și de nimeni neclintit, după porunca domniei mele. Însă și după moartea lui, încă să fie acest sat, mai sus zis, oricui se va alege dintre rudele lui.

Și încă și blestem am pus domnia mea: după săvîrșirea domniei mele, pe cine va alege domnul Dumnezeu să fie domn al Țării Românești sau din rodul inimii mele sau din

¹⁹ Rupt în original

²⁰ Așa în document.

rudele noastre sau după păcatele noastre, sau din alt neam; dacă va cinsti și va înnoi și întări această carte a domniei mele, pe acela domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l păzească și să-l întărească în domnia lui și în veacurile viitoare sufletul lui, iar dacă nu va cinsti și nu va întări această carte a domniei mele, pe acela domnul Dumnezeu să nu-l cinstească și să nu-l păzească în domnia lui, iar în veacurile viitoare sufletul lui.

Și care om va strica și va nimici această carte a domniei mele, pe acela domnul Dumnezeu să-l strice și să-l risipească aici cu trupul, iar în veacurile viitoare sufletul lui. Și să fie blestemat și afurisit de 318 părinți, care sînt în Nicheia și să aibă parte cu Iuda și cu Arie și cu acei necredincioși Iudei, care au strigat asupra singelui domnului Dumnezeu și mîntuitorul nostru Isus Hristos, luați, luați și răstigniți-l, singele [lui]²¹ asupra lor și asupra copiilor lor, este și va fi în veci, amin.

Iată deci și martori am pus domnia mea: jupan Radul, clucer Buzescul și jupan Preda mare ban al Craiovei, jupan Cernica mare vornic și jupan Stoica mare logofăt și Nica vistier și Mirzea spătar și Gligorie comis și Bărcan stolnic și Stanciul paharnic și jupan Leca mare postelnic.

Ispravnic, Stoica, mare logofăt. Am scris eu, Gherghe, în cetatea de scaun Tirgoviște, luna iulie 23 zile, în anul 7113 (1605).

† Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Io Radul voevod (m.pr.).

Arh. St. Buc., colecția „Achiziții Noi”, pachet XXX/5.

Orig. slav, pergament, (45 × 31 cm.), rupt la îndoituri, monogramă și inițiale ornate în chinovar. Semnătura domnului (m.pr.). Pecete timbrată, deteriorată.

COMENTARIU:

Iată un sat, *Drenicul*, din județul Dolj, care apare foarte rar în actele de cancelarie din Țara Românească. Pentru prima oară, Drenicul formează, împreună cu alte sate, obiectul unei tranzacții din 17 mai 1589, cînd intră în posesia lui Nica, postelnic al doilea²². Actul de mai sus, de la Radu Șerban, nu ne dă nici o lămurire în legătură cu istoria acestui sat. Numai atât că, între timp, satul s-a vîndut lui Mihai voievod, „ca să fie ei vecini”. Deci, devenind sat domnesc, Radu Șerban îl întărește lui Rați Ianăș aga, „pentru bunăcredință și dreapta slujbă, cu care a slujit țării și domniei lui”²³.

4

Înainte de 1611. Radu Mihnea voievod scutește satul Cristiani al mănăstirii Rîncecirov de dările și prestațiile de peste an.

† Милостію божію Іw Рadoуѣ воєвода и господинѣ, сынѣ покойнаго Мнѣмек воєвода даѣтъ господство...²⁴ свѣтѣ божіествени монастир галичанин Рѣн[к]ѣчок по имѣ Кръстїанїн, іакоже да єст мирно и сл[ободно...]²⁴ и за свакїх ѡженїе колициє сѣтъ през лѣтъ въ землє господства мнѣ; понеже сїю више рѣх село єст...²⁴ дѣни дрѣви господари нже сѣтъ били пред господства мнѣ. Тажє ѡ тем господство мнѣ сѣм видѣл и книг Радѣла...²⁴ єст бнл простнл да бѣдет сю слѣз по имѣ Ѣана и Дїа и Марко и Стан и Никварѣ...²⁴ еже више рѣх да бѣдет за послѣшанїе свѣтѣ монастир и за работ. Тем радї е[и...]²⁴ ѡт слѣг господства мнѣ хокет

²¹ Adăugat de noi.

²² DIR, B. Țara Românească, XVI, p. 403.

²³ Foarte probabil că Radu Șerban se referă la serviciile aduse de Rați Ianăș aga în vremea luptelor sale cu Moise Székely, din iulie și august 1603, lângă Brașov.

²⁴ Rupt în original.

ХОДѢТИ Ѣ МИЛОСТЕНІЮ ВЪ ТОМ СЪДСТВО А ВѢ ШТ ВРѢМ НЖЕ ХО...²⁵ ГОСПОДСТВА
 МИ А ВѢ Ѣ МИРНО ДА УСТАВѢТ СѢН ВШЕ РЧЕНН ЛЮДѢ ШТ КРЪСТІШНИ ЗА...²⁵ И
 ДАЖЕОВЕ И СЛѢЖЕВЪ КАКО БѢТ ВШЕ РѢХ. ТѢМ РАДѢ НИХТО ДА НЕ СМѢЕТ БАНТОВАТ...²⁸
 ТѢГАНТ ПРѢД СІЮ [КНИГ] ГОСПОДСТВА МИ, БРЕ ТОГО ЧЛОВѢКЪ ЗАЛО ХОКЕТ ПАТНТ, [ИНА-
 КО] ДА НѢСТ ПО РЧН ГОСПОДСТВА МИ...²⁵ ПИС ТОДѢР МѢСѢЦА...²⁵

† Іу Радѡуа ввекѡда, милостію [божію господинь]²⁵.

TRADUCEREA :

† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn, fiul răposatului Mihnea voievod.
 Dă domnia mea...²⁵ sfintei, dumnezeieștei mănăstiri numită Râncăcirov, pe nume Cîrstianii
 ca să fie în pace și slobod...²⁵ și de toate mîncăturile, cîte sînt peste an în țara domniei mele ;
 pentru că acest mai sus zis sat a...²⁵ în zilele altor domni, care au fost înaintea domniei mele.
 Astfel, întru aceasta, am văzut domnia mea și cartea lui Radul...²⁵ a iertat, să fie aceste slugi,
 anume : Oana, Diia și Marco și Stan și Nicoară...²⁵, care sînt mai sus zise, să fie de ascultare
 sfintei mănăstiri și de lucru. Pentru aceasta, voi...²⁵ dintre slugile domniei mele va merge
 după milostenie în acest județ, iar voi de vreme ce...²⁵ domniei mele, iar voi să lăsați în
 pace acești oameni mai sus ziși din Cîrstiani de...²⁵ și dările și slujbele, cum este mai
 sus scris.

De aceea, nimeni să nu cuteze a turbura...²⁵ înaintea acestei cărți a domniei mele, căci
 acel om rău va păți; altfel să nu fie, după spusa domniei mele.

A scris Toader, luna...²⁵

† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu domn²⁵.

Arh. St. Buc., fond schitul Nămăești, II/7.
 Orig. slav, hirtie. Fragment (16 × 29 cm.)
 Pecete aplicată, căzută.

COMENTARIU :

Radu Mihnea scutește satul Cîrstiani, al mănăstirii Rîncăcirov, de toate dările și mîncă-
 turile de peste an. Totodată, iartă de dări și prestații slugile Oana, Diia, Marco, Stan, Nicoară
 (probabil și altele, actul fiind rupt), ca „să fie de ascultare sfintei mînăstiri”. Același voievod
 emite, la 28 noiembrie 1611, un alt act cu un conținut asemănător²⁶. Printre slugile iertate
 de dajdi figurează Oana, Diia, Marco²⁷, Ghinjul, Oprea și Stoica din Cîrstiani. Probabil, în
 urma cererii mănăstirii, primele trei slugi, Oana, Diia și Marco, sînt din nou incluse în rîndul
 celor ce urmează să fie în ascultarea mănăstirii. Astfel, aceste două acte urmează unul după altul.

Fragmentul publicat de noi, fiind rupt, nu conține nici o indicație, nici un element
 care să ne ușureze datarea. Credem însă că este anterior datei de 28 noiembrie 1611, mai ales
 că, în ajutorarea mănăstirii Rîncăcirov, se revine aproape periodic în cursul acestei decade.
 Astfel, la 20.VIII.1612 Radu Mihnea iartă de toate dările alți trei rumâni, Buzdugan, Pătru
 și popa Dobromir, „numai să aibă a posluși sfintei mînăstiri”²⁸, — iar la 12.VI.1617, Alexandru
 Iliș procedează la fel, acordînd scutiri altor slugi, pe nume : Daina, Neagoe, Stoica, Marco.
 Stan și alt Marco din Crăstienești”²⁹. În felul acesta, sporeau an de an forțele de muncă ale
 mănăstirii Rîncăcirov.

²⁵ Rupt în original.

²⁶ DIR B. Țara Românească, XVII, II, p. 27.

²⁷ S-a transcris greșit „Manco”.

²⁸ DIR. B. Țara Românească, XVII, II, p. 96.

²⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 147.

O ultimă precizare. De fiecare dată, emitenții actelor menționate mai sus, se prevalează de faptul că astfel de scutiri au fost acordate și de înaintașii lor. Radu Mihnea vorbește în cele trei acte ale sale despre o carte a lui Radu Șerban, care nu ne-a parvenit, iar Alex. Iliș precizează că a văzut „cartea Radului voievod, feciorul Mihnea voivod”.

5

1611 (7119), mart. 23. Radul Mihnea voievod întărește lui Dumitru logofăt stăpînirea peste satul Pârceani.

† Милостію Божією Іу Радоуа воєвода сынъ поконниѣмъ Мнѣмъ коєвода, господиѣмъ земли Блѣшкѣ. Даватъ господство мнѣ сѣю повелѣніе господства мнѣ Болѣринъ господства мнѣ Дѣмитрѣ логѣфѣтъ ca să fie volnic cu aceasta carte a domnii mele, să ție satul Pârceanii cu toți rumânii, căli se vor aleage și tot venitul, pentru că l-am miluit domnia mea pentru slujbă bună și credincioasă, ce au slujit [domnii mele]³⁰. Derept aceia și voi rumânilor în vremea ce veți vedea cartea domnii mele și slu[g..... bo]³⁰iarinului domnii mele, ce iaste mai sus scris anume; iar voi să căutați să a[scul]³⁰iați de toate ce o va da voao învățătură, pentru că așa iaste învățătura domnii mele, **иначе да нест по реч господства мнѣ. И исправник сам реч господства мнѣ. Пис март кѣ. дѣни. въ лѣтѣ 7119.**

† Іу Радоуа воєвода, милостію божією господиѣмъ.

Arh. St. Buc., colecția Achiziții Noi, XXX/6.

Orig. românesc, hîrtie (30 × 21 cm.).

Pecete aplicată, căzută.

6

1614 (7122), iunie 22, Tîrgoviște. Radu Mihnea voievod întărește lui Neacșu pîrcălab și soției lui, Dragomira, ocine la Mălaul de Jos.

† Милостію божією, Іу Радоуа коєвода и господиѣмъ въсонъ земли Бѣлѣгѣрѣмъ, сынъ великаго и прѣдобраго поконниѣмъ Мнѣмъ коєвода, днѣпѣрѣмъ стараго Пилѣандрѣ коєвод. Даватъ господство мнѣ сѣю повелѣніе господства мнѣ Нѣкшюлѣмъ прѣкѣлабѣмъ въ Дѣлѣгополъ и жѣпаницѣмъ его Драгомирѣмъ и сѣсъ сыновѣмъ имъ елищеже богъ дастъ; **иже да мѣ естъ учинѣ въ долъ Мѣцѣмъ, иже да естъ Бѣнтѣмъ въ долъ Сѣтѣмъ въ сахъ, въ поля [и въ]**³⁰ **посѣде въре елика се хѣтитъ избратъ въ по въсъ Хотаромъ и сѣсъ двѣ вечини на мнѣ Дѣмитрѣ³¹ и Драгомирѣ, понеже естъ покѣпѣлѣ Нѣкшѣмъ прѣкѣлабѣмъ и жѣпаницѣмъ его Драгомира сѣмъ очинѣ еже више писъ въ [надъ]³⁰ Параскѣмъ постѣлѣмъ въ Болѣска, зѣтъ Бѣнтѣмъ въ Сѣтѣмъ, за хѣтѣ. аспри готовѣ; Пакъ покѣпѣлѣ Нѣкшѣмъ прѣкѣлабѣмъ и жѣпаницѣмъ его Драгомира учинѣ**

³⁰ Rupt în original.

³¹ Cuvintele „на мнѣ Дѣмитрѣ”, încercuite.

8 Дол Мѣцѣвъ ѿбаче ѿ. дѣланице и Божко със дѣланица и [дѣлани]ца Кирчюлов ; понеже ю ест покѹпна ѿт над Баревѣл сынѣ Мнѣхънѣвъ за хѣѣ. аспри готови. И пак покѹпна Нѣкшюл прѣкълаевѣл и жѹпанница его Драгомира очинѣ 8 Дол Мѣцѣвъ. . .³² дѣланица Шефовѣ ; понеже ест покѹпна ѿт над Мнѣвѣл [братом]³² Баревѣлов за хѣ. аспри готови, при дѣни Радоѹла воивода Шербан. И продадохъ уни за нѣхном до-броволю и със ѡнанѣ въсам мѣгѹшом [ѿкрѣст] мѣстов. И ешеже сѣт били тогда на ѿстроѣнѣ им мнози добри людѣ сведѣтели, али по имѣ : ѿт Котици Бонко логофѣт и ѿт. . .³² Петриман и ѿт Дѣлгопол Лѣпѣдат и мнози людѣ еже не сѣт пис заѣ. Сего радѣ дадохъ [и господства ми]. . .³² и жѹпанница его Драго-мировѣ ѿкоже да мѣ ест им учинѣ, дѣдѹно и въ шѣе сынѣвни и вѣнѣком и прѣ-вѣнѣчетом и не ѿт ни когождо нѣпоколѣбеномо по [ѿ]нѣзмо господства ми. Ешеже ѿбо и сведетелѣи поставихъ господства ми : жѹпан Мнѣвѣл вел бан Кравевскѣи и жѹпан Крѣстѣ вел дворник и жѹпан Вѣнтѣл вел логофѣт и жѹпан Дѣдѹл вел вѣстѣар и жѹпан Лѣка вел спатар и жѹпан Мнѣхалѣки вел столник и жѹпан Братѣл вел комис и жѹпан Лѣнѣл вел пѣхларник и жѹпан Брѣнад вел постѣлник. И исправник Параскива котри логофѣт. И азъ Лѣпѣдат написахъ въ настола градоѹ Трѣговѣнѣ, мѣстѣца юнѣ кѣ. дѣни и ѿт Ядѣма до нынѣ течѣнаго лѣтом, въ лѣт хѣрке .

† Ю Радоѹл кѣевѣда, мнолѣстѹю божѹю господинѣ.

TRADUCEREA :

† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei, fiul marelui și preabunului răposatului Mihnea voievod, nepotul bătrînului Alixandru voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele lui Neacșu pîrcălabul din Dilgopol și jupanîței lui, Dragomira și cu filii lor, cîți dumnezeu le va da, ca să-i fie ocină la Mățul de Jos, însă partea lui Ventilă din Săteani, toată, din cîmp (și de) prelutîndenî, ori cît se va alege de peste tot hotarul și cu doi vecini pe nume : Dumitru³² și Dragomir ; pentru că a cumpărat Neacșul pîrcălabul și jupanîța lui, Dragomira, această ocină, care (este) mai sus scrisă, de la Paraschiva postelnic, din Boleasca, gînele lui Ventilă din Săteani, pentru 5000 aspri gata.

Iarăși a cumpărat Neacșul pîrcălabul și jupanîța lui, Dragomira, ocină la Mățul de Jos, însă 2 delnițe și Voico cu delnița și delnița lui Chirciul, pentru că a cumpărat-o de la Barbul, fiul lui Mihăilă, pentru 2500 aspri, gata.

Și iarăși a cumpărat Neacșul pîrcălabul și jupanîța lui, Dragomira, ocină la Mățul de Jos. . .³² delnița Ștefoaei, pentru că a cumpărat de la Micul, (fratele) ³² lui Barbul, pentru 1000 aspri, gata, în zilele lui Radul voievod Șerban.

Și au vîndut ei de a lor bunăvoie și cu știrea tuturor megiașilor (din jurul)³² locului. Și încă au fost atunci, la întocmirea lor, mulți oameni buni martori, însă pe nume : din Cotești, Voico logofăt și din. . .³² Petriman și din Dilgopol Lepădat și mulți oameni, care nu sînt scriși aci.

De aceea, am dat (și domnia mea. . .)³² și jupanîței Dragomira ca să fie ocină, dedină și de ohabă, fililor și nepoților și strănepoților și de nimeni neclintit, după porunca domniei mele.

Iată deci și martori am pus domnia mea : jupan Ianachi mare ban al Craiovei și jupan Crăstea, mare vornic și jupan Ventilă, mare logofăt și jupan Deadiul, mare vistier și jupan Leca, mare spătar și jupan Mihalachi, mare stolnic și jupan Bratul, mare comis și jupan Lupul, mare paharnic și jupan Bărnad, mare postelnic.

Și ispravnic, Paraschiva al doilea logofăt.

³² Rupt în original.

³³ Cuvintele *pe nume* și *Dumitru* încercuite.

Și eu, Lepădat, am scris în cetatea de scaun Tirgoviște, luna iunie 22 zile și de la Adam pînă acum, cursul anilor în anul 7122 (1614).

† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Arh. St. Buc., colecția Achiziții Noi, MMCMLVII/5.

Orig. slav, pergament (43 × 19) rupt la îndoituri, pecete timbrată, monograma în chinovar.

COMENTARIU :

Actul emis de Radu Mihnea la 22 iunie 1614 este foarte important întrucît atestă prezența topicului, *Mășdul de Jos*, — astăzi, sat în com. Mioarele, jud. Argeș — care apare pentru prima și ultima dată în tranzacțiile efectuate prin intermediul cancelariei domnești din Țara Românească, cel puțin pînă la 1632.

Din textul actului se poate vedea cum Neacșu pîrcălab din Dilgopol împreună cu soția sa Dragomira cumpără trei ocine cu vecini pentru care plătesc suma de 8500 aspri.

Dar importanța actului de față trebuie apreciată nu atît după speța juridică, care nu ridică probleme deosebite, cît mai ales prin contribuția ce o aduce la cunoașterea trecutului istoric al acestui sat și scrierea monografiei sale, fiind primul document în care este pomenit pînă aproape la jumătatea secolului al XVII-lea.

NOI IZVOARE STATISTICE DIN ARHIVELE RUSE PRIVITOARE LA PRINCIPATELE ROMÂNE

ALVIŢA LAZEA, PAUL CERNOVODEANU

Importanţa arhivelor ruse pentru studierea perioadei de destrămare a feudalismului şi a înfiripării relaţiilor de producţie capitaliste în Ţara Românească şi Moldova este inutil a mai fi subliniată. Numeroase studii şi cercetări cu caracter monografic apărute în ultimii ani dovedesc cu prisosinţă acest lucru ¹.

Cu începere mai ales din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, datorită războaielor necurmate pe care Rusia le-a purtat împotriva Imperiului otoman, desfăşurate în special pe teritoriul principatelor, administraţia militară rusă a venit în contact cu realităţile româneşti. În felul acesta principatele au devenit obiectul preocupărilor diferiţilor ofiţeri cartografi, ingineri topografi, statisticieni, geografi, din rândurile armatei ruse, care au procedat la anchete şi ample studii de documentare pe teren, culegând date de un nepreţuit interes. Recensămintele (catagrafii) populaţiei pe judeţe ², ridicările în plan ale celor două capitale, Bucureşti ³ şi Iaşi, lucrările statistice, cu profil variat, privitoare la Ţara Românească şi Moldova în perioada 1768—1774⁴, se datorează unor ofiţeri ruşi, din rândul cărora numele lui F. W. Bawr ⁵, Meder ⁶, I. Naghit ⁷ ş.a. sînt cele mai cunoscute.

Cercetările în domeniul economic, anchetele cu caracter administrativ, datele privind regimul social-politic, consemnate în arhivele autorităţilor militare, mai cu seamă în timpul perioadei de staţionare a trupelor ruse pe teritoriul principatelor în 1806—1812 şi 1828—1834, au căpătat

¹ C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice şi statistice pe temeiul hărţii ruse din 1835*, Bucureşti, 1957, 318 p. + 2 pl.; Al. Andronic, *Documente referitoare la Principatele Române aflate în fondul Voronţov păstrat în Arhiva Centrală de Stat a actelor vechi din Moldova*, în „Revista Arhivelor”, VIII, 1958, nr. 1, p. 222—226; I. Ionaşcu, *Date statistice noi despre Bucureşti în anii 1810—1811 culese din Arhivele Moscovei*, în *Ibidem*, X, 1959, nr. 1, p. 175—191; Gh. Ungureanu, *Documente privitoare la istoria României păstrate în Arhivele Statului din Moscova şi Leningrad*, în *Ibidem*, XVI, 1962, nr. 1, p. 27—45 ş.a.

² I. Ionaşcu, *Despre judeţele Olt şi Argeş în catagrafia din anii 1773—1774 de la Moscova*, în „Mitropolia Olteniei”, X, 1958, nr. 3—4, p. 248—292; *idem*, *Despre catagrafia finutului Putna din anii 1773—1774*, în „Revista Arhivelor”, VIII, 1958, nr. 1, p. 121—130; G. M. Dăscălescu, *O catagrafie necunoscută a finutului Covurlui din 1774*, în *Ibidem*, XXII, 1965, nr. 1, p. 208—212.

o mai mare extindere și precizie, constituind izvoare de prim ordin pentru studiul istoriei țărilor române în această perioadă³.

În rindul amintitelor surse se integrează și două memorii inedite de natură statistico-financiară, al căror text integral îl publicăm mai jos. Cel dintîi, se intitulează Краткие замечания о Валахии относительно числа жителей, доходов, податей, плодородия и торговли сея земли (Note scurte asupra Țării Românești cu privire la numărul populației, veniturilor, impozitelor, fertilității pămîntului și comerțului acestei țări) și a fost alcătuit pe la 1808 de Pavel Gavrilovici Divov (m. 1841)⁴, probabil, la cererea autorităților militare ruse.

Productivitatea principatului muntean este apreciată favorabil de autor, dînd detalii pînă și asupra pămîntului și culturii viței de vie, asupra creșterii păsărilor, asupra izvoarelor de păcură de la Cîmpina. Comerțul e prezentat de asemenea ca „acel izvor bogat din care se acopăr toate nevoile, atît acelea ale domnilor care cîrmuiesc această țară, cît și ale ocuitorilor și ale oamenilor simpli”. Cîteva date statistice cu care Divov însoțește studiul său, fac ca acestea să fie utile epocii și domeniilor la care se referă.

Cel de al doilea izvor, de care ne preocupăm, este mult mai însemnat și reprezintă Генеральный отчет о доходах и расходах княжеств Молдовии и Валахии с 1 мая 1828 года по 1832 г. (Dare de seamă generală asupra veniturilor și cheltuielilor Principatelor Moldovei și Țării Românești de la 1 mai 1828 pînă la 1832), fiind redactat la 1 martie 1832 de către o comisie de experți financiari ruși (controlori Ivan Unghebițer și Ivan Golenbiovski, contabili Nicolae Kobîlin și Ilia Ilienkov), în frunte cu directorul cancelariei prezidențiale Vasili Karneev.

În acest raport figurează bugetele principatelor, cu date amănunțite privind modul de percepere a dărilor și diferitelor cheltuieli pentru întreținerea aparatului de stat, ca și sumele împrumutate și plătite Serviciului de intendență al fostei armate a 2-a ruse.

³ I. Ionașcu, *Planul cartografic inedit al orașului București, din anul 1770*, în „Studii”, XII, 1959, nr. 5, p. 113–131, + 2 pl.

⁴ Al. Vianu, *Considerații asupra caracterului activității administrației ruse în țările române (1769–1774)* în „Studii și materiale de istorie medie”, I, 1956, p. 233–244; M. Mănescu, *Cu privire la influența statisticii ruse asupra dezvoltării statisticii din principatele române în secolele XVIII și XIX*, în „Revista Arhivelor”, VIII, 1958, nr. 2, p. 9–31; P. G. Dmitriev, *Recensămîntele populației din Moldova în anii 1772 și 1774 ca izvor de studiere a istoriei sociale, în vol. вековая дружба*, Chișinău, 1961, p. 245–251; G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962, p. 150–155.

⁵ General, inginer-topograf, autor al cunoscutelor *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*... Francfort et Leipsic, 1778, 236 p.

⁶ General brigadier, guvernator militar al Țării Românești, inițiator al primelor recensăminte ale populației din principate, cf. I. Ionașcu, *Despre cartografia finului Putna*..., p. 121–122; Gh. Ungureanu, *art. cit.*, p. 28–30.

⁷ Căpitan de marină, copist al celui dintîi plan — cunoscut pînă în prezent — al orașului București, cf. I. Ionașcu, *Planul... orașului București, din anul 1770*, p. 119.

⁸ G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 194–199 și 213–241.

⁹ Despre Divov știm numai că a fost senator și a publicat în 1809 o lucrare intitulată *Scurt îndrumător pentru păstrarea și ameliorarea pădurilor din statul rus*.

Datele însumate în acest izvor sînt foarte sugestive pentru modul de administrare al finanțelor principatelor în primii ani de aplicare a *Regulamentului Organic* și ilustrează începutul modernizării instituțiilor țărilor române, în pragul epocii capitaliste.

1

1808 Memoriu în ocmit de Pavel Gavrilovici Divov asupra situației economico-sociale a Țării Românești.

Краткия замечания о Валлахии касательно числа жителей, доходов, податей, плодородия и торговли сей земли.

О ЧИСЛЕ ЖИТЕЛЕЙ

Положение Валлахии, границы ея, реки и ручьи, оную протекающие и все в Дунай впадающие, и сия самая река, которая изливается в Черное море, изображены столь ясно на всякой Ландкарте, что описание всего сего было бы излишним, и я, не намереваясь наполнять сии листы оным, начну прямо описанием обитающего в сей земле числа жителей.

Все число жителей в Валлахии простирается до одного миллиона. (Подробнаго описания душ в сей земле никогда не предпринималось, да и не может быть учинено при теперешнем ея правлении). Миллион жителей приемлется по нижеследующему разчислению:

45.000 так называемых луде или обложенных податями фамилий, кои полагая в каждой сплошь по 10-ти душ, составят	450.000
30.000 луде, называемые skutelnits (sic), полагая на каждое луде по 5-ти душ составят	150.000
30.000 луде послушнитс (sic), полагая также по 5-ти душ	150.000
20.000 луде, называемые дерварс (sic), полагая по 5-ти душ	100.000
Белое и черное духовенство	50.000
Мелкаго дворянства или бояре	20.000
Бояр	5.000
Торгующих оптом купцов с служителями их	15.000
Прочаго купечества	15.000
Поселившихся чужестранцов	10.000
Цыган, домами живущих, крепостных	30.000
Цыган кочующих	5.000
Итого всех	1.000.000 д

О ДОХОДАХ

45.000 состоящих в окладе луде платят ежегодно разнаго рода податей, как то: Гаратс (sic), Троицы, Сзам (sic) и проч.: полагая на каждое луде по 80-ти леев	3.600.000 л.
Сии же самые в окладе состоящие луде дают в натуре разными произведениями, как то: ячменем, сеном, дровами и проч. на князя	2.125.000
Три соляные заводы, отдаваемые на откуп, приносят ежегодно	500.000
Ойерыст (sic), или подать с овец	350.000
Дисмерыт, или подать с пчел и свиней	150.000
Таможенные сборы	800.000

Вынерыт, или подать с вина	350.000
Бейлык, или подать с овец натурою, которая в цене составляет	360.000
Кимерыт, или пошлина с вывозимых вин	10.000
Лумерие, или откуп восковых свеч	10.000
Тютюнерыт, или пошлина с табаку	50.000
Подать с купечества, как то: ниамур и проч.	150.000
Милеле Монастерилор, или подать с отдаваемых на откуп монастырей . .	50.000
Итого всех в казну поступаемых доходов	8.505.000 л-

Чрезвычайные, в казну не поступающие доходы, суть :

Армашие, или подать с цыган	30.000
Сбор на карманные деньги на князя	15.000
Ворнитеи, или подать с пограничных чиновников	20.000
Логофетция, или подать с чиновников Нижней Валлахии	18.000
Спатария	18.000
Агия	12.000
Котерыт	4.000
Капанлы, сбор за продаваемый за границу скот	10.000
Кутие, или подати, для удовлетворения городских нужд и пенсионов собираемые	100.000
Всего	227.000

О ИЗОБИЛИИ В ЦАРСТВЕ ПРОЗЯБАЕМОМ

Положение и климат Валлахии весьма хороши, и посива (?) земли в оной способна для произведения всякого рода полевых и садовых растений. Поле, хорошо обработанное, дает без всякого уваживания пшеницы от 8 до 10-ти зерна, ржи от 12-ти до 14-ти зерна, ячменю от 18-ти до 20-ти зерна, кукувицы же, или турецкой ржи, от 20-ти до 24-х зерна и столько же проса.

Фруктовые деревья растут весьма легко, так что привитые прутья в один год достигают от 1½ до 2-х аршин высоты; прищепленные же деревья родят почти везде на втором, а наверно уже на третьем году, равно как и виноградное растение, которое разводится здесь на горах, весьма скоро и без всякого уваживания. Один виноградный куст дает в посредственные годы от 40 до 50-ти кистей винограда, в обработанных же садах и более.

Вина сохраняют по большей части свою доброту, исключая тех, которые рождаются в равнинах, но и сии могут быть поправлены, коль скоро начнут о сем стараться.

Леса в Валлахии были прежде весьма большие; но по причине худого за ними смотрения очень опустели, и найпаче в равнинах, где по большей части растут дубы, белые буки, яворы, липы и ольхи, на горах же находятся наилучшего рода ели, сосны, красные буки и тополи, между коими случаются нередко мачтовые деревья от 10-ти до 18-ти клафтеров. В некоторых местах пахотятся также целые леса из ореховых, сливных и яблочных деревьев, которые однако, не будучи присматриваемы, при всей своей красоте часто представляют неприятный для взора вид.

О ИЗОБИЛИИ В ЦАРСТВЕ ЖИВОТНЫХ

Валлахия имеет нарочито важное овцеводство, число овец в сей земле можно полагать до 200.000, из коих однакож половина принадлежит трансильванским экономам. Чрез все лета пасутся они без всякого присмотра на горах, зимою же по равнинам, близ Дуная лежащим, и по разным сея реки островам. По сие время находятся здесь три рода овец под названием *цыгай*, *цуркан* и *бурзан*. Одно ове чини шерсти первого разбора цыгай стоит один пиастр, второго ¾ пиастра, третьего же ½ пиастра. За два года князь Ипсилантий начал ободрять одного трансильванца к улучшению тамошнего овцеводства разведением испанских овец, дабы доставить чрез

сие разным шерстяным изделиям в четверо большую цену против обыкновенной, поелику одно око испанской шерсти от 3-х до до 4-х пиастров стоит. По двухлетнем испытании открылось, что проба сия имела хороший успех, ибо сам климат и та-мошные пастбы нарочито к тому способствуют. Рогатый скот и лошади находятся в Валахии также в нарочитом множестве, но недостаток промышленности и неуверенность в собственности каждого отнимает у них всю цену: ибо валлахский мужик, не будучи и по сие время хозяином того, что он имеет, мало запасается тем, что у него отнять можно. Впрочем, Валахия имеет самое выгодное положение для скотоводства, поелику здесь, при столь малом населении, нет еще недостатка в хороших пастбах.

Свиньи составляют здесь также немаловажную отрасль промышленности, и большие дубовые леса и разведение кукурузы доставляет оным хорошую пищу, и поселяне выигрывают нарочитые суммы от продажи гоняемых ими свиных табунов в Трансильванию и немецкую землю.

Птицы здесь всякаго рода в изобилии, и хотя в неплодородные годы на полевые растения и бывает в них недостаток, но они зато весьма скоро и без всяких трудов распложаются.

О ИЗОБИЛИИ И ЦАРСТВЕ ИСКОПАЕМОМ

Сей во всех почти европейских государствах столь важный источник богатства, из коего все почти потребности почерпаются и который в столь многих местах Валахии находится, здесь вовсе еще неизвестен, и одно только имя страны, называемой *Ла байя де Араме* сохранило память, что в сем месте находился когда-то медный рудокопный завод, между тем как Карпатские горы столь изобилуют рудами, из коих могут добываться золото, серебро, медь, железо, свинец и проч. Реки Шиул, Олтул, Арсиис, Домбовице, Яломице и Бузеу доказывают об изобилии золота в Карпатских горах, ибо в сих из упомянутых гор вытекающих реках нарочитое количество вымывается золотого песку (который обыкновенно в княжеское поступает казначейство). В горах, лежащих по Фогараской границе и так называемых *Пиатра Луй Край*, сокрыты также многие руды, ибо находимые на поверхности земли свинцовая руда, железная и медная шугфы ясно доказывают о сих подземельных богатствах; в некоторых местах открыаемо было живое серебро, и находящиеся около Кимпина и Фелашена на поверхности земли смоляные и соляные ключи равным образом доказывают, сколь богатые в сих странах кроются рудники, от которых, при хорошем управлении, легко бы можно получить до 100.000 леев годового доходу; но теперешний образ правления, для облегчения здешних жителей, заградил сии источники, и политика здешняго правительства не допускает пользоваться оными, дабы чрез сие удалять корыстолюбие турков.

О ТОРГОВЛЕ

Торговля в Валахии суть тот богатый источник, из коего почерпаются все потребности как для управляющих сею землею князей, так и для дворянства и простых людей. Все в Валахии в обороте находящиеся и ежегодно за границу вывозимые деньги поступают в обращение единственно одною торговлею, ибо князья здешние не только не пользовались по сие время здешними золотыми и серебряными рудниками, но даже и правом своим бить монету, и вся наличность получается здесь из соседственных земель за нижеследующия сей земли произведения:

Товары, отпускаемые в Турцию

Рогатый скот, лошади, овцы, козы, ослы и не выделанные кожи означенных зверей.

Рожь, пшеница, ячмень, кукуруза, просо, фасоль, горох и проч.

Масло коровье, разнаго рода сало, сыр, копченые мяса, соль, мед, строевой и дровяной лес, уголье и прочее.

Товары, отпускаемые в Трансильванию, Банат,

пые козьи кожи, или так называемый сафьян, рогатый скот,

Молдавию и проч. свиньи, овцы, козы, которые однакож вывозятся по особливому позволению и в известном количестве; рыбы соленые, жир и свиное сало, льняные семена, сливы вяленые; орехи, вина, воск, чернильные орешки, так называемая скумпия.

За сии токмо произведения приобретается тот наличный капитал, который находится теперь в обращении. Выписываемые же товары из чужих краев, как то: из *Вены, Лейпцига и России* суть следующие;

Из Вены: Сукна простые, казимир, фланель, мебели, инструменты, мусселин, котон или камертух.

Из Вены (sic) Фарфор, краски и москотельные товары, бумага писчая и карты для игры, сахар и кофе, которые выписываются из Гамбурга, чрез Триест и Вену.

Из Лейпцига: Сукна тонкие и казимир, шелковые товары, мусселины, аглинские, италианские шелковые товары, Парижские и Лондонские галантерейные вещи, Нюрнбергский мелочной товар, Женовские часы, Саксонский фарфор, Англинские и Карлсбадские деревянные изделия, мехи Американские, драгоценные вещи из Голландии, Индийские и Китайские товары шелковые, Венецианские бумажные и шелковые товары.

Из Пруссии: Янтарь, золотые и серебрянные галантерейные товары.

Из России: Железо в полосах и сталь, разные железные товары, жечь и проч., медные вещи, выделанные юфты, льняные и пеньковые товары, мехи, чай, образа рисованные и печатные, деревянными досками.

Из Турции: Москотельные и пряные товары и коренья, шали, ковры, шельковые материи, жемчуг и проч., кофе Левантской и краски Левантские, трубки курительные и табак турецкий.

О ПРАВЛЕНИИ

Валлахия управлялась по сие время определяемым Оттоманскою Портою князем, которого власть в разсуждении тамошних жителей неограничена, и одни только чужестранные подданные пользуются представляемыми им, в силу трактатов, преимуществами, состоящими в том, что тяжбы их, свыше 25-ти леев простирающиеся, отсылаются в Порту и решаются находящимися там их консулами; все же дела, до управления земли относящиеся, зависят единственно от решения князя, который сзывает совет или Диван из 12-ти старейших бояр, где, в отсутствии его, занимает его место митрополит, которому и в бытность князя во всех до адешияго края относящихся делах первое после него дается место и голос. Сии боярские места меняются почти ежегодно, по произволению князя, и суть следующие:

Вель-бан с сим званием сопряжено было до сего времени управление Малою Валлахиею, или так называемым Крайовским банатом, которое однакож возложится ныне на одного грека, который прибудет сюда с князем, в виде каймакана. Бан же остается только при одном жалованье и некоторых с сим званием сопряженных доходах.

Два вель-ворника или верховные судьи, один в верхней, а другой в нижней Валлахии, которые ведают в совете все дела по юстиции, решают все споры об имении, и всеми, в таковых обстоятельствах положенными доходами, пользуются.

Два вель-логофета или великие канцлеры, в ведении коих находится дипломатическая часть и кои занимаются изготовлением разных дипломов, грамот, или милостивых указов. Отправление сей должности и сопряженные с оною доходы разделяют они между собою так, как вышепомянутые вель-ворники.

<i>Вель-постельник</i>	или гофмаршал, который отправляет приватно — внутренние и иностранные дела в качестве государственного министра.
<i>Вель-логофет де обитсеи</i>	канцелер обычаев или обер — церемониймейстер, имеющий надзор за порядком во время публичных и торжественных собраний.
<i>Вель-ворник де куртие</i>	или первый судья; и в ведении коего находятся городовые доходы и расходы, княжеские подавния и пенсии.
<i>Армаш</i>	или уголовный судья, имеющий главное смотрение над тюрьмами уголовных преступников и всеми в Валлахии находящимися цыганами.
<i>Ворник де полици</i>	или верховный градский судья, имеющий надзор за собиранием городских педатей.
<i>Вель-кнутсияр</i>	директор призрения, который в прежние времена имел попечение о заготовлении запасов, но ныне должность сия отошла от сего звания, которое почитается теперь последним в большом Совете, С получением сего звания начинают обыкновенно отпущать бороду. <i>Примечание:</i> кроме сих чинов, есть еще два звания есвсе равные, как то:
<i>Вель-спадаре</i>	или главнокомандующий, которому прежде подчинено было все войско, состоявшее из 4.000 пехоты и 2.000 конницы и разделявшееся на разные отделения, как то, на отделение <i>сименов, фусташей, пандуров, келлерашей, лефедзуров</i> и проч. Ныне же спадарь имеет в ведении своем двух советников, двух актуариусов и несколько капитанов (места сих последних продаются здесь за деньги), и должен пешись о внутренней безопасности города и провинции, усмирять разбойников и воевать противу неприятелей.
<i>Вель-ага</i>	или полицеймейстер. Сему званию подчинены все до полиции относящиеся предметы. Он имеет при себе двух советников и одного актуариуса, которые решают все в городе случающиеся споры, по коим однакж можно вносить жалобы в Диван.
<i>Вель-висциар</i>	или казначей, управляющий всеми доходами; он имеет при себе Канцелярию, состоящую из разных экспедиций. Ему подчинены все капитаны-исправники, которые получая княжеския повеления чрез висцтерие, отсылают рапорты свои прямо к висциару. Все предметы, до податей относящиеся, состоят в управлении вель-висциара, коего место по сему самому есть самое прибыльное во всей Валлахии.
<i>Вель-гетман, почт директор</i> <i>Вель-камерас, казначей</i> <i>Вель-комис, штальмейстер</i>	{ Сии места занимаются обыкновенно греками.

БОЯРСКИЕ ЧИНЫ ВТОРАГО РАНГА:

<i>Коминар,</i>	или главный смотритель питейных домов.
<i>Погарник,</i>	или обер мундшенк.
<i>Стольник,</i>	или гафел декер.
<i>Купарь,</i>	или погребщик.
<i>Счердаре,</i>	оруженосец или смотритель арсенала.
<i>Меделничар,</i>	или смотритель съестных припасов.
<i>Слудзер</i>	
<i>Сетрар,</i>	или смотритель палаток.
<i>Пестаре,</i>	обозный.

БОЯРСКИЕ ЧИНЫ 3-ГО РАНГА:

2-й и 3-й *Кистяр*2-й и 3-й *Комис*2-й и 3-й *Логофет*2-й и 3-й *Постельник**Клутсер де арие**Бехтиван*, смотритель над седлами и лошадиною вбрую.

Под начальством спадарей находятся еще следующие нижние чины:

*Логофет де спатария**Покovníк*, полковник, командующий войском, для истребления разбойников учрежденийным.*Ксаус**Капитан лефедзы*

Принадлежат вышнему званию

К АГИИ ПРИНАДЛЕЖАТ:

Капитан доробанц, полицейской смотритель*Покovníк де тирг*, полковник полицейск[ой]*Покovníк де винетор*, обер егерь.*Ксаус де агия*, порутчик полицейской

К АРМАШИИ ПРИНАДЛЕЖАТ:

Шудекетора три*Логофета* два и от 30 до 40 служителей*Армашии*

К ВИСЦТЕРИИ ПРИНАДЛЕЖАТ:

Сцамез, бухгалтер*Кондикар*, протоколист*Экстрактар**Калемдзиу скутилмитзилор*, протоколист скутельника.*Калемдзиу капанулуй*, протоколист капанли.*Калемдзиу слузиторилор*, протоколист слузиторов.*Калемдзиу сельбилор*, протоколист жалобных прошений.*Ватафу де Вистерие**Аль 2-й и 3-й вистир*, 2-й и 3-й вистиар.

К ДИВАНУ ПРИНАДЛЕЖАТ:

*Сцамезу Диванулуй.**Кондикару Диванулуй.**Ватафу Диванулуй.**Ватафу де Пегернитзей**Ватафу де Апрос*

К ВОРНИК ДЕ КУТИЕ ПРИНАДЛЕЖАТ:

*Сцамезу Кутии.**Кондикару Кутии.**Епитропов шесть.*

Кроме сих чинов находятся еще в каждом уезде или шудетце два исправника, один спамиз, один шудекетор и два или три логофета, в каждом же отделении есть один лаптсы с несколькими слузителями.

ШТАТ ДУХОВЕНСТВА

Митрополит, который имеет первое по князе место в Диване и есть глава греческой церкви в Валлахии. В сие звание выбирается всегда способнейший из архiereев и утверждается в оном самым князем, ва что обязан вносить положенную в казну сумму; под начальством митрополита находятся следующие архiereи:

Римникский, которому принадлежит все Епископство Крайовское. В мирное время имеет он свое пребывание в *Римнике* или *Крайове*, но теперь он живет в Бухаресте.

Буцейский,
Курте де Аргийский и
Тергевестский

Все винарные архiereи, прелаты, игумены и прочее духовенство, все монастыри, церкви и каплицы, причем однакож надлежит примечать, что некоторые монастыри, которые в силу завещаний, сделанных основателями Иерусалимских монастырей на горе св. Агора, обязаны собирать большие суммы на вспоможение тамошних монахов, особливими пользуются правами и покровительством патриархов константинопольских, чрез что самое имеют случай избегать власти митрополита. В число таковых монастырей принадлежат:

<i>Раду Вода</i> <i>Св. Георгия</i>	{	в городе Бухаресте
<i>Вакарест</i> <i>Котротзан</i>	{	вне оного

Кроме российских единоверцев находятся в Валлахии также *католики*, *протестанты*, *армяне* и *жиды*.

Католики имеют в Бухаресте и Камполунгене две публичные церкви и получают своих пасторов от Францисканов из Трансильвании. В Крайове и Римнике были также католические церкви, но с некоторого времени уничтожены. Верховным пастырем над ними есть Никополитанский римский епископ, который однакож зависит от римской Пропандан.

Протестанты имеют во всей Валлахии одну только церковь в Бухаресте, в которой лютеранские пастор и для калвинов отправляет богослужение.

Армяне имеют только одну церковь и жиды одну синагогу и школу, турки же, в силу старых трактатов, не смеют иметь в Валлахии никаких mosques или церквей.

Вся Валлахия разделяется на две главные части и 17-ть уездов. В Великой Валлахии, отделяемой от Малой рекою Алутою, отправляются все дела Бухарестским Диваном, кроме которого находятся там еще два судебные Департамента, первый *Седмым*, а второй *Осьмым* называемые, из коих каждый заключает в себе столько советников, сколько имя Департамента означает. В главном городе Малых Валлахии, *Крайове*, находится особый Диван, в коем первое место занимает каймакан.

Апелляции на решения сего Дивана отсылаются к князю.

Бухарест и *Крайова* суть два главные города Валлахии, из коих в первом число жителей в мирное время простирается до 100.000 и более, во втором же полагается от 10 до 15.000 душ. В сих городах находятся всякаго рода художники и мастера. Ремесленники немецкой нации, хотя и получают здесь хороший доход, но редко наживаются, поелику они, прибывая сюда обыкновенно из тех мест, где много пьют пива, при невкусной и мутной воде в реке Домбовице, предаются охотно питью вина и часто пропивают выработанные деньги.

Кроме сих двух главных городов, находятся здесь еще следующие небольшие города, имеющие право на свободные торги:

Фоксан, лежащий на молдавской границе.

Римник.

Бузеу, который лежит в епископстве своего имени и где бывает ежегодно ярмонка в июне месяца.

Букков.

Урайтсень.

Плойест.

Фиркоз

Филипесть

Кимпина, в коем имеет свое пребывание ватаф, или пограничный коммендант.
Терговест, бывшее прежде местопребывание князя. Сей город имеет весьма хорошее положение между реками *Домбовицею* и *Яломитцею*.

Гаисть
Камполунг
Пилесть (sic)
Слатина
Руче де веде
Шимница

По ту сторону реки Алуты находятся еще следующие города кроме Крайовы: *Римник*, на реке Алуте, с прекрасным монастырем. В сем городе имеет архиеп-рей свое местопребывание, и он еще более известен потому, что в окрестностях его паходятся большие соляные заводы.

Каракате
Тиргу—Сиул
Чернец

В означенных крестиками городах имеют обыкновенно исправники свое пре-бывание. Для скорейшаго отправления должности сих чиновников, придаются им в помощь один судья и два бухгалтера, а для безопасности их определяются к ним так называемые *беситы*, с 10-ю или 12 человеками турков, которые однакож часто подаю повод к разным безчинствам.

Находящиеся в Валлахии монастыри и получаемые ими из паходящихся во владении их земель доходы суть следующие:

Митрополия	Букарестская	30.000	леев
Епископство	Римникское	35.000	„
„	Бузеуское	35.000	„
„	Аргийское	20.000	„
Прелатство	Раду-Вода	30.000	„
„	Котротзан	20.000	„
„	Вакарест	15.000	„
„	Св. Георгия	20.000	„
„	Св. Апостолов	10.000	„
„	Св. Иоанна	10.000	„
„	Слатарь	10.000	„
„	Селиндарь	10.000	„
„	Резван	5.000	„
„	Св. Саввы	5.000	„
„	Кретцулеску	5.000	„
„	Котца (sic)	20.000	„
„	где и госпиталь находится.		
„	Домна Баласа	5.000	„
„	Св. Спиридона новаго	5.000	„
„	Св. Спиридона старого	2.000	„
„	Чшисме *	2.000	„
„	Св. Пантелемона	50.000	„
„	Марикутца	7.000	„
„	Плумбоита	5.000	„

В Илфовулском уезде :

Прелатство	Плетерест	2.000	„
„	Негойест	2.000	„
„	Синагог	15.000	„
„	Груи	2.000	„
„	Келдерузан и Циернака заключают в себе бедных, никакого имения не имеющих монахов.		

В Яломитском уезде:

Прелатство	Слободзея	15.000	„
------------	-----------	--------	---

* Indescifrabil.

В Фокшанском уезде:

Прелатство Св. Иоанна	5.000	„
---------------------------------	-------	---

В Секушенском уезде:

Прелатство Валени де Мунте	7.500	„
„ Апостолатий	2.000	„

В Праговском уезде:

Прелатство Мердзинан	30.000	„
„ Слободзия	5.000	„
„ Синайя	10.000	„
„ Леаспез	2.000	„
„ Бребин	2.000	„
„ Пойана	1.000	„
„ Тиргзор	2.000	„

В Домбовитском уезде:

Прелатство Диал	12.500	„
„ Голгота	2.000	„
„ Нутзет	7.500	„

В Власком уезде:

Прелатство Главатсон	7.500	„
„ Кестсоаре	5.000	„
„ Одивойе	2.000	„
„ Комана	3.000	„
„ Кобие	1.500	„

В Аргийском уезде:

Прелатство Тутана	5.000	„
-----------------------------	-------	---

В Олтерском уезде:

Прелатство Плєвин	1.000	„
-----------------------------	-------	---

В Муштэзельском уезде:

Прелатство Камполунг	12.000	„
„ Вйерос	7.500	„
„ Аниноаэе	5.000	„
„ Валанул	3.000	„
на реке Рыул Доамни		

В Малой Валахии:

Прелатство Илурец (sic)	15.000	„
„ Волоота	5.000	„
„ Козиа	20.000	„
„ Тисмана	20.000	„
„ Бисцтрида	15.000	„

Всего 608.000 л[еев]

Кроме сего находятся еще многие церкви и каплицы, коих доходы под названием *Скут* известны и все в сию сумму включены.

Центральный Государственный исторический архив СССР, фонд 917, ед. хр. 31, л. 1—19 (Arhiva istorică centrală de stat din U.R.S.S., fond nr. 917, opis nr. 1, dosar 31). Memoriul se află sub formă de microfilm la Institutul de istorie „N. Iorga” al Academiei de științe sociale și politice a R.S. România.

TRADUCERE :

PAVEL GAVRILOVICI DIVOV

Scurte însemnări despre Țara Românească
cu privire la numărul populației, venituri, dări,
fertilitatea și comerțul acestei țări

NUMĂRUL POPULAȚIEI

Poziția Țării Românești, granițele ei, fluviile și râurile care curg prin ea și care se varsă toate în Dunăre, precum și acest fluviu, ce se varsă în Marea Neagră, sînt atît de clar reprezentate pe orice hartă, încît descrierea tuturor acestora ar fi fost de prisos, și eu, neavînd intenția de a umple aceste foi cu ea, voi începe de-a dreptul cu descrierea numărului populației care locuiește în această țară.

Numărul total al locuitorilor din Țara Românească ajunge pînă la un milion.

[O descriere amănunțită a populației nu s-a încercat niciodată în această țară și nici nu poate fi făcută în condițiile cîrmurii ei actuale]. Numărul de un milion de locuitori este stabilit potrivit cu următorul calcul :

45.000 așa-ziși liude sau familii impuse la dări, fiecare fiind socotită de cîte	
10 inși, formează locuitori	450.000
30.000 liude numite scutelnici, socotindu-se de fiecare liudă cîte 5 inși face	150.000
30.000 liude, poslușnici, socotind tot cîte 5 inși	150.000
20.000 liude numite dirvari, socotind cîte 5 inși	100.000
Clerul (mirean) și călugăresc	50.000
Mica nobilime sau boierii	20.000
Boierii	5.000
Negustori care fac negoț cu toptanul, împreună cu slujitorii lor	15.000
Ceialți negustori	15.000
Străini așezați în țară	10.000
Țigani robi ce locuiesc în sálașe	30.000
Țigani nomazi	5.000

TOTAL = 1.000.000

VENITURILE

45.000 liude birnici, plătesc anual tot felul de dări, precum : haraciul, a treia parte, sama și altele, socotind de fiecare liudă cîte 80 lei	3.600.000 lei
Aceiași liude birnici dau în natură adică în diferite produse pentru domn ca : orz, fin, lemne și altele	2.125.000
Treioctne de sare, arendate, aduc anual	500.000
<Oierit> sau darea pentru oi	350.000

Dijmăritul sau darea pentru albine și porci	150.000
Taxele vamale	800.000
Vinăriciul sau darea pentru vin	350.000
Beillicul sau darea în natură pentru oi care însumează în bani	360.000
Chimeriș sau taxa pentru vinurile exportate	10.000
Lumnăritul sau ocupul lumnărilor de ceară	10.000
Tutunăritul sau darea pe tutun	50.000
Darea de la negustori, neamuri și alții	150.000
Milele mănăstirilor sau darea de la mănăstirile date în arendă	50.000

Totalul tuturor veniturilor care se varsă în Vistierie 8.505.000 lei

VENITURILE EXTRAORDINARE, CARE NU SE VARSĂ ÎN VISTIERIE, SÎNT:

Armășia sau darea percepută de la țigani	30.000
Taxele strinse pentru banii de buzunar ai domnului	15.000
Vorniceii sau darea de la funcționarii de la granițe	20.000
Logofeția, sau darea de la funcționarii din Valahia Inferioară	18.000
Spătăria	18.000
Agia	12.000
Cotărit	4.000
Capanlii, sau taxele pentru vitele vindute peste graniță	10.000
Cutia sau dările strinse pentru satisfacerea nevoilor orașenești și a pensiilor	100.000
Total	227.000

BOGĂȚII ÎN REGNUL VEGETAL

În Țara Românească poziția și clima sînt foarte bune și înșămînțarea pămîntului în această țară este potrivită pentru creșterea feluritelor plante de cîmp și de grădină. Ogoarele, bine lucrate, produc fără îngrășare, grîu de la 8 pînă la 10 boabe, secară de la 12 pînă la 14 boabe, orz de la 18 pînă la 20 boabe, iar „cucuvîța” sau secara turcească de la 20 pînă la 24 boabe și meiul tot atît.

Arborii fructiferi cresc foarte ușor astfel că mlădițele altoite ating într-un an înălțimea de 1 ½ pînă la 2 arșini, iar copacii altoiți rodesc, aproape pretutindeni, în anul al doilea și, sigur, în al treilea an, la fel ca și vița de vie, care este cultivată aici pe dealuri și crește foarte repede și fără îngrășăminte. Un butuc de vie produce în anii mediocri de la 40 la 50 ciorchini de struguri, iar în viile îngrijite — și mai mult.

Vinurile își păstrează, în cea mai mare parte, calitatea, afară de unele, care provin de la șes; dar și acest cusur poate fi înlăturat, de îndată ce se va arăta stăruință în această privință.

În Țara Românească pădurile au fost înainte foarte întinse; dar din cauza proastei îngrijiri, s-au rărit foarte mult, îndeosebi la șes, unde cresc mai ales stejari, fagi albi, platan, tei și anini, iar în munți se află speciile cele mai bune de brazi, pini, fagi roșii și plopi, printre care se găsesc adeseori arbori pentru catarge, de la 10 pînă la 18 klafteri.

În unele locuri se află de asemenea păduri întregi de nuci, pruni și meri care, fiind lipsiți de îngrijire, prezintă deseori, cu toată frumusețea lor, un aspect neplăcut la vedere.

BOGĂȚIA ÎN REGNUL ANIMAL

În Țara Românească creșterea oilor este o foarte importantă îndeletnicire; în această țară numărul de oi poate fi socotit pînă la 200.000 capete, din care însă jumătate sînt ale gospodărilor din Transilvania. În tot cursul verii oile pasc, fără nici o supraveghere, în munți, iar iarna — în șesurile situate în apropierea Dunării și în diferitele insule ale acestui fluviu. Pînă în ziua de astăzi se găsesc aici trei specii de oi, numite *figăi*, *furcane* și *blrsane*. O oacă de lînă de oaie țigaie costă un piastru, de a doua calitate — costă 3/4 de piastru și de cali-

tatea a III-a $\frac{1}{2}$ de piastru. Acum vreo doi ani prințul Ipsilanti¹ a început să încurajeze pe un transilvănean ca să îmbunătățească soiul oilor din acea țară, crescând oi de Spania, pentru ca să ridice astfel de patru ori mai mult prețul diferitelor produse de lână, căci o oacă de lână <de oi> de Spania costă de la 3 pînă la 4 piaștri.

După doi ani s-a văzut că această încercare a dat un bun rezultat, pentru că însăși clima și pășunile de acolo contribuie foarte mult în mod considerabil la aceasta. În Țara Românească se află de asemenea o mulțime de vite cornute și cai, însă lipsa unei industrii și nesiguranța proprietății fiecăruia le face să-și piardă orice valoare: căci țăranul din Țara Românească fiind nici pînă astăzi stăpîn peste ceea ce are, face puține rezerve din acele lucruri care i se pot lua. De altfel, Țara Românească are cele mai bune condiții pentru creșterea vitelor, pentru că aici, unde numărul populației este atât de mic, nu se simte încă lipsa de pășuni bune.

Porcii de asemenea constituiesc aici o ramură importantă de învelniciri, și întinsele păduri de stejar și cultivarea porumbului le furnizează o hrană bună; țăranii cîștigă sume foarte mari de bani din vînzarea ciurdelor de porci, pe care le mină în Transilvania și Austria.

Aici e o abundență de păsări de toate soiurile și, deși în anii în care nu se fac cereale se întîmplă să fie lipsă <de păsări>, ele se înmulțesc, în schimb, foarte repede și fără nici un fel de trudă.

BOGĂȚIE ÎN ZĂCĂMINTE MINERALE

Acest izvor atât de important al bogățiilor în aproape toate statele europene, din care se îndestulează aproape toate nevoile și care se găsesc în atîtea locuri din Țara Românească aici este cu totul necunoscut, și numai singurul nume al localității zise *Baia de Aramă* a păstrat amintirea că în acest loc s-a aflat cîndva o mină de aramă, deși munții Carpați sînt atât de bogăți în minereuri, din care se pot extrage aur, argint, aramă, fier, plumb etc. Rîurile: Jiul, Oltul, Argeșul, Dîmbovița, Ialomița și Buzăul dovedesc belșugul de aur din munții Carpați, căci din aceste rîuri, care izvorăsc din acei munți, se scoate o cantitate foarte mare de nisip de aur (care de obicei se varsă în vîstieria domnului). În munții așezați la granița Făgărașului numiți *Piatra Craiului*, se ascund de asemenea numeroase minereuri, căci minereul de plumb, bucățile de fier și de aramă, care se găsesc la suprafața solului constituie o dovadă limpede a acestor bogății subterane; în unele locuri s-a descoperit mercur (argintul viu) iar izvoare de păcură și izvoarele sărate, care se află la suprafața solului în apropiere de Cîmpina și de Teleajen, de asemenea dovedesc ce mine bogate se ascund în aceste ținuturi, unde în condițiile unei bune cîrmuiri, s-ar putea căpăta un venit anual de 100.000 lei cu ușurință; dar modul actual de guvernare a îngăduit aceste izvoare spre ușurarea populației de aici, iar politica guvernului de aici nu îngăduie să fie folosite pentru a se înlătura prin aceasta venalitatea turcilor.

COMERȚUL

În Țara Românească comerțul este acel izvor bogat din care se acopăr toate nevoile, atât celea ale domnilor care cîrmuiesc această țară, cît și ale boierilor și ale oamenilor simpli. Toți banii care circulă în Țara Românească și care <ies din țară> în fiecare an trecînd peste graniță, intră în circulație numai datorită comerțului, deoarece domnia acestei țări nu numai că nu s-au folosit pînă astăzi nici de minele de aur și de argint de aici, dar nici măcar de dreptul lor de a bate monedă; și în întreg numerariul vine aici din țările vecine, ca plată pentru următoarele produse ale acestei țări:

Mărfuri livrate Turciei ... Vite cornute, cai, oi, capre, măgari și piei crude ale vitelor menționate mai sus.

Secară, grîu, orz, porumb, mei, fasole, mazăre și celelalte.

Unt, slănină de diferite feluri, brînză, carne afumată, sare, miere, lemn de construcție și de foc, cărbuni și altele.

¹ Constantin Ipsilanti, domn al Țării Românești (1802 aug. 18—1806 aug. 12; 1806 oct. 3—1807 mai 19).

*Mărfuri livrate în
Transilvania, Banat,
Moldova etc.*

Piei de bou și de cal, lână de oi, piei de capră tăbăcite sau așa zisul safian, vite cornute, porci, oi, capre care se exportă dar numai cu autorizație specială, și într-o anumită cantitate, pește sărat, grășime și slănină de porc, semințe de in, prune uscate, nuci, vinuri, ceară, gogoșe de ristic, așa zisa scumpie.

Pentru aceste produse se obține acel capital în numerar, care se află acum în circulație. Iar mărfurile comandate din țări străine, precum din Viena, Leipzig și Rusia, sînt următoarele :

De la Viena

Postavuri simple, cașmir, flanelă, mobilă, instrumente, muselină, bumbac sau comertuh<1>, porțelan, vâpsele și mărfuri de drogherie, hirtie de scris și cărți de joc, zahăr și cafea, care se comandă de la Hamburg, prin Triest și Viena.

De la Leipzig

Postavuri fine și cașmir, țesături de mătase, muselinuri, țesături de mătase englezești și italienești, obiecte de galanterie de la Paris și Londra, mărfuri mărunte de la Nürnberg, ceasuri de la Geneva, porțelanuri de Saxa, produse (fabricate) de lemn englezești și de Karlsbad, blănuri americane, obiecte de preț din Olanda, țesături de mătase din India și China, țesături de bumbac și mătase de la Veneția.

Din Prusia.

Din Rusia.

Chihlimbar, obiecte de galanterie din aur și argint.

Vergele de fier și oțel, diferite obiecte din fier, tablă de tinichea și celelalte, obiecte de aramă, iuft (piele rusească), țesături din in și cîneapă, blănuri, ceai, icoane pictate și pirogravate pe scinduri de lemn.

Din Turcia.

Articole și plante pentru vopsit și mirodenii, șaluri, covoare, țesături de mătase, perle și altele, cafea levantină și vopsele levantine, lulele și tutun turcesc.

DESPRE CÎRMUIRE

■ Pînă astăzi Țara Românească a fost cîrmuită de un domn numit de către Poarta Otomană, care are putere nelimitată asupra populației din țară și numai supușii străini se bucură de privilegiile acordate prin tratate, care constau din faptul că pricinile lor ce depășesc suma de 25 de lei se trimit la Poartă spre a fi rezolvate de către consuli lor care se află acolo; pe cînd toate treburile referitoare la conducerea țării atîrnă numai de hotărîrea domnului, care convoacă un Divan, alcătuit din 12 boieri, cei mai bătrîni, unde, în lipsa sa, locul său este ocupat de către mitropolit, căruia chiar și atunci cînd domnul este de față, i se acordă primul loc și primul vot după domn, cu privire la toate treburile acestor țări. Aceste dregătorii se schimbă aproape anual, după bunul plac al domnului și sînt următoarele :

Vel-ban

Pînă acum era legată de acest titlu cîrmuirea Olteniei sau al așa-zisului banat al Craiovei; ea se va încredința însă acum unui grec, care va sosi aici cu domnul, cu titlul de caimacam. Iar banul va rămîne numai cu leafa și cu cîteva venituri, legate de acest titlu.

Doi Vel-vornici

sau judecători supremi, unul pentru partea de sus și altul pentru partea de jos a Țării Românești, care au în Sfat, sub jurisdicția lor, toate litigiile privind moșiile și se bucură de toate veniturile stabilite în aceste împrejurări.

Doi vel-logofeji

sau mari cancelari, în jurisdicția cărora se află partea diplomatică și care se ocupă de redactarea diferitelor acte și hrisoave, sau decrete ale domnului. Exercițarea acestei funcțiuni și veniturile legate de ea, ei le împart între dîșii, ca sus-pomenții vel-vornici.

Vel-postelnic

sau mareșal al curții care se ocupă de treburile private interne și externe în calitate de ministru de stat.

*Marele Logofăt de
obiceiuri,*

cancelar al obiceiurilor sau maestrul de ceremonii care are atribuția de supraveghere a ordinii în timpul adunărilor publice și solemne.

- Vel-vornic de curte* sau primul judecător ; sub jurisdicția sa se află veniturile și cheltuielile orașeneni, milele domnului și pensiile.
- Armașul* sau judecătorul penal, care este principalul însărcinat cu supravegherea închisorilor de criminali de drept comun și a tuturor țiganilor aflați în Țara Românească.
- Vornic de Politie* sau judecătorul suprem al orașului, care supraveghează strângerea dărilor datorate de orașeni.
- Marele clucer.* director al asistenței publice, care mai înainte avea grijă de pregătirea de provizii ; dar astăzi această dregătorie s-a îndepărtat de acest titlu, care este considerat acum drept ultimul din marile divan.
- Odată cu obținerea acestui titlu se începe, de obicei, a se lăsa «să crească» barba.
- Notă :* În afară de aceste ranguri, există încă două titluri, în totul egale cu cele pomenite mai sus, precum urmează :
- Vel-spătar* sau comandantul suprem, căruia îi era supusă mai înainte întreaga oaste alcătuită din 4.000 pedestrași și 2.000 călăreți și se împărțea în diferite unități *seimeni, fustași, panduri, călărași, lefegii* și alții. Astăzi spătarul are sub ordinele sale doi sfetnici, doi pisari și câțiva căpitani (locurile acestora din urmă se vînd aci pe bani), și trebuie să se îngrijească de securitatea internă a orașului și a țării, să țină în friu pe Țihari și să lupte împotriva dușmanilor.
- Vel-aga* sau ministrul poliției. Acestui dregător îi sînt supuse toate chestiunile privitoare la poliție. El are pe lângă sine doi sfetnici și un pisar, care rezolvă toate pricinile ce se întîmplă în oraș, dar cu privire la care se pot însă înainta jalbe la divan.
- Vel-vistier* sau vistiernic, care administrează toate veniturile ; el are pe lângă dînsul o cancelarie, alcătuită din diferite departamente. Toți căpitanii-ispavnici îi sînt supuși, care, primind prin vistierie ordinele domnești, trimit rapoartele lor direct vistierului. Toate chestiunile referitoare la dări se află sub oblăduirea vel-vistierului, al cărui post tocmai din această cauză este cel mai bănos din întreaga Țară Românească.
- Vel-hatman, director al Poștelor.*
- Vel-cămăraș, vistier*
- Vel comis-Stalmeister (mai marele grajdurilor).*
- Aceste posturi sînt ocupate de obicei de către greci.

GRADE BOIEREȘTI DE AL DOILEA RANG

- Căminar* sau principalul supraveghetor al caselor de bălură.
- Paharnic* <paharnicul Curții>.
- Stolnic* sau <sufragiul Curții>.
- Cupar* sau depozitarul de vinuri.
- Serdar*, scutier sau supraveghetor al Arsenalului.
- Medelnicer* sau supraveghetor al proviziilor alimentare.
- Sluger.*
- Șetrar* sau supraveghetor al corturilor.
- Pestare* (!) <= Pitar> conducător al convoiului de căruțe.

GRADE BOIEREȘTI DE RANGUL AL 3-LEA

- Al 2-lea și al 3-lea *Chistear* (!) <= Vistier>
- Al 2-lea și al 3-lea *Comis*
- Al 2-lea și al 3-lea *Logofăt*
- Al 2-lea și al 3-lea *Postelnic*
- Clucer de arie.*

Aparțin stărilor
superioare.

Behtivan (1) supraveghetor peste șei și harnașamentul cailor.

Sub comanda spătarilor se află încă următoarele ranguri inferioare :

Logofăt de Spătărie

Polcovnic — Polcovnicul care comandă trupele orînduite pentru stîlpirirea tilharilor.

Ceauș

Căpitan de Iefegii

De Agie fin :

Căpitanul de dorobanți. Polițist (Supraveghetor de poliție)

Polcovnic de tîrg. Polcovnic de poliție.

Polcovnic de vînători (mai mare peste vînători).

Ceauș de Agie. Locotenent de poliție.

De Armășie fin :

Judecători, trei.

Logofeți doi și de la 30 pînă la 40 slujitori.

Armași

De Vistierie fin :

Sameș, contabil

Condicar, protocolist (Inregistrator)

Extractar < 1 >

Calemgiul scutelnicilor, înregistratorul scutelnicilor

Calemgiul Capanului, înregistratorul capanliilor.

Calemgiul slujitorilor, înregistratorul slujitorilor

Calemgiul Jelbilor, înregistratorul jalbelor

Vătaful de Vistierie

Al 2-lea și al 3-lea vistier.

De Divan fin :

Sameșul Divanului

Condicarul Divanului

Vătaful Divanului

Vătaful de Păhârniciei

Vătaful de Aprozi

De Vornicul de Cutie fin :

Sameșul Cutiei

Condicarul Cutiei

Epitropi, șase

În afară de aceste ranguri, se mai află în fiecare județ doi ispravnici, un sameș, un judecător și doi sau trei logofeți, iar în fiecare departament se află un zapciu cu cîțiva slujitori.

CLERUL

Mitropolitul, care are primul loc în Divan după Domn, și este capul bisericii ortodoxe din Țara Românească. În acest post este ales totdeauna cel mai capabil dintre arhieriei și este întărit în el de Domnul însuși, fapt pentru care este obligat să verse în vistierie suma cuvenită; sub ascultarea Mitropolitului se află următorii arhieriei :

De Rîmnice, de care ține toată episcopia Craiovei. În timp de pace el își are reședința la Rîmnice sau la Craiova; dar acum el locuiește la București.

De Buzău

De la Curtea de Argeș și

De la Tîrgoviște.

Toți arhierii vicari, toți prelații, egumenii și restul clerului, toate mănăstirile, bisericile și paraclisele; trebuie să notăm totuși că unele mănăstiri, în virtutea testamentelor făcute de către ctitori în folosul mănăstirilor de la Ierusalim, de la Sf. Munte Athos, sînt datorți să strîngă sume mari pentru ajutorarea călugărilor din acele mănăstiri; ele se bucură de drepturi speciale și de protecția Patriarhilor de Constantinopol, și datorită acestui fapt, au puțința să iasă de sub autoritatea Mitropolitului. Din aceste mănăstiri fac parte :

Radu Vodă

Sf. Gheorghe

Văcărești

Cotroceni

} din orașul București

} din afara acestui oraș

În afară coreligionarilor ruși, în Țara Românească se află și catolici, protestanți, armeni și evrei.

Catolicii au la București și Cîmpulung două biserici publice și-și primesc preoții de la franciscanii din Transilvania. Biserici catolice au fost de asemenea la Craiova și Rîmnicea, dar de cîțva timp au fost desființate. Păstorul lor suprem este episcopul romano-catolic de la Nicopole, care atîrna însă de <Congregația de> Propaganda Fide de la Roma.

Protestanții au în întreaga țară o singură biserică, la București, în care pastorul luteran oficiază serviciul divin și pentru calvini.

Armenii au numai o biserică și evreii o sinagogă și o școală, iar turcii, în virtutea vechilor tratate, nu au dreptul să aibă în Țara Românească nici un fel de moschei sau biserici.

Toată Țara Românească se împarte în două părți principale și 17 județe. În Muntenia, despărțită de Oltenia de riul Olt, toate treburile sînt conduse de către divanul din București, în afară de care se află în acest oraș încă două departamente judiciare, numite : primul al *Șaptelea* și al doilea al *Optulea*, fiecare din ele cuprinzînd atîția sîfînici, cîți arată numele Departamentului. În orașul principal din Oltenia, *Craiova*, se află un alt divan, în care primul loc îl ocupă caimacamul. Apelurile contra hotărîrilor acestui divan se trimit domnului.

Bucureștii și Craiova sînt cele două orașe principale din Țara Românească, în cel dintîi populația în timp de pace atinge numărul de 100.000 locuitori și mai mult, iar în al doilea se află de la 10 pînă la 15.000 locuitori. În aceste orașe se află tot felul de artiști și meșteșugari. Meseriașii de nație germană, deși cîștigă bine aici, se îmbogățesc rareori, pentru că, venind ei aici din acele locuri, unde beau multă bere, — și fiind apa din Dimbovița turbure și lipsită de gust — se dedau bucuros la băutura vinului și deseori își cheltuiesc cu băutura banii cîștigați.

În afară de aceste două orașe principale, se află aici încă următoarele orașe mici :

Focșanii, așezat la granița cu Moldova.

Rîmnicea

Buzău, așezat în episcopia cu același nume și unde are loc un iarmaroc anual, în luna iunie.

Bucov

Urziceni

Ploiești

*Tîrgșor*²

Fîlîpești

Cîmpina, în care își are reședința vîtaful sau comandantul de graniță.

Tîrgoviște, care fusese înainte reședința domnului. Acest oraș are o așezare foarte bună, între rîurile Dimbovița și Ialomița.

Găești

Cîmpulung

Pitești

Slatina

Rușii de Vede

Zimnicea

De partea cealaltă a riului Olt³ se află încă în afară de *Craiova*, următoarele orașe :

Rîmnicea, așezat pe riul Olt, cu o frumoasă mănăstire. În acest oraș își are reședința arhierul și el este mai cunoscut pentru faptul că în împrejurimile sale se află importante mine de sare.

²Fîrczor în textul rus.

³ Idem : *Aluta*.

*Caracal**Trgul-Jiu**Cerneț*

În orașele notate cu cruciuliță își au de obicei reședința lor ispravnicii. Pentru a-și putea îndeplini mai rapide funcțiunea lor, li se dă acestor dregători ca ajutor un judecător și doi sameși, iar pentru securitatea lor, se numesc pe lângă ei așa-zii beși turci, cu 10 sau 12 oameni, care dau, totuși, prilej uneori la diverse neorînduiri.

Mănăstirile care se află în Țara Românească și veniturile primite de pe pămînturile aflate în stăpînire lor sînt următoarele :

Mitropolia de București	30.000 lei
Episcopia Rîmnicului	35.000 lei
„ Buzăului	35.000 „
„ Argeș	20.000 „
Mănăstirea Radu-Vodă	30.000 „
„ Cotroceni	20.000 „
„ Văcărești	15.000 „
„ St. Gheorghe	20.000 „
„ Sf. Apostoli	10.000 „
„ Sf. Ioan	10.000 „
„ Zlătari	10.000 „
„ Sărindar	10.000 „
„ Răzvan	5.000 „
„ Sf. Sava	5.000 „
„ Crețulescu	5.000 „
„ Colțea, unde se află și spitalul	20.000 „
„ Doamna Bălașa	5.000 „
„ Sf. Spiridon Nou	5.000 „

Mănăstirea Sf. Spiridon vechi	2.000 „
„ <de la> Cișmea (Izvorul Tămăduirii) ⁴	2.000 „
„ Sf. Pantelimon	50.000 „
„ Mărcuța	7.000 „
„ Plumbuita	5.000 „

În județul Ilfov :

Mănăstirea Plătărești	2.000 „
„ Negoiești	2.000 „
„ Snagov	15.000 „
„ Gruia	12.000 „
„ Căldărușani și Cernica cu călugări săraci, care nu au nici un fel de avere	

În județul Ialomița :

Mănăstirea Slobozia	15.000 „
-------------------------------	----------

În județul Focșani :

Mănăstirea Sf. Ioan	5.000 „
-------------------------------	---------

În județul Secuiei «Saac» :

Mănăstirea Vălenii de Munte	7.500 lei
„ Apostolachi	2.000 lei

⁴ Actuala biserică Mavrogheni.

În județul Prahova :

Mănăstirea	Mărgineni	30.000 lei
„	Slobozia	5.000 „
„	Sinaia	10.000 „
„	Lespezi	2.000 „
„	Brebu	2.000 „
„	Poiana	1.000 „
„	Trșor	2.000 „

În județul Dlmbovița :

Mănăstirea	Dealul	12.500 „
„	Golgota	2.000 „
„	Nucet	7.500 „

În județul Vlașca :

„	Glavacioc	7.500 „
„	Căscioare	5.000 „
„	Odivoiaia	2.000 „
„	Comana	3.000 „
„	Cobia	1.500 „

În județul Argeș :

„	Tulana	5.000 „
---	------------------	---------

În județul Olt

Mănăstirea	Plăviceni	1.000 „
------------	---------------------	---------

În județul Muscel :

„	Cîmpulung	12.000 „
„	Vierș	7.500 „
„	Aninoasa	5.000 „
„	Văleni	3.000 „
	pe riul Doamnei	

În Oltenia

„	Hurez	15.000 „
„	Vodița	5.000 „
„	Cozia	20.000 „
„	Tismana	20.000 „
„	Bistrița	15.000 „

Total 608.000 lei

În afară de acestea mai sînt încă multe biserici și paraclise, ale căror venituri sînt cunoscute sub denumirea de *schit* și toate sînt incluse în această sumă.

2

1832 martie 1. Dare de seamă asupra veniturilor și cheltuielilor Moldovei și Țării Românești pe perioada 1 martie 1828 — 1 martie 1832.

По общему журналу № 630.

Получ(ено) в Букаресте 1 марта 1832 г.

Его превосходительству господину полномочному председателю Диванов княжеств Молдавии и Валахии генерал-альтютанту и кавалеру Павлу Дмитриевичу Киселеву

КОНТРОЛЬНОЙ КОМИССИИ РАПОРТ

Во исполнение предписания Вашего превосходительства, контрольная комиссия, окончив занятия свои по рассмотрению контрольных отчетов, долгом составляет на благосмотрение Вашего превосходительства об основаниях, на которых совершено сие дело.

В 1829-м году Временное российское управление, желая обезпечить правильность доходов и расходов, производимых вистарирами, приступило к учреждению при Диванах контрольных отделений с тем, чтобы оные, руководствуясь постановлениями крал и применяясь, сколько можно, к контрольным правилам, существующим в России, производили ревизию всех приходов и расходов как вистариарских, так и интендантских сумм, и впоследствии составили годовые отчеты, для представления полномочному председателю.

Мера сия одобрена была г. главнокомандующим армиею и тогда же приведена в исполнение.

Контрольные отделения, составленные из чиновников, изтребованных от Министерства финансов, устроив первоначально счетоводство и ведение книг при вистарии и исправничестве, чего прежде не было, приступили вселд за тем к самой ревизии.

При исполнении сего контрольные отделения руководствовались следующими правилами:

По статьям доходов с податных состояний принимаемы были в основания оклады вистарии, а по откупным — контракты, заключенные откупщиками и утвержденные господалями, а впоследствии полномочными председателями.

По статьям расходов контроль имел три главнейшия основания: а) Суммы на содержание российского управления поверялись с штатами, высочайше подтвержденными или утвержденными главнокомандующими или полномочными председателями, по высочайше представленной им власти¹; б) Суммы на всенные потребности, на продовольствие войск — с ценами, утвержденными главнокомандующими, с контрактами и российскими квитанциями, а по другим предметам — с предписаниями и разрешениями главнокомандующих и полномочных председателей; наконец, суммы на содержание края — с прежними окладами, существовавшими при господаях.

Ревизуя таким образом доходы и расхеды по документам и шнуровым книгам, контрольные отделения все статьи, согласны с разрешениями начальства, приняли на счет, а по некоторым сделали начеты, обращенны своим порядком ко взысканию.

Наконец, по окончании ревизии каждого года, отделения представили Вашему превосходительству чрез господ вице-председателей генеральныя отчеты, во-первых, о суммах княжеств, рассмотрением которых комиссия теперь занималась, и, во-вторых, о суммах интендантских, который в свое время препроводжен был к г. сенатору Авакумову и по отзыву исправлявшего должность генерал-интенданта от 25-го марта 1831 года найден сообразным со счетом Интендантства.

¹ Nota autorului: Высочайше утвержденный доклад г. вице-канцелера 1828 года, февраля 29.

Из отчетов княжеств оказывается:

1. Доходы 1828 и 1829 годов, при предместниках Вашего превосходительства, составляли	19.700.014	— 117 ¹ / ₂
Доходы 1830 и 1831 годов, при управлении Вашем, заключаются в	39.608.765	— 102 ¹ / ₂
Итого	59.308.780	— 100
2. По недостатку доходов первых двух лет занятия княжеств, к 1830 г., т.е. ко время вступлению Вашего превосходительства в управление краем, считалось долгов на княжестве Сверх то(го) за квитанции надлежало заплатить	3.760.635	— 56
	3.920.426	— 98
Итого	7.681.062	— 34
3. По случаю умножения во время управления Вашего превосходительства доходов более нежели вдвое, все расходы по управлению края удовлетворены сполна. Сверх того употреблено, согласно разрешению правительства, 5.439.130 левов 20 аспр на формирование и содержание земской стражи и устройство карантинной линии. 1.592.759 левов сложено по военным обстоятельствам. Более 7 миллионов обращено на уплату долгов и выкуп квитанций. И за всем тем сохранилось в остатке палицо и в недоимке	5.129.300	— 59 ¹ / ₁
И за Интендантством израсходованных за счет возрата из армейских сумм	161.405	— 41
4. Из всей суммы доходов сего края употреблено на потребности нашего правительства 29.525.192 лева 106 аспр; сверх того разныя безденежныя материалы или заготовления и понижение цены на продукты, поставленные для войск, равно некоторыя экономическiя приращения, независимо от общих доходов, по особо собранным сведениям, составляют 30.046.103 лева 56 аспр, следовательно по сему правительство наше, в течение четырех лет занятия княжеств, получило от оных деньгами и материалами на 59.571.296 левов 42 аспры.		
Накопец 5. Всех позаимствованных от Интенданства было на	4.788.118	— 40
В то число уплачено деньгами	4.283.337	— 112
Произведено расходов на счет Интендантства	626.185.	— 89
	4.909.523	— 81

Следовательно, вся позаимствованная сумма прикрывается уплатою наличных денег и расходами, сделанными на счет армейских сумм с излишеством, как о том подробно изложено в расчете под лит. Д.

В заключение комиссия, согласно воли Вашего превосходительства, имеет честь представить при сем составленные из генеральных отчетов контрольных отделений:

а) Краткий генеральный отчет о доходах и расходах с 1 мая 1828 года по введение в дѣйствие регламентов, когда участие российского управления в доходах края, согласно с предположением, высочайше одобренным в отзыве г. статс-секретаря Дашкова от 10-го минувшего декабря, прекратилось.

б) Краткое извлечение из сего отчета с выводами доходов и расходов, к каждому году относящихся.

г) Записку об основаниях, по которым производим был сбор и расход денег.

д) Расчет с Интендантством о позаимствованиях и уплатах.

Директор канцелярии В. КАРНЕЕВ.

Контролер ИВАН УНГЕБИЦЕР.

Контролер ИВАН ГОЛЕНБИОВСКИЙ

Бухгалтер НИКОЛАЙ КОБЫЛИН

Бухгалтер ИЛЬЯ ИЛЬЕНКОВ

1 марта 1832,

Лукарест

TRADUCERE

Primit la București în ziua de 1 martie 1832

Excelenței Sale Domnului Președinte plenipotențiar
al Divanurilor Principatelor Moldovei
și Țării Românești,
general aghiotant și cavalcr
Pavel Dmitrievici Kiselev

RAPORTUL COMISIEI DE CONTROL

Întru îndeplinirea dispozițiilor Excelenței Voastre, Comisia de control, încheind lucrările cu privire la verificarea dărilor de seamă de control, consideră de datoria sa să prezinte spre apreciere binevoitoare a Excelenței Voastre elementele de bază care au călăuzit-o în îndeplinirea acestei sarcini.

În 1829, Administrația provizorie rusă, în dorința de a asigura modul corect al veniturilor și cheltuielilor, făcute de vistierii, a inițiat crearea pe lângă Divanuri a secțiilor de control cu scopul ca acestea, călăuzindu-se după legile pământului și adaptându-se, cît e posibil, la regulile de control existente în Rusia, să efectueze revizia tuturor veniturilor și cheltuielilor atît din sumele vistierilor, cît și a celorla aparținînd serviciului de intenđență și să elaboreze apol dări de seamă anuale în vederea prezentării lor Președintelui plenipotențiar.

Această măsură a fost aprobată de domnul comandant suprem al armatei și tot atunc adusă la îndeplinire.

Secțiile de control, alcătuite din funcționari care au fost ceruți de la Ministerul de finanțe, după ce au pus mai întîi la punct contabilitatea și ținercă registrelor vistieriei și ale isprăvnica-telor — lucru care nu a existat înainte — au trecut după aceea la revizia propriu-zisă.

În îndeplinirea acestei sarcini secțiile de control s-au călăuzit după următoarele reguli :
În ceea ce privește capitolele veniturilor provenind de la contribuabili, au fost luate ca bază cuantumulre impozitelor de la Vistierie, iar în ceea ce privește arende, contractele încheiate de concesionari și aprobate de domni, iar mai tîrziu de președinții plenipotențiar.

Cît privește capitolele cheltuielilor, controlul s-a bazat pe trei principii : a) sumele cheltuite pentru întreținerea administrației rusești se verificau după statele, confirmate sau aprobate de sus, de către comandanții supremi sau președinții plenipotențiar, în urma imputernicirilor primite de la suveran ; *

b) sumele cheltuite pentru nevoile militare, pentru aprovizionarea trupelor (au fost confruntate) cu prețurile aprobate de comandanții supremi, cu contractele și chitanțele rusești, iar pentru alte materii, cu instrucțiunile și autorizațiile comandanților supremi și președinților plenipotențiar, în sfîrșit, sumele cheltuite pentru întreținerea țărilor, cu cuantumulre anterioare, care au existat pe timpul domniilor.

Revizuirend astfel veniturile și cheltuielile după documente și registre, secțiile de control au inclus în socoteală toate capitolele care se află în concordanță cu autorizațiile autori-tăților, iar pentru unele au făcut imputări care urmează să fie rezolvate conform regulilor în vigoare.

În sfîrșit, pe măsura terminării reviziei pentru fiecare an, secțiile au prezentat Exce-lenței Voastre — prin intermediul domnilor vice-președinți — dări de seamă generale cu privire, în primul rînd, la sumele de bani ale principatelor, de verificarea cărora comisia se ocupă în pre-zent, și, în al doilea rînd la sumele intenđenței. Darea de seamă despre acestea din urmă a fost trimisă la timpul respectiv către domnul senator Avakumov și — pe baza referatului din 25 martie 1831 al celui care îndeplinea funcția de general-intendent — a fost găsită corespunzătoare calculelor serviciului de intenđență.

Din dările de seamă referitoare la principate, reise :

1. Veniturile din anii 1828 și 1829, în timpul predecesorilor Excelenței Voastre, se ridicau la	19.700.014/lei/	— 117 ¹ / ₂ (aspri)
Veniturile din anii 1830 și 1831, în timpul administrației dv., reprezintă	39.608.765	— 102 ¹ / ₂
TOTAL	59.308.780	— 100

* Notă în document : Raportul vice-cancelarului din 29 februarie 1828 aprobat de suveran

2. Din cauza lipsei de venituri, în primii doi ani după

venirea Excelenței Voastre la conducerea țărilor, datoriile

Principatelor se ridicau la 3.760.635 — 56

În afară de aceasta, pentru răscumpărarea chitan-
țelor * era nevoie de 3.920.426 — 98

TOTAL 7.681.062 — 34

Dată fiind sporirea mai mult decât dublă a veniturilor pe timpul conducerii Excelenței Voastre, toate cheltuielile pentru administrarea țărilor au fost pe deplin satisfăcătoare.

Mai mult decât atât, în urma autorizației guvernului, 5.439.130 lei 20 aspri au fost afectați formării și întreținerii străzii țării și organizării liniei de carantină.

1.592.759 lei au fost remiși din cauza împrejurărilor de război.

Peste 7 milioane au fost afectate plății datoriilor și răscumpărării chitanțelor.

Cu toate acestea au rămas în disponibilitate și în

restanță 5.129.300 — 58½

Precum și de partea Intendenței banii care au fost cheltuiți
cu condiția restituirii lor din sumele aparținând armatei 161.305 — 41

4. Din totalul veniturilor acestor țări au fost folosiți pentru nevoile guvernului nostru 29.525.192 lei 106 aspri; în afară de aceasta, luarea diferitelor materiale și provizii fără plată sau reducerea prețului pentru produsele livrate trupelor, ca și unele aderențe economice, independente de veniturile generale, după cum atestă știrile culese într-un mod special, reprezintă 30.046.103 lei 56 aspri. Așadar, conform acestor date, guvernul nostru în decursul celor patru ani de ocupare a Principatelor, a primit din partea lor în bani și materiale — 59.571.296 lei 42 aspri.

În sfârșit 5. Din partea Serviciului de indentență au fost împrumutați

în total 4.788.118 — 40

În acest cont s-au plătit 4.283.337 — 112

S-au făcut cheltuieli pe seama Intendenței pentru 626.185 — 89

4.909,523 — 81

Prin urmare, toată suma împrumutată este acoperită cu un excedent prin plata de ban în numerar și prin cheltuieli făcute în controlul sumelor afectate armatei, după cum rezultă în amănunte din tabelul sub litera D.

În încheiere, comisia, conform voinței Excelenței Voastre, are cinstea să vă prezinte alăturat următoarele anexe întocmite pe baza dărilor de seamă generale ale secțiilor de control:

a) O scurtă dare de seamă generală cu privire la veniturile și cheltuielile în perioada de la 1 mai 1828 până la introducerea Regulamentelor [Organice], când participarea administrației ruse la veniturile țărilor — în conformitate cu proiectul aprobat de suveran, expus în referatul Secretarului de Stat Dașkov din 10 decembrie trecut — a încetat;

b) Scurt extras din această dare de seamă cu indicarea veniturilor și cheltuielilor pentru fiecare an în parte;

c) Nota cu privire la elementele de bază pentru stringerea și cheltuirea banilor;

d) Lichidarea socotelilor cu Intendența în privința datoriilor și plăților.

Directorul cancelariei V. KARNEEV

Controlor IVAN UNGHEBÎTER

Controlor IVAN GOLENBIOVSKI

Contabil NICOLAI KOBILIN

Contabil ILIA ILIENKOV

1 martie 1832

București

ОСНОВАНИЯ, ПО КОТОРЫМ ПРОИЗВОДИМ БЫЛ СБОР И РАСХОД ДОХОДОВ КНЯЖЕСТВ І ДОХОДЫ

1. Бур

Поголовный сбор с земледельцев по окладу, установленному при господарском управлении, а в 1831-м году со введением регламента взыскивается с каждого семейства по 30 левов в год.

* Chitanțele oferite proprietarilor de armata rusă în schimbul produselor livrate

2. *С них же на содержание почт* Собирается по раскладке с земледельцев, соразмерно с суммою, следующею на уплату почт держателям по контрактам.
3. *В кассы ресурс и лефилор* На основании древних господарских установлений, собирается по единожды определенному окладу в пользу чиновников края на жалованье, пенсии и другия пособия, по усмотрению господаря.
Примеч.: Обе сии статьи со введением Регламента уничтожились.
4. *С привилегированных состояний* Сбор сей производился по древним привилегиям по 30-ти левов с семейства. Со введением Регламента привилегированныя классы получают патенты за установленную Регламентом плату.
5. *С иностранцев* Сбор доходов с иностранцев производился по раскладкам, установленным во время господарскаго управления. Со введением Регламента иностранцам предоставлено получение патентов.
6. *С цыган* Сбор сих доходов производился сообразно окладам, утвержденным при последних господарях.
7. *С браиловских жителей* Сбор сих денег производился с жителей со времени взятия Браилова, сообразно окладу, по которому уплачивается подать вообще земледельческим классом.
8. *С таможенъ и соляных рудников* Статьи сии отдаются с торгов в откупное содержание. Сумма, в отчете показанная, составляет последнюю цену, на торгах состоявшуюся и по контракту откупщиком уплачиваемую.
9. *Хузметы и рассулаты* Пошлина с вина, овец, ульев и табаку. Сбор сей пошлины отдавался в откуп и сумма, в отчете показанная, составляет последнюю цену, на торгах состоявшуюся; на основании Регламента пошлина сия отменена и потому в 1831-м году со введением Регламента по Валахии статьи сии уничтожились.
10. *С раев и рыбных ловель (доход с иностранства земель и вод, присоединенных от турок).*
11. *Коминарита и коментарита (доход с весов и мер)*
12. *Квита (доход с молдавских винокурень)*
13. *За выгон за границу скота*
14. *За чеконашей при рудниках* Сбор сих доходов отдается на откуп и сумма, показанная в отчете, составляет последнюю цену, на торгах состоявшуюся
15. *Аваета бывшего комиса* Подать, уплачиваемая соляным откупщиком за число рабочих, приписанных к соляным рудникам. Подать сия равняется с податью вообще земледельческаго класса. Доход, принадлежащий одному из придворных чинов с откупщика таможеннаго. По случаю уничтожения господарскаго двора, доход сей обращен в Вистиарию; а в 1831 году по Регламенту уничтожен.
16. *Старостии негустор* Доход с аукционов отдавался на откуп; а с 1831 года по Регламенту уничтожен.
17. *С духовных имений* Доход определен с 1831-го года по Регламенту.
18. *Чрезвычайных* Разныя статьи доходов, не вошедшия в смету, как то: начеты, остатки от разных расходов, взыскания в штраф и проч.

II РАСХОДЫ

1. *Жалованье и столовые деньги российским чиновникам*

Полномочному председателю Диванов и вице-председателям по окладам, высочайше утвержденным и объявленным в отъездах вице-канцлера от 29 февраля, 3-го июля 1828-го и 8-го апреля 1829 года.

Канцеляриям: полномочного председателя, вице-председателей, Исполнительных Диванов и российской полиции, по окладам, утвержденным тайным советником графом Паленым и генералом Желтухиным на основании высочайше предоставленного права, в отъезде вице-канцлера от 28-го февраля 1828 года объявленного.

Контрольным отделениям по окладам, высочайше утвержденным и объявленным г. министром финансов от 29-го декабря 1828 и 20-го июля 1829 года.

2. *На военные потребности*

В числе сумм, израсходованных на военные потребности, заключаются:

На заготовление провианта и фуража для войск как внутри княжеств, так и за Дунаем, по ценам, утвержденным главнокомандовавшими.

На покупку волов для мясной порции и для подвижного магазейна, с уплатою подобным же образом по разрешению главнокомандовавших.

На содержание в госпиталях больных воинских чинов и на починки и постройки самых помещений, на основании установленных правил, по квитанциям, выданным от российского управления и сообразно с общими о госпиталях положениями.

На устройство и содержание Силистрии, по разрешению главнокомандовавшего от 27-го октября 1829-го года и по высочайшему повелению, объявленному генерал-адъютантом графом Чернышевым от 5 января 1831-го года.

На прибавку почтовых лошадей, на устройство переправ во время движения войск и на другие экстренные заготовки разных материалов.

3. *Экстренные расходы*

Употребленная на сей предмет сумма составляет: секретная издержки по разным предметам; особенные секретные расходы, по высочайшей воле, объявленной г. вице-канцлером графом Нессельроде от 27 ноября 1830 года; всемилостивейше пожалованные награды чиновникам; разная ассигнования по высочайшей воле и по распоряжению Министрства, не вошедшие в смету и проч.

4. *Сложенных по обстоятельствам войны*

Подать с бирников сложена на основании высочайшего повеления, объявленного главнокомандовавшим в предписании от 20 августа 1829-го года.

5. *Жалованье и авансы молдавским и валахским чиновникам, равно и пенсии.*

Расходы сии производились из особых сумм: по Молдавии кассы ресурсу, а по Валахии кассы лефидор, установленных с давних времен по окладам, господами назначенным, пенсии же по хрисовулам господаря Гики, разрешения графа Палена и с утверждения главнокомандовавшего от 11-го февраля 1830-го года.

6. *На сформирование и содержание Земской стражи*

Расходы сии, заключающие в себе сформирование и содержание нового земского войска, производились на основании разрешения главнокомандовавшего, от 26-го мая 1830 года № 853

7. *На прекращение заразы*

Содержание по сей статье чиновников и другие издержки на прекращение заразы производились по назначениям полномочных председателей, по мере потребности, и с дозволения главнокомандовавшего в сентябре 1829-го и 24 апреля 1830 года.

8. *На прекращение холеры*

Расходы по сей части производились сообразно с высочайшим разрешением, объявленным вице-канцлером графом Нессельроде от 30-го июля 1831 года, на устройство каран-

- тинов, на жалование медиков и служителей и на про довольствие бедных, больных, в лазаретах и оцеплении находившихся.
9. *Устройство карантинных* Сумма, на сей предмет определенная при составлении Регламента, отпускалась по разрешению главнокомандовавшего от 24-го апреля 1830-го года.
10. *На содержание почт* По контрактам, утвержденным в прежнее время господарями, а впоследствии полномочными председателями Диванов.
11. *На прогоны* По мере действительной надобности в разъездах.
12. *На устройство дорог и мостов* На устройство и починку дорог и мостов, по мере предстоявших надобностей, при проходах войск и для удобнейшего оных между собою сообщения, по предварительно составленным сметам и по квитанциям, выданным в действительном окончании работ.
13. *На содержание арестантов* Сумма сия отпускалась по определенной на содержание арестантов даче и по количеству людей, содержащихся в тюрьмах.
14. *На пособие бедным.* Сообразно с древними обычаями края .
15. *Отбитых турками* Сумма сия во время нападения в 1828 году турок на Малую Валахию отбита была у запчия, посланного в Букарест, и потому исключена из счетов.
16. *Сложенных по разным случаям* Деньги сии сложены по определению общего собрания Диванов из откупной таможенной суммы по случаю приостановления действия откупщика, вследствие мер, принятых правительством в 1828 году по прекращению заразы.
17. *Отчислено в распоряжение валахского правительства* Деньги сии составляют полугодовую сумму дохода 1831 года и отчислены в распоряжение валахского правительства на содержание края с 1-го июля 1831 года, т.е. со введения Регламента, когда участие российского управления в доходах сего княжества места иметь не могло, сообразно чему последовало высочайшее соизволение, объявленное г. статс-секретарем Дашковым от 10-го декабря 1831-го года.
18. *Уплата долгов* Займы и уплата долгов объясняются ведомостию под лит. Д

Директор канцелярии В. КАРНЕЕВ
Контролер ИВАН УНГЕБИЦЕР.
Контролер ИВАН ГОЛЕНБИОВСКИЙ
Бухгалтер Н. КОБЫЛИН
Бухгалтер И. ИЛЬЕНКОВ

TRADUCERE

PE CE SE BAZA STRÎNGEREA ȘI CHELTUIREA VENITURILOR ÎN PRINCIPATE

I VENITURI

1. Bir O dare generală impusă agricultorilor, a fost introdusă pe timpul administrației domnești, iar începînd din 1831, odată cu introducerea Regulamentului (Organic) se percep cîte 30 de lei pe an de la fiecare familie.
2. Tot de la ei pentru întreținerea poștelor. Se percep pe baza repartizării generale de la agricultori proporțional cu sumele plătite persoanelor care deservesc poștele pe bază de contracte.

3. În casa resurilor și lefilor. În baza unor vechi dispoziții domnești se percepe, într-un cîntum odată stabilit, în folosul funcționarilor țării pentru simbrii, pensii și alte alocații, după aprecierea domnului.
Obs: Aceste două articole au fost desființate odată cu introducerea Regulamentului (Organic).
4. De la stări privilegiate. Această percepție se efectuează în conformitate cu vechie privilegii a cîte 30 de lei de la o familie. Începînd cu introducerea Regulamentului (Organic) clasele privilegiate primesc patente în schimbul unei plăți stabilite prin Regulament.
5. De la străini. Perceperea dărilor de la străini se efectuează după repartizări stabilite pe timpul administrației domnești. Cu introducerea Regulamentului (Organic) străinii au primit dreptul de procurare a patențelor.
6. De la țigani. Perceperea acestor dări se efectuează după cotele fixate de ultimii domni.
7. De la locuitorii Brăilei. Perceperea acestei sume de bani se efectuează din timpul ruceririi Brăilei în conformitate cu cotele care stau în general la baza dărilor clasei agricole.
8. De la vămi și ocne de sare. Aceste surse/de venituri/ se vînd la licitație pentru concesionări. Suma menționată în raport reprezintă ultimul preț de la licitație, prețul plătit de arendaș conform contractului.
Dare de pe vin, oi, stupi de albine și tutun.
9. Huzmeturile și rasumaturile. Perceperea acestei dări era dată în concesionare și suma, arătată în raport, reprezintă ultimul preț de la licitație; pe baza Regulamentului (Organic) această dare a fost desființată și de aceea în 1831, odată cu introducerea Regulamentului în Țara Românească, aceste surse de venit au fost lichidate.
10. De la raialele și locurile de pescuit (veniturile din partea acelor pămînturi și ape care au fost dobîndite de la turci).
11. Căminăritul și cotăritul (taxa pe cîntare și unități de măsură). Perceperea acestor dări se dă în concesiune și suma, menționată în raport, reprezintă ultimul preț de la licitație.
12. Cvita (sic) (venit de la povernile moldovenești).
13. Pentru scoaterea vitelor peste graniță.
14. Pentru ciocănașii de la ocne. Dare plătită de arendașul ocnelor de sare, pentru numărul lucrătorilor, dependenți de ocnele de sare. Această dare este egală cu darea generală a clasei agricultorilor.
15. Avaietul fostului comis. Venit care aparține unuia din dregătorii curtenii din partea arendașului vămilor.
Dat fiind desființarea curții domnești, acest venit a fost îndreptat în vistierie; iar în 1831, conform Regulamentului (Organic) a fost desființat.
16. Staroștii de negustori. Venit de pe urma licitațiilor se dădea în concesiune, iar din 1831, conform Regulamentului, a fost desființat.
17. De la moșiile bisericești. Venitul a fost fixat, începînd din anul 1831, conform Regulamentului.
18. Extraordinare. Diferite surse de venituri care nu au intrat în deviz, ca: imputări, restanțe de la diferite cheltuieli, amenzi etc.

CHELTUIELI

1. Leafa și banii de masă pentru funcționarii ruși. Președintelui plenipotențiar al Divanurilor și vice-președintelor conform lefurilor, aprobate de suveran și comunicate prin referatele vice-cancelarului din 29 februarie, 3 iulie 1828 și 8 aprilie 1829. Cancelariilor: președintelui plenipotențiar, vicepreședinților, Divanurilor executive și poliției rusești, conform lefurilor, aprobate de consilierul secret contele Pahlen și de generalul Jeltuhin, pe baza

dreptului acordat de suveran, comunicat prin referatul vice-cancelarului din 28 februarie 1828.

Secțiilor de control conform lefurilor, aprobate de suveran și comunicate de ministrul de finanțe pe data de 29 decembrie 1828 și: 20 iulie 1829.

2. Pentru nevoile militare. Sumele cheltuite pentru nevoile militare cuprind : Pentru colectarea proviziilor și furajelor destinate trupelor atât înăuntrul principatelor, cât și dincolo de Dunăre, după prețuri, aprobate de comandanți supremi ai armatei.
Pentru cumpărarea boilor în vederea asigurării porției de carne și pentru popota de campanie, fiind plătite în același fel după permisiunea comandanților supremi.
Pentru întreținerea în spitale a militarilor bolnavi și pentru reparația și construcția încăperilor, pe baza regulilor stabilite, conform chitanțelor eliberate de către administrația rusă și în conformitate cu statutul general al spitalelor.
Pentru amenajarea și întreținerea (fortăreței) Silistra, conform permisiunii comandantului suprem din 27 octombrie 1829 și ordinului suprem, comunicat de general aghiotant contele Cernișev la 5 ianuarie 1831.
Pentru sporirea numărului cailor de poștă, pentru asigurarea vadurilor pe timpul mișcării trupelor și pentru alte stocuri urgente ale diferitelor materiale.
3. Cheltuieli extraordinare Din sumele cheltuite pentru acestea fac parte : cheltuielile secrete de diferite categorii ; cheltuielile secrete speciale, conform cu voința suveranului anunțată de domnul vice-cancelar contele Nesselrode la 27 noiembrie 1830 ; recompense funcționarilor acordate prin bunăvoința suveranului ; diferite alocări de sume ordonate de suveran sau de Minister care n-au intrat în decont etc.
4. Scutirile din cauza războiului. Birnicii au fost scutiți de dare pe baza dispozițiilor suveranului comunicate de comandantul suprem în ordinul din 20 august 1829.
5. Lefurile și avaieturile funcționarilor din Moldova și Țara Românească, precum și pensiile. Aceste cheltuieli au fost efectuate din sumele speciale : în Moldova din casa rasurilor, iar în Țara Românească din casa lefilor, stabilite din timpuri îndepărtate, conform cuanturilor, fixate de domni, iar pensiile conform hrisoavelor domnului Ghica, autorizației contelui Pahlen și aprobării comandantului suprem din 11 februarie 1830.
6. Pentru formarea și întreținerea străzii țării. Aceste cheltuieli, care includ formarea și întreținerea unei noi armate locale, au fost efectuate pe baza autorizației comandantului suprem din 26 mai 1830 cu nr. 833.
7. Pentru lichidarea epidemiilor. Întreținerea funcționarilor pentru acest capitol și alte cheltuieli destinate lichidării epidemiilor au fost efectuate după dispozițiile președinților plenipotențieri pe măsura necesității și cu aprobarea comandantului suprem din septembrie 1829 și 24 aprilie 1830.
8. Pentru încetarea holeriei. Cheltuieli în acest domeniu au fost efectuate, conform cu autorizația suveranului, comunicată de vice-cancelarul contele Nesselrode pe data de 30 iulie 1831, pentru amenajarea carantinelor, pentru plata medicilor și personalului auxiliar și pentru aprovizionarea celor săraci, bolnavi, care se aflau în lazarete și în încercuire.
9. Amenajarea carantinelor. Suma destinată acestui capitol în timpul întocmirii Regulamentului a fost alocată în urma autorizației comandantului suprem din 24 aprilie 1830.
10. Pentru întreținerea poștelor. Pe baza de contracte aprobate în timpurile anterioare de domni, iar apoi de președinții plenipotențieri ai Divanelor.
11. Pentru transport Pe măsura nevoilor reale de deplasări.
12. Pentru amenajarea drumurilor. Pentru amenajarea și reparația drumurilor și a podurilor, pe măsura necesității în timpul trecerii trupelor, și pentru asigurarea comunicării celei mai comode între ele, pe baza deconturilor întocmite anterior și a chitanțelor eliberate după terminarea efectivă a lucrărilor.

13. Pentru întreținerea de-
ținuturilor. Aceste sume au fost alocate în conformitate cu rația fixată pentru
deținuți și cu numărul persoanelor deținute în închisori.
14. Pentru ajutorarea să-
racilor. Conform cu obiceiurile vechi ale pământului.
15. Sumele luate de turci. Această sumă în timpul incursiunii turcilor în Oltenia în anul
1828 a fost luată de la zapcii trimiși la București și de aceea este
exclusă din socoteli.
16. Diferite remiteri. Acești bani au fost remiși în conformitate cu hotărîrea Adunării
Generale a Divanurilor din suma vamală concesionată din cauza
încetării acțiunilor concesionarului, ca urmare a măsurilor adoptate
de guvern în anul 1828 pentru încetarea epidemiei.
17. Decontat la dispoziția guvernului Țării Româ-
nești. Acești bani reprezintă o jumătate din suma veniturilor pe anul
1831 și au fost decontați la dispoziția guvernului Țării Românești
pentru întreținerea țării de la iulie 1831, adică odată cu introducerea
Regulamentului, cînd participarea administrației ruse în veniturile
acestui principat nu a mai putut să aibă loc; pentru aceasta a
urmat autorizația suveranului comunicată de domnul secretar
de stat Dașkov pe data de 10 decembrie 1831.
18. Plata datoriilor. Împrumuturile și plata datoriilor se explică în tabelul cu litera d.
- Directorul cancelariei
V. KARNEEV
Controlorul IVAN UNGHE-
BIȚER
Controlorul
IVAN GOLENBIOVSKI
Contabilul N. KOBILIN
Contabilul N. ILIENKOV

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ОТЧЕТ О ДОХОДАХ И РАСХОДАХ КНЯЖЕСТВ МОЛДАВИИ И ВАЛАХИИ С 1-ГО МАЯ 1828 ГОДА ПО 1832

Приход

	По управлению				
	Тайного советника графа Палена 1828	Генерала- лейтенанта Желтухина 1829	Генерала-адъютанта Киселева		Итого
			1830	1831	
<i>Подати</i>	сум	ма	в	ле	вах
С бирников (земледель- цев) в доходы кня- жеств	1.509.146 84 ¾	2.609.931 114	2.765.934 73 ½	6.205.989 91 ½	13.091.003 3 ¾
С них же на содержание почт	806.605 111	1.327.655 38	1.304.739 117	1.119.928	4.558.229 26
С них же в кассы дефи- лор и ресурс на жало- ванье чиновникам	1.482.203 115 ¾	1.677.583 34 ½	1.777.506 91	1.171.009 84 ½	6.108.303 85 ¾
С бресли, мазлов, руп- ташей и кумпанашей (привилегированных состояний)	228.968 81	334.832 103	353.934 75	490.862 116	1.408.599 15
С иностранцев, житель- ствующих в Большой и Малой Валахии	273.001 81	410.295 117	444.844 91	221.637 22	1.349.779 71
С коронных цыган	143.808 60	251.169	282.519	228.705 3	906.201 63

в том числе золотом
965 др. ½ т. 506 др. 3 ½ т.
на 18. 213,60 на 10. 045

	По управлению				
	Тайного советника графа Палена 1828	Генерала- лейтенанта Желтухина 1829	Генерала-адъютанта Киселева		Итого
			1830	1831	
С жителей Браиловского уезда	28.384 104	52.920	49.248	26.280	156.832 104
<i>По контрактам за откуп:</i>					
Таможенного дохода и соляных рудников	1.599.470 66	2.714.689 69	5.660.324	6.906.998 80	16.881.482 95
Дижмарита, винарита, тутунарита и оярита (десятины с вина, та- баку, овец, свиней и ульев)	698.173 7	2.201.420 48	4.062.328 72	3.160.679 1	10.122.601 8
Браиловских доходов	100.000	200.000	204.600	330.100	834.700
Журжевских	„	„	67.250	143.050	210.300
Турновских	„	„	17.200	49.000	66.200
18 остратов на Дунае	10.687 60	27.462 60	40.418 90	72.002 110	150.571 80
Коминарита и котарита (сбора с весов и мер)	42.333 40	61.505 40	83.453 40	42.500	229.792
За выгон скота за гра- ницу	217.985 60	111.400	491.654 84	592.143 40	1.413.183 64
Квита (десятины за пра- во винокурения)	46.406 105	63.354 20	141.616 80	149.050	400.427 85
С чоканашей, на соле- ных рудниках состоя- щих	сум 14.824	ма 22.230	в 23.419 24	ле 18.076 96	вах 78.550
Аваета, месту бывшего комиса присвоенного	3.000	3.000	3.000	„	9.000
Старостии де негустор	6.000	10.250	25.450	4.241 80	45.941 80
С духовных имений	„	„	„	200.000	200.000
Чрезвычайных доходов и начетов	258.292 36	151.021 23	480.547 11	197.220 90	1.087.081 40
<i>Итого</i>	7.469.293 51	12.230.721 66 ½	18.279.990 8 ½	21.328.775 94	59.308.780 100
Сверх того позаимство- ванных	4.149.710 51	677.460 23 ¼	„	„	4.827.170 74 ¼
ВСЕГО	11.619.003 102	12.908.181 89 ¾	18.279.990 8 ½	21.328.775 94	64.135.951 54 ¾
<i>Расход</i>					
<i>По занятию края</i>					
На содержание чинов- ников российского управления	464.937 82	999.996 62	1.154.651 70	744.350 104	3.363.936 78

Расход

	По управлению				
	Тайного советника графа Палена 1828	Генерала- лейтенанта Желтухина 1829	Генерала-адъютанта Киселева		Итого
			1830	1831	
На разныя военныя потребности	4.828.447 75 ½	5.741.021 5 ½	1.625.751 95 ½	690.747 38	12.885.967 94 ½
На экстраординарные расходы, включая в то число и все милостивейше пожалованныя награды	235.308	91.004 119	120.821 60	288.229 17	735.363 76
	5.528.693 37 ½	6.832.022 66 ½	2.901.224 105 ½	1.723.327 39	16.985.268 8 ½
На земския потребности					
На жалованье, аваеты и пенсии молдавским и валахским чиновникам, на наем домов для присутственных мест, канцелярские расходы, равно на содержание в Молдавии соляного и таможенного управления, во время состояния статей сих в казенном заведывании	1.202.654 41	2.392.855 41 ¼	2.577.585 104	1.758.051 111 ½	7.931.147 57 ¾
На сформирование и содержание земской стражи	—	—	1.912.263 104	2.100.000	4.012.263 104
На содержание чиновников по наблюдению за заразою и болезнями в крае и другие по сей части расходы	428.225 39	522.635 105	297.095 16	—	1.247.955 40
На прекращение холеры	—	—	—	97.410	97.410
На устройство и содержание карантиннов	—	—	368.690 85	377.954 36	746.645 1
На содержание почт	696.718 83	1.740.510 110	1.538.707 90	1.028.357 60	5.004.294 103
На прогоны и путевыя издержки разным лицам, отправляемым по делам правительства	73.096 108	99.867 24	191.184 97	122.639 75	486.788 64
На содержание и устройство дорог, мостов и переправ и другия по городским и земским повинностям расходы	55.101 43	37.207 56	211.994 73 ¾	105.613 116	409.917 48 ¾

Расход

	По управлению				
	Тайнаго советника графа Палена 1828	Генерала- лейтенанта Желтухина 1829	Генерала-адъютанта Киселева		Итого
			1830	1831	
На исправление тюрем- ных аданий и содер- жание арестантов	9.875 97	20.109 12	32.949 6	31.531 72	94.465 65
На улучшение города Журжи	„	„	67.250	„	67.250
На пособие монасты- рям, церквам и бедным и за воспитание в Париже боярских детей	3.308	2.841	45.346 110	7.750	59.245 110
	2.468.980 49	4.816.025 108 ¼	7.243.068 85 ¾	5.629.308 110 ½	20.157.383 113 ½
Запложено долгов	93.000	973.539 18	132.961 116 ¼	„	1.199.501 14 ¼
Вместо позаимствован- ных от разных мест и лиц					
Употребленных на раз- ные военные потреб- ности	„	62.647 96	410.409 59	511.925 23	984.982 58
В 1830					
За 1828 252.291,83					
1829 158.117,96					
410.409,59					
В 1831					
за 1828 63.579,51					
1829 6.987, 1					
1830 441.358,91					
511.925,23					
На земския потребности	101.007 119	„	555.622 86	1.127.193 112	1.783.824 77
В 1830					
за 1828 158.824,14					
1829 312.993,63					
1830 83.805, 9					
555.622,86					
В 1831					
за 1828 181.152,44					
1829 113.911, 8					
1830 832.080,60					
1.092.193,112					
Отчислено в распоря- жение Валахскаго пра- вительства на соде-	„	„	„	7.594.345 106	7.594.345 106

	По у́равнению				Итого
	Тайного совоетник грава Палена 1828	Генерала- лейтенанта Желтухина 1829	Генерала-адъютанта Киселева		
			1830	1831	
ржание края с 1-го июля, по новому Ре- гламенту и вследствие высочайше утверж- денного 10 декабря 1831 года предположения					
Сложено всемилости- вейше прощенной по- дати бир	„	912.455 113	1.592.759 9	„	2.505.215 2
Отнятых в 1828 году турками	„	19.770 45	„	„	19.770 45
За убытки, понесенные во время свирепство- вавшей чумы откуп- щиками томоженных доходов и выгона скота за границу, сложено по определению Об- щого собрания Дива- нов, на основании контракта	„	„	„	228.269 35	228.269 35
<i>Итого</i>	8.090.673 86 ½	13.717.469 85 ¾	12.836.046 101 ½	16.814.370 65 ½	51.458.560 99 ¼
Затем в остатке	„	„	„	„	12.677.390 75
ВСЕГО					64.135.951 54 ¼

**ИЗ ПОКАЗАННОГО ПО СЕМУ СЧЕТУ ОСТАТКА ПРО-
ИЗВЕЛЕННЫ СЛЕДУЮЩИЯ РАСХОДЫ**

- На основании высочайшего повеления, объявленного г. статс-секретарем Дашковым от 16 ноября 1831-го года, обращено на выкуп квитанций :
 - За продовольственные продукты — 3.411.925, 6
 - За содержание госпиталей — 292.051
 - За разныя материалы и проч... — 216.450,92

3.920.426,98

- Передано Бухарестской провиантской комиссии взамен издержанных генералом Ротом на продовольствие войск во время движения оных от Скуляи к Бухаресту и в уплату других долгов 86.406,81
 - Интендантству в уплату позаимствованных 100 тысяч червонных 3.150.091,73
 - На основании высочайших повелений, разным лицам в вознаграждение 41.723,60
 - Отчислено в кассы ресурс и лефилор, принадлежащих краям 349.441,63 ½
- Затем в действительном остатке 5.129.300,59 ½
- Сверх того за Интендантством показанных по ведомости под литерою Д, употребленных в расход на счет возврата из армейских сумм 161.405,41

Директор канцелярии В. КАРНЕЕВ
Контролер ИВАН УНГЕБИЦЕР
Контролер ИВАН ГОЛЕНБИОВСКИЙ
Бухгалтер Н. КОБЫЛИН
Бухгалтер ИЛЬЯ ИЛЬЕНКОВ

TRADUCERE

DARE DE SEAMĂ GENERALĂ ASUPRA VENITURILOR ȘI CHELTUIELILOR PRINCIPATELOR MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI — DE LA 1 MAI 1828 PÂNĂ LA 1832

Venituri

Sub administrația

	Consilierul secret conte Fahlen	General- locotenentu- lul Jeltuhin	General-aghiotantului Kiselev		Total
	1828	1829	1830	1831	
	Suma în lei				
<i>Dări</i>					
De la birnici (agricultori) în veniturile Principa- telor.	1.509.146 84 ¾	2.609.931 114	2.765.934 73 ½	6.205.989 91 ½	13.091.003 3 ¾
Tot de la ei pentru între- ținerea poștelor.	806.605 111	1.327.655 38	1.304.739 117	1.119.928	4.558.229 26
Tot de la ei în casele lefilor și răsurilor pentru sim- bria funcționarilor.	1.482.203 115 ¼	1.677.583 34 ½	1.777.506 91	1.171.009 84 ½	6.108.303 85 ¼
De la bresle, mazili, ruptași și cumpănași (stările pri- vilegiate).	228.968 81	334.832 103	353.934 75	490.862 116	1.408.599 15
De la străini așezați în Mun- tenia și Oltenia	273.001 81	410.295 117	444.844 91	221.637 22	349.779 71
De la țișanii de stat	143.808 60	251.169	282.519	228.705 3	906.201 63
		Inclusiv în aur 965 dr. ½ 502 dr. 3 ½ 18.213,6010.045			
De la locuitorii județului Brăila.	28.384 104	52.920	49.248	26.280	156.832 104
Conform contractelor pen- tru arendași: veniturile de la vămi și de la ocele de sare.	1.599.470 66	2.714.689 69	5.060.324	6.906.998 80	16.881.482 95
Dijmărit, vinărit, tutunărit și oierit (a zecea parte provenită din vin, tutun, oi, porci și stupi de al- bine)	698.173 7	2.201.420 48	4.062.328 72	3.160.679 1	10.122.601 8
Veniturile din partea Brăi- lei.	100.000	200.000	204.600	330.100	834.700
Idem Giurgevo	—	—	67.250	143.050	210.300
Idem Turnu	—	—	17.200	49.000	66.200
Idem 18 insule de pe Dunăre	10.687 60	27.462 60	40.418 90	72.002 110	150.571 80
Căminărit și cotărit (taxa de la cîntare și măsuri).	42.333 40	61.505 40	83.453 40	42.500	229.792
Pentru scoaterea vitelor peste graniță.	217.985 60	111.400	491.654 84	592.143 40	1.413.183 64

Sub administrația

	Consilierul secret conte Pahlen	General- locotenent- ul Jeltubin	General-aghiotantului Kiselev		Total
	1828	1829	1830	1831	
Suma în lei					
Cvita (?) (a zecea parte pen- tru dreptul fabricării bă- uților spirtoase)	46.406 105	63.354 20	141.616 80	149.050	400.427 8½
De la ciocănașii care lu- crează în oțele de sare.	14.824	22.203	23.419 24	18.076 96	78.550
Avalet, de la locul fostului comis	3.000	3.000	3.000	—	9.000
De la staroști de negustori	6.000	10.250	25.450	4.241 80	45.941 80
De la moșiile bisericești	—	—	—	200.000	200.000
Venituri și imputări extra- ordinare.	258.292 36	151.021 23	480.547 11	197.220 90	1.087.081 40
Total :	7.469.293 51	12.230.721 66 ½	18.279.990 8 ½	21.328.775 94	59.308.780 100
În afară de aceasta au fost împrumutați	4.149.710 51	677.460 23 ¼	—	—	4.827.70 7¼
Total :	11.619.003 102	12.908.181 89 ¾	18.279.990 8 ½	21.328.775 94	64.135.951 5¼
Cheltuieli					
După ocuparea țărilor					
Pentru întreținerea funcțio- narilor administrației ru- sești.	464.937 82	999.996 62	1.154.651 70	744.350 104	3.363.936 78
Pentru diferite nevoi mili- tare.	4.828.447 75 ½	5.741.021 5 ½	1.625.751 95 ½	690.747 38	12.885.967 94 ½
Pentru cheltuieli extraor- dinare, inclusiv gratifica- ții acordate de suveran.	235.308	91.004 119	120.821 60	288.229 17	735.363 76
	5.528.693 37 ½	6.832.022 66 ½	2.901.224 105 ½	1.723.327 39	16.985.268 8 ½
Pentru nevoile țărilor					
Pentru simbric, avaiete și pensii funcționarilor din Moldova și Țara Româ- nească, pentru închirie- rea caselor destinate ins- tituțiilor de stat, pentru cheltuieli de cancelarie, precum și pentru între- ținerea în Moldova a di- recției vămilor și ocnelor de sare, pe timpul cînd acestea se aflau sub con- ducerea statului.	1.202.654 41	2.392.855 41 ½	2.577.585 104	1.758.051 111 ½	7.931.147 57¾
Pentru formarea și întreți- nerea străzii țării.	—	—	1.912.263 104	2.100.000	4.012.263 104

Cheltuieli

	Consilierul secret conte Fahlen	General- locotenentu- lui Jeltuhin	General-agniotantului Kiselev		Total
	1828	1829	1830	1831	
	Suma în lei				
Pentru întreținerea funcționarilor mențiți să vegheze în Principate epidemiile și bolile și alte cheltuieli în acest domeniu.	428.225 39	522.634 105	297.095 10	—	1.247.955 40
Pentru încetarea holerei	—	—	—	97.410	97.410
Pentru crearea și întreținerea carantinelor.	—	—	368.690 85	377.954 36	746.645 1
Pentru întreținerea poștelor.	696.718 83	1.740.510 110	1.538.707 90	1.028.357 60	5.004.294 103
Pentru transportul și cheltuielile de drum ale diferitelor persoane, trimise cu treburile statului.	73.096 100	99.867 24	191.184 97	122.639 75	486.788 64
Pentru întreținerea și construcția drumurilor, podurilor și trecerilor, precum și alte cheltuieli pentru nevoile orașenești și locale.	55.101 43	37.207 56	211.994 73 ¾	105.613 116	409.917 48 ¾
Pentru repararea închisorilor și întreținerea deșeurilor.	9.875 95	20.109 12	32.949 6	31.531 72	94.465 65
Pentru îmbunătățiri edilitare ale orașului Giurgiu	—	—	67.250	—	67.250
Pentru ajutorarea mănăstirilor, bisericilor și a săracilor, precum și pentru educarea la Paris a copiilor de boieri.	3.308	2.841	45.346	7.750	59.245
S-au plătit datoriile	2.468.980 49	4.816.025 108 ¼	7.243.008 85 ¾	5.629.308 110 ½	20.157.383 113 ½
Pentru împrumuturi făcute de la diferite persoane și instituții.	93.000	973.539 18	132.961 116 ¼	—	1.199.501 14 ¼
Cele care au fost folosite pentru diferite nevoi militare	—	62.647 96	410.409 59	511.925 23	984.982 58
<i>În 1830</i>					
În contul anului 1828	252.291,83				
„ „ „ 1829	158.117,96				
	410.409,59				

Cheltuieli

	Consilierul secret conte Pahlen	General- locotenent- ul Jeltulin	General-aghiotantului Kiselev		Total
	1828	1829	1830	1831	
	Suma în lei				
<i>In 1831</i>					
În contul anului 1828	63.579,51				
„ „ „ 1829	6.987,1				
„ „ „ 1830	441.358,91				
	511.925,23				
Pentru nevoile țărilor					
<i>In 1830</i>					
În contul anului 1828	158.824,14				
„ „ „ 1829	312.993,63				
„ „ „ 1830	83.805,9				
	555.622,86				
<i>In 1831</i>					
În contul anului 1828	181.152,44				
„ „ „ 1829	113.911,8				
„ „ „ (1830)	832.080,60				
	1.092.193,112				
Decontat la dispoziția gu- vernului Țării Românești pentru întreținerea țării de la 1 iulie, conform noului Regulament și în urma proiectului aprobat de suveran la 10 decem- brie 1831	—	—	—	7.594.345 106	7.594.345 106
În urma scutirii, după bu- năvoința suveranului, de la plata birului.	—	912.455 113	1.592.759 9	—	2.505.215 2
În contul celor luate în 1828 de către turci.	—	19.770 45	—	—	19.770 45
În tcontul pierderilor suferi- ce în timpul epidemiei de către arendașii venituri- lor vamale și de cei care scot vite peste graniță, au fost descărcați, în con- formitate cu hotărîrea A- dunării generale a Diva- nurilor, pe bază de con- tract.	—	—	—	228.269 35	228.269 35
	8.090.673 86 ½	13.717.469 85 ¾	12.836.046 101 ½	16.814.370 65 ½	51.458.560 99 ¼
Au rămas după aceea	—	—	—	—	12.677.390 75
ÎN TOTAL :					64.135.951 54 ¼

**DIN RESTUL MENȚIONAT ÎN ACEASTĂ DARE DE SEAMĂ
AU FOST EFECTUATE URMĂTOARELE CHELTUIELI**

1. Pe baza ordinului suveranului, comunicat de domnul secretar de stat Dașkov pe data de 16 noiembrie 1831, au fost afectate pentru răscumpărarea chitanțelor :

a) pentru alimente	3.411.925,6
b) pentru întreținerea spitalelor	292.051
c) pentru diferite materiale etc.	<u>216.450,92</u>
	3.920.426,98
2. Transferat Comisiei de provizii din București în contul sumelor cheltuite de generalul Rot pentru aprovizionarea trupelor, în timpul mișcării acestora de la Sculeni la București, precum și pentru plata altor datorii 86.406,81
3. Intendenței în contul celor 100 de mii de cervoneți luați cu împrumut 3.150.091,73
4. Diferitelor persoane ca recompensă, în urma ordinelor suveranului 41.723,60
5. Decontat în casele răsurilor și lefilor, aparținând țărilor

	349.441,63 ½
După aceea au rămas cu adevărat	5.129.300,59 ½

 În afară de acestea au rămas la Serviciul de intendență sumele, menționate în tabelul sub litera D, care au fost cheltuite cu condiția restituirii din sumele afectate armatei 161.405,41

Directorul Cancelariei V. KARNEEV
 Controlorul IVAN UNGHEBIȚER
 Controlorul IVAN GOLENBIOVSKI
 Contabilul N. KOBÎLIN
 Contabilul ILIA ILIENKOV

**РАСЧЕТ С ИНТЕНДАНТСТВОМ БЫВШЕЙ 2-й АРМИИ О ПОЗАИМСТВОВАННЫХ
И УПЛАЧЕННЫХ ОНОМУ СУММАХ.**

Приход	левы	асп.
<i>В 1828 году</i>		
Из главных полевых: Провиантской и Коммисариат-ской комиссий, на выкуп квитанций заимообразно 100# т<ысяч> из коих:		
По Молдавии	945.000	
„ Валахии	<u>2.205.000</u>	3.150.000 —
Из армейских сумм		
По Валахии 9010 #		
составляющих	279.310 —	
— 75 т<ысяч> руб. ассиг- <наций> по курсу		
Молдавии	<u>197.840 пиа.</u>	477.150 —
		429.560 51

*В 1829-м году**По Валахии*

Из армейских сумм 11.034#, составляющих	347.571	—
— Полевого провиантского комиссионерства 2-го пехотного корпуса на сформирование и содержание пандуров 27.340 руб. 80 коп. ассигнациями, составляющих	73.820	—

По Молдавии

Из армейских сумм	196.407	87
Сверх того следует заплатить в замен издержанных генералом Ротом на продовольствие во время движения войск от Скулян до Букареста	73.609	22
Всего	4.748.118	40

*В 1828 году**По Валахии**Расход*

	левые	асн.
Израсходовано из доходов княжества на счет возврата от Игендантства, а именно:		
За 9.450 ок шерсти, отправленной в Калараш по требованию генерала князя Щербатова и на расходы при доставлении оной туда	21.860,108	
За 1800 сажтей смоленых веревок для 15 паромов для переправы на Дунае	11.697	
Жалованья вольнопрактикующим докторам, назначенным для осмотра больных в военных госпиталях	4.700	
Вольным аптекарям за взятые у них комиссиею для прекращения заразы лекарства для нижних воинских чинов	13.204,114	
За 9-ть стенных часов, купленных для госпиталей	415, 96	
За чай и сахар, купленные для больных офицеров	86, 96	54
	51.965	

В 1829 году

Возвращено в армейския суммы взамен позаймствованных из оных:

По Валахии	347.571	—
„ Молдавии	625.968	18

По Молдавии

Израсходовано из доходов княжества на счет возврата от Интендантства:

За весы и гири для приема на оных провианта и фуража покупок ворника Драгича и негоцианта Черпнявского	418,60	
За материалы, купленные для строявагося чрез Дунай при Гирсове моста и на платеж рабочим, посланным в Галацы, согласно воле главнокомандовавших	36.277,49	109
	36.695	

*В 1830 году
По Валахии*

Возвращено в Букарестскую провиантскую комиссию вместо позаимствованных из Полеваго провиантского комиссионерства 2-го пехотного корпуса на сформирование и содержание пандур за 27.340 руб. 80 коп. ассиг<нациями> 73.300 60

Отправлено в оную ж комиссию, на основании предписания полномочного председателя Диванов 8-го августа 1830-го года, оставшихся из 100 $\frac{1}{2}$ т<ыс>, присланных заимообразно на выкуп квитанций 2743 $\frac{1}{2}$ 2 пиа. 21 ас. 86.406 81

Примечание: из сих денег по сделанному распоряжению зачитается 73.609 пиа. 22 ас. израсходованных генералом Ротом на продовольствие войск при следовании от Скулян до Букареста; а последние в уплату общего долга.

По Молдавии

Израсходовано из доходов княжеств насчет возврата от Интендантства: на выдачу ворнику Драгичу и негоцианту Чернявскому за купленный по предписанию главнокомандующаго от 20-го июля 1829-го года провиант и фураж остальных 55.996,36

За купленный сучевскими исправниками в 1828 году для войск овес 16.588,10 72.584 46

Из числа расходов, показанных по отчету о суммах, высланных из Интендантства, признанных Тульчинскую счетною комиссиею относящимися на счет Интендантства, как видно из рапорта управляющего Главною квартирою бывшей 2-й армии управляющему военным министерством от 6-го мая 1831 года № 371, 14760 $\frac{1}{2}$ составляющих 464.940 —

В 1831-м

Сдано Букарестской провиантской комиссии на основании высочайшаго повеления, вместо 100 $\frac{1}{2}$ т<ыс>., присланных заимообразно княжествам на выкуп квитанций

По Валахии	1.404.742,60		
„ Молдавии	1.745.349,13		
		3.150.091	73
Всего		4.909.523	81

Более против прихода 161.405,41

Директор канцелярии В. КАРНЕЕВ
Контролер ИВАН УНГЕБИЦЕР
Контрлер ИВАН ГОЛЕНБИОВСКИЙ
Бухгалтер Н. КОБЫЛИН
Бухгалтер ИЛЬЯ ИЛЬЕНКОВ

TABELUL SUMELOR ÎMPRUMUTATE ȘI PLĂTITE
SERVICIULUI DE INTENDENȚĂ AL FOSTEI ARMATE A 2-A

Venituri	Lei	Aspri
<i>In anul 1828</i>		
Din partea comisiilor principale de cîmp: cea de aprovizionare și cea de comisariat, pentru răscumpărarea chitanțelor au fost împrumutați 100 de mii ₮, din care :		
pentru Moldova	945,000	
,, Țara Românească	2.205,000	3.150.000
Din sumele de bani destinate armatei: pentru Țara Românească 9010 ₮ care reprezintă 279.310		
— 75 mii de ruble de hirtie, după cursul Moldovei		
197.840 piaștri	477.150	
	429.560	51
<i>In anul 1829</i>		
<i>In Țara Românească.</i> Din sumele destinate armatei, 11034 care reprezintă	347.571	
— Din partea Serviciului de aprovizionare de cîmp al celui de al 2-lea corp de infanterie, pentru formarea și întreținerea pandurilor 27.340 ruble 80 kopeici de hirtie ceea ce reprezintă	73.820	
<i>In Moldova.</i> Din sumele de bani destinate armatei	196.407	
<i>In afară de acestea trebuie să plătească sumele cheltuite de generalul Rot pentru aprovizionare în timpul mișcării trupelor de la Sculeni pînă la București</i>	73.609	87
		22
TOTAL	4.748.118	40
<i>Cheltuieli</i>		
<i>In anul 1828</i>		
<i>In Țara Românească.</i> S-a cheltuit din veniturile principatului cu condiția restituirii din partea serviciului de intendență :		
Pentru 9.450 ocale de lînă, trimise la Călărași, la cererea generalului prinț, Șcerbatov și pentru transportul acesteia		
21.860,108		
Pentru 1800 stîljeni de frînghii de catran pentru 15 bacuri în vederea trecerii Dunării	11.697	
Leafa doctorilor particulari care au fost numiți pentru examene medicale ale bolnavilor în spitalele militare	4.700	
Farmaciștilor liberi pentru medicamentele luate pentru grade militare inferioare de către Comisia pentru încetarea epidemiei	13.204,114	
Pentru 9 ceasuri de perete cumpărate pentru spitale	415,96	
Pentru ceai și zahăr, cumpărate ofițerilor bolnavi	86,96	51.965
		54
<i>In anul 1829</i>		
A fost înapoiat în sumele de bani destinate armatei în contul celor împrumutate de acolo		
în Țara Românească...	347.571	
în Moldova...	625.968	18
<i>In Moldova</i>		
S-a cheltuit din veniturile principatului cu condiția restituirii din partea Serviciului de intendență.		

Pentru cîntare și greutatea pentru recepționarea proviziilor și furajelor cumpărate de vornicul Drăghici și negustorul Cerneavski 418,60

Pentru materialele cumpărate în vederea construirii podului de pe Dunăre lângă Hirșova și pentru plata muncitorilor, trimiși la Galați conform voinței comandanților supremi 36.277,49

36.695 109

În anul 1830

În Țara Românească

S-a înapoiat în Comisia de aprovizionare din București în contul sumelor împrumutate din Serviciul de aprovizionare de cîmp al celui de al 2-lea corp de infanterie, pentru formarea și întreținerea pandurilor, reprezentînd 27.340 ruble 80 cop. de hîrtie

73.300 60

Au fost trimiși în aceeași comisie, pe baza ordinului președintelui plenipotențiar al Divanurilor din 8 august 1830, bani rămași din cei 100# de mii trimiși, cu condiția restituirii, pentru răscumpărarea chitanțelor, reprezentînd 2743# 2 piaștri 21 aspri

86.406 81

Observație : din acești bani, conform cu dispozițiile primite, 73.609 pia. 22 aspr. trec în contul celor cheltuiți de generalul Rot pentru aprovizionarea trupelor pe timpul marșului de la Sculeni la București, iar cei din urmă au mers pentru plata datoriei generale.

În Moldova

S-a cheltuit din veniturile principatului cu condiția restituirii din partea Serviciului de intențență :

Vorniculul Drăghici și negustorul Cerneavski pentru proviziile și furajele cumpărate de ei conform cu dispoziția comandantului suprem din 20 iulie 1829, cei rămași

55.996,36

Pentru ovăzul cumpărat pentru armată de către ispravnicii din Suceava :

16.588,10

72.584 46

În contul cheltuielilor, arătate în raportul despre sumele trimise de Serviciul de intențență, recunoscute de comisia de calcul din Tulcin ca fiind în socoteala Intențenței, după cum reiese din raportul șefului Cartierului general al fostei armate a 2-a către șeful Ministerului de război, din 6 mai 1831, cu nr. 371, 14760# ceea ce reprezintă

464.940

În 1831

S-a predat Comisiei de aprovizionare din București pe baza ordinului suveranului, în contul celor 100# de mii, trimiși cu titlul de împrumut principatelor pentru răscumpărarea chitanțelor

În Țara Românească

1.404.742,60

În Moldova

1.745.349,13

3.150.091 73

TOTAL

4.909.523 81

Mai mult decît venit cu 161.405,41

Directorul Cancelariei D. KARNEEV

Controlorul IVAN UNGHEBÎTER

Controlorul IVAN GOLENBIOVSKI

Contabilul N. KOBILIN

Contabilul ILIA ILIENKOV

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe Moscova, Fondul Arhiva principală, 1-7, 1828-1833, dosar 1 (caiet 1), f. 1-34, original, lb. rusă.

CERCETĂRI ÎN ARHIVELE DE PESTE HOTARE

ANGLIA

Arhivele engleze — *Public Record Office* * — din Londra, ca instituție avînd menirea de a păstra actele instituțiilor centrale după ce nu mai erau necesare acestora, pentru cercetarea științifică, au fost înființate în anul 1838, printr-o lege care se referea în special la arhivele instanțelor judecătorești, dar care în anul 1852 se extinde la toate arhivele. Noua instituție era pusă sub autoritatea lui *Master of the Rolls*. După cel de-al doilea război mondial s-a constituit *Comitetul pentru Arhivele Departamentale*, sub președinția lui Sir James Grigg (Comitetul Grigg), spre a studia și face recomandări pentru reorganizarea Arhivelor engleze. Aceste recomandări au stat la baza legii din 1958 care pune Arhivele sub dependența Lordului Cancelar și a adus o serie de transformări în activitatea instituției, în special în ce privește eliminarea documentelor lipsite de valoare pentru a justifica păstrarea lor permanentă la *Public Record Office*. Se înființează de asemenea un Consiliu consultativ (*Advisory Council*) sub președinția lui *Master of the Rolls* care numește și pe Conservatorul Arhivelor (*Keeper of Public Records*). Separat există Arhivele Scoției, Irlandei, Irlandei de Nord și comitatelor. Documente importante se mai păstrează la unele mari muzee ca de exemplu. Secția de manuscrise de la *British Museum*, bibliotecă (*Beaverbrook Library* de exemplu), universități, culte religioase, fundații și *Royal Commission on Historical Manuscripts* etc¹.

Public Record Office păstrează multe milioane de documente privind acțiunile guvernului central și ale instanțelor judecătorești din Anglia și Wales din secolul al XI-lea, ale Marii Britanii din 1707 și ale Regatului Unit din 1907 și pînă azi².

Arhivele engleze au activitate de publicare deosebită. Se editează șase genuri de publicații — instrumente de informare³: *Transcript* (Ediții integrale); *Calendar*, în care conținutul documentelor este rezumat, mai mult sau mai puțin în amănunt; *list*: o enumerare a unităților ce compun o clasă de documente, cu date și scurte descrieri (rezumate); *descriptive list*: o listă cu scurte rezumate ale documentelor; *index*: informații aranjate alfabetic privitoare

* Prescurtat P.R.O.

¹ Pentru legislația arhivistică engleză v. *ARCHIVUM* vol. XVII, 1967. *La législation archivistique I. Europe 1-re partie: Allemagne—Irlande*, Paris, 1971, unde se reproduce legea din 1958 (p. 173—198, *Grande-Bretagne*).

² *Guide to the contents of the Public Record Office Part I. Introductory*, 1949 și vol. I—III, London, 1963—1966, în care se prezintă bogăția de fonduri arhivistice păstrate la PRO; vol. I (*Legal records*) prezintă arhivele instanțelor feudale de judecată, iar în vol. II arhivele create de principalele secretariate de stat începînd din anul 1509 și de către ministere, dintre care deosebit de important este pentru istoria noastră cel de externe (*Foreign Office*). v. și *ARCHIVUM*, vol. I, 1955, p. 192—193 conținînd cîteva informații sumare asupra instituției; v. și H. C. Johnson, *The Public Record Office*, *ibidem*, vol. XI, 1961, p. 215—228 și *Public Record Office*, *ibidem*, vol. XV, 1965, p. 291—292 unde se dau titlurile principalelor fonduri, condiții de accesibilitate, ghiduri etc.

³ v. Lista lor completă, inclusiv a celor epuizate în *Government Publications, Sectional List 24. British National Archives*, revised 1 January 1972, 78 p. Această listă a publicațiilor Arhivelor Naționale Britanice se completează și se republică periodic.

la poporul, locuri sau teme menționate în documente; *catalog*: o listă descriptivă cuprinzând documente cu un conținut similar, scoase din diferite grupe sau clase, uneori cu un scop special de exemplu o expoziție publică. Instrumentele de informare publicate ca și cele nepublicate cum sînt diferitele genuri de fișiere, sînt deosebit de utile pentru cercetători. Pentru țara noastră, pentru perioada pe care am studiat-o, în afară de *Guide to the contents of the Public Record Office*, care dă numai numărul total de dosare și perioada, trebuie văzut volumul *Public Record Office. List and Indexes. Supplementary Series, No. XIII, List of Foreign Office Records, vol. 3. General Correspondence 1879-1905 Japan-Saxony*. By arrangement with Her Majesty's Stationery Office, London, New-York, Kraus Reprint Corporation, 1965, 268 p. (pentru România, p. 204-218).

P.R.O. publică anual, începînd din 1959 la începutul fiecărui an, raportul său de activitate pentru anul expirat ce se aprobă de către Lordul Cancelar al Marii Britanii care-l prezintă Camerei Comunelor ce dispune asupra publicării sale. În raport se prezintă principalele activități: cercetare (în 1971 au fost 85.800 cercetători ce au folosit 306.000 u.p.), activitatea muzeului (17.776 vizitatori în 1971), împrumuturi, situația depozitelor (361.000 feet documente poliță raft), preluări (11.000 feet în 1971), activitatea serviciilor tehnice (6000 role microfilm în 1971 — *Film Library* păstrează 3,1 mil. feet microfilm în valoare de 620.000 lire sterline), activitatea de publicare, relații cu Arhivele de peste hotare etc., toate ilustrate cu ajutorul unor tabele statistice reproduse în anexe. Un deosebit interes pentru cercetători prezintă anexa cu fonduri, părți de fonduri sau documente preluate în fiecare an de la diferite ministere și instituții centrale și unde în cadrul Ministerului de Externe (Foreign Office) există uneori mențiuni despre volume de corespondență predate la P.R.O. privind România. Aceste broșuri sînt deosebit de utile pentru cunoașterea activității instituției și constituie un document de prim ordin pentru istoricul său⁴.

În arhivele engleze (P.R.O.) s-au efectuat cercetări privitoare la istoria țării noastre începînd din secolul trecut, fiind continuate după primul război mondial și reluate după cel de al doilea⁵. Documentele depistate pînă în prezent și aflate sub formă de copii în manuscris, dactilografiate, provin în special din arhiva Ministerului de Externe (Foreign Office) și pentru anii 1584-1599 și 1782-1836; copiile lor se păstrează la Biblioteca Academiei R.S. România. În 1968 s-au făcut cercetări obținîndu-se microfilme pentru perioada 1837-1878 din același fond (*Foreign Office — Turkey 78*), adică pînă la recunoașterea independenței României (Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878) cînd România este recunoscută ca stat independent și de Marea Britanie care înființează în locul consulatului o reprezentanță diplomatică (legație) la București în 1880. În același timp existau un consulat general la Galați, consulate sau vice-consulate la București, Constanța, Brăila, Sulina și un timp la Craiova. De asemenea au mai fost microfilmate unele documente din anii 1938-1939 provenind din arhiva Cabinetului Britanic; s-a mai obținut un număr de xerografii de pe diverse concepte, note, corespondență a cabinetului Primului Ministru englez.

Deși la P.R.O. se păstrează o voluminoasă corespondență referitoare la istoria țării noastre, pînă în prezent s-a publicat foarte puțin la noi.

Pentru perioada 1879-1905 relativ la istoria țării noastre în fondul (group) există două mari serii: *Embassy and Consular archives* (F.O.786) care conține arhiva legației engleze de la București și *General correspondence* (F.O.104) ce cuprinde rapoartele originale ale diplomaților și consulilor englezi în România și copiile corespondenței primite de aceștia de la Foreign Office. Corespondența diplomatică și comercială engleză din perioada 1879-1905 reflectă politica externă a României, relațiile sale cu vecinii și cu marile puteri, în special cu Austro-Ungaria și Rusia, politica internă, dezvoltarea economiei sale. Descriu rapoartele, minuițes întocmite, sînt însoțite de articole din presă, de broșuri azi rarități, de hărți, de tabele statistice etc.

Fiind mai puțin interesați în problemele politice de la noi și mai mult în dezvoltarea relațiilor comerciale anglo-române, corespondența diplomatică constituie o sursă deosebit de interesantă pentru istoria contemporană a României în general și pentru aceea a relațiilor economice anglo-române în special. Există mult material relativ la modificarea articolului VII din Constituție, impusă prin tratatul de la Berlin și la răscumpărarea căilor ferate de către statul român, în urma falimentului Stroussberg. Rapoartele lui William White, reprezentantul Angliei la București între anii 1878-1886, întii în calitate de consul și apoi

⁴ v. de ex. *The thirteenth annual report of the Keeper of Public Record Office and the thirteenth report of the Advisory Council on Public Records*, 1971, London, «1972», 33 p.

⁵ Asupra cercetărilor la P.R.O. privind istoria țării noastre vezi Cornelia Bodea, *Surse de informare engleze privind țara noastră* în „Revista Arhivelor”, XII, 1969, nr. 1, p. 201-209.

din 28 februarie 1880 ca ministru plenipotențiar, informează despre intrarea în Dobrogea a armatei române, despre conflictele determinate de fixarea frontierei de sud a acesteia, reluarea problemei averilor mănăstirilor închinat, redeschisă de Turcia la cererea călugărilor greci care pretindeau discutarea acesteia pe plan internațional, despre recunoașterea României ca stat independent de către diferite state și stabilirea de relații diplomatice, stituția țării noastre pe plan internațional după obținerea independenței, în special despre relațiile sale cu cele două mari state vecine Austro-Ungaria și Rusia, despre atitudinea principalelor partide politice (liberal și conservator) în probleme de politică internă și externă.

În 1880 este numit primul ministru plenipotențiar al României în Marea Britanie, N. Calimaki-Catargi, căruia din 1881, timp de zece ani îi urmează Ion Ghica care a apărut interesele țării noastre în redeschiderea chestiunii despăgubirilor cerute de călugării greci, arătând că aceasta este o problemă strict internă de competența justiției românești. Tot în 1880 se încheie primul tratat comercial anglo-român. W. White a întocmit un memoriu intitulat: „Un raport general asupra României cu referințe speciale asupra finanțelor și căilor ferate”, însoțit de tabele statistice pentru perioada 1873–1881 (F.O. 104/34), cu data de 26 iunie 1883. Acest document era desigur destinat pentru informarea guvernului englez asupra economiei românești dar el a fost cunoscut și de guvernul român și D. A. Sturdza l-a apreciat „ca un izvor imparțial și fecund de informații”. Valoarea acestui amplu studiu este cu atât mai mare cu cât posibilitățile de informare în acea vreme, mai ales în ce privește economia, erau destul de reduse.

Alte rapoarte ale diplomaților englezi din București vorbesc despre persecuțiile asupra românilor din Transilvania, procesul memorandiștilor, situația românilor din Macedonia.

O altă serie de rapoarte reflectă dependența economică față de Germania, dezvoltarea economică a țării (finanțe, comerț, căi ferate, porturi, navigația fluvială și maritimă), protejarea tinerei industriei românești, exploatarea bogățiilor subsolului, începutul pătrunderii capitalului străin în industria petrolului, încheierea de tratate economice cu tot mai multe țări atrase de comerțul cu o țară în plină dezvoltare, ca și mișcările țărănești, apariția unor tendințe noi în politica externă a României către anul 1900.

Correspondența diplomatică și comercială engleză din perioada amintită constituie un izvor important pentru istoria politică și economică a țării noastre și pentru evoluția relațiilor anglo-române.

MIHAIL FĂNESCU

AUSTRIA

Cercetarea arhivelor austriece în cursul anului 1972 a continuat cu studierea fondurilor și seriilor de acte cu caracter economic.

Având în vedere condițiile istorice concrete ale secolelor XVIII și XIX, când unele provincii românești au făcut parte din imperiul habsburgic, precum și particularitățile de constituire a arhivelor din Austria, am studiat îndeosebi fonduri și serii de acte privind Banatul și Transilvania. Este cunoscut faptul că arhiva creată de fosta Administrație imperială a Banatului în secolul al XVIII-lea nu s-a păstrat. De aceea, în ce privește Transilvania, există numeroase documente create de autoritățile centrale din Viena care au circulat numai între ele.

Documentele din aceste fonduri și serii de acte prezintă importanță atât pentru istoria celor două provincii românești cât și pentru istoria întregului popor român, atestând continuitatea neîntreruptă a relațiilor economice și spirituale ale românilor din Țara Românească, Moldova, Transilvania, Oltenia și Banat.

În acest sens amintim câteva informații și documente mai semnificative referitoare la: exportul de cupru din Banat în Oltenia de către negustorul oltean Petrică Lupu, în perioada 1727–1729¹; activitatea în Banat a unor negustori din Țara Românească², în anul 1760 comerțul de tranzit al negustorilor Mihai Gheorghe, Stan Jianu, Ioan Gheorghe, Gheorghe

¹ Hofkammerarchiv, Wien (în continuare HKA), Banater Akten (în continuare B.A.). Fasz. rot. 8, Majus. f. 80–86.

² Ibidem, Fasz. rot. 196, f. 325–336.

Jianu ș.a. din Țara Românească prin Banat și Transilvania cu mărfuri aduse de la Triest³ în lunile iulie-noiembrie 1762. Notele, din 1763 iulie 27, ale Camerei Aulice pentru Banat către Cancelaria Aulică de Stat Secretă și Administrația provincială a Banatului se referă la ușurarea practicării comerțului în „provinciile turcești” de către negustorii din Transilvania, având anexate, în traducere germană, firmele, în această chestiune, trimise de sultan domnului Moldovei și pașalelor din Vidin și Belgrad⁴.

Tabelele întocmite în 1766 iunie 10 consemnează importul de bumbac, lână, mătase piei de Cordoba, pește, vin și alte mărfuri din Țara Românească în Transilvania, efectuat prin oficiul vamal Timiș în perioada 1763—1765 specificându-se și numele negustorilor⁵, iar altele indică articolele exportate în lunile iulie-decembrie 1764 din Transilvania în Țara Românească și Moldova⁶.

Semnificative ni se par temerile autorităților transilvănene exprimate într-un document din 1769 august 3, ca interzicerea importului de aba din Țara Românească și Moldova în Transilvania și Banat, preconizată de autoritățile din Viena, să nu ducă la contramăsura interzicerii exportului din ultimele două provincii în Transilvania a unor articole „indispensabil necesare”⁷, ca și informațiile cuprinse în memoriul negustorilor Ion Marcu și C. Arpaș din Sibiu și Ion Lazăr din Brașov (din 1771 iunie), înaintat Intendenței comerciale superioare din Banat, din care rezultă că de 40 ani aduc la Triest anual cca 120.000 chintale ceară achiziționată în „Valahia, Moldova e Nostra Patria Transilvana”⁸, nu mai puțin faptul, atestat într-un document din 1802 august 25, că pentru a asigura activitatea și existența meșterilor arămari din Transilvania se autorizează importul a 400 chintale de aramă din Țara Românească și Moldova⁹.

În același sens menționăm un document din 1811 august 5, care arată că anual circa 40.000 locuitori din Transilvania trec de două și chiar trei ori în Țara Românească și Moldova pentru a face comerț¹⁰, precum și altele din perioada martie—august 1814, care se referă la importarea din Țara Românească și Moldova a 10.000 kg. cereale pentru a combate primejdia foametei ce amenință populația Transilvaniei¹¹.

Documentele depistate în fondul „Banater Akten”¹², din perioada 1734—1745 și 1748—1778, au o tematică foarte variată, dar în principal se referă la activitatea comercială pe plan extern și intern, înființarea și activitatea unor manufacturi, sistemul financiar erarial în Banat, impozitele anuale în bani și în natură, contribuțiile suplimentare în bani și natură impuse populației cu ocazia diferitelor războaie și a unor evenimente legate de casa domnitoare; exploatarea drepturilor regaliene, situația meseriașilor și a breslelor, la care se adaugă problemele izvorite din administrarea generală a provinciei, oglindite în procesele verbale ale sesiunilor Administrației provinciale a Banatului.

Documentele din acest fond dovedesc uriașele beneficii pe care le-a realizat erariul în Banat, în vreme ce „tabelele mercantile” demonstrează că circulația comercială externă a Banatului era în cea mai mare parte orientată spre Țara Românească și Transilvania.

Astfel, în perioada 1750—1763 veniturile provinciale și camerale realizate în Banat, exceptând veniturile montanistice, au crescut cu 47,7 %, evoluind după cum urmează: 1753 = 810.555 fl. 42 cr.; 1754 = 1.030.470 fl. 26 cr.; 1755 = 1.689.407 fl. 58 cr.; 1756 = 1.083.292 fl. 21 cr.; 1757 = 1.055.986 fl. 02 cr.; 1758 = 1.077.993 fl. 40 cr.; 1759 = 1.146.821 fl. 32 cr. 1760 = 1.197.432 fl. 54 cr.¹³. Aceeași curbă ascendentă o prezintă și impozitele stabilite și încasate în Banat, care cresc de la 554.411 fl. în anul 1757¹⁴ la 800.000 fl. în anul 1763¹⁵ ca să ajungă la 908.984 fl. 10^{11/22} cr. în anul 1774¹⁶, la care se adaugă diverse

³ H.K.A., Siebenburger Akten (în continuare Sieb. Akt.). Fasz. rot. 153, f. 19—29, 56.

⁴ H.K.A., B.A., Fasz. rot. 194, 1760—1764, f. 78—85.

⁵ H.K.A. Sieb. Akt., Fasz. rot. 153, f. 670—701.

⁶ Ibidem, f. 201—236.

⁷ H.K.A., B.A., Fasz. rot. 194, 1769, f. 48—56.

⁸ Ibidem, Bankal Akten, Fasz. rot. 1722, f. 315.

⁹ H.K.A., Sieb. Akt., Fasz. rot. 171, f. 558—565.

¹⁰ Ibidem, Fasz. rot. 173, f. 272.

¹¹ Ibidem, f. 714—716, 756—763, 769—771, 779—783, 837—839.

¹² Ibidem, B.A. Fasz. rot. 8, 11, 59, 89, 100, 101, 103, 106, 194, 196, 198, 199, 203, 235 și 236.

¹³ Ibidem, Fasz. rot. 106, f. 201—206.

¹⁴ Ibidem, Fasz. rot. 89, f. 15—17.

¹⁵ Ibidem, f. 221, 222.

¹⁶ Ibidem, f. 1013—1020.

contribuții ocazionale, în bani și natură, încasate sub titlul de „donum gratuitum”, care, spre exemplu, în 1757 se cifrau la 30.000 fl. în 1758 la 70.000 fl., în bani, 500 cai în valoare de 36.000 fl., 26.000 chintale făină în valoare de 30.000 fl. și costul transportului făinei, cifrat la 10.000 fl., în total 146.000 fl., în 1759 la 12.600 fl. plus 70.000 fl. contribuție de iarnă, iar în 1760 la 51.230 fl. sub titlu de cadou de nuntă pentru arhiducele Iosif¹⁷ iar un document din 1760 ianuarie 2, atestă că populația Banatului a „subscris” prin cnezii săi, cîte 70.000 fl. anual drept contribuție suplimentară timp de trei ani și în plus mai „oferă” sub titlul de „donum gratuitum” 12.600 fl.¹⁸

Fondul Siebenburger Akten¹⁹ cu o tematică aproape exclusiv economică din anii 1757, 1758, 1763—1773 și 1801—1814, completează informațiile privind unitatea vieții economice a Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei. Documentele atestă tendința de a menține Transilvania și Banatul ca sursă de materii prime și piață de desfacere pentru produsele manufacturiere ale altor provincii imperiale.

Ele se referă la activitatea companiilor comerciale din Transilvania și conflictele dintre ele și autoritățile orășenești din Brașov și Sibiu precum și cu autoritățile militare imperiale din Transilvania. Importante date economice conțin „tabelele mercantile” anuale și semestriale, generale sau parțiale, precum și referatele către împărat ale autorităților centrale din Viena, în care se analizează comerțul exterior al Transilvaniei, cauzele îndelungatei balanțe pasive a acestuia și măsurile preconizate pentru activizarea schimbului comercial extern transilvănean. Alte documente cuprind informații detaliate privind cantitățile de cereale pe care populația Transilvaniei era obligată să le predea anual autorităților, transportul de sare și cereale pe Mureș, arendarea încasării dijei de cereale în scaunele săsești etc.

Cităm în acest sens procesul verbal încheiat la ședința din 1769 decembrie 7 a Deputăției pentru Economia de Stat („Staats-Wirtschafts-Deputation”), în care s-au analizat „tabelele mercantile” pe anul 1768 ale Transilvaniei, care s-a încheiat cu un pasiv de 503.636 fl. în comerțul exterior²⁰ și convolutul de acte din 1771 ianuarie 18, care cuprinde note, referate și memorii ale Camerei Aulice Imperiale, camerei Aulice Ungare, Cancelariei Aulice a Transilvaniei, Deputăției pentru Economia de Stat și Consiliului Aulic Comercial referitoare la sursele de constituire a „Fondului comercial” pentru dezvoltarea manufacturilor în Transilvania²¹.

Din fondul Kammerz au fost cercetate documente din perioada 1751—1811, 1815—1830, care se referă la: stabilirea unor tarife vamale diferențiate pentru Transilvania și Banat, tarifele de tranzit prin provinciile Imperiului Habsburgic, pentru mărfurile negustorilor din Țara Românească și Moldova; reglementarea comerțului „supușilor turci” în provinciile Imperiului austriac, respectiv a negustorilor „supuși imperiali”, inclusiv cei din Transilvania și Banat, în Țara Românească și Moldova; comerțul exterior al Austriei; măsurile discriminatorii luate pentru limitarea desfacerii în Transilvania și Banat a unor produse naturale și manufacturiere din piele și postav din Moldova și Țara Românească, importul de lînă din Țara Românească pentru asigurarea funcționării manufacturilor de postav din Transilvania și Banat²², introducerea culturii cînepei și înființarea unor manufacturi de prelucrare în Banat, etc.

Numeroase și importante informații pentru anii 1765—1797 furnizează documentele din fondul Munz-und Bergwesen (M-u. BW.)²³, în legătură cu problema proprietății asupra unor exploatări miniere din Banat și din Munții Apuseni și conflictele în această chestiune între comunitățile (asociațiile) de minerit ale populației și Direcția montanistică bănățeană, divergențele de competență între autoritățile montanistice și cele comitatense, atitudinea populației române față de autoritățile montanistice în timpul războiului austro-turc, cînd românii distrug instalații miniere și de prelucrare la Oravița, Bocea și Reșița — în care văd cauzele mizeriei și asupririi lor — și se constituie în grupe de „lotrii”, care periclitează întreaga activitate montanistică din Banat și determină autoritățile ca, pe lângă unitățile militare imperiale dispersate în această zonă să înființeze un corp de siguranță propriu²⁴.

Cele mai importante sînt însă documentele privind activitatea minelor și a stabilimentelor de prelucrare a armelor, fierului, argintului și plumbului din Banat și de la Băița (jud. Bihor). În categoria aceasta amintim numeroasele rapoarte și dări de seamă, însoțite de tabele

¹⁷ Ibidem, B.A. Fasz. rot. 199, Fasz. schm. 67, f. 221.

¹⁸ Ibidem, f. 91—112.

¹⁹ Ibidem, Sieb. Akt., Fasz. rot. 111, 153, 157, 158, 161, 171, 173, 333 și 349.

²⁰ Ibidem, Fasz. rot. 157, f. 139—144.

²¹ Ibidem, Fasz. rot. 333, f. 68—149.

²² Ibidem, Kommerz. Fasz. rot. 1, 10, 33, 96, 114, 121, 972, 974, 976, 978, 1089 și 1114.

²³ Ibidem, M. u. BW. Fasz. rot. 3, 2078—2084, 2161, 2171 și 2197.

²⁴ Ibidem, Fasz. rot. 2197, f. 175, 224—229.

statistice, privind producția exploataților miniere; cantitatea de minereu prelucrat și producția de metal a topitorilor de aramă, fier și plumb, producția forjăriilor de aramă și fier, desfacerea produselor și beneficiile realizate. Sint elocvente cifrele privind beneficiile. Astfel, în 1774 erariul a realizat un beneficiu de 69.996 fl. 41 cr. numai din producția de aramă, argint și plumb a Banatului, în anul 1775, 51.963 fl. 17 1/4 cr.²⁵; deci în cei doi ani 121.959 fl. 58 1/4 cr. în vreme ce devizul inițial pentru construirea stabilimentelor de prelucrare a fierului de la Reșița, cuprinzând 3 cuptoare înalte, forjării, moară de minereu, modelărie, depozite, ateliere, cazărmi și locuințe pentru angajați, prevedea cheltuieli în valoare de 56.428 fl. 24 1/2 cr.²⁶.

Documentele din fondul Bankal Akten²⁷ din anii 1771—1775, 1780 și 1786 se referă la activitatea comercială.

Fondul Reichsakten²⁸ se referă la reglementarea comerțului între negustorii creștini și cei turci în 1615.

Unicul fascicol cercetat din fondul Hoffinanz cuprinde corespondența din luna mai 1723, a Camerei Aulice Imperiale — Regale, prin Registratura ungară, cu Cancelaria Aulică Ungară, Camera Aulică Ungară și Consiliul locotenențial regal din Bratislava, privind Principatul Transilvaniei, „Partium”, Banatul și Oltenia. Aceasta cuprinde producția de sare a Maramureșului și transportul sării pe Tisa, predarea către autoritățile bănățene a locuitorilor de aici fugiți în comitatul Arad în timpul războiului austro-turc, transportul de sare și cereale pe Mureș și participarea militarilor din Arad la înlăturarea morilor de apă și plutitoare care împiedicau navigația pe acest riu; vânzarea și arendarea unor domenii erariale din comitatele Arad și Zărand etc.²⁹.

Fondul Gedenkbucher este format din „registre-copier”, în care sint transcrise toate actele intrate și ieșite prin Registratura ungară a Camerei Aulice Imperiale-Regale. Deși sint copii, cercetarea nu este lipsită de interes, deoarece, pe de o parte, foarte multe din originalele documentelor transcrise au fost selecționate și distruse pe parcursul timpului, pe de altă parte, originalele păstrate sint dispersate în mai multe fonduri și serii de acte, ca de exemplu „Cameral Ungarn”, „Hoffinanz Ungarin”, „Siebenburger Cameral”, „Banater Akten”, „Neoquistica” etc., depistarea lor fiind foarte dificilă și cu mare consum de timp.

Registrele din anii 1723—1725, 1740, 1741, 1748—1756, 1771 și 1772, reflectă activitatea diversă a administrației camerală și financiare în provinciile amintite: stabilirea terenurilor pentru bulgarii din Oltenia care urmau să se colonizeze în Banat; tarifele vamale în relațiile comerciale cu „provinciile turcești”, transporturile de sare din Transilvania spre magazinele saline din Șimleu și Debrețin, „reinstaurarea” magistraturilor orașenești în Sibiu, Baia Mare și Satu Mare; arendarea domeniului erarial Hunedoara; arendarea încasării dijmei și altor venituri camerală în districtele Arad și Chișinău-Criș; bugetul Banatului pe anul 1750; folosirea obligațiilor de robotă ale locuitorilor din districtul Cenad la construirea digului riului Mureș; administrarea bunurilor lui Constantin Brincoveanu din Transilvania, după moartea acestuia; reglementarea situației domeniilor Apafy³⁰.

TIBERIU MOȚ

REPUBLICA SOCIALISTĂ CEHOSLOVACIA

Cercetarea arhivelor din Cehoslovacia în cursul anilor 1970—1972 a cuprins arhivele din Praga, Brno, Bratislava, Banská Stávnica, unde se păstrează fonduri de o deosebită valoare pentru istoria și cultura țărilor europene, cu foarte multe referiri la o serie de evenimente importante din țara noastră.

La Praga s-au cercetat, din actele prezidiale ale guvernului ceh, documente referitoare la: revoluția din 1848 în Transilvania, nemulțumirile națiunilor din Imperiul Austro-Ungar,

²⁵ Ibidem, Fasz. rot. 2171, f. 470—474, 698, 688.

²⁶ Ibidem, Fasz. rot. 1981, fasc. Bogschaun, f. 83 (microfilmata cu ocazia cercetărilor noastre din anul 1971).

²⁷ Ibidem, Bankal Akten, Fasz. rot. 1622, 1722 și 2982.

²⁸ Ibidem, Reichsakten, Fasz. 172, 174 și 204.

²⁹ Ibidem, Hoffinanz, Fas. rot. 560.

³⁰ Ibidem, Gedenkbucher, Ung. Regstr. nr. 449, 450, 451, 462 și 470.

mişcările politice din Transilvania, situația României în timpul războiului balcanic din 1875—1876 și în războiul pentru independență din 1877.

Din fondul Ministerului de externe din Praga s-au depistat documente referitoare la situația politică a României în anii 1887—1890 și în preajma izbucnirii primului război mondial.

Un fond de o deosebită importanță este arhiva Metternich, care furnizează informații despre evenimentele revoluționare din 1848 în Transilvania. Un interes deosebit prezintă și corespondența lui Alexandru Mavrocordat cu autoritățile oficiale din Viena.

Din arhiva ordinului premonstratensilor (Strahov), seria corespondenței externe s-a cercetat corespondența acestora cu provinciile generale ale capillurilor printre care episcopia din Oradea și o serie de mănăstiri transilvănene. Tot aici se păstrează corespondența Institutului ceho-român cu diferite instituții culturale din România din perioada antebelică, cu Universitățile din Iași, Cluj, cu Academia Română, cu Societatea „ASTRA” Sibiu.

Arhiva Ministerului economiei din Praga cuprinde documente cu caracter economic : rapoartele privind situația economică a României în anii 1933—1934, comerțul exterior al României în anul 1934, documentele secrete privind convențiile livrărilor de armament pentru România în anul 1936, cit și lărgirea convenției pentru acoperirea efectivelor de înarmare a României în anii 1937—1938; corespondențele referitoare la sistemul de plată pentru furnizările de armament ale firmelor Skoda, Zbrojovska-Brno, convenția cu Malaxa; subvenția contractelor de furnizarea armanentului în România și tratatele Antonescu-Trapel, Bădulescu-Calfus; importul de mărfuri din România în Cehia și Moravia în anii 1939—1944.

În arhivele din Bratislava se păstrează printre alte fonduri și cel al Locului de adeverire al conventului din Leles, Iaszov, al promontoriului din Oradea. Cel al conventului din Leles, conține documente privind istoria Transilvaniei, deoarece în sfera jurisdicției teritoriale a conventului din Leles ca loc de adeverire intrau și fostele comitate Maramureș, Satu-Mare, Bihor, Cluj, Arad, Timișoara: acte juridice, protocoale de autentificare începînd cu anul 1223, acte de hotărnicire din perioada 1279—1742, documente ce se referă la tranzacții de drept privat, vinzări, cumpărări, zălogiri, testamente, rapoarte înaintate forurilor superioare în diferite probleme (procese, introducere în stăpînire, stabiliri de hotare etc.).

În arhivele din Brno am cercetat arhiva familiei Berchtold, cu referiri la războaiele balcanice. Aici se găsesc scrisorile lui Giers, ambasadorul Rusiei la Viena, în care analizează poziția României față de războaiele balcanice; corespondența lui Take Ionescu cu Berchtold, guvernatorul Moraviei referitoare la situația politică a României în preajma primului război mondial; rapoartele consulului Austro-Ungariei de la București privind situația României între 1906—1913 și în perioada neutralității.

Din fondul Guvernului Moraviei — acte prezidiale, am studiat rapoartele guvernului despre victoriile obținute de țările române împotriva jugului otoman, situația Moldovei în anii 1821—1822 și poziția lui M. Suțu etc.

Fondul familiei Dittrichstein conține dezbaterile dietale din perioada 1673—1698 privind Transilvania, memoriile, rapoartele confidentiale către F. Dittrichstein ale voievozilor din Transilvania sau a comiților din Sibiu, Oradea, Satu-Mare, Cluj și a Uniunii Status Ordinas trium Regni Transilvaniae, din perioada 1673—1693.

Tot aici se păstrează rapoartele feldmaresalului Montecucoli referitoare la războaiele împotriva turcilor în perioada 1661—1664 pe teritoriul Transilvaniei la Sighișoara, Făgăraș și alte centre.

În Arhiva de la Trëbon, am cercetat fondul familiei Schwarzenberg din anii 1848—1856, perioadă în care unul din membrii familiei, Schwarzenberg, Orlik Karel II a fost guvernatorul militar al Transilvaniei. Menționăm ca fiind mai importante: scrisoarea lui Simion Bărnuțiu din 6 aprilie 1848, către Schwarzenberg, în care descrie situația socială a românilor din Transilvania și cea a lui A. G. Golescu către Laurian și Maiorescu din 5 august 1848 referitoare la răspîndirea ideilor revoluționare în Țara Românească; raportul întocmit de graf Schweinitz, locțiitor al guvernatorului militar în Transilvania, în care descrie situația revoluționară a românilor ardeleni, poziția lui Avram Iancu și Axente Sever; rapoartele lui Schwarzenberg Orlik Karel II către ministrul de interne Bach, privind situația Transilvaniei după revoluție, în anii 1851—1856.

Arhiva minieră din Banska Stiavnica, fondul „Cămara principală minieră din Banska Stiavnica — Selmébánya” pe anii 1231—1873 conține un număr foarte mare de documente referitoare la situația minelor din Transilvania și Banat.

Din evidențele păstrate reiese că în anul 1500 regalitatea îngloba în a V-a zonă minieră, teritorial actualelor județe Satu-Mare și Maramureș, renumite prin minele de aur din Baia — Mare (Frauenbach. Rivulus dominarum), Baia Spirei (Felsöbánya) și Capnic, iar Maramureșul prin salinile sale.

A IV-a zonă minieră era considerată ca avînd cel mai important punct minier Baia de Criș (Körösbánya) iar a VII-a cuprindea exploatarea miniere de aur, argint, cupru din Abrud

(Auraria maior), Zlatna, (Auraria minor), Arieșd (Aranyosbánya), Rodna (Roden) și salinile din Dej, Turda și Ocna Sibiului.

Menționăm o copie, probabil din secolul al XV-lea, a unui document din 1271—1272 asupra dreptului minier din Rodna (O-Rodna), întărit de regele Ștefan al V-lea. Originalul nu se păstrează, iar copia presupunem că a ajuns la Banská Štiavnica după incendiul din 1442, când așezarea minieră din Slovacia în 1446 încerca să-și reconstituie privilegiile sale și totodată să-și modernizeze dreptul minier. Astfel, apelează la dreptul minier din Rodna și Krupina (Korpona) ale căror copii le-am găsit împreună cu lucrările de redactarea noului drept minier al zonei Banská Štiavnica.

Prin ordinul regal din 1571 se dispune cămărilor din Transilvania ca minereurile de aur, argint, cupru extrase din zona minieră Baia — Mare, Banat să fie transportate la Banská Štiavnica (Selmečbánya) pentru a fi prelucrate și preschimbate la monetăria din Kremnica (Kormöczbánya), monetăriile din Baia Mare și Alba-Iulia înființându-se mult mai târziu.

Tot printr-un ordin regal din 1575 se dispune un control riguros al Cămării principale miniere din Banská Štiavnica asupra minelor din Transilvania în urma căruia se emit o serie de documente care reflectă situația mineritului din aceste teritorii. Astfel, sînt actele constituite cu ocazia inspecției minelor din Banat și Baia Mare, în anul 1748 de comisia condusă de L. B. Heheganten, locțiitorul șefului cămării principale și inspectorul minier din Banská Štiavnica (Selmečbánya). Documentația cuprinde o serie de acte din perioada 1736—1757 sub denumirea „Acta-Banatica” și din perioada 1763—1764 „Acta-Nagybaniensia” referitoare la: extracția minereurilor de cupru, și argint din Oravița, Bocșa-Montană (Bogschanca), Ciclova (Cziklovaer), Dognacia (Dognaczka), Cornu (Cornu Dîlfaer), Moravița, Zlatna, Băița Oaș (Rézbánya), descripția coloniștilor băieși din Banat, împărțirea kuxerelor, conscrierea băieșilor, sistemul minelor din Banat și Baia Mare, naturaliiile din Ciacova, Lipova, Caransebeș, Lugoj, probleme de orfelinat, exploatarea pădurilor, probleme financiare, salarizarea muncitorilor.

Alte documente se referă la extracția și tehnologia separării aurului de celelalte minereuri, exportul și preschimbarea aurului, administrarea furnalelor și monetăriei din Transilvania precum și transportul minereurilor la furnalele din Banská Štiavnica și Kremnica pe Dunăre pînă la Comarno și de acolo cu căruțele.

Actele domeniiale din perioada 1723—1840 formează o altă serie de documente care se referă la procesul de extracție a sării, arendarea dreptului de a extrage sare, stringerea decimeii de sare etc.

Seria actelor financiare cuprinde instrucțiunile privind preschimbarea metalelor nobile, a concentratelor și produselor furnaliere din zona minieră Baia-Mare, Banat, cît și conspectele financiare pentru Cluj, Slatina, Zlatna, Abrud, Sighetul Marmației, Baia Spriei, Băița, Săcărîmb, etc. din perioada 1840—1902.

Din statisticile miniere am depistat centralizatoarele : 1 Producția minieră din zona Baia Mare, Abrud, Băița-Oaș, numărul muncitorilor, ciștigul realizat pe o etapă, accidente de muncă, situația financiară a minelor, bilanțuri anuale ; 2 Producția furnalelor din zona Baia Mare și Zlatna pe produs, valoric și cantitativ ; 3 Extracția cărbunelui din Valea Jiului, producție, număr de muncitori, salarii, bilanțuri ; 4 Producția furnalelor din Hunedara, Cugir, Covadina, Ghelar, înzestrarea tehnică a acestora, produse ; 5 Producția sării din zonele Ujoara, Ocna Dej, Praid, Turda, Ocna Sibiului, Ocna Slatina, Ocna Sugatag, număr de muncitori, produse, producția valoric și cantitativ, pe anii 1890—1900.

Tot în acest fond am depistat 55 de hărți geologice și planuri miniere din perioada 1749—1910 referitoare la localitățile miniere din Transilvania și anume : Baia Mare, Oravița, Bocșa, Coșcovița, Dognacia, Baia Sprie, Capnic, Abrud, Rodna, Orlea, Petroșani, Turda, Dolna, Almașul-Mare etc. Acestea indică filoanele de minereuri, sare și cărbune explorate și neexploatate la data întocmirii lor.

De asemenea există planuri tehnice întocmite în perioada anilor 1803—1900 asupra uzinelor din Transilvania și Banat : ale furnalelor mijlocii din Banat, a vehicolului pentru transportul zgurei din furnale, a amalgamației minereurilor la furnalele din Fernéz, a furnalelor de cupru și a aparatelor de spart minereuri de la Capnic, a aparatelor de transport hidraulic la minele din Capnic, a cuțitorilor spirale folosite la exploatarea sării la Ujoara, planul situației uzinelor din Reșița, a aparatului „Treib” cu un cilindru folosit în salinile din Ujoara, a mașinii de sortat minereuri în uzinele din Banat, a instalațiilor de distilarea mercurului la Zlatna etc.

Un alt fond important este „Inspectoratul minier principal din Smolnik (1695—1871)” ale cărui documente privesc siderurgia minereurilor la Baia Mare și modul lor de prelucrare. Semnalăm rapoartele întocmite la 2 octombrie 1827 de G. Schweizer, inspectorul principal de la Cămara imperială care are în anexă o serie de tabele sinoptice, centralizatoare, cel al lui Franz Schaarschmidts despre procesul separării argintului de cupru la Baia Spriei, întocmit la 10 mar-

tie 1824, precum și protocolul proceselor din Baia Mare în fața tribunalelor miniere din perioada 1741—1776.

Căpitanatul miner din Iglo după decizia imperială din 1855 își extindea competența și asupra unei părți din zona minieră Baia Mare, astfel că în el s-a aflat documente referitoare la situația centralizată a producției miniere din comisariatul minier Capnic pe anii 1855—1859 privind producția de argint, fier, cobalt, nichel, antimon, cupru, mercur, situații statistice, ordinele și corespondența Ministerului de Finanțe din Budapesta privind competența comisariatelor miniere din Transilvania și înființarea comisariatului minier din Petroșani în 1911.

Am cercetat de asemenea publicații ale agențiilor de presă cehoslovace și străine din perioada anilor 1900—1945. Aceste materiale se referă la o serie de probleme politice, economice, sociale, culturale, publicate sau raportate de agențiile de presă cehoslovace, poloneze, franceze, americane, despre România. Menționăm câteva articole din zările New-York Times, New-York Jurnal American, New-York Herald Tribune, New-York Post despre demonstrațiile comuniste antirăzboinice din Galați, arestarea unor comuniști la Brașov, București și în alte orașe ale țării, sentința tribunalului special din Craiova în procesul celor 15 comuniști condamnați.

Se mai află rapoartele despre activitatea partidelor politice din România în perioada 1930—1945, întocmite de „The central European observer Prague”, ale agenției „Christian Science Monitor, Boston” despre situația internă din România în timpul războiului antihitlerist: formarea Frontului Unic Muncitoresc în mai 1944, a frontului patriotic antifascist, sabotarea mașinii de război germane, acțiuni de partizani la Buzău, Craiova, București.

TIBERIU COLIBAN

FRANȚA

În arhiva Ministerului Afacerilor Străine din Paris s-a continuat, în anul 1972, cercetarea corespondenței diplomatice a ambasadorilor Franței la Viena, Constantinopol, Londra pentru perioada în care în țara noastră au avut loc evenimente importante: perioada anilor după 1821, anul 1848 și Unirea.

Menționăm că în această arhivă se păstrează un număr de peste 800 volume între anii 994—1900, corespondență politică primită de la Viena, fiecare volum având circa 450 file. În afară de aceste volume grupate la seria *Correspondența politică*, mai sînt seriile *Memorii și documente* și *Correspondența comercială a consulilor*. Acum s-au cercetat volumele 460—482 pe anii 1855—1862 din corespondența politică și s-au făcut sondaje și în câteva din alți ani.

Întrucît capitala imperiului habsburgic în acea perioadă a fost un important centru diplomatic, s-a pornit de la considerentul că era firesc ca în această corespondență să fie reflectate puternic evenimentele politice de însemnătate a păcii de la Paris din 1856, unirea Principatelor române, domnia lui Cuza Vodă etc. — lucru care a fost confirmat pe deplin de cercetarea întreprinsă. Într-adevăr, anumite volume ale acestei corespondențe — respectiv anumite perioade — sînt dominate de chestiunile referitoare la țările române ca fiind problemele cele mai importante internaționale ale timpului. Modul de abordare a acestor probleme reflectă nu numai poziția guvernului francez și a curții imperiale — în general favorabilă intereselor românești — ci și a celorlalte mari puteri, a Turciei, Austriei, Rusiei, Angliei. Cum informațiile pe care această corespondență diplomatică le dau provin din cele mai serioase surse, ele ne oferă posibilitatea clarificării unor aspecte insuficient cunoscute pînă acum.

Rapoartele ambasadorului francez la Viena, baronul de Bourguency, din anul 1855 se referă pe larg la tratativele și dezbaterile purtate în conferința de la Viena între reprezentanții Turciei, Rusiei, Franței, Marii Britanii, Austriei, reflectînd pozițiile acestor puteri în chestiunile ce au dat naștere războiului Crimeii. Probleme ca — încetarea protectoratului asupra principatelor Moldovei și Valahiei și eliberarea lor de ocupația militară austriacă, instituirea unei garanții colective a marilor puteri, reglementarea libertății de navigație pe Dunăre, protecția creștinilor din Imperiul Otoman — sînt discutate pe larg. Semnificativ este raportul din 8 aprilie 1855 de la Viena al ministrului Afacerilor Externe al Franței, Drouy de Lhuys care arată că în audiența ce a avut-o la împăratul Austriei, Franz Iosef, discutîndu-se poziția și punctele de vedere ale

celor două puteri în tratativele de la Viena, s-a subliniat atât de către împăratul austriac cât și de către reprezentantul lui Napoleon al III-lea că „trebuia barat drumul revoluției și al socialismului în Europa” (vol. 462, — p. 86—93).

Problema unirii Principatelor române este larg tratată în rapoartele diplomatice din anii 1856—1858. Îndoeșbi poziția negativă a Austriei și Turciei este puternic scoasă în relief. Astfel, sint redată — din discuțiile personale ale ambasadorului francez — argumentele lui Frantz Iosef, ale conțelui Buol, ale prințului Gortschakoff, etc. Poate că nicăieri nu a apărut atât de clar exprimat punctul de vedere al guvernului austriac și argumentele sale pentru a se opune unirii Principatelor române, ca în discuția avută de ambasadorul francez cu ministrul Afacerilor Externe austriac. În raportul baronului de Bourgueney din Viena, 24 iunie 1858 către conțele Walewski, ministrul de externe francez relatează că guvernul austriac se opune ca Principatele române să aibă o singură armată și un singur steag,” dacă dvs. ați avea la frontierele țării voastre, 4 milioane de oameni de aceeași rasă cu aceea căroră le redeșteptați în acest moment spiritul de națiune, — îl întreabă conțele Buol pe ambasadorul francez Bourgueney — sînteți sigur că ați examina toate problemele cu același sînge rece și că le-ați trata cu aceeași indiferență?” (vol. 471, p. 203—205). Alegerile pentru adunările ad-hoc, competența acestor adunări, atitudinea presei occidentale în problemele privind Principatele române, chestiunea Bolgradului și a Insulei Șerpilor, evacuarea țărilor române de trupele austriece sint de asemenea reflectate în în această corespondență. Un loc important îl ocupă problema reglementării navigației pe Dunăre, tratativele purtate între marile puteri în această chestiune, interesele economice și politice ale țărilor occidentale în navigația pe această importantă arteră fluvială a Europei, interese care au dus la formarea Comisiei Europene a Dunării.

De asemenea sint reflectate în corespondența ambasadorului francez de la Viena contactele luate de guvernele marilor puteri înainte de conferința începută în aprilie 1855 la Paris, punctele de vedere cu privire la ordinea de zi a conferinței. Astfel, la 24 aprilie 1858 însărcinatul de afaceri francez la Viena raporta guvernului său că în urma discuției avută cu ambasadorul englez din capitala Austriei, a ajuns la concluzia că guvernul englez se opune categoric ca în cadrul conferinței de la Paris să se evoce întreaga problemă a teritoriilor și popoarelor europene de sub stăpînirea Turciei și nu acceptă decît următoarea ordine de zi : problema principatelor române, reglementarea navigației pe Dunăre, delimitarea frontierelor asiatice ale Imperiului Otoman (vol. 470 p. 322—327).

Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza și poziția diverselor puteri europene în această chestiune este abordată în cadrul corespondenței diplomatice de la Viena din anul 1859. Deși — cum era și firesc — activitatea diplomatică de la Viena în acei ani se axa în principal pe conflictul dintre statele italiene și Austria, pe lupta pentru independența și unificarea Italiei, nici un moment nu a fost pierdută din vedere chestiunea principatelor române. Guvernul austriac făcea chiar o anumită apropiere între lupta pentru afirmare și independență a românilor și italienilor. Astfel în nota sa din Viena din 7 decembrie 1860, ministrul Afacerilor Externe al Franței, Thouvenel scria marchizului de Monstier, ambasadorul francez la Viena că atitudinea domnitorului Al. I. Cuza, favorabilă Piemontului și manifestată public, trimiterea unor ofițeri români pe lângă regele Victor Emanuel — după informațiile comunicate de agentul francez la București, Tillos — va atrage o ripostă a guvernului austriac împotriva românilor (vol. 478 p. 199—200). Chestiunea unor vase sub pavilion sard, care au transportat arme pe Dunăre, cu destinația Principatele române, a format de asemenea obiectul unor proteste din partea guvernului austriac, care socotea că aceste arme erau destinate revoluționarilor unguri. La 17 decembrie 1860 primul ministru austriac scria ambasadorului Austriei la Paris, prințul Metternich să protesteze în fața lui Thouvenel pentru atitudinea aceasta echivocă a domnitorului Al. I. Cuza (vol. 478, p. 231).

Corespondența diplomaților francezi de la Viena reflectă pe larg contradicțiile și conflictele naționale, sociale, economice și politice ce frământau și măcinau imperiul habsburgic, încercările guvernelor de la Viena de a înăbuși aceste manifestări. Decele reorganizări administrative-politice sint comentate de reprezentantul francez din capitala Austriei, apreciindu-se subțrezenia lor. Astfel, în raportul său din 15 noiembrie 1860, ambasadorul de Monstier arăta ministrului Afacerilor Externe, Thouvenel conținutul manifestului imperial din 21 octombrie 1860 pentru reorganizarea imperiului și nemulțumirea ungarilor și altor naționalități. În același timp se comenta faptul că menținerea unei anumite autonomii a Transilvaniei sau a Croației în cadrul monarhiei căuta să împiedice agravarea conflictelor naționale (vol. 478, p. 151—157, 185—190). Cu toate presiunile deosebit de puternice exercitate de oamenii politici maghiari asupra cabinetului de la Viena — se arată în raportul din 1 ianuarie 1861 — acesta a acceptat doar unirea Voievodinei la Ungaria dar a amînat mult consultarea dietei (vol. 479, p. 16—18).

În aceste condiții, Ungaria refuză să-și trimită delegații în Reichrat în timp ce Transilvania, Croația și Dalmația — aprecia de Monstier — îi va trimite, iar la 17 aprilie 1861 raporta că „nodul

problemei este în mare parte în atitudinea ce o vor lua Transilvania și Croația, aceste două anexe îndoienice ale Ungariei" (vol. 479, p. 215—219).

Din corespondența politică primită din Constantinople, s-au cercetat volumele 238—266 pentru perioada 1822 — 1832 și s-au făcut și unele sondaje în citeva volume din alți ani.

Pentru mai buna cunoaștere a anilor care au urmat după anul 1821, atât în Moldova cît și în Valahia, documentele găsite sînt grăitoare. Au fost ani deosebit de grei în care populația principatelor române a suferit cumplit copleșită de „binefacerea suzeranității și protectoratului". Domniile pămîntene, instaurate după 1821, căutînd să satisfacă, cu sîrguință, pretențiile unora sau ale altora, nu se uiau la strigătele norodului, care gemea sub povara unor impozite excesive și cerințe din ce în ce mai mari de corvezi, „zaharele și provinaturi", fel de fel. Pe lingă acestea ei căutau cu „mari zapceilcuri" să-și umple și vistieria domnească. Pentru toate acestea documentele găsite ne dau știri grăitoare; țăranii erau băgați cu sila în bordeiele lor și inecați în fum de care nu puteau scăpa decît „dînd totul și ultimul ban pus deoparte pentru comand". Acci ce ridicau glasul erau prinși, judecați sumar și unora le și tăia capul, alții bătuți pe străzi pînă la moarte. Bucureștii a fost martor unor scene de cruzime cînd capete tăiate au fost împlintite în pari în fața tribunalului criminal și a curții domnești, sau oameni bătuți cu biciul pe ulițe și siliți să strige „așa vor păși toți care se vor ridica împotriva oclmurei".

Consulii francezi de la Iași și București raportau la Constantinopol sau direct la Paris situația tragică la care de multe ori erau martori oculari înclt fără să vrea ei scriau o cronică veridică a unor ani nespuse de grei prin care a trecut poporul român.

Alte documente ne dau știri asupra modului cum au fost numiți domnii pămînteni (Ioan Sandu Sturza în Moldova și Grigore Ghica în Țara Românească), ce a așteptat poporul și desamăgirea lui, aminarea neconclenită a plecării turcilor din țară, abuzurile lor prin vestitii întru rele beșlii și alți funcționari turci, intrigile întretinute de boierii partizani ai unora sau altora, de pe urma cărora avea de suferit doar norodul, primele lucrări administrative, verificarea supușilor străini, intervențiile consulilor altor țări care aveau supuși în Moldova și Valahia, scopul acestor verificări, formarea a două partide etc.

Sînt documente care cuprind date importante privitoare la împrejurările încheierii tratatului de la Akerman (1826). Consulul francez de la Iași, Lagan, scrie, la 8 mai 1826, despre revolta mai multor oameni (30 la număr) care aveau de scop să dea foc Iașilor și să omoare pe domn și pe boierii ce făceau parte din divan. Supuși torturii revoltații au mălurisit că sefii a două familii mari din țară erau hotărîți să înlătore dezorganizarea produsă de oclmuirea în frunte cu domnul și să instaureze o nouă stare de lucruri. Domnul cheamă în sprijin turcii împrăștiați prin satele învecinate. S-au făcut arestări. La Iași situația era dezastruoasă. Domnul primise ordin de la turci să le dea încă 360.000 piaștri. Divanul, refuzînd s-a pornit pe cele mai mari abuzuri pentru stringerea acestor bani, dintre care nu a lipsit tortura, crima și furtul. Boierii arestați au fost eliberați dar acei făcînd parte din păturile mai de jos au fost trimiși la Silistra „unde probabil li se va tăia capul mai înainte ca ei să aibă timpul să probeze inocența" — scrie consulul francez din Iași.

Un raport al consulului francez din București din 7 august 1826, ne dă știri despre conspirația descoperită în Oltenia unde au fost arestate 18 persoane. Aduși la București și închiși au reușit să evadeze, împreună cu garda. Ei au fugit în Transilvania. Domnul Valahiei cere extrădarea lor dar autoritățile de acolo au refuzat să dea curs cererii răzbunătoare a domnului.

Capetele a doi oameni omorîți în luptă cu urmăritorii au fost aduse la București și împlintite în pari înaintea închisorii domnești. Boierii fugiți în Rusia au făcut propunerea ca domnul Moldovei să fie schimbat și oclmuirea Moldovei să fie compusă dintr-un triumvirat, din marele vistiernic, președintele divanului și consulul Rusiei.

Sînt documente care vorbesc despre modul cum s-a lucrat la Iași Regulamentul din 1827, depunerea pe masa comitetului a unui proiect de organizare a țării din 18 puncte întocmite de un anonim, care proiect consulul francez de la Iași îl trimite în copie socotindu-l interesant, apoi memoriul boierilor din martie 1827 către Poarta Otomană etc. Din rapoartele consulare reiese că în mai 1827 situația la Iași era dezolantă. Hoții se înmulțiseră și însuși domnul intrase în panică deoarece garda lui de arnăuți formată din 70 oameni îl părăsise nefiind plătiți. Ei au plecat cu armele și caii lor scrie consulul la 5 mai 1827. Ni se dau știri importante despre marele incendiu, ce a mistuit Iașul în 1827 cînd au fost scoase din ruine peste 100 de schelete de oameni și erau încă mulți în ruinele caselor fumegînde. Vistiernicul alergînd să salveze pe domn îl găsește pe acesta preocupat de mijlocul care i-ar fi putut asigura fuga în timp ce doi din arnăuții curții scoteau dintr-o casă de fier obiectele ce erau mai de preț. „Fiul domnului Nicolachi, capacheiaie la Poarta Otomană plecase cu 3 zile înainte după ce mai

întîi avusese grijă să primească de la tatăl său 7 000 ducăți de aur. Consulul rus Minciaki trimisese la Petersburg 40 lăzi cu arhivă din cancelaria lui”.

Rapoartele din anul 1828 relatează despre ocuparea principatelor de armatele țariste, ridicarea domnului Moldovei și ducerea lui în Basarabia. La Iași contele Pahlen a format o comisie de boieri cărora li s-a dat poruncă să furnizeze pentru armată 24.000 celtverte făină, 566.000 ocă carne, 4 000 ocă rachiu și 55.000.000 puduri fin. Vistieria era goală. Domnul avusese grijă să trimită o parte din avere în Ungaria și Viena. La percheziția ce i se face la carantină la Sculeni i se găsesc 50.000 ducăți aur deși la plecare, ca să se facă crezut de sărăcia lui, nici nu plătiese slugile curții.

Rapoartele pe anii următori cuprind știri importante despre războiul ruso-turc, contribuția istovitoare financiară și materială a principatelor pentru aprovizionarea armatei, corvezile numeroase, lipsa totală în care se zbătea populația, pacea de la Adrianopole, Regulamentul Organic, etc.

Pentru a ne edifica și asupra conținutului volumelor cu documente mai vechi s-au cercetat cîteva și din acestea și s-au găsit documente care ne duc la concluzia că pînă la urmă vor trebui cercetate filă cu filă, toate volumele.

Astfel în volumul 5 cu documente amestecate din secolul al XVII-lea (volumul are 754 file) se găsește raportul ambasadorului francez la Constantinopol în problema principatelor române care tratează relațiile lui Matei Voievod și Vasile Lupu cu Polonia, un altul despre acțiunea voievodului Alexandru în legătură cu Moldova și Transilvania, un raport al ambasadorului francez, De la Haye despre situația în care se găsea prințul Transilvaniei și ajutorul ce-l cerea; un document din 1658 ne dă știri despre Moldova, despre Radu Vodă etc. Multe din rapoarte sînt cifrate, citirea lor necesitînd cunoașterea cifrului.

În același scop s-au făcut sondaje și în volumele cuprinzînd corespondența diplomatică între ambasadorul francez la Londra și Ministerul Afacerilor Străine din Paris, al căror număr este de asemenea de ordinul sutelor. Astfel, în volumul 712 pe anul 1859, la f. 100—103 se găsește ordinul Ministerului Afacerilor Străine către ambasadorul francez la Londra în legătură cu nota remisă de Poarta Otomană privind principatele care avea un sens echivoc și arată că, „asemenea expresii sînt esențial contrare stipulațiilor formale ale Convenției și indică din partea guvernului otoman o tendință supărătoare de a exagera puterea dreptului de investitură. La p. 118—120 se găsește un document din 6 februarie 1859 (25 ianuarie) privitor la dubla alegere a lui Al. I. Cuza subliniind faptul că această dublă alegere crează o situație pe care conferința nu a prevăzut-o și care reclamă în mod necesar atenția puterilor semnatare ale Convenției din 19 august 1858. Ambasadorul este rugat să intre în legătură cu principalul secretar de stat al Angliei și să se aibă în vedere „respectul voinței poporului”. La f. 121—122 în același volum se găsește raportul ambasadorului francez la Londra către Ministerul Afacerilor Străine, din 7 februarie 1859, tot în problema dublei alegeri în care se scrie: „Deja lordul Malmesbury a primit de la Poartă o asemenea notă analoagă și recunoaște, ca și dv. validitatea alegerii în numărul și termenul necesar, însă alte motive le pune înainte și anume să se știe insuficiența averii reale față de cifra averii cerută și *pe de altă parte s-ar părea că există teama unor veleități noi, de unei proclamări de independență*”. Urmează altă corespondență în problema dublei alegeri care oglindește atitudinea Franței și Angliei.

La fila 183 se găsește ciorna adresi Ministerului Afacerilor Străine din Paris din 26 februarie 1859 către ambasadorul său la Londra cu care i se trimite un memoriu al lui V. Alecsandri „membru al Aduării Moldovei, care a fost însărcinat să-mi aducă o scrisoare a prințului Cuza și care se duce la Londra, ducînd o scrisoare a acestui prinț pentru lordul Malmesbury bucurîndu-se de toată încrederea prințului. „Dl. Alecsandri”, scrie ministrul francez, este în măsură să dea principalului secretar al Reginei toate detaliile pe care le-ar dori asupra stării de lucruri din Principate și eu nu mă îndoiesc de interesul cu care va fi primit. Punîndu-l în legătură cu dv. îl recomand în mod particular pentru o binevoitoare primire”.

În *Arhiva istorică militară*, situată în istoricul castel de la Vincennes, se păstrează o deosebit de importantă colecție de hărți și planuri.

Timpul scurt — doar 3 zile — nu ne-a permis decît să cercetăm — în parte — bogatul fișier din care am constatat că există multe hărți care privesc și țara noastră.

Este un fond care va trebui amănunțit cercetat după o prealabilă informare în colecțiile noastre din țară. Cităm doar cîteva: Harta cursului Dunării pînă la Marea Neagră „cu toate țările pe care le udă”, 1684, Moldova și Valahia 1774, Harta Moldovei, 1737, crochiu asupra Moldovei, manuscris original 1750, planul Bucureștilor, autor anonim, manuscris 1772, planul orașului Constanța 1825, harta Transilvaniei, Moldovei, Valahiei, 1687, cu legendă istorică, harta Banatului de Timișoara cu harta orașului Timișoara, 1853, Peninsula balcanică cu Valahia anul 1580 etc. Și în colecția de manuscrise se găsesc lucrări geografice privind țara noastră. De exemplu manuscrisul 1620 este un memoriu al lui Sabattier

asupra Valahiei și Moldovei din anul 1849 (42 p.), itinerariul călătoriei făcută în Valahia și Moldova (90 p. și o hartă); manuscrisul 1596 cuprinde un studiu asupra Dunării (318 p.) cu 4 hărți pe plină; manuscrisul 1582, memoriu asupra Moldovei între anii 1703—1770 de Beau-sobre, iar cel cu nr. 1622, Note asupra Dobrogei din 1856 de Blondeau etc.

Și la Arhivele Naționale din Paris se păstrează o bogată colecție de hărți, planuri și desene de arhitectură. Și aici se găsesc hărți privitoare la țara noastră.

Această colecție va trebui să stea în atenția cercetării deoarece acum — 2 zile — nu s-a putut vedea decât o mică parte. Semnalăm doar câteva: planul drumului denumit Via Carolina, făcut la anul 1717 cu localitățile respective, inscripții (original, manuscris în culori 2,5 m. lungime, 0,20 lățime); „Via Carolina în Daciis aperta . . . virtus Traiani stetit . . .”; Ungaria, Transilvania, Valahia, Moldova, de Fer, Paris 1717. Se dă și o parte din Bulgaria și Dobrogea; harta Valahia, Serbia, Bulgaria, România, Transilvania (sec. XVI?) etc.

NIȚOLAE MARȚU, GHEORGHE UNGUREANU

REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

În cadrul acordului cultural și științific existent între statul nostru și Republica Democrată Germană, anul acesta a avut loc un schimb de delegații și călătorii de studiu între Administrația de Stat a Arhivelor din R.D.G. și Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S. România. Delegația germană, formată din dr. Reinhard Kluge, dr. R. Gross și dr. V. Elstner a studiat unele aspecte ale muncii din arhivele noastre, îndeosebi lucrările pregătitoare pentru prelucrarea electronică a datelor. Delegata română, dr. Elena Moisuc, a cercetat unele fonduri de arhivă la Potsdam (Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung I), la Merseburg (Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II) și la Dresden (Staatsarchiv Dresden), în vederea achiziționării de microfilme și xerocopii.

Cu toate împrejurările grele pe care le-au străbătut arhivele germane în timpul celui de al doilea război mondial, o constatare se impune cercetătorului român: arhivele din R.D.G. și-au păstrat valoarea de izvoare ale cunoașterii istoriei României, valoare semnalată încă de la sfârșitul veacului trecut de Al. Papiu Ilarian și Nicolae Iorga. Deosebit de bogate și prețioase pentru noi sînt fondurile și colecțiile epocii feudale, care pot completa unele lacune ale informației istorice din izvoarele interne.

Pentru a veni în întîmpinarea cercetării românești, colegii germani au alcătuit un Conспект al materialelor privind relațiile germano-române, aflate în Arhiva din Merseburg. Deși Conспектul respectiv nu cuprinde decât în parte materialele de interes pentru noi, cercetătorul român nu poate fi decât recunoscător față de cei care au întocmit o lucrare ce poate servi ca punct de plecare în cercetarea sa. Alături de acest conспект, instrumente de arhivă (Findbücher) bine alcătuite înlesnesc munca de cercetare la Potsdam, ca și la Merseburg sau Dresden.

În vederea completării și continuării seriei rapoartelor diplomatice, a căror publicare a fost începută de N. Iorga¹, au fost făcute cercetări în fondul Ministerului de Externe (Auswärtiges Amt Zentral-Büro și Auswärtiges Amt II. Rep. 6) și al Legației prusiene din Constantinopol (Rep. 81) din perioada 1838—1867, care se află la Merseburg, în actele Legației germane din București din perioada 1879—1895 și ale consulatelor germane din România din perioada 1868—1897, care se păstrează la Potsdam, precum și în actele consulatelor saxone din București și Iași din perioada 1839—1904, care se găsesc la Dresden. Dintre aceste documente, semnalăm în special rapoartele și corespondența secretă privind revoluția din 1848/49 și evenimentele din Principate, legate de conflictul ruso-turc din 1853/54, de asemenea o descriere a Moldovei din 1842 și o descriere a Țării Românești din 1845.

Din fondul Ministerului pentru comerț și industrie (Rep. 120) au fost cercetate la Merseburg volumele privind comerțul în Principatele Dunărene și promovarea întreprinderilor comerciale prusiene în Principate în anii 1836—1867. Aici se găsesc și unele rapoarte ale consulului

¹ Hrumuzaki, Doc. X, Rapoartele consulatelor prusiene din Iași și București, (1763—1844), București, 1897.

comercial la Constantinopol, din anii 1770—1774, privind războiul ruso-turc, cu informații despre Principatele Române; rapoartele lui Wackerbart despre misiunea secretarului Moro la București (1698), tratativele cu Brîncoveanu împotriva turcilor și pentru înființarea unei „fabrici” de postav la București; câteva scrisori din bogata corespondență a lui v. Flemming în legătură cu uciderea lui Brîncoveanu și soarta familiei acestuia; scrisorile lui Bogdan Sasul, pretendent la tronul Moldovei, de la sfîrșitul secolului al XVI-lea; scrisorile din 1664 ale lui Gheorghe Ștefan, voievodul Moldovei; documente din 1754, privind emisarii trimiși de Matei Ghica și Constantin Racoviță la Varșovia, spre a câștiga prietenia regelui Polonei ș.a.

Din studierea instrumentelor de arhivă (Findbücher) ale celor două fonduri amintite mai sus reiese că la Dresden, ca și la Merseburg, se găsesc foarte bogate materiale documentare privind istoria veche a Transilvaniei, ca și a Moldovei și Țării Românești, ele urmînd a fi cercetate în continuare în anii următori, sub grupările de acte „Siebenbürgen”, „Kriegssachen”, „Türkei”.

Nu putem încheia această informare fără a aduce mulțumirile noastre pentru condițiile de muncă create delegației noastre și pentru atmosfera de caldă prietenie, exprimată prin acel frumos vechi cuvînt german, aproape intraductibil, „Betreuung”.

ELENA MOISUC

ITALIA

În anul 1972 activitatea noastră s-a desfășurat în Arhivele Vaticanului, la importanta Arhivă a Congregației pentru Evanghelizarea Popoarelor, Arhivele Centrale ale Statului din Roma și în celebra Bibliotecă a Universității din Bologna, care păstrează o bogată colecție de manuscrise.

Au fost cercetate numeroase fonduri de arhivă și colecții de manuscrise cu referiri la istoria poporului nostru între secolele XII—XX.

Interesantă este corespondența dintre papi și conducătorii statului româno-bulgar. O valoare deosebită prezintă scrisorile papei Grigore al IX-lea adresate înalților prelați care conduceau treburile religioase și politice de pe teritoriul Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești.

Menționăm scrisoarea lui Riccardo trimisă papei Grigore al XI-lea¹, precum și relatarea trimisă Scaunului papal, la 15 februarie 1565, care conține referiri asupra situației etnice din Transilvania și precizarea că aici locuiau numai valahi, sași și secui, primii autodenunându-se români².

Importantă este și relatarea cardinalului Bathori privind raporturile familiei sale cu secuii, cu mențiunea că populația secuiască din Transilvania la sfîrșitul secolului al XVI-lea ajungea la 15.740 suflete³.

Aceste relatări sînt anterioare operei istorice a generalului Marsigli, care în repetate rînduri a scris că românii au fost cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei ca și de pe întregul teritoriu românesc pînă la Marea Neagră. Aceștia, în ciuda faptului că erau denumiți, de străini, „Valahi”, se autodenumeau „români”⁴.

Totodată documentele confirmă, la o dată anterioară, și părerea împăratului Iosif al II-lea în privința vechimii și situației de fapt a populației românești din Transilvania⁵.

Relatările trimise de către Vignanello, Rossi, Arsengo și alți misionari italieni informează pe larg asupra populației Moldovei, obiceiurilor, credința și limba folosită în biserică. Ele demonstrează falsitatea informațiilor trimise către papalitate de preoții și misionarii maghiari din Moldova, care încercau să convingă pe papi că această țară ar fi fost locuită de o populație maghiară și că singura limbă care ar fi putut fi folosită în biserică ar fi fost cea maghiară.

¹ Archivio Segreto Vaticano, fond Armadio XXXV, vol. 18, fol. 380 — 382^v.

² Ibidem, fond Nunziatura di Polonia, vol. 9, fol. 301—311, „Che in Transilvania non, son ongari, ma sette teno di Sassani. . . e Valachi che si chiaman' Romani”.

³ Ibidem, vol. 35, fol. 305—373.

⁴ Biblioteca Universitaria Bologna, Manoscritti Marsigli, passim.

⁵ Archivio Santa Congregazioni per Evangelizzazioni dei Popoli, Moldavia, vol. 5, fol. 308—309. „Questi poveri sudditti Romeni, che sono, senza dubbio, i più vecchi e più numerosi abitanti della Transilvania, sono tormentati e sopraffatti dalle ingiustizie di tutti”.

Activitatea practică în cult și mai ales tendința de a înlocui numele românilor catolici cu numiri ungurești a stîrnit numeroase acțiuni de protest din partea locuitorilor Moldovei și chiar a misionarilor minori conventuali.

Semnificativ în această direcție a fost scrisoarea trimisă de cei 12 boieri din Cotnari către cardinalul Congregației Propaganda Fide protejind cu vehemență împotriva episcopilor și preoților catolici, maghiari și polonezi, care manifestau lipsă de interes față de populația țării, iar pe de altă parte nu cunoșteau nici limba vorbită de popor.

Determinați de aceste practici și nemulțumiri, în același timp, boierii moldoveni cereau cardinalului să trimită în Moldova preoți cunoscători ai limbii române⁶.

O altă categorie de documente o reprezintă Registrele Vaticanului, Registrele Luterane care confirmă încă din secolele XII—XV existența unor centre urbanistice sau a altor așezări românești pe cuprinsul țării noastre. Sînt menționate localități ca Oradea, Cenad, Sibiu, Siret Baia, Bacău etc.

Noutăți în această privință aduce scrisoarea papei Bonifatiu din 15 aprilie 1400, adresată magistrului și cavalerilor ospitalieri aflați la Bacău în acel moment⁷, cărora le dăruia un cimitir și o biserică situată în „civitas Bachovien”⁸. În unele corespondențe ale papei Martin al V-lea se pomenește despre voievodul de „Bellenies”⁹ și „Petro alias waiwoda de Iassy”¹⁰.

Un loc aparte îl ocupă documentele aflate fie la Arhivele Vaticanului, fie în cele de la Congregația pentru Evanghelizarea Popoarelor sau la Biblioteca Universității din Bologna, prin care Apusul Europei era informat asupra luptelor duse de români împotriva Imperiului Otoman.

Astfel, cardinalul de Mantova informa papalitatea asupra victoriilor obținute de Vlad Țepeș împotriva puterii otomane¹¹, în timp ce papa Eugeniu al IV-lea, elogia calitățile militare dovedite de românii conduși de Iancu de Hunedoara, în „campania cea lungă”.

În ceea ce privește politica otomană față de țările române în secolul al XV-lea semnificativă este scrisoarea lui Ștefan cel Mare din 15 iunie 1491 adresată papei. Voievodul Moldovei relatează papalității că țara sa era „la discreția puterii otomane, deoarece turcii săvîrșeau în Moldova tot ceea ce doreau și puteau”¹².

Marile frământări social-politice care au cuprins Transilvania în prima jumătate a secolului al XVI-lea, epoca lui Zapolya și Martinuzzi sînt reliefate în documentele ce se păstrează în Arhivele Vaticanului. Astfel, perioada care a urmat luptei de la Mohacs pînă la finele anului 1529 este prezentată în lucrarea intitulată: „De statu rerum Hungaricarum a morte Regis Ludovici secundi usque ad praesentis tempus”¹³. Numeroase știri privind activitatea diplomatică a lui Martinuzzi, lupta lui Ferdinand de Habsburg pentru cucerirea Transilvaniei, politica lui Ioan Sigismund se găsesc în volumul nr. 1711 din Archivum Arcis, Armadio I—XVIII.¹⁴

Prețioase sînt știrile privind luptele de la Lipova și Seghedin, activitatea desfășurată în Transilvania de generalul Castaldo, eforturile Porții pentru menținerea acestei țări sub dominația ei¹⁵.

Noi informații privind lupta antiotomană a Moldovei la sfîrșitul secolului al XVI-lea, războiul condus de Ioan Vodă, politica lui Aron Vodă, activitatea internațională a acestui domnitor și mai ales aceea desfășurată de Bartolomeo Brutti sînt cuprinse în fondul Nunziatura Polonia¹⁶.

Date inedite despre cele trei țări române oferă și documentele păstrate la Arhiva Congregației pentru Evanghelizarea Popoarelor.

⁶ Archivio Segreto Vaticano, Archivum Arcis, Armadio I—XVIII, nr. 1810, „ut sciant linguam islam Moldauicam”.

⁷ Ibidem, Reg. Lat, vol. 80, fol. 68^v.

⁸ Ibidem,

⁹ Ibidem, vol. 237, fol. 9.

¹⁰ Ibidem, fol. 10.

¹¹ Biblioteca Universității din Bologna, Ms. Ghiseli, vol. 8, fol. 281.

¹² Archivio Segreto Vaticano, fond Nunziatura di Polonia, vol. 31, fol. 367—368. „quam nos patimur ab his immundis Turcis, quod ipsi faciunt nobis quoniam possuerunt super nos”.

¹³ Ibidem, fond Armadio II, vol. 13, 474—481.

¹⁴ Ibidem, fond Archivum Arcis, Armadio I—XVIII, vol. 1711, fol. 1—295

¹⁵ Ibidem, fond Armadio II, vol. 46, fol. 35—40, 386—388, 463—468, 480—483.

¹⁶ Ibidem, fond Nunziatura di Polonia, vol. 31, 33, 34, passim.

Astfel, unele relatări din 1674, precizau că turcii, prin prezența armatelor lor în țările noastre au cauzat mari pagube¹⁷.

Dintr-o altă relatare în care se prezintă efectele ciumei care a bîntuit în Moldova în anul 1676 aflăm că au murit în acel an 30.000 moldoveni din care peste 7.000 numai la Iași¹⁸.

Știri privind participarea românilor la asediul Vienei, efectivele armatelor voievozilor români în timpul retragerii armatelor otomane de la Viena se găsesc în Armadio III, 80¹⁹, din Arhivele Vaticanului.

Fondurile Ugo Brusati, Ministerul Culturii Popoarelor și Miscellanea de la Arhivele Centrale ale Statului din Roma informează asupra situației economice și sociale din România în timpul crizei din anii 1929—1933.

Relatările ziaristului italian Marco Marchini folosite cu atenție și discernămint cuprind informații în ceea ce privește politica externă a României în perioada 1930 — 1940, activitatea diplomatică desfășurată de Nicolae Titulescu la Liga Națiunilor, atitudinea guvernului român față de conflictul italo — abisinian, poziția lui N. Titulescu în această problemă²⁰.

Nu lipsesc din aceste fonduri și unele materiale referitoare la lupta antifascistă desfășurată de masele muncitorești și unii intelectuali progresiști din România. Autoritățile italiene erau informate în august 1933, că la București, se constituise Comitetul antifascist român din conducerea căruia făceau parte o serie de intelectuali ca Iorgu Iordan, Petre Constantinescu-Iași, muncitori tipografi, feroviar și textiliști²¹. Comitetul antifascist român își propunea să organizeze toate forțele interesate în lupta împotriva primejdiei fasciste din România²².

Alte documente vorbesc despre activitatea antifascistă desfășurată de românii aflați în Franța, iar raportul întocmit de Fabrizio Pennacchi oglindește starea de spirit a populației și armatei române în vara anului 1944.

Documentele depistate în acest an în Arhivele Vaticanului și cele ale Republicii Italia conțin informații inedite privind istoria poporului român de-a lungul unei perioade de aproape opt secole.

ZAHARIA DUMITRU

R.S.F. IUGOSLAVIA

Cercetarea arhivelor iugoslave s-a axat și în anul 1972 pe studierea fondurilor din localitatea Sremski-Karlovci, la Arhivele Voivodinei și la Filiala Academiei de științe a R. S. F. Iugoslavia.

Astfel, este fondul „Deputația aulică ilirică (Iliriska dvorska deputacija)”, în cantitate de cca. 36 m.l., avînd date extreme anii 1745—1777.

Din acest fond, o deosebită valoare o au documentele cu caracter social-politic. Evidențiem pe cele referitoare la răscoala lui Pero Seghedinaț (1735) și răscoala lui Sofronie (1760). Răscoala din 1735 este descrisă într-un raport al Deputației aulice ilirice, la care sînt anexate și listele cu numele și prenumele răsculaților și elucidează probleme mai puțin cunoscute în istoriografia noastră: aria desfășurării evenimentelor, participarea populației românești din comitatele Arad, Cenad, Bihor, Zărând la răscoală, atitudinea Curții imperiale din Viena și consecințele răscoalei (întărirea unor privilegii ale Confiniilor militare sîrbo-române, dizolvarea confiniului militar Mureș și emigrarea în masă a membrilor acestuia în Polonia și Rusia).

¹⁷ Archivio Santa Congr. per Ev. dei Popoli, S.O.C.G., vol. 450, fol. 168—169, „il turco con la sua soldatesca ha guastato tutta la Moldavia”.

¹⁸ Ibidem, vol. 460 fol. 86—103.

¹⁹ Archivio Segreto Vaticano, Armadio III, vol. 80, fol. 149. Efectivele voievodului Transilvaniei împreună cu cele ale pașei de Oradea numărau 25.000 de oameni, iar domnitorii Moldovei și Țării Românești aveau fiecare cîte 8.000 călăreți.

²⁰ Archivio Centrale della Stato Roma, fond Ministero della Cultura Popolare, busta 167, fascicola 115 și busta 412, G.I., 61/9.

²¹ Archivio Centrale della Stato Roma, fond Miscellanea, categ. G. 1, Busta 66/509.

²² Ibidem, „Comitato antifascista sarà il nocciolo intorno al quale si concentreranno tutte le forze antifasciste dell' Romania”.

Răscoala lui Sofronie este amplu redată de conținutul a peste 600 de documente, în majoritate rapoarte ale comitatelor și protopopitadelor ortodoxe, pe teritoriul cărora s-au desfășurat luptele. În fond se păstrează și corespondența întreținută de împărăteasa Maria Terezia a Austriei cu Mitropolia ortodoxă din Carlovăț pentru intervenția bisericii în scopul liniștirii răscoalelor, precum și cu comandanții trupelor militare trimise să reprime răscoala. După cum rezultă din documente, răscoala s-a bucurat de sprijinul populației din Țara Românească și Slavonia.

O altă categorie de documente sînt jalbele iobagilor împotriva domnilor de pămînt din comitatele Bihor, Zărand și Arad, înaintate Deputației aulice ilirice printr-o comisie delegată în acest scop, care a funcționat în orașul Oradea, cartierul Velența (Olosig). Jalbele sînt întocmite de către reprezentanții iobagilor din fiecare localitate, în perioada 1751—1762. Din cuprinsul lor se pot desprinde sarcinile ce grevau asupra iobăgimii, rezultate din impozite, robotă, contribuție în natură, etc. Strîns legate de situația țărănimii sînt și investigațiile urbariale din anii 1766—67, care reflectă de asemenea situația economică a iobagilor, obligațiunile acestora în natură și bani.

Dintre documentele cu caracter politic cele mai importante sînt memoriile națiunii ilirice din imperiul austriac, înaintate împărățiilor Austriei, prin Deputația aulică ilirică și Mitropolia ortodoxă din Carlovăț (1745—1764). Întocmite în scopul obținerii respectării sau acordării unor privilegii, ele reflectă lipsa de drepturi politice a națiunilor română și sîrbă, situația juridică ce rezultă din atributul de „toleranță” a celor două națiuni, conștiința de neam și lupta comună a românilor și sîrbilor împotriva exploatarei și asupririi naționale.

Mai amintim documentele referitoare la : privilegiile acordate națiunii ilirice din comitatele Arad, Bihor și Zărand precum și din Banat (1642—1776), acțiunile întreprinse pentru alungarea la religia greco-catolică a populației românești și sîrbești din Ungaria (1750—1765), organizarea și activitatea confiniilor militare și a regimentelor de graniță, organizarea jurisdicției civile și religioase în districtele Sibiului și Hălmgaiului (1761), emigrarea foștilor membri ai confiniului militar Mureș (Arad, Nădlac) în Polonia și Rusia (1740—1755), congresele naționale (1760—1768), încorporarea teritoriilor aparținătoare Confiniului Militar Mureș la Comitatele Zărand și Arad etc.

Dintre problemele economice menționez : recensăminte ale populației din Banat, Bucovina și din comitatele Arad, Bihor și Zărand pentru stabilirea impozitelor și a contribuției în natură (1747, 1755, 1786) ; bilanț centralizator al mănăstirilor din Moldova și Bucovina ; reglementarea relațiilor urbariale în Banat, comitatele Arad, Bihor și Zărand ; centralizatoare pe localități, cuprinzînd impozitele și robota datorată de populația română și sîrbă din comitatele Bihor și Arad, descrierea proprietăților alodiale din comitatul Arad ; colonizări, în special în Banat ; relații asupra activității comerciale din orașele Arad, Lipova și Oradea (1752—1766) ; recensămîntul porților impozabile din comitatele Bihor și Arad, pe localități.

În domeniul cultural, documentele studiate aduc informații prețioase în legătură cu înființarea și organizarea școlilor elementare și a gimnaziilor ilirice — procesul de învățămînt din aceste școli, proveniența fondurilor și dotării materiale.

Un alt fond cercetat a fost „Mitropolia și Patriarhia A”, aflat în păstrarea Filialei Academiei de științe (Arhiv S.A.N.U.).

Majoritatea documentelor din acest fond conțin probleme culturale, dintre care amintim : înființarea și activitatea preparanșilor românești din Ungaria (1811—1827) ; organizarea și procesul de învățămînt din școlile triviale și gimnaziile românești din Transilvania și Banat (1770—1827) ; manualele de învățămînt tipărite în limba română pe teritoriul Ungariei ca de exemplu abecedarul lui Ivan Földvári, octoiul lui Constantin Diaconovici Loga, gramatica lui Simeon Maghiar ; regulamente de funcționare a școlilor românești și sîrbești din Ungaria (1770—1776, 1810) ; regimul juridic și financiar al școlilor românești ; predarea în limba română a materiilor în școlile ilirice din Oradea, Arad, Timișoara, Lipova, etc. ; scrisori și rapoarte autografe de la Constantin Diaconovici Loga și Dimitrie Țichindeal în legătură cu procesul de învățămînt, situații despre bibliotecile românești din Banat, Serbia, comitatele Arad și Zărand.

Între documentele care se referă la viața social-politică se pot menționa : memoriile ale românilor din Transilvania și Banat pentru respectarea anumitor privilegii și egalitatea în drepturi cu celelalte națiuni din imperiul austriac (1751—1827) ; organizarea confiniilor militare Tisa-Mureș (1710—1734) ; posesiunile Mitropoliei ortodoxe din Carlovăț în comitatele Arad și Bihor ; emigrări de populație din comitatele Arad, Bihor și Zărand în Banat și Transilvania (1751—1764) ; organizarea juridică și administrativă în Austria sub împăratul Iosif al II-lea ; contribuția populației ilirice la războaiele franco-austriece (1797—1804) ; comunitățile românești din orașele Eger și Budapesta (1801—1825) ; acțiuni pentru atragerea la religia greco-catolică a românilor din Transilvania (1751—1827).

O altă categorie de documente sînt cele cu caracter economic : recensăminte ale populației din Banat, comitatele Arad, Bihor și Zărand (1765—1825) întocmite în vederea stabilirii birului ;

contribuții în natură și impozite ale populației față de stat, legăturile comerciale ale Voievodinei Sîrbești și Banatului cu Țara Românească (1758—1765), administrația teritoriilor fostelor Confînii militare Tisa-Mureș (1756—1790); situații despre veniturile și cheltuielile domeniilor aparținătoare mănăstirilor din Moldova, Bucovina și Banat aflate sub jurisdicția Mitropoliei ortodoxe din Carlovăț (1789); memorii ale comunității ilirice din Oradea pentru reducerea impozitelor și robotei (1797).

ANDREI CACIORA

REPUBLICA POPULARĂ POLONĂ

În cadrul deplasării efectuate în R.P. Polonă între 7 septembrie — 28 septembrie 1972, care a avut ca scop continuarea depistării documentelor referitoare la istoria țării noastre și a relațiilor româno-polone, am făcut cercetări în Arhivele din Cracovia și Varșovia.

La Cracovia am studiat la Arhiva Orașului și Voievodatului Cracovia (Archiwum Miasta Województwa Krakowskiego) atât la sediul acesteia cât și la secția aflată în incinta castelului Wawel, la Biblioteca Jagellona (Biblioteka Jagiellonska) și la Biblioteca Czartoryski (Biblioteka Czartoryska).

Arhiva orașului și voievodatului Cracovia este posesoarea unor fonduri interesante. Astfel, în fondul „Diplome pe pergamene” (Dyplomy Pergaminowe) există câteva documente referitoare la disputa dintre orașele Cracovia și Lvov pentru folosirea drumului comercial din Polonia spre Moldova și tătari și intervențiile regelui Władysław Jagiello în această dispută. Documentele, datînd de la sfîrșitul secolului al XIV-lea, atestă că în perioada respectivă se practica un comerț rentabil între cele două țări, unele orașe încercînd să-și asigure monopolul asupra acestuia.

În fondul „Arhiva Comitetului Național Suprem” (Naczelny Komitet Narodowy), organizație care se voia reprezentanta politică a poporului și care vedea rezolvarea problemei poloneze — unirea și obținerea independenței — în sprijinul acordat de Austro-Ungaria, se află dosarul intitulat „Acțiunile C.N.S. în România 1914—1916”. Acesta conține rapoartele de activitate ale reprezentanților comitetului la București, activitatea constînd din propaganda făcută în favoarea Poloniei, publicarea de articole în presa românească și informarea publicului asupra acțiunilor legiunilor poloneze. Rapoartele conțin și știri despre situația politică și socială a țării, starea de spirit a populației, divergențe între oamenii politici ai timpului în problema intrării României în război. La aceeași arhivă am găsit o serie de documente referitoare la perioada domniei lui Vasile Lupu — legăturile acestuia cu Bogdan Hmelnițiki, hatmanul cazacilor răsculați, Władysław, regele Poloniei și Gheorghe Rákoczy, principele Transilvaniei.

La Biblioteca Jagellona din Cracovia am cercetat materiale diverse, multe din ele fiind descrieri și jurnale ale luptelor de la Țuțora și Holin, tratative între Turcia și Polonia cu referiri la Moldova, corespondență între domnii moldoveni și regii Poloniei. Este interesant, de asemenea, un sumar de indigenate extras din Constituția Coroanei care cuprinde numele unor membri ai familiei Movileștilor și Bathoreștilor. Prezintă interes și scrisorile trimise de către demnitari polonezi și moldoveni regelui Ioan Sobieski. Aceste scrisori sînt expediate din Iași și conțin multe informații despre situația politică a Moldovei și legăturile acesteia cu Turcia și Polonia.

Biblioteca Czartoryski este posesoarea unei părți din valoroasa colecție de documente, așa-numitele „Teki Naruszciewicz” — Dosarele lui Naruszciewicz. Istoricul și literatul polonez Adam Naruszciewicz (1733—1796) dorind să scrie o istorie a Poloniei, bazată pe fapte concrete, economice și social-politice, a dispus copierea celor mai importante documente referitoare la istoria Poloniei, începînd de la cele mai vechi pînă la cele contemporane lui, creînd astfel valoroasa colecție mai sus-amintită. Importanța dosarelor lui Naruszciewicz constă, în primul rînd, în faptul că ele păstrează copii după documente autentice dispersate în diverse arhive sau dispărute. Fondul conține documente referitoare la relațiile dintre Polonia și țările române de-a lungul secolelor. Este vorba de tratate, alianțe, delimitări de graniță, împrumuturi, privilegii etc. Bineînțeles că o parte din documente sînt cunoscute și publicate, dar există posibilitatea de a descoperi unele documente inedite.

Documentele acestui fond sînt aranjate în ordine cronologică și îngrijit copiate, ceea ce facilitează munca de cercetare.

La Varșovia am cercetat la Arhiva principală a actelor vechi (Archiwum Głównie Akt Dawnych) nouă tomuri din „Dosarele lui Naruszciewicz” reținînd materialele care se referă

direct la țările române cît și documentele care relevă poziția țărilor române în contextul relațiilor dintre statele Europei.

Cu toate pierderile mari suferite de patrimoniul arhivistic național al Poloniei în timpul ultimului război mondial, diversitatea și numărul mare de arhive și biblioteci, precum și bogăția fondurilor păstrate îndreptățesc opinia că, mai ales în ceea ce privește istoria medievală a țărilor române, cercetarea fondurilor arhivistice poloneze prezintă un interes de prim rang.

Arhiviștii polonezi mi-au acordat un ajutor prețios răspunzînd cu sollicitudine întrebărilor mele, punîndu-mi la dispoziție un substanțial număr de dosare precum și toate instrumentele de lucru.

VASILE MATEI

REPUBLICA POPULARĂ UNGARĂ

În cursul anului 1972 s-a continuat studierea documentelor păstrate de Arhiva Națională Ungară și Institutul și Muzeul de Istorie Militară din Budapesta *.

O deosebită atenție s-a acordat și cu această ocazie depistării documentelor economice, fără a se neglija, însă, cele referitoare la probleme politice, sociale, culturale etc.

Cercetările au permis depistarea unui număr însemnat de documente cu o problematică extrem de variată. Dintre acestea merită a fi relevate cele referitoare la măsurile pentru dezvoltarea industriei și sprijinul deosebit acordat anumitor ramuri industriale, prevenirea emigrării populației din Transilvania, mai ales în România, urmările războiului vama dintre România și Austro-Ungaria asupra Transilvaniei, mișcările și grevele muncitorești din anii 1916—1918 în Valea Jiului și marile centre industriale, solicitarea de specialiști din Transilvania pentru efectuarea de cercetări geologice în Rusia și Grecia, construcțiile de căi ferate în Transilvania și legarea lor de rețeaua din România, activitatea lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai la tipografia Universității din Buda, istoricul unor familii nobiliare românești din Transilvania, activitatea emigraților maghiari stabiliți după 1849 în România, legăturile lui Avram Iancu și Eftimie Murgu cu conducătorii revoluției maghiare, dezarmarea legiunilor românești de către trupele imperiale în 1849.

Dintre fondurile și colecțiile cercetate considerăm că merită să ne referim la cîteva din cele mai importante.

În fondul „Ministerul de Finanțe”, Actele prezidențiale am studiat seriile privind bunurile publice și economia publică pe anii 1889—1899. Majoritatea documentelor oglindesc politica industrială în Transilvania, dezvoltarea rețelei de căi ferate, preocupările pentru regularizarea cursului Dunării și construirea unui canal la Porțile de Fier, vinzarea bunurilor imobile ale statului către societăți particulare etc.

Între Președinții Consiliului de Miniștri, înregistrate și arhivate separat, au fost studiate rapoartele comitetelor administrative ale comitatelor pe anii 1901—1911. Acestea constituie expuneri amănunțite privind situația economică (industrie, agricultură, finanțe, activitatea bancară etc.), situația sanitară și școlară, cu aprecieri asupra situației politice, starea de spirit din rîndul naționalităților, a muncitorimii și țărănimii, prezentînd un tablou complex al situației din întreg teritoriul Transilvaniei.

Documentele cercetate din fondurile Ministerului Agriculturii și Ministerului Comerțului permit o cunoaștere mai amănunțită a relațiilor economice dintre România și Austro-Ungaria în ultimele două decenii ale secolului trecut, urmările războiului vama dintre cele două țări, activitatea Comisiei Europene a Dunării etc.

Atît în aceste fonduri, cît și în ale Băncii Comerciale Ungare din Pesta și Băncii generale Ungare de Credit se află informații numeroase privind întreprinderile industriale din Transilvania și România. Printre acestea menționăm Fabrica de zahăr din Tg. Mureș, Fabrica de hirtie din Zărnești, Fabrica de bere Call și Luther din București, Fabrica de hirtie din Brașov, Rafinăria din Bihor, Fabrica de ciment din Turda ș.a.

* Delegația a fost formată din I. Pușcaș și I. Adam.

Documentele (pachetele de la nr. 4 pînă la 9) fondului „Tipografia Universitară Regală Maghiară” s-au dovedit a fi bogate în ştiri privind relaţiile cu oameni de cultură români, directori de şcoli, clerici, instituţii eclesiastice româneşti, problema utilizării literelor chirilice pentru tipărirea cărţilor româneşti etc.

Fondurile familiale cercetate cuprind documente care aduc noi date privind viaţa ţărănimii în secolele XVII—XVIII, lupta sa împotriva exploataării feudale, evoluţia domeniului feudal, ocuparea terenurilor comunale de către nobili ş.a.

În fondurile „Dr. Veress Endre” şi „Veress Sándor” se află un însemnat număr de documente privind emigraţia maghiară în principatele române după 1849.

Interes prezintă şi documentele din „Colecţia de acte referitoare la revoluţia de la 1848—1849”, păstrată la Institutul şi Muzeul de Istorie Militară din care remarcăm pe cele referitoare la legiunile româneşti comandate de Avram Iancu, componenţa unor unităţi militare româneşti, relaţiile dintre conducătorii revoluţionari români şi maghiari etc.

Pentru a cunoaşte şi activitatea altor instituţii cu profil arhivistic decît cele în care am efectuat cercetări, am făcut o vizită la Noua Arhivă Naţională Ungară şi la Muzeul Mişcării Muncitoreşti.

Noua Arhivă Naţională Ungară a fost creată în anul 1970, necesitatea existenţei sale fiind determinată de problemele pe care le are de rezolvat. Acestea au apărut ca urmare a principiului că documentele create după eliberarea Ungariei de sub jugul fascist constituie fonduri aparte. În această situaţie Arhiva Naţională Ungară avînd în păstrare doar fonduri închise este o arhivă istorică, în timp ce Noua Arhivă Naţională are în principal sarcini legate de fondurile arhivistice în curs de creare, respectiv fondurile epocii socialiste, revenindu-i sarcina de a îndruma şi controla activitatea pe linie de arhivă a instituţiilor şi întreprinderilor existente în prezent.

Muzeul Mişcării Muncitoreşti este deţinătorul celei mai mari fototeci din Ungaria, reprezentînd arhiva naţională pentru fotografii.

În ea se află un însemnat număr de fotografii privind personalităţi politice, culturale şi artistice româneşti, evenimente privind România, aspecte din oraşele transilvănene, majoritatea acestora inedite.

Cercetările desfăşurate în acest an în arhivele din Ungaria au dus la depistarea unor documente importante. Folosirea lor de către cercetarea istorică din ţara noastră va putea duce la cunoaşterea în mai mare măsură a unor probleme ale istoriei ţării noastre şi la elucidarea altora. În acelaşi timp, aceste cercetări confirmă, odată în plus, că arhivele maghiare conţin cantităţi considerabile de documente referitoare la ţara noastră şi depistarea lor trebuie continuată fără întrerupere şi în viitor.

IOAN PUŞCĂS

PROBLEME ACTUALE DE ARHIVISTICĂ

(Sesiunea ştiinţifică din 27-28 octombrie 1972)

Între alte acţiuni închinată de Direcţia Generală a Arhivelor Statului celei de a 25-a aniversări a proclamării Republicii a fost şi această sesiune de comunicări ştiinţifice organizată de Redacţia „Revistei Arhivelor”. Cele 29 de comunicări s-au încadrat într-o tematică largă privind perspectivele arhivistice în epoca contemporană, Arhivele izvor de informare a ştiinţelor umaniste şi pozitive, Arhivele şi informatica, aspecte noi în domeniul teoriei arhivistice, probleme actuale ale practicii arhivistice, istoria arhivelor româneşti, ştiinţele auxiliare ale istoriei şi rolul lor în formarea viitorilor cercetători, precum şi noi direcţii de cercetare în ştiinţele auxiliare.

Sesiunea a fost deschisă de directorul general al Arhivelor Statului, Gheorghe Titileanu, care, după sublinierea semnificaţiei momentului istoric căruia îi este închinată, remarcă în mod deosebit activitatea Arhivelor Statului desfăşurată în ultimul sfert de secol sub semnul ocrotirii şi cercetării valorilor materiale şi spirituale încredinţate lor.

Interesante ni s-au părut concluziile la care a ajuns Marin Mocanu din D.G.A.S. în comunicarea „Considerații teoretice privind știința arhivistică”. Pornind de la aprecierea că definind arhivistica ca o disciplină sau știință care se ocupă, în general, cu problemele privitoare la adunarea, conservarea și folosirea mărturiilor scrise din arhive, ne convingem de conținutul ei științific și susținând că de domeniul arhivisticii sînt prinse toate activitățile care au ca obiect documentul însuși, consideră absolut obligatoriu includerea activităților disciplinelor ce conduc la stabilirea locului, timpului, autenticității și veridicității documentului istoric în conținutul, în denumirea științei arhivistice. În raport cu aceste considerente autorul definește știința arhivistică ca auxiliară științei istorice, iar disciplinele arhivistice — paleografia, diplomatia, cronologia, genealogia și altele auxiliare la rîndul lor științei arhivistice.

Deschiderea sesiunii.

Comunicarea lui B. T. Ripeanu, șeful serviciului de documentare din cadrul Arhivelor Naționale de Filme, intitulată „Documentele cinematografice — sursă de informare istorică” și a lui Ion Toacă și Gheorghe Tudor, cercetători la I.S.I.S.P. de pe lângă C.C. al P.C.R. privind „Memoriile — sursă complementară de informare a cercetătorilor din domeniul științelor umaniste”, au scos în evidență modul de abordare al acestor categorii de izvoare pentru investigarea trecutului istoric și partea de contribuție la relevarea veridicității lui.

Vasile Căpîlnean — directorul Filialei Arhivelor Statului Maramureș a expus idei interesante în comunicarea „Arhivele maramureșene — izvor de informare pentru istoria învățămîntului (1848—1919)” atît pentru valoarea documentară a arhivelor maramureșene în ceea ce privește scrierea istoriei învățămîntului din secolele XIV—XIX, cit și pentru perioada modernă, cînd, cu toate greutățile, Școala românească din Transilvania se dezvoltă avînd un caracter confesional.

Se știe că instituția noastră este prezentă în munca educatorului în activitatea la clasa profesorului de istorie. M. Mocioiu, directorul Filialei Arhivelor Statului Brăila, a comunicat, cu numeroase exemple, experiența filialei în „Folosirea documentelor pentru educarea patriotică și internaționalistă a elevilor prin expuneri ținute la Arhivele Statului”. Această latură deosebită a muncii instructiv-educative, desfășurată, de arhiviști pentru a asigura formarea sentimentelor în contactul direct elev-document-archivă vine să completeze eforturile profesorilor și să dezvolte colaborarea între școală și instituția Arhivelor.

Sergiu Pucea, arhivist la Filiala Arhivelor Statului Vilcea, a prezentat „Informații arheologice de la Arhivele Statului Vilcea” grupate în date folositoare paleontologiei, date despre tezaurul monetar, știri privind descoperirea unor vestigii din diferite epoci, informații cu privire la vechi cercetări arheologice din județ, inventare întocmite în diferite ocazii, unele însoțite de liste anexe. Cu ajutorul lor, subliniază autorul, cercetătorii pot face noi descoperiri importante pentru istoria locală și națională.

Arhivele și arhitectura au constituit obiect de studiu și pentru manifestări științifice internaționale. Ioana Burlacu din D.G.A.S. în „Informații documentare privind restaurarea Turnului Golici” demonstrează valoarea documentară a arhivelor pentru cunoașterea soluțiilor găsite de arhitecți în vederea restaurării în secolul al XIX-lea — a importantului monument din Iași.

Bazindu-se pe informații bogate prezentate la cel de al VII-lea Congres Internațional al Arhivelor de la Moscova din august 1973, Sanda Racoviceanu din D.G.A.S. prezintă „Noile tehnici arhivistice pe plan mondial” generate de creșterea continuă a volumului de documente și ca atare de problemele de ordonare, selecționare și păstrare precum și de noua natură a documentelor create ca urmare a dezvoltării tehnicii și a aplicării acesteia în toate ramurile de activitate.

Pe linia cunoașterii preocupărilor actuale de aplicarea mijloacelor moderne de informare științifică în Arhivele Statului se înscrie și comunicarea susținută de Maria Pirvulescu

din D.G.A.S. „Cotele materialelor documentare din arhive și codificarea lor în vederea introducerii pe calculator”. Cu acest prilej s-au transmis câteva date din experiența pentru stabilirea elementelor cotei și a elementelor absolut necesare în codificare.

Ioana Botezan, bibliograf principal la Biblioteca Academiei R.S. România — Filiala Cluj, a prezentat în comunicarea sa „Aspecte privind tehnica întocmirii registrelor Arhivelor personale și rolul lor în cercetarea științifică actuală” părerea că noțiunea de registru este mai cuprinzătoare decât cea de catalog, aceasta din urmă neacoperind sensul urmărit de arhiviști în prelucrarea materialelor documentare.

Autoarea evidențiază importanța rezumării exacte a cuprinsului actelor și documentelor precum și a grupării lor semnaland totodată multiplele preocupări ale colectivului Arhivei

Aspect din timpul lucrărilor.

istorice a Bibliotecii Academiei R.S. România, Filiala din Cluj, de a face utilă cercetării marea cantitate de material documentar cuprinsă în arhivele personale.

Amplasarea pe care a înregistrat-o în ultima perioadă activitatea de conservare a documentelor arhivistice de importanță deosebită a fost relevată de cele două comunicări susținute de Viorel Tudorică, șef de serviciu la Arhiva Națională de Filme, referitoare la „Problemele conservării filmului alb-negru” și de Olivia Strachină din D.G.A.S. „Despre unele probleme noi în activitatea de facsimilare”.

Profesorul universitar Aurelian Sacerdoțeanu reluând cercetări mai vechi a adus date noi cu privire la „Locul unde se păstrau actele normative în Țara Românească”.

Leon Șimanschi și Georgeta Ignat, cercetători la Institutul „A. D. Xenopol” din Iași, în lucrarea „Constituirea cancelariei statului moldovenesc” propunându-și ca singura metodă de lucru valabilă studierea proceselor din a căror convergență s-a realizat Cancelaria statului moldovenesc adică pe de o parte procesul devenirii continue a instituțiilor reprezentând puterea centrală: domnia și sfatul domnesc, iar pe de altă parte, cel al dezvoltării scrisului medieval, în general și a celui diplomatic în special, au ajuns la concluzia că după trăsăturile activității diplomatice domnia lui Roman Voievod, succesorul lui Petru, pare să concentreze cele mai multe dovezi în sprijinul asimilării ei cu începuturile de fapt ale Cancelariei statului feudal moldovenesc.

Referindu-se la un domeniu ceva mai restrâns de activitate Maria Ursuțiu, bibliograf la Biblioteca R.S. România, Filiala Cluj, a întocmit o comunicare interesantă care a oferit o imagine clară asupra „Formării și funcționării unei arhive familiale feudale transilvănene”. După ce definește arhiva familială feudală, autoarea prezintă un scurt istoric al arhivelor familiale nobiliare, structura lor complexă, locul lor de păstrare și rolul unui consiliu familial asupra arhivelor.

Prin „Contribuții la cunoașterea cancelariei domnești din timpul lui Matei Basarab (1632–1654)”, Maria Soveja, șefă de serviciu în D.G.A.S. relevă aspecte noi din activitatea cancelariei, aduce precizări privind scriitorii, limba documentelor, evoluția formularului și a elementelor artistice — miniaturile.

Elena Stepan, bibliograf la Biblioteca Academiei R.S. România, Filiala Cluj, analizând „Introducerea limbii germane ca limbă oficială sub Iosif al II-lea și urmările ei în cancelăriile transilvane” relevă, pe lângă poziția reprezentanților celor trei națiuni din Transilvania față

de acest eveniment, rolul unor instituții, cum este Cancelaria aulică transilvană ca instrument principal de stăpânire politică a Transilvaniei, reformarea unor instituții de judecată sau cu rol economic și financiar important între care Tabla regească și Tezaurariatul și urmările reformelor administrative asupra arhivelor din Transilvania.

Mateescu Tudor din D.G.A.S. a prezentat „Aspecte ale relațiilor Arhivei statului din Țara Românească cu instituțiile centrale pînă în 1862”, punînd un accent deosebit pe demersurile efectuate de Arhiva Statului pentru a obține sprijinul forului tutelar în vederea asigurării preluării materialelor documentare de la instituțiile centrale și dificultățile existente la acea dată în realizarea acestei importante sarcini.

În cea de a doua zi a sesiunii lucrările au fost deschise cu comunicarea „Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei” în care Kiss Andrei, arhivist principal la Filiala

Aspect din timpul lucrărilor

Arhivelor Statului Cluj, sistematizează pe baza unor ample cercetări personale preocupările în acest sens ale remarcabilei personalități a culturii românești.

A urmat apoi comunicarea lui Ștefan S. Gorovei, membru fondator al Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie, intitulată „Cu privire la metodologia cercetărilor de genealogie medievală moldovenească”. După ce supune atenției o definiție a științei genealogice autorul formulează cîteva principii de orientare și cercetare ocupîndu-se în final de importanța genealogiei în studiul problemelor de istorie socială, politică sau de toponimie.

Merituose au fost și lucrările colegilor din D.G.A.S. Veronica Vasilescu care a arătat „Cîteva încercări de cercetare a autenticității actelor de cancelarie”, Maria Dogaru care a oglinduit „Conservarea stemelor județene în sigiliile domnești” și Virgil Z. Teodorescu care și-a însoțit cu proiecții expunerea privind „Elementul decorativ popular în creația miniaturistică a lui Dionisie Eclesiarhul”.

Un domeniu mai puțin prezent pînă acum în atenția arhiviștilor și de aceea cu atît mai interesant l-a constituit subiectul comunicării cercetătorului Mircea Voiculescu de la Institutul de Lingvistică al Academiei R.S. România: „Probleme ridicate de cercetarea documentelor din arhive în scopuri lexicografice”. Autorul ridică o serie de probleme care se cer rezolvate cu mult discernămint — excerptarea exhaustivă a materialului lexical cuprins în textele selectate, analiza laturii structurale a diferitelor îmbinări sintactice, analiza concomitență a unor contexte identice etc. mult diferite de cele pe care le ridică cercetarea aceluiași material din punct de vedere al analizei informațiilor date de mesajul istoric.

Valoroase informații, au reținut de asemenea atenția auditoriului lucrările: „Activitatea arheografică a istoricului Ioan Bogdan” realizată de Ioan Dordea, arhivist la Filiala Arhivelor Statului Cluj, „Arhivistica și demografia” făcută de Alexandru Matei, directorul aceleiași filiale, „Evoluția demografică din comitatul Arad în secolul al XVIII-lea” întocmită de Caciora Andrei directorul Filialei Arhivelor Statului Arad și de profesorul Eugen Glück din același oraș, „Măsuri pentru dezarmarea populației vîlcene și a soldaților participanți în tabăra lui Magheru” a lui Cornel Tamaș — directorul Filialei Arhivelor Statului Vîlcea și „Facila muncii” un ziar al comuniștilor vîlceni din ilegalitate” a arhivistului Bărdaș Petre de la aceeași filială.

Sesiunea s-a încheiat cu un cuvînt de închidere rostit de Șt. Hurmuzache — redactorul șef al revistei.

ȘTEFAN HURMUZACHE
RODICA ILIESCU

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ CONSACRĂTĂ CÊLEI DE A 25-A ANIVERSĂRI A REPUBLICII

Între alte acțiuni închinatc unui sfert de veac de la instaurarea Republicii, Arhivele Statului au organizat, în ziua de 11 decembrie 1972, o sesiune științifică.

Sesiunea a fost deschisă prin cuvîntul rostit de directorul general al Arhivelor Statului Gheorghe Titileanu care a reliefat importanța evenimentului și realizările cu care arhiviștii, alături de întregul nostru popor, întîmpină ziua de 30 decembrie.

Deschiderea sesiunii

Comunicările prezentate, însumînd munca perseverentă a unui mare număr de arhiviști, au evidențiat următoarele teme : 1. Evoluția conceptului de republică, rolul monarhiei în societatea românească și lupta antimonarhică. 2. Condițiile istorice în care s-a realizat instaurarea Republicii la 30 Decembrie 1947, importanța și ecoul ei internațional. 3. Succesele obținute de poporul nostru în cei 25 de ani de existență a Republicii sub conducerea Partidului Comunist Român.

Aspect din sală.

Sesiunea și-a început lucrările cu comunicarea prezentată de Maria Dogaru și Ion Suciu „Republica la români” urmată de altele pentru ilustrarea primei teme : „Opoziția parlamentară la alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României” întocmită de Ioana Burlacu, „Aspecte ale luptei antimonarhice, 1870—1871” (Viorel Grozav), „Carol al II-lea exponant al descompunerii monarhiei” (Sanda Racoviceanu).

În cadrul celei de a doua teme au fost expuse comunicările : „Rolul maselor populare conduse de P.C.R. în înfăptuirea actului istoric de la 30 Decembrie 1947” (Emilia Poștăriță, Elena Iosefide), „România în contextul evenimentelor internaționale ce au avut loc după 23 August 1944” (Maria Soveja), „Împrejurările istorice care au făcut necesară și posibilă proclamarea republicii” (Nicodim Unțanu), „Ecoul internațional al proclamării R.P.R.” (Maria Pîrvulescu).

În continuare au fost prezentate realizările remarcabile ale poporului nostru în diferite domenii (industrie, agricultură, cultură și învățământ) sub conducerea Partidului Comunist Român de la înlăturarea monarhiei până în zilele noastre : „P.C.R. — factorul hotărâtor al luptei pentru înfăptuirea și consolidarea republicii” (Valentina Costake), „Preocupări ale P.C.R. privind industrializarea țării (Lidia Mihăilescu, Eleonora Mitrescu, Rodica Mușetoiu), „Agricultura românească în cei 25 de ani de la proclamarea Republicii (Virgil și Constanța Tatomir), „Învățământul și cultura pe drumul schimbărilor fundamentale” (Silvia Popovici, Eugenia Ciocan).

Seria comunicărilor din cea de a treia temă s-a încheiat prin evidențierea preocupărilor și a succeselor obținute de arhiviști în domeniul legislației arhivistice, al păstrării, conservării și valorificării tezaurului documentar care stă la temelia scrierii istoriei naționale precum și din activitatea de cercetare. Pe de altă parte s-au schițat sarcinile de viitor ale Arhivelor Statului izvorite din etapa istorică pe care o parcurgem. Astfel, un interes deosebit au prezentat comunicările : „Cîteva probleme de teorie și practică în legislația arhivistică românească din ultimii 25 de ani (Vasile Arimia), „Completerea bazei documentare a istoriei României cu informații din arhive străine, preocupare principală a Direcției generale în anii Republicii (Ioan Pușcaș), „Protejarea și valorificarea arhivelor în România socialistă (Florea Boeraș).

Faptul că majoritatea autorilor și-au argumentat expunerile cu ajutorul datelor culese din documente, din care unele inedite, a sporit valoarea lor științifică.

Sesiunea s-a încheiat cu aprecierea unanimă că ea a reprezentat o manifestare a sărbătoririi mărețului eveniment de către păstrătorii tezaurului documentar al țării și totodată o garanție a afirmării Arhivelor Statului în domeniul cercetării științifice.

MIOARA TUDORICĂ

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ A FILIALEI ARHIVELOR STATULUI DIN IAȘI

În zilele de 14—16 decembrie 1972, Filiala Arhivelor Statului Iași a organizat o sesiune științifică, prilejuită de împlinirea a 140 de ani (1832—1972) de la înființarea Arhivelor Statului moldovene și închinată celei de a XXV-a aniversări a Republicii. Au participat cadre universitare, cercetători științifici și arhiviști din Iași, București, Cluj, Baia Mare și alte centre cultural-științifice din țară.

Cuvîntul de deschidere a aparținut tovarășului Gheorghe Gilibiu, care a transmis salutul Comitetului județean Iași al P.C.R. și a urat succes deplin lucrărilor sesiunii. În continuare, Gheorghe Titileanu, director general al Arhivelor Statului din R.S. România, a reliefat în comunicarea „Arhivele Statului și rolul lor în păstrarea și folosirea materialelor documentare”, aportul acestei instituții la organizarea, păstrarea, conservarea și folosirea Fondului Arhivistic Național, îmbogățirea continuă a tezaurului arhivistic ieșean.

În comunicarea „Arhivele Statului Iași, privire retrospectivă”, Adrian Pricop, directorul Filialei Arhivelor Statului Iași, invocînd tradiția Arhivelor ieșene, a făcut o prezentare elocventă a dezvoltării arhivisticii românești, elogiînd activitatea — în acest domeniu — a unor personalități de seamă ale culturii naționale : Gh. Asachi, V. Alecsandri, Gh. Sion, T. Codrescu, ș.a.

Dumitru Ivănescu — director adjunct al Filialei Arhivelor Statului Iași, a reliefat, în comunicarea „Arhivele ieșene, tezaur inepuizabil al cercetării istorice”, contribuția adusă de acestea, de-a lungul timpului, la dezvoltarea științei și cercetării istorice, relevînd activitatea de publicare a documentelor a lui N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, B. P. Hasdeu și N. Iorga

și accentuând asupra extinderii acestei laturi a activității arhivistice în cadrul filialei ieșene și pe plan național, în ultimul sfert de veac.

O documentată și interesantă comunicare de geografie istorică a făcut Alexandru Ungureanu, lector la Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, intitulată „Hărți privind România în arhivele din Franța”, aducând în discuție hărțile și schițele referitoare la România, întocmite în secolele XVI—XIX, de cartografi și călători străini. Comunicarea însumează un aport evident la cunoașterea demografică și toponimică a țărilor și provinciilor românești, la dezvoltarea căilor și relațiilor comerciale dintre acestea și ale acestora cu celelalte state europene.

Tiberiu Moț, directorul Filialei Arhivelor Statului Timișoara, a susținut comunicarea „Documente privind Moldova în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, depistate în arhivele veneze”, aducând noi date privind situația politică a Moldovei în timpul războaielor ruso-austro-turce din această perioadă și relațiile economice dintre cele trei țări românești în general și dintre Moldova și Transilvania în special.

„Considerații privind situația României în preajma aderării la Tripla Alianță, în documentele Ministerului de Externe al Belgiei” este titlul comunicării lui Gheorghe Platon, conferențiar la Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, prin care a întregit tabloul situației politice a României din perioada neutralității, văzută prin prisma luptei diplomatice dintre cele două mari puteri europene (Rusia și Germania) și a intereselor acestora în Balcani.

Alexandru Matei, directorul Arhivelor Statului Cluj, a vorbit despre „Tipărirea și răspîndirea în Moldova a cronicii lui Șincai — câteva date noi”, aruncînd o privire analitică asupra concepției științifice a operei istorice a marelui cărturar, a insistat asupra împrejurărilor care au favorizat tipărirea în Moldova, în preajma Unirii, și răspîndirea operei lui Gh. Șincai în țările române.

Ioan Pușcaș, șef de serviciu în Direcția generală a Arhivelor Statului, a reliefat în comunicarea „Fonduri familiale românești în Arhiva Națională Ungară; valoarea lor documentară” câteva probleme inedite, deosebit de utile studierii demografiei, toponimiei și onomasticii românești din Transilvania, organizării politice și juridice a unor instituții românești transilvănene, începînd din secolul al XVI-lea. O vie și atractivă comunicare („Pătrunderea ideilor junimiste în Ținutul Năsăudului”) a făcut Ion Rusu, directorul Filialei Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud, în care și-au dat întâlnire, în ambianța epocii, intelectualii năsăudeni și junimiștii ieșeni, și în care ideile junimiste s-au învelit, parecă mai mult ca oricînd, în frumusețea limbii literare românești.

Tudor Mateescu, arhivist principal la D.G.A.S. a prezentat comunicarea „Un așezămint monahal moldovenesc în Dobrogea: Mănăstirea Taița”, în care, istorisind viața acestei mănăstiri întemeiate în prima jumătate a secolului al XIX-lea de către un grup de răzeși moldoveni, în mijlocul pădurii Măcinului, aduce o reală contribuție în problema conservării în Dobrogea a spiritului național și a obiceiurilor românești în plină stăpînire otomană.

Mult frământata și controversata problemă a originii numelui de Moldova este readusă în discuție de Alexandru Gonța, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga” din București, care, în comunicarea „Numele Moldovei pînă la întemeierea statului feudal”, s-a bazat pe argumente de ordin onomastic și toponimic. Problema este reluată, parțial, de George Ivănescu, profesor dr. docent la Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, în comunicarea „Problemele toponimiei moldovenești”, care abundă în solide considerații personale asupra toponimiei moldovenești în general în strînsă legătură cu originea (antică) și evoluția fonetică și lexicală a limbii române.

Simpatia intelectualității maramureșene față de personalitatea lui A. I. Cuza și actul Unirii în sine, influența mobilizatoare a acestuia au fost reliefate de Vasile Căpîlnean, directorul Filialei Arhivelor Statului Maramureș, vorbind despre „A. I. Cuza în documentele maramureșene”. Pătrunderea tehnicii informaționale în Arhive a fost prezentată de Vasile Arinia, director al Arhivelor Centrale, sub titlul „Arhiva și tehnica informațională”, în care autorul a expus stadiul actual al experimentării în țara noastră a sistemului de introducere și regăsire automată a informațiilor din arhive, consecințele pozitive ale acestuia privind păstrarea și folosirea documentelor.

Constantin Turcu, profesor din Iași, a schițat în comunicarea „O privire asupra scrierilor lui Sever Zolta”, preocupările inedite și critice ale acestuia din domeniul genealogic. Nicolae Mocioiu, directorul Filialei Arhivelor Statului Brăila, a oferit în comunicarea „Relațiile dintre Țara Românească și Moldova în perioada 1831—1859, oglindite în documentele brăilene”, cercetări istorice noi mărturie documentare privind relațiile comerciale purtate, prin porturile Galați și Brăila între Principatele Române în perioada anului revoluționar 1848 și a pregătirii și înfăptuirii Unirii. Dumitru Șandru, de la Institutul de istorie „A. D. Xenopol” din Iași, a analizat „Legislația muncitorească în perioada stabilizării relative a capitalismului”

reliefînd măsurile legislative (cu caracter social) luate de cercurile politice conducătoare din România, de pe pozițiile rezistenței maxime și ale cedării minime, pentru îmbunătățirea regimului de muncă și de viață al muncitorilor, cu scopul anihilării organizării politice a acestora. „Iașul în perioada anilor 1944—1947” a constituit subiectul comunicării expuse de Valeria Potop, cercetător principal la Institutul de Studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Sectorul Iași, în care autoarea a prezentat aspecte ale situației economico-sociale grele, specifică, a Iașului și ale democratizării aparatului de stat în județul Iași. Aurel Karețchi, șeful sectorului Iași al Institutului de Studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., vorbind despre „Regimul politic din România în etapa revoluției populare” a analizat particularitățile desfășurării revoluției populare din țara noastră, ale luptei pentru putere.

„Un catastiv fiscal al orașului Iași din 1810” s-a intitulat comunicarea făcută de Constantin Cihodaru, profesor dr. docent la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, care a adus date noi privitoare la viața comercială, respectiv situația negustorilor din Iași. Istoricul relațiilor din domeniile arhivistic și muzeistic a fost adus în discuție de comunicarea intitulată „Legăturile științifice dintre Arhive și Muze de-a lungul anilor”, aparținând lui Constantin Cloșcă, muzeograf principal la Muzeul Moldovei.

Dumitru Berlescu, prof. dr. docent la Universitatea „Al. I. Cuza” a accentuat în comunicarea sa, intitulată „Preocupări pentru întemeierea unei ferme-model și a unui Institut de agricultură în Moldova, pînă în vremea Unirii”, asupra activității desfășurate, în acest sens, în anii 1856—1860, de către Ion Ionescu de la Brad, bazat pe experiența școlii de agricultură franceze. Comunicarea „Documente sibieni despre cărturarii moldoveni” semnată de Mircea Stoia, arhivist la Filiala Arhivelor Statului Sibiu, conține numeroase informații documentare asupra activității lui Gh. Asachi, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu și N. Iorga.

Lucrările sesiunii au fost încheiate de Gheorghe Ungureanu, director onorific al Filialei Arhivelor Statului Iași, care a prezentat comunicarea „Din istoria Iașilor”, plină de momente, dintre cele mai semnificative, care au legat evoluția modernă și contemporană a Iașului de viața și activitatea marilor personalități, Eminescu, Creangă, Kogălniceanu, Topîrceanu, Sadoveanu ș.a.

Comunicările susținute la sesiunea de față au reușit să pună în atenția istoriografiei contemporane numeroase probleme privind istoria Moldovei, a Transilvaniei și a românilor transilvăneni, legăturile economice și cultural-științifice dintre țările române și teritoriile locuite de români, rolul și aportul Arhivelor Statului în dezvoltarea cercetării istorice ș.a.

MARIN MOCANU

ȘTEFAN BĂRSĂNESCU, *Pagini nescrise din istoria culturii românești sec. X—XVI*, București, Edit. Acad. R.S. România, 1971, 304 p.

Cultura socialistă românească a înregistrat în cursul anului trecut apariția unei lucrări de valoare deosebită, de amplu orizont, de cuprinzătoare sinteză și mare adâncime: „Pagini nescrise din istoria culturii românești” de prof. dr. docent Ștefan Bărsănescu.

Trecutul a reprezentat întotdeauna un bogat izvor de experiență de viață pentru formarea omului de mline. Viața ne-a confirmat de nenumărate ori adevărul, exprimat — cu deosebită frumusețe și claritate de Miron Costin cu 300 de ani în urmă, „Toate lucrurile dacă se încep a spune din începutul său, mai lesne se înțeleg”. Scopul lucrării, se spune în prefață (p. 6) nu este nicidecum acela de a face din ea un elogiu al culturii trecutului nostru, o predică festivă, ci cu totul altul: acela de a întreprinde o cercetare obiectivă și critică a faptelor și realizărilor spre a lămuri un șir întreg de chestiuni ca: a fost oare această cultură una plină de sevă, proprie să-i asigure poporului român o tinerețe activă, ordonată? A avut ea oare un caracter integrator în cultura universală a vremii?

Lucrarea de față se intitulează — Pagini nescrise — iar faptul nu e întâmplător. Această parte din titlul ei ține să spună că autorul n-a urmărit să facă un inventar al culturii și instituțiilor românești instructiv-educative din trecutul îndepărtat al culturii române, ci numai „pagini nescrise” pînă azi, deci „contribuții noi” de istoria culturii și a instituțiilor instructiv-educative. Și încă o precizare: aci nu este totdeauna vorba de subiecte noi, ci de informații și mai ales de interpretări și rezultate noi. Așa de exemplu, și pînă la această lucrare s-a făcut afirmația că în tre-

cutul îndepărtat au fost și la români școli și cultură, dar aci se vine cu ceva nou, vorbindu-se de „învățămîntul oral prin predică”, de „învățămîntul de citeți” sau „anagnoști” despre care pînă azi n-a scris nimeni nici un rînd.

„Pagini nescrise din istoria culturii românești” constituie o prețioasă lucrare de pedagogie a culturii, direcție de bază a pedagogiei contemporane, în al cărei făgaș prof. Ștefan Bărsănescu a adus și anterior contribuții fundamentale prin lucrări ca: „Unitatea pedagogiei contemporane ca știință”, Iași, 1936; „Politica culturii în România contemporană”, Iași, 1937; „Contribuții la teoria categoriilor” Iași, 1927; *Il movimento filosofice in Romania* Roma, 1930; „Ce este filozofia culturii”, 1946 ș.a.

Această recentă lucrare expune o concepție proprie despre istoria și pedagogia culturii, pe care prof. Șt. Bărsănescu o ilustrează prin punerea în lumină a unor aspecte inedite din epoca arhaică și din epoca feudală a culturii în țara noastră (sec. X—XVI), însemnînd noi contribuții de aleasă valoare și semnificație.

Respingînd în studierea istoriei culturii formulele factologice, simplu narative și declarative, văduvite de căutarea unor semnificații, lipsite de o viziune integratoare și de elaborare a unor considerente teoretice prof. Șt. Bărsănescu evită atît historismul descriptiv (ex. F. Guex) și historismul sociologic (ex. P. Barth), cît și historismul teleologic (ex. Hegel) și historismul pozitivist. Intemeindu-se pe metodologia materialist dialectică și istorică, autorul vede în cercetarea istoriei culturii nu un demers evocator și paseist sau unul moder-

nizator și prezenteist, ci consideră cercetarea istoriei culturii ca un „șantier al muncii, un atelier al gândirii”, avînd funcția creatoare de îmbogățire a prezentului în temeiul experienței trecutului și funcția prospectivă de promovare a progresului „spre a ne întoarce, apoi, la prezent mai îmbogățit sufletește și a lucra mai cu spor la progresul școlii de azi” (p. 235). În cadrul acestei concepții, sînt date cercetării științifice de istorie a culturii, principii de bază și metode călăuzitoare, cum sînt de exemplu atît principiile polarizînd în stipularea preemiunilor și temeiniciei documentării, considerarea deopotrivă a unghiului de incidență sincron și diacronic, aplicarea abordării comparativiste ș.a., cit și treptele metodice ca: studierea bazei documentare, analiza conținutului, influențelor, desprinderea semnificațiilor, rolului ș.a.

Pe baza concepției științifice de istorie a culturii arătată mai sus, concepție și aparat metodologic, ce duc la descoperirea de adînci sensuri, legități, la punerea în lumină a complexelor raporturi dialectice dintre universal și particular ș.a., prof. Șt. Bărsănescu elaborează o pedagogie a culturii de larg orizont, în care fenomenul culturii este studiat științific pe structuri și trepte de dezvoltare determinate social-economic, analizîndu-i-se deopotrivă esența, geneza, funcțiile, tipologia, finalitatea, eficiența. Autorul împărtășește o concepție integralistă a culturii în care vede totalitatea bunurilor culturale (cultura) și produselor culturii (civilizația) și distinge cultura obiectivă — ca sumă a acestor bunuri — și cultura subiectivă — ca proces informativ și formativ de dezvoltare a personalității. În cadrul culturii subiective este amplu expus conceptul de cultură școlară, care este conceput ca o „cultură informațională și formațională selectată în funcție de școală, de tipul și gradul ei” (p. 12). Sînt analizate aria acestei culturi (cultură școlară, completă și incompletă) și constanțele și variabilele ei, constanțele fiind date de: educația intelectuală, educația moral-socială și națională, educația fizică, educația tehnic-profesională. Finalitatea culturii este văzută ca o „finalitate practică” care, depășește iluminismul abstract al spiritului în sine și urmărește deopotrivă dezvoltarea multilaterală a omului și „prefacerea atît a existenței, cit și a conștiinței umane” (p. 14).

În sistemul de referință al cuprinzătoarelor sale concepții de istorie și pedagogie a culturii, prof. Șt. Bărsănescu analizează cultura și instituțiile instructiv-educative românești din epoca străromână și din epoca feudală (sec. X—XVI) cu cele două mari perioade: feudalismul timpuriu (sec. X — 1350) și feudalismul dezvoltat cu subîmpărțirile — faza 1350 — 1488, întemeierea și consolidarea statelor românești; faza 1488 — 1561, lupta de centralizare a puterii în minile domnului. Este vorba

de amplă și însemnată epocă valahă cînd românii sînt cunoscuți ca „popor valah”, adică popor roman, anul 1561, cînd Despot Vodă vine la domnia Moldovei, marcînd și înlocuirea numelui de valah cu cel de român.

Pe acest larg interval de timp fenomenul cultural românesc este cercetat multilateral în optica unui complex registru, fiindu-i studiate stadiul atît structura, esența, orientarea, specificul, geneza, tabla de valori, cit și dinamica, coordonatele, componentele, tipologia, finalitatea, eficiența. În rezolvarea unor asemenea probleme, uneori controversate — referitoare la o epocă atît de însemnată și interesantă — sînt relevate numeroase semnificații și aspecte inedite și sînt aduse contribuții noi.

În acest sens, se poate cita totalitatea celor 51 de studii componente ale lucrării. Menționăm în mod deosebit următoarele: Noi contribuții cu privire la numele poporului român; Problema limbii de cultură românească feudală; Școala de la Cenad; Învățămîntul oral prin predică; Elemente de cultură filozofică, autorul fixînd începuturile gândirii filozofice la români anul 1388 bazîndu-se pe un text filozofic din timpul lui Mircea cel Bătrîn; Cele dintii opere ale antichității clasice latine pe pămîntul patriei noastre, conștiința latinității la români, cea dintii formulare de idei pedagogice pentru educația poporului român; Unele elemente, de educație și pedagogie cavalerască la români; Academia domnească a lui Alexandru cel Bun; Educația meseriașilor în țările române; Contactul spiritual al românilor cu marii filozofi greci; Ce înseamnă „magister in diversis artibus”; Colegiul de la Hîrlău; Școala dascălului; Școala de la mănăstirea Putna; Învățămîntul din mănăstiri, Școala de la Putna.

Deosebit de valoroase sînt deopotrivă atît baza documentară de studii aproape în totalitatea ei inedită, cit și elaborarea de pe această bază a unei întinse și variate teoretizări privind cultura românească din epoca arhaică și din epoca feudală, deprinderea unor caracteristici esențiale și semnificații de mare adîncime și rezonanță. Amintim cîteva. În primul rînd, vechimea culturii și educația poporului român: „sîntem un popor care citim de aproape o mie de ani, încă de acum aproape 1 000 de ani poporul român a pornit pe drumul istoriei condus de o conștiință culturală și de o pedagogie bună” (p. 61). De asemenea viguroasa continuitate și caracterul permanent ascendent al culturii și educației noastre fiind semnificativ faptul „evoluției continue și progresive a culturii românești” (p. 266). O trăsătură de o pregnanță impresionantă este ceea ce am putea numi vocația spre universalitate a culturii poporului român, asimilarea creatoare a marilor valori și curente spirituale de peste hotare, integrarea și sincronizarea culturii noastre în contextul de epocă

europăean, „formarea unui tip de om pe linia universalului” (p. 168). Această caracteristică este organic întrețesută cu o dominantă de grandioasă cristalizare și intensitate milenară: aceea a personanței și dăinuirii specificei culturii noastre; deși în trecut învățămîntul s-a făcut pe lângă limba română și în limbile română, greacă, slavonă sau latină, „noi vorbim de cultură românească și de instituții instructiv-educative românești, pentru că ne referim la o cultură și la instituții folosite de poporul român și realizate și dezvoltate prin voința și exponenții lui” (p. 14). Mai pot fi

menționate și alte trăsături esențiale ale culturii și educației poporului român, relevate în această valoroasă lucrare de istorie și pedagogie a culturii cum sînt: complexul și multilateralul registru de valori, orientarea raționalistă, caracterul practic și legat de viață ș.a.

„Pagini nescrise din istoria culturii românești” constituie o remarcabilă lucrare de vast orizont cultural și deosebită adîncime teoretică, înscrind-se în alesiul patrimoniu al gândirii pedagogice românești.

VICTORIA POPOVICI

VLAD GEORGESCU, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830. Répertoire et textes inédits*, Bucarest, 1970, 199 p. (Association internationale d'études du Sud-Est européen. Études et documents concernant le Sud-Est européen. 2).

Această lucrare formează o prețioasă contribuție documentară pentru studierea gândirii social-politice din Țara Românească și Moldova în ultimele trei decenii ale secolului al XVIII-lea și primele trei decenii ale secolului al XIX-lea.

Ea constă din trei părți: 1. O *introducere* în care sînt prezentate, pe de o parte, o serie de date generale privind diverse elemente de formă ale actelor cuprinse în repertoriu (numărul, data, limba locul de redactare, destinarii, autorii); pe de altă parte, multiple concluzii privind problemele de fond cuprinse în acele acte (caracterul și sensul evoluției istorice a Principatelor, transformările social-economice preconizate, probleme privind forma de guvernămînt și reforma instituțiilor, probleme privind situația internațională a Principatelor). Clasarea sistematică a actelor pe probleme permite autorului constatări interesante și utile în legătură cu preocupările persoanelor care au întocmit memoriile și cu ponderea diferitelor probleme în ideologia epocii. 2. Un *repertoriu* al memoriilor înaintate către diverse foruri și al proiectelor de reformă elaborate în perioada 1769—1830 de către membrii diferitelor clase sociale din Principate, repertoriu privind un număr de 208 acte, cu indicarea pentru fiecare, a locului și a datei întocmirii, a autorilor, a destinatarilor, cu rezumatul succint al conținutului, cu precizarea locului unde se află originalul manuscrisului sau copia ori traducerea rămasă, și cu menționarea ediției sau edițiilor publicate pînă în prezent. 3. *Publicarea* unui număr de 36 din cele 57 de texte inedite înregistrate în repertoriul menționat. Cu privire la această parte, ne exprimăm regretul că spațiul acordat volumului nu a permis publicarea tuturor

celor 57 de acte inedite, dintre care unele de un interes deosebit. Pentru că, dacă publicarea din nou a tuturor celor 208 acte, chiar și a acelor care sînt deja publicate în bune ediții, nu era alt de necesară (deși, trebuie să recunoaștem, reunirea lor într-un volum ar fi deosebit de utilă), publicarea celor inedite se impune, și ne exprimăm speranța că autorul o va putea realiza într-un viitor apropiat.

Textele publicate și cele înscrise în repertoriu formează, din punctul de vedere al conținutului, proiecte de reforme sau simple memorii. În cele dintîi, descriindu-se în unele cazuri situația internă din momentul respectiv, se propune adoptarea unor reforme (mai multe sau mai puține), adică se solicită modificarea parțială sau totală a organizării Principatelor, indicîndu-se instituțiile care trebuie abolite, cele care trebuie create și modul lor de funcționare, legiferarea sau garantarea unor drepturi cetățenești, etc. În cele de al doilea, conținutul e mai puțin complex, cererile nepreconizînd un sistem de măsuri organizatorice. În ele, fie se critică situația existentă, fie se salută un eveniment politic (spre exemplu ocuparea țărilor de către o putere străină și, în consecință, eliberarea momentană de sub puterea Turciei), fie se solicită diferite măsuri politice sau administrative de natură urgentă (trimiterăa unor armate străine care să elibereze țările, sprijinirea țărilor și a delegaților lor la un congres, etc.). Autorul subliniază că nu a înscris în repertoriu simplele suplici către Poartă ale boierilor, în care fie că se formulează pîri contra domnilor sau altor boieri, fie că se solicită scutiri de tribut sau de prestații în natură din motive ocazionale (război, secetă, etc.) ori plîngerile adresate autorităților rusești

și austriece privind pagubele produse de trupele de ocupație.

Din cele două categorii de acte relevante, cuprinse în repertoriu și în parte publicate, se reliefează ca fiind de mai mare importanță proiectele de reforme. Actele de această natură din perioada 1769—1830 formează o parte a ansamblului proiectelor de reforme și proiectelor de constituție elaborate în principatele române într-o perioadă de aproape un secol și jumătate, începând din al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea și pînă la 1848 inclusiv. În legătură cu actele din categoria și epoca respectivă, menționez aici că, reunind acest ansamblu de acte din Principate, din secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu petițiile de drepturi întocmite în Transilvania începînd de la sfîrșitul secolului al XVII-lea pînă în același an 1848 (care în Transilvania marchează precis sfîrșitul perioadei feudalismului), le-am studiat într-o monografie de proporții largi, pe care am întocmit-o în cadrul planului Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România, Centrul de Științe Sociale Cluj, monografie care e în curs de apariție. Actele publicate în volumul recenzat formează așadar o parte din materialul analizat în înțlia secțiune a monografiei subsemnatului.

Importanța acestor categorii de acte (programe de reforme și proiecte de constituție), pentru studiul istoriei României din secolul al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, nu scapă, desigur nici unui istoric, nici unui cercetător al dezvoltării societății de pe teritoriul României din acea perioadă. Pentru studiul ideologiei social-politice din acea perioadă, ele sînt izvoare de mîna întîii. Prin numărul lor, prin bogăția conținutului și prin însemnătatea problemelor, pe care le ridică și a soluțiilor pe care autorii lor le propun ori caută să le impună, ele constituie unul din mijloacele de exprimare cele mai însemnate, una din manifestările cele mai pregnante ale concepțiilor social-politice și juridice din acea etapă de dezvoltare a societății noastre. În ele se reflectă interesele de clasă ale diferitelor straturi ale societății din acea vreme; se reliefează lupta pentru dobîndirea sau pentru menținerea supremației economice și politice; se afirmă contradicțiile dintre grupurile sociale antagoniste. Nu în puține dintre ele însă, — în special în cele înaintate unor organe de stat străine, ori în proclamațiile adresate poporului de către revoluționari, — își află expresia și interesele întregii națiuni, ale tuturor claselor sociale componente, se oglindesc lupta pentru eliberarea țării întregi din relațiile de asuprire externă; aceste acte, care dau glas aspirațiilor generale, vădesc orizontul național al autorilor. Prin susținerea în scris ori activitatea de realizare pe cale de acțiuni revoluționare a acestor concepții, reprezen-

tanții claselor sociale în luptă au încercat și — atunci cînd concepțiile și interesele lor corespondeau căii ascendente a dezvoltării social — politice, corespondeau tendinței de eliberare socială și națională, — au reușit să ajungă, mai curînd sau mai tîrziu, pe plan intern, la concretizarea instituțiilor și măsurilor preconizate, la realizarea sistemului instituțional politico-juridic corespunzător dezvoltării bazei social-economice, iar pe plan extern, la realizarea unui stat unit și independent. Întregul complex al acestor categorii de acte din timpul de un secol și jumătate indicat, formează o dovadă a faptului că în cursul perioadei de tranziție de la feudalism la capitalism, lupta ideologică între nou și vechi s-a manifestat deosebit de ascuțit, fiind determinată de situația economică și politică a diverselor clase sociale și de dezvoltarea lor culturală. Clasele sociale ajunse datorită situației lor economice, nivelului lor cultural și dezvoltării conștiinței lor de clasă, la o concepție ideologică proprie bine conturată, aflîndu-se în contradicție antagonică sau neantagonică cu alte clase ori pătri sociale, și-au arătat prin exponenții lor punctele de vedere și au propus ori indicat soluții privind organizarea statului, fie spre a o pune de acord cu dezvoltarea bazelor, fie spre a frîna dezvoltarea bazelor. Telurile au fost contradictorii, datorită faptului că în cadrul luptei ideologice paralele procesului inevitabil al destrămării feudalismului și trecerii pe plan economic de la vechi la nou, s-au manifestat atît curente de opinie progresiste cît și curente de opinie retrograde. Cele progresiste aparțineau în special claselor și straturilor sociale a căror dezvoltare economică era împiedicată și erau îndepărtate de la conducerea politică în cadrul statului din acel timp, și fiind purtătoare ale unei ideologii mai avansate, tindeau la instaurarea noului mod de producție și la participarea la conducerea statului; cele retrograde aparțineau clasei feudale și cu deosebire vîrfurilor acesteia, care tindeau, la menținerea vechii situații, a vechilor relații de producție, la păstrarea vechilor privilegii. În această luptă dintre nou și vechi, bineînțeles că, ideile progresiste au cîștigat și, în cele din urmă, noul a ieșit învingător, potrivit legității istorice.

O parte a actelor din ansamblul despre care am vorbit, și anume actele dintr-o perioadă de șase decenii și de pe o parte a teritoriului României: Principatele române, este cuprinsă în repertoriul întocmit de autor, iar unele, inedite, sînt publicate de autor în bune condiții. Aceasta formează un merit incontestabil, o binevenită înfăptuire a istoriografiei române actuale.

În lumina celor spuse mai sus, considerăm lucrarea autorului ca un promițător început al unei colecții de mari proporții, care va trebui realizată prin munca unui colectiv de specia-

liști, a cărei publicare o sugerăm și care ar urma să cuprindă, editate pentru întâia oară ori reeditate în condiții științifice ireproșabile, întreg ansamblul programelor de reforme, proiectelor de constituție și petițiilor de drepturi, de pe întreg cuprinsul României, din secolul al XVIII-lea și întâia jumătate a secolului al XIX-lea.

Înainte de a încheia observăm că actul înscris în repertoriu sub nr. 167 (p. 29) și publicat la anexa nr. 22 (p. 120–124), considerat de autor ca reprezentînd o critică a „constituției cărvunarilor” de la 1822 și ca datînd din 1823, este în realitate o critică a actului din 6/18 iunie 1824, înscris în repertoriu mai departe, sub nr. 175 (p. 30) și publicat la anexa 24 (p. 125–131). Faptul rezultă din împrejurarea că actul de la anexa 22 face observații și formulează critici asupra aceluiași puncte cu cele propuse în actul din 6/18 iunie 1824. În aceeași ordine, nereferindu-se la proiectul de constituție al cărvunarilor. Ca atare, atît poziția actului în repertoriu, cit și stabilirea raportului cu actul la care se referă, precum și datarea lui trebuiesc modificate: actul datează din 1824, după 6/18 iunie, se referă la actul din acea dată și trebuie publicat după actul ale cărui puncte le critică.

În legătură cu el este din 6/18 iunie 1824, mai remarcăm că el este „Actul de chezășie”, al cărui text românesc a fost publicat de N. Iorga în *Illumuzachi, Documente*, X, p. 591–596, ediție despre care nu se face însă mențiune în repertoriu, nici la anexa unde se editează textul francez. Mai observăm că data actului trecut în repertoriu (6/18 juillet 1824) nu corespunde cu aceea din text (6/18 juin 1824), care este cea exactă, prin urmare data

trecută în repertoriu urmează să fie rectificată.

De asemenea, trebuiesc rectificate datele actelor de la nr. 36 al repertoriului (p. 10), din 1790 în 1791 (fiind un act prezentat la Congresul de pace de la Șistov), și de la nr. 116 (p. 22), din 1823 în 1821 (ele se datoresc fără îndoială, unor greșeli de tipar).

În fine, înținem să menționăm sub forma unei precizări suplimentare, că preconizarea colaborării cu alte popoare sud-est europene în lupta contra dominației otomane, pe care autorul o consențează la pag. XIX ca făcută în două memorii din 1769–1774, a fost efectuată și de Ioan Cantacuzino, în cadrul acțiunii sale din 1789. — după cum relevă Bălcescu în *Magazin Istoric*, I (1845), p. 196. — Împrejurare care dovedește că ideea a fost persistentă și destul de răspîdită în epoca studiată.

Încheind, ne exprimăm satisfacția pentru apariția acestei sirguincioase și metodice publicatii de izovare privind ideile social-politice de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, apreciind străduința autorului de a ne da un repertoriu cit mai complet al actelor de această natură cunoscute pînă acum și de a sistematiza ideile conducătoare, augurîndu-i publicarea unei noi ediții, în care să fie cuprinse și cele 21 de inedite nepublicate în această ediție, precum și, eventual, alte acte pe care pasiunea și hărnicia de care a dat dovadă le vor descoperi. Totodată, așteptăm apariția monografiei elaborate de autor pe baza materialului adunat, cu privire la ideile social-politice din Principalele Române în intervalul 1796–1830.

VALERIU ȘOTROPA

JOZEF SPETKO, *Knížná kultura a pismo* (Cultura cărții și scrierea) Matica Slovenská, Martin, 1969, p. 487

Iată o lucrare despre istoria semnelor grafice, ca mijloace vizuale de comunicare la aproape toate triburile și popoarele lumii. Expunerea cuprinde un material informativ de o copiozitate abundentă, pe care autorul îl împarte în patru capitole, inegale ca întindere. În primul rînd, e vorba de *Generalități privitoare la istoria scrisului și textelor manuscrise*, în care autorul definește mai întîi obiectul acestei discipline în contextul așa ziselor „științe auxiliare ale istoriei”: paleografia, diplomatia, cronologia, heraldica, genealogia, numismatica și metrologia. Deși timp de cîteva milenii, scrierea a fost în permanență un factor important al culturii umane, pe diferite trepte de evoluție a societății, totuși, nici una

din disciplinele de mai sus nu i-a sesizat importanța. Abia în secolului al XVII-lea, istoria scrisului s-a bucurat de atenția unor specialiști, însă ca disciplină independentă a apărut mult mai tîrziu, la începutul secolului trecut. Ba, ceva mai mult, se poate spune că istoria scrisului sau *gramatologia*, cum o denumește I. Gelb¹, își caută și astăzi obiectul, terminologia și metoda. După Spetko, gramatologia se ocupă nu numai cu analiza și clasificarea diferitelor sisteme de scriere, ci și cu studiul materialelor grafice.

¹ Cf. *Von der Keilschrift zum Alphabet*, Stuttgart, 1953.

Pentru descifrarea și interpretarea problemelor legate de istoria scrierii, se face apel la ajutorul arheologiei, lingvisticii, semioticii, ortografiei, filigranografiei, codicologiei, papirologiei, etnografiei și chiar la istoria artelor. Ca orice disciplină științifică, istoria scrierii vehiculează cu o terminologie proprie. Ea cuprinde o suită întreagă de sisteme care, toate, laolaltă, fac parte dintr-un sistem universal. Fiecare scriere se caracterizează, în primul rând, prin forma grafică a semnelor.

Înainte de apariția scrierii vocal-consonantice, au existat următoarele tipuri de scriere: egipteană, sud-vest-asiatică, protoindiană. Între timp, au mai apărut și altele, grupate pe în linse zone geografice: scrierea semită, indiană, greco-latină, iraniană, chineză și africană. Înăuntrul fiecărei zone geografice există anumite tipuri de scriere, după raportul dintre limbă și morfologia iconografică a scrierii și anume: scrierea pictografică, hieroglică sau ideografică și fonetică. Aceasta din urmă se împarte, la rândul ei, în silabică și alfabetică.

Terminologia nefiind încă fixată, Spetko constată denumirile propuse de diferiți specialiști pentru a indica stadiile evolutive ale scrierii, în genere. Ocupându-se de raportul dintre cultură și scriere, autorul constată, pe bună dreptate, că avem de-aface cu o relație ambivalentă. Pe de o parte, scrierea e produsul unui stadiu înaintat al culturii, iar pe de altă, scrierea însăși a grăbit, la rândul ei, evoluția culturii prin aceea că ideile și invențiile oamenilor s-au putut răspîndi în timp și spațiu în proporții neobișnuite.

În raportul dintre limbă și scriere, ca și în evoluția tipurilor de scriere, autorul relevă o seamă de lucruri deja cunoscute, aducând precizări noi, mai ales în legătură cu teoriile și pozițiile unora dintre specialiști, față de terminologia atât de multiplă și complexă a diferitelor definiții și sisteme. Un deosebit interes prezintă „scrierile speciale”, în care autorul include: cifrele, semnele științifice speciale, criptogramele, scrierea muzicală, scrierea fonetică, alfabetul Morse, alfabetul „Braille” ș.a.

Paralel cu semnele scrise — indiferent de formă și funcție — oamenii au recurs și la alte mijloace de comunicare, menite să înlocuiască scrierea. E vorba de semnalele emise de diferite instrumente ca: fluierul, buciul, țîlca și mai cu seamă sunetele alarmante ale tobei, practicele de populațiile înapoiate, sau chiar vocea omului al cărei registru variat poate fi folosit după un consum prealabil. O funcție similară au avut și semnalele optice, focurile de pe culmi, ca și creștăturile în lemn. Răbojul, de pildă, a fost folosit vreme îndelungată de toate popoarele din sud-estul și răsăritul Europei.

Într-un alt capitol, autorul se ocupă de *Pisari și produsele lor*, în primul rând, materialele de

scris și instrumentele grafice. Primele se împart în două grupe: materiale anorganice (plumb, bronz, aur, piatră, marmoră, clisă) și organice (frunze și scoarță de copaci, lemn, ivoriu, papirus, pergament, hirtie). Înfățișate în raport cu răspîndirea lor pe zone geografice, cit și sub aspect istoric, apelul la atari materiale constituie o adevărată performanță a inventivității, măiestriei și inteligenței umane.

Deși ilustrarea textelor intră mai degrabă în sfera artelor plastice, totuși miniaturile și scrisul au făcut totdeauna casă bună, mai ales în vremea cînd manuscrisele erau solicitate de clasele conducătoare. De aceea, autorul face o descriere succintă a celor mai de seamă forme și motive miniaturale, începînd de la egipteni și pînă la bogăția coloristică a evului mediu. Deopotrivă de instructive mi se par detaliile și unele episoade din tehnica și pregătirea diacilor, îndemînare foarte veche în istoria scrisului. De la școlile de pisari, atestate la sumerieni cu 2.500 de ani î.e.n. și pînă la cel mai de seamă caligraf al evului mediu, Lonhard Wagner, din secolul al XVI-lea, s-a desfășurat o îndelungă activitate scriptică, uneori frustră și rudimentară, alteori prosperă și luxuriantă.

În capitolul al III-lea, consacrat *Evoluției diferitelor sisteme de scriere*, autorul procedează oarecum schematic și leagă expunerea de periodizarea marxistă a istoriei. Îngrămădite între pragurile perioadelor istorice, diferitele sisteme de scriere pierd mult din continuitatea evoluției istorice. Autorul însuși e obligat să revină asupra unor probleme, atinse în parte și în paginile anterioare. În ce ne privește, reținem unele semnalări și considerațiuni, privind formele scrisului la popoarele din centrul și sud-estul Europei. Mai întîi, Bizanțul, de unde au radiat spre Nord idei și forme de cultură, de o neobișnuită forță creatoare. În cancelaria imperială se folosea uncia care, cu vremea, a fost supusă unei evoluții sensibile. Misionarii din Bizanț foloseau scrierea bizantină atît în relațiile comerciale dîncolo de hotarele imperiului, cît și în acțiunea de creștinare a populațiilor păgîne. Exemplul nubienilor este elocvent, în această privință. Dar, nu numai atît. În lupta dintre Bizanț și Curia papală pentru supremația politică asupra celor trei imperii din centrul și răsăritul Europei, Marea Moravie, imperiul bulgar și Rusia chievană, scrisul devine un element de rezistență.

În fața acestei dispute, cu consecințe imprevizibile pentru evoluția ulterioară a evenimentelor istorice, slavii au adaptat cele două alfabete, glagolitic și chirilic. Fiecare din aceste scrieri a urmat un destin propriu. Cea dinții își croiește drum, de preferință, spre zona occidentală a lumii slave (imperiul Marii Moravii, Cehia, Panonia, Croația),

iar cealaltă, chirilica, devine scrierea oficială a ritului răsăritean. În împrejurările politice din a doua jumătate a secolului al IX-lea, aceasta din urmă capătă, pe drept cuvânt, înfățișarea unei pavăze îndreptată împotriva expansiunii catolice. Convingerea pașnică între aceste două sisteme de scriere n-a fost cu puțință. Acceptată de papalitate, glagolitică a fost considerată de biserica răsăriteană drept o scriere schismatică. În consecință, ea a fost împinsă spre periferie pînă la dispariția ei completă. În secolul al XIII-lea glagolitică se folosea numai în ținuturile dalmatine, unde a continuat cu mari dificultăți să se afirme, sporadic, pînă către sec. al XVIII-lea. Cît privește glagolitică, din răsăritul Peninsulei Balcanice, mai precis din Bulgaria, unde a fost adusă de discipolii lui Metodiu, a mai durat, după schisma din 1054, încă o sută de ani în mănăstirile macedonene.

Spre deosebire de scrierea glagolitică, prin excelență conservativă, chirilica a avut o evoluție mult mai complexă și mai adaptabilă. Pornind din Bulgaria, unde avea o poziție consolidată — mai cu seamă la Preslav — chirilica a urmat două căi de răspindire: una spre Rusia chievană — trecînd prin ținuturile românești de la nordul Dunării — iar cealaltă s-a îndreptat spre centrele de cultură prefeudală croate și sîrbești. Răspîndită, așadar, pe arii geografice foarte întinse, ea sparge tiparele dogmatice ale culturii religioase și se laicizează. Pe măsură ce viața statală se organizează și relațiile social-economice se amplifică, scrierea chirilică e acceptată pe parcurs în mod oficial, atît în administrație cît și în biserică. De altfel, această calitate i se conferise deja, cel puțin pentru imperiul bulgar, încă din 893, la sinodul de la Ohrida, — în urma sugestiei țarului Simeon.

În legătură cu pătrunderea scrisului chirilic în ținuturile românești, autorul consideră că

faptul s-a petrecut în perioada tirnoviană a celui de-al doilea imperiu bulgar (1186—1393). E nevoie însă de o precizare. Săpăturile arheologice de după ultimul război au scos la iveală inscripții chirilice datînd încă din sec. al X-lea, ceea ce presupune o existență mai veche a scrisului pe teritoriul țării noastre.

După ocuparea Bulgariei de către turci (1393), chirilica a cunoscut, în țările române, o largă întrebuintare, fiind supusă unei noi evoluții. Spetko afirmă că sub influența huseită chirilica evangheliilor a dispărut treptat. Pentru ultima oară a fost folosită în vremea domniilor lui Matei Basarab și Vasile Lupu. Cred că e vorba de o dublă confuzie. Potrivit teoriei formulată de N. Iorga, sub înrîurirea ideilor huseite, s-au făcut primele traduceri în limba română, iar în perioada celor doi voievozi s-a încheiat procesul înlocuirii limbii slavone cu româna, atît în desfășurarea serviciului liturgic, cît și în cancelaria domnească. Cum era și firesc, chirilica a dispărut, însă mult mai tirziu, pe la jumătatea sec. al XIX-lea, după un lung parcurs de transformări caligrafice.

În sfîrșit, în ultimul capitol autorul tratează despre descoperirile arheologice, difuzarea și receptarea scrisului, descifrarea și interpretarea scrisului. Reținem expunerea succintă, însă foarte utilă, a teoriilor privitoare la problematica apariției și concurenței dintre chirilică și glagolitică.

Urmează o bogată bibliografie în legătură cu începuturile și evoluția scrisului repartizată pe cele 30 de tipuri de scriere, care formează obiectul acestei lucrări.

Un indice pe materii și un număr de 61 de scheme grafice sporesc utilitatea și valoarea științifică a cărții.

TR. IONESCU-NIȘCOV

„Archivum”, Revue internationale des Archives publiées sous les auspices de l’Unesco et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967. *La législation archivistique I. Europe 1-re partie: Allemagne—Islande*, Paris, 1971, 268 p; vol. XIX, 1969. *La législation archivistique I. Europe 2-e partie: Italie—Yougoslavie*, Paris, 1972, 260 p.

Volumul XVII al revistei ARCHIVUM pe anul 1967 este consacrat publicării legislației arhivistice din următoarele 14 țări: Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Franța, Grecia, Irlanda, Islanda, Spania, Republica Democrată Germană, Republica Federală a Germaniei și Ungaria.

Publicarea volumului s-a făcut în baza unei hotărîri din 1967 a UNESCO de a se redacta o lege a arhivelor „model” pentru țările lipsite de o astfel de legislație, la curent cu tendințele actuale în acest domeniu, ceea ce s-a și realizat de către Salvatore Carbone și Raoul Guêze, conservatori la Archivio

centrale dello Stato, din Roma.¹ În același timp s-a hotărât ca revista *Archivum* să publice textele principalelor legi de arhive în prezent în vigoare în diferite țări. Dat fiind numărul acestora și pentru unele țări amploarea lor, Comitetul de Redacție al revistei *ARCHIVUM* a hotărât să le publice în patru volume, două volume fiind consacrate țărilor europene și alte două celorlalte continente. Volumul XVII al acestei reviste consacrat anului 1967, apare în 1972, după volumul XVIII în care s-au publicat actele Congresului VI Internațional al Arhivelor de la Madrid (septembrie 1968) căruia i s-a dat prioritate. Volumul XIX este consacrat publicării în continuare a legislației arhivistice din alte țări europene, iar volumele XX și XXI vor apare, se spune, în curând și vor fi consacrate legislației arhivistice din alte continente, cu datele la zi, din anii 1970-1971.

Comitetul de redacție al revistei *Archivum* în urma unei reuniuni a sa ce a avut loc la Amsterdam, la 6 mai 1970, a hotărât să lărgască în mod sensibil conceptul de lege (act în engleză) incluzând în funcție de situația existentă în fiecare țară, alți legile care au un caracter solemn, cit și textele având un caracter mai puțin solemn cum sint: *decrete, ordonanțe, decizii, instrucțiuni, regulamente, circulare* și altele.

Indiferent de forma juridică, s-au publicat numai texte ce se referă la următoarele puncte, stabilite în reuniunea de la Amsterdam:

1. — *Organizarea generală a Arhivelor:*

— definiție juridică a arhivelor, inalienabilitatea Arhivelor publice etc.;

— organizarea generală a Arhivelor publice (Arhive naționale, Arhive provinciale etc.);

— controlul Arhivelor centrale asupra arhivelor locale;

— relațiile dintre Arhivele publice și arhivele particulare;

— structura și atribuțiile Direcției generale a Arhivelor;

— Consiliul superior al Arhivelor sau un organism similar.

2. — *Arhivistică* (norme generale) privitoare la:

— publicitatea și consultabilitatea documentelor;

— preluări și controlul preluărilor;

— controlul arhivelor în curs de formare (*records management*);

— controlul eliminărilor;

— reguli de selecționare și clasare;

Din contră punctele următoare au fost excluse în mod deliberat.

— pregătirea profesională a arhiviștilor;

— organizarea carierii profesionale a arhiviștilor (norme de recrutare, de avansare etc.);

— detalii de organizare internă a serviciilor (rapoarte anuale sau periodice, buget etc.);

— norme amănunțite privind admiterea cercetătorilor, folosirea documentelor, împrumutul lor etc.;

— amănunte în ce privește termenele de păstrare;

— norme amănunțite pentru păstrarea materială a documentelor;

— orice indicație privind exclusiv arhiviștii unor anumite țări (indicarea instituțiilor care trebuie să-și predea arhiva, enumerarea depozitelor de arhive designate nominal etc.);

— orice dispoziție cu caracter temporar sau tranzitoriu. Pasagiile dintr-un anumit text legal care au fost suprimate au fost indicate între croșete drepte [...]. având grijă ca atunci când au fost înlăturate pasagiile întregi sau articole, să se indice cel puțin titlul acestora.

Pentru fiecare țară, textele au fost publicate în ordine strict cronologică; când un text a fost ulterior promulgat, modificările au fost încorporate în text și semnalate în notă.

S-a căutat ca toate textele să fie prezentate în mod uniform și toate clauzele și formulele de stil, titulaturile oficiale, dispozițiile tranzitorii, formule de executare și intrare în vigoare etc., au fost suprimate.

Misiunea de a stringe textele a fost încredințată, pentru fiecare țară, corespondentului național al revistei *Archivum*, care a ales și tradus uneori textele, le-au pregătit din punct de vedere material acolo unde au fost necesare precizări și puneri la punct. Fiecare dintre corespondenți au redactat cite o introducere în care au insistat asupra caracteristicilor esențiale ale legislației arhivistice din țara respectivă și asupra evoluției sale istorice; uneori aceste texte introductive constituie o adevărată prezentare a arhivelor unei țări. De asemenea, fiecare corespondent național al revistei *Archivum* a redactat o scurtă listă cronologică a datelor privind înființarea principalelor depozite de arhive din țara sa, cu excepția celor ce și-au încetat existența. Aceste liste ajută la o mai bună înțelegere a organizației și deci și a legislației arhivistice dintr-o țară.

În conformitate cu regulile de publicare ale revistei *Archivum*, toate textele sint publicate într-una din cele cinci limbi oficiale ale revistei: engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, ceea ce a făcut necesar pentru multe țări să se facă traduceri. A trebuit ca traducerea propusă de corespondenții

¹ *Projet de loi d'Archives; présentation et texte, par S. Carbone et R. Guéze. Traducere din limba italiană în franceză de El. Houriez, Paris, UNESCO, 1971, 243 p. (Documentation, bibliothèques et archives; études et recherches, no. 1).*

națională să fie uniformizate în măsura posibilității. În cazul unor termeni intraductibili după cum se precizează în prefață, s-a căutat termenul cel mai adecvat, uneori s-a recurs la o perifrază, ori s-a indicat între paranteze, termenul original, pentru a se evita orice ambiguitate.

În cazul țărilor cu o structură federală (Germania de Vest, Elveția sau Iugoslavia), unde fiecare Land, canton sau republică posedă o legislație proprie, nefiind posibil să se publice toate legile, s-a cerut corespondenților să aleagă ei textele. De obicei s-a publicat legislația federală și aceia dintr-un stat component de exemplu pentru R.F.G. legislația federală din R.F.G. și aceia din Bavaria, pentru Elveția, legislația federală din Elveția și aceia din trei cantoane; pentru Iugoslavia la fel precum și din republicele Croația și Slovenia.

Cu o apreciere asupra acestui alt de interesant număr al revistei *Archivum*, un adevărat cod de legislație arhivistă comparată, cităm cuvintele cu care încheie prefața M. Duchein, redactorul șef al volumului:

„Se va vedea, terminând lectura acestui volum, care pînă în prezent nu are nici un echivalent, cum situații istorice și structuri administrative au produs, în diferite țări europene, legislații arhivistice variate. Dar se va observa de asemenea, cum sub această foarte mare diversitate de forme, principiile fundamentale de organizare și de gestiune a arhivelor sînt identice peste tot din secolul al XIX-lea.

Mai mult sau mai puțin liberale sau autoritare, mai mult sau mai puțin sistematice sau empirice, mai mult sau mai puțin centralizate sau descentralizate, mai mult sau mai puțin vechi sau recente, toate aceste legislații se bazează, în fond, pe aceleași principii, care sînt pe de o parte recunoașterea arhivelor ca element esențial al patrimoniului cultural al națiunilor, de altă parte, afirmarea caracterului lor public, în fine necesitatea de a asigura îmbogățirea firească și permanentă prin predarea regulată a documentelor administrative.

Unele țări au dezvoltat mai mult sau mai puțin unele elemente ale acestei legislații; astfel țările din Europa de est au creat noțiunea de „fond național al arhivelor statului”, Suedia a definit cu precizie termenul de sfîrșitul cărora un document poate fi considerat ca public. Franța a editat reguli amănunțite pentru redactarea inventarelor și repertoriilor de arhive etc. Aceste particularități ai fost respectate cu grijă în alegerea textelor din prezentul volum; legea arhivelor „ideală” ar fi fără îndoială, aceia care ar combina cele mai bune elemente din fiecare din legislațiile arhivistice actuale.

Avem convingerea că această colecție de texte de legi privitoare la Arhive, rodul experienței multiseculare a națiunilor celor mai civilizate de la începuturile timpurilor moderne, va fi de cel mai mare interes nu numai pentru arhiviști, nu numai pentru istorici ci de asemenea pentru cei ce se ocupă cu administrația din lumea întreagă.

În țările în care posedă deja o legislație arhivistă, colecția de texte de legi arhivistice le va permite comparații utile și le va sugera poate ameliorarea unor puncte. În țările care pînă în prezent nu posedă o asemenea legislație, le va arăta necesitatea și le va pune la dispoziție documentația necesară”.

În anexe volumul cuprinde dări de seamă despre următoarele reuniuni internaționale:

Reuniunea Comitetului tehnic internațional pentru *Ghidul izvoarelor istoriei națiunilor* ce a avut loc la Bergen, la 24–26 mai 1971.

Reuniunea Comitetului pentru Microfilm, la Londra, între 15–23 martie 1971.

Reuniunea Comitetului de lucru în ce privește protecția cărților și documentelor, la Copenhaga, între 21–22 mai 1971.

La reuniunea Comitetului de sigilografie, la Luxemburg, între 9–11 iunie 1970, Yves Metman a prezentat o comunicare despre „Valoarea juridică a sigiliului în decursul civilizațiilor; Robert-Henri Bautier a tratat tema apariției sigiliului de jurisdicție în Franța în secolul al XIII-lea, iar Leopold Sandri, director la Archivio Centrale della Stato din Roma, a anunțat intenția sa de a publica în Buletinul Comitetului de Sigilografie (care prezentat de către mgr. Giusti (Vatican) și Carmen Clespo (Spania), unele sugestii pentru restaurarea sigiliilor și s-a adoptat planul unui *Ghid internațional de sigilografie practică* ce va cuprinde următoarele capitole:

Prefață — Umanismul sigiliului; Introducere — istoricul sigiliului; Partea I-a Păstrarea: documentele sigilate cu sigilii atîrnate, documente cu sigilii aplicate, matrice și tipare; bule de plumb; Partea a II-a: fișiere, cataloage și inventare; Partea a III-a: Rolul educativ al sigiliilor (Fotografia, mularul, sigiliul și învățămîntul). În anexe se vor da bibliografia internațională. Ghidul va fi de redactat de mari specialiști ca: L. Sandri, R. N. Bautier, Y. Metman, Andrée Sculfaire, Roger Ellis etc.

În fine, volumul se încheie cu o informare despre stagiul regional al Arhivelor organizat la Dakar între 15 martie – 9 aprilie 1971, pentru arhiviștii din cinci țări africane de limbă franceză (Camerun, Congo, Dahomey, Mauritania și Senegal). Conferințele introductive ținute de specialiști, au fost urmate de discuții în cursul cărora puncte avînd o importanță deosebită pentru Africa au putut fi aprofundate.

Temele care au făcut obiectul dezbaterilor acestui stagiou au fost: legislație; competență Arhivelor; dependența administrativă; tehnica planificării în serviciile de Arhive; norme pentru funcționarea depozitelor intermediare, eliminări și preluări; pregătirea profesională; statutul arhiviștilor; cooperare regională. Concluziile și sugestiile practice rezultate din lucrările stagiului sînt publicate în volumul de față al revistei ARCHIVUM sub o formă sintetică.

În volumul XIX, pe anul 1969 din *ARCHI-ARCHIVUM*, se publică în continuare legislația arhivistică din următoarele șaptesprezece țări europene: Italia, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, San-Marino, Suedia, Elveția, Cehoslovacia, Turcia, U.R.S.S., Vatican și Iugoslavia.

Pentru țara noastră se reproduc în limba franceză, prevederile *Decretului nr. 353 din 17 iulie 1957, pentru înființarea Fondului arhivistic de stat și din Instrucțiunile generale din 27 noiembrie 1957 privitoare la organizarea și funcționarea arhivelor organelor și instituțiilor de stat, ale organizațiilor economice socialiste și ale organizațiilor obștești* (p. 107—120). O scurtă introducere semnată de către Gheorghe Ungureanu, director onorific al Arhivelor Statului din Iași, prezintă principalele prevederi ale acestei legislații. Desigur, dat fiind apariția sa destul de recentă, *Decretul nr. 472 din 20 decembrie 1971 privind Fondul arhivistic național al Republicii Socialiste România* cînd volumul revistei ARCHIVUM era în curs de editare, nu a putut fi publicat. Aceasta se va putea face probabil într-o eventuală anexă la volumele din revista ARCHIVUM consacrate editării legislației arhivistice din întreaga lume, mai ales că actualul decret conține o serie de prevederi noi și deosebit de importante privitoare la activitatea arhivistică din țara noastră. În anexă se reproduc datele înființării Arhivelor din București (1 mai 1831) și Iași (1 ian. 1832) și ale altor filiale înființate între anii 1925—1951. Este pentru prima dată cînd se publică în revista ARCHIVUM, care are o circulație internațională, legislația arhivistică românească ce conține prevederi înaintate care pot servi ca model pentru multe țări.

Volumul este prevăzut cu un indice de materii în limbile germană, engleză, spaniolă,

franceză și italiană în scopul de a încerca să regroupeze metodic diferitele probleme cuprinse în textele de legi și regulamente publicate în volumele XVII și XIX ale revistei ARCHIVUM, spre a permite comparațiile de la țară la țară, după cum se precizează în textele explicative ce preced cei cinci indici. Marea diversitate de instituții și practici arhivistice de la o țară la alta, agravată de ambiguitățile de vocabular și dificultățile de traducere, face ca această regrupare, în multe cazuri, după cum se menționează în continuare, să aibă ceva arbitrar. În mod intenționat, pentru a permite comparațiile cele mai largi, s-a restrîns numărul rubricilor din index, chiar cînd această restrîngere antrena apropierea ce par uneori artificiale. S-a considerat că aceste regrupări ar putea permite cercetătorului să facă comparațiile necesare într-un cadru foarte larg, dar, în detaliu, este foarte evident că dispozițiile legislative sau regulamentare cuprinde în cutare sau cutare referință pot fi destul de diferite unele de altele; în unele cazuri este vorba de regrupări mai mult prin analogie decît prin similitudine. Se precizează că indexul nu este exhaustiv. Cu unele excepții nu s-a făcut referire decît la paginile unde cuvîntul indexat este menționat printr-o scurtă tratare. S-au exclus de asemenea referirile la instituții sau dispoziții reglementare cu totul specifice unei țări oarecare (de exemplu „*Loca credibila*” din Ungaria), care nu ar putea fi comparate cu acelea ale unor instituții analoge din alte țări.

Cu acest volum se încheie seria celor două volume, consacrate de către revista ARCHIVUM legislației arhivistice din țările Europei, urmînd ca alte două să fie consacrate legilor privitoare la Arhivele de Stat din celelalte continente. Se realizează astfel un corpus al legislației arhivistice europene deosebit de util pentru cei ce se ocupă cu probleme de legislație comparată în domeniul Arhivelor și se oferă țărilor în curs de dezvoltare, care nu posedă Arhive de Stat sau vor să-și perfecționeze organizarea, diferite tipuri de legi și regulamente în acest sector de activitate cultural-științifică.

MIHAIL FĂNESCU

I. N. MĂNESCU, *Stema Moldovei*, in „Magazin Istoric”, anul VI, nr. 5 (62), mai 1972, p. 37—42.

Pornind de la stema lui Ștefan cel Mare, moment culminant al dezvoltării heraldicii feudale moldovene, I. N. Mănescu, secretarul Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie, de pe lângă Institutul de istorie N. Iorga, descrie cu competență istoria stemei de stat a acestui principat și a stemei dinastice a Mușatinilor, marcind și modul în care s-a realizat în vremea ilustrului domnitor sinteza heraldică dintre acestea. Este prezentată originea și evoluția fiecărui element al stemei menționate: fasciile și florile de crin pe care autorul le consideră armele Mușatinilor conferite de regele maghiar, roza a cărei tradiție o descifrează în stema primitivă a acestei familii, crucea dublă introdusă în stema Moldovei prin schimbul de herburii realizat în 1485 între Ștefan cel Mare și regele Cazimir al IV-lea al Poloniei, în sfârșit capul de bour pe care I. N. Mănescu înclină să-l atribuie lui Bogdan I, întemeietorul statului feudal independent al Moldovei. Se precizează totodată că nu există nici o legătură între stema cu cap de bour și stema lui Dragoș și a urmașilor acestuia reprezentând o săgeată deasupra unei semiluni ce susține în virfuri cîte o stea.

Este interesantă ipoteza emisă de autor conform căreia, în eventualitatea stabilirii cu precizie a continuității Mușatinilor de la Bogdan I, capul de bour își are originea într-un trecut mai îndepărtat, fiind stema unei dinastii locale, ce a fost îndepărtată de Dragoș iar sub Bogdan I, dovadă a reabilitării voievodului local, a fost recunoscută ca stemă de stat.

Bazat pe izvoare sigilografice și numismatice, însoțite de material ilustrativ (în parte reconstituit de autor) și de un glosar heraldic, articolul lui I. N. Mănescu constituie o valoroasă contribuție la dezvoltarea științelor speciale ale istoriei, a căror importanță este în continuă creștere. Regretăm lipsa aparatului științific care de altfel, reprezintă un aspect caracteristic al publicației în care a fost inserat articolul lui I. N. Mănescu.

M.D.

MIHAIL ȘTEFĂNESCU, *O piatră de mormint uitată și o pecete necunoscută. Mărturii vechi și noi despre marele spătar Zolu Tzigara*, în „Buletinul Monumentelor istorice”, anul XL, nr. 4/1971, p. 58—62.

Pe baza unor „mărturii vechi și noi” Mihail G. Ștefănescu — membru al Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie de pe lângă Institutul de Istorie N. Iorga — evocă figura unui dregător de frunte al Moldovei — marele spătar Zolu Tzigara — ginerele domnitorului Petru Șchiopu. Analizînd piatra tombală de pe mormintul din biserica San Giorgio dei Greci din

Veneția, oraș în care împreună cu familia și-a petrecut ultimii ani din viață și sigiliul mare cu legenda în limba franceză, până acum necunoscut, al acestuia, (a cărei amprentă se păstrează în colecția autorului), M. Ștefănescu încheie disputa apărută încă cu patru decenii în urmă — când O. Tafrali a publicat un articol despre sigiliul mic deținut de fostul spătar, în care, datorită descifrării greșite a legendei, era interpretat greșit titlul posedat de Zotu Tzigara. Paralel cu evidențierea preocupărilor marelui spătar pentru dezvoltarea culturii și izserarea unor informații genealogice referitoare la familia sa, autorul ne prezintă sigiliul, de asemenea inedit, al fratelui acestuia, Apostol Tzigara, determinând elementele comune și deosebirile existente între sigiliile celor doi frați. Cu toate că unele probleme tratate ar fi trebuit aprofundate, (problema perioadei și a împrejurărilor în care Zotu Tzigara și-a alcătuit s-au i s-a conferit o stemă) articolul lui M. G. Ștefănescu reprezintă o contribuție, cu atât mai mult, cu cât sigiliile lui Zotu Tzigara sînt primele sigilii iconografice de dregători cunoscute pînă în prezent.

D.M.

C. N. ENESCU, *Constantin Meissner, pedagog al școlii poporului*, Editura didactică și pedagogică, București, 1971.

Monografia lui C. N. Enescu prezintă pe unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai învățămîntului românesc de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea — Constantin Meissner — a „omului pe deplin echilibrat, cu o minte clară, cu un caracter totdeauna egal, păstrînd în cugetul său, ca un tezaur sacru, toată puterea credinței în bine... predestinat să joace un mare rol în educațiunea școlară” — cum îl defineau contemporanii.

Elev al lui Titu Maiorescu (alături de care va desfășura mai tirziu o prodigioasă activitate în cadrul „Junimii”), după desăvîrșirea studiilor la Viena și Berlin, C. Meissner ocupă prin concurs catedra de pedagogie a Școlii normale „Vasile Lupu” din Iași ajungînd nu peste mult timp director al acestei școli, președinte al Comisiei pentru alcătuirea programelor analitice ale școlilor urbane și rurale. Ca inspector general al învățămîntului primar și normal pe întreaga țară — funcție păstrată sub mai multe guverne — ca deputat în parlament, ori ca publicist, C. Meissner s-a dovedit același pedagog intransigent, de mare vocație, „luptînd pentru educația și instrucția poporului”. El contribuie activ la reorganizarea învățămîntului, la punerea acestuia pe baze moderne prin îmbunătățirea metodelor de predare, prin mărirea numărului disciplinelor de învățămînt și elaborarea de noi manuale.

În același timp, este un activist de seamă pe tărîm social, numărîndu-se printre primii care inițiază reeducarea copiilor „cu rele porniri” în școlile de îndreptare, indică literatura necesară „luminării satelor” și vede, printre cei dintîi, în familie un factor educativ de primă importanță iar în școală o instituție publică de învățămînt și educație.

Este meritul monografiei profesorului N. C. Enescu de a fi arătat odată cu părțile pozitive ale acestui „părinte al școlii poporului” și limitele acestui pedagog de seamă: el nu propune soluții radicale, revoluționare, iar atitudinea sa critică față de nedreptățile existente are la bază armonia socială, ignorînd lupta de clasă. Cu toate aceste limite, inerente epocii sale, C. Meissner rămîne un deschizător de drumuri în pedagogie, un pasionat luptător pentru cultura și prosperitatea poporului.

Lucrarea, amplu documentată, cu bogate trimiteri la izvoarele editate și inedite, se încheie cu o bibliografie.

V.P.

VASILE GHERASIM, IONEL MARIN, *MONOGRAFIA MUNICIPIULUI PIATRA NEAMȚ*, Piatra Neamț, 1972.

Recentul studiu monografic închinat municipiului Piatra Neamț, străveche vatră de cultură și civilizație, în care arhitectura modernă a giganților chimiei românești se îmbină armonios cu vechile comori de artă feudală, martore ale unui trecut glorios, se adaugă unor încercări mai vechi datorate unor modești cărturari nemțeni (D. Hogeia, C. D. Gheorghiu, Gh. Verșescu). Studiul de față este o sinteză a istoriei social-economice a orașului, de-a lungul

timpului, un accent deosebit fiind pus pe analiza mișcării comuniste și muncitorești din puternicul centru industrial al bazinului văii Bistrița. De asemenea se acordă un spațiu larg perspectivelor municipiului în viitorul cincinal, datele statistice prezentate fiind de un real folos celor interesați să se familiarizeze cu parametrii economiei, ai dezvoltării multilaterale a municipiului.

Lucrarea, apărută în condiții grafice excelente, rod al unei bogate documentări (partea istorică fiind realizată numai pe baza materialului de arhivă), reușește să prezinte cele mai semnificative momente ale existenței acestei așezări (vestita Piatră a lui Crăciun, adnotată, s-ar părea și de anticul Ptolemeu sub numele dacic de Petrodava), oferind lectorului posibilitatea să pătrundă în esența mișcărilor sociale și spirituale petrecute în viața localității.

În prima parte a lucrării autorii prezintă cadrul geografic și istoria acestor meleaguri pînă la începutul secolului nostru. Bucurîndu-se de o largă colaborare a specialiștilor (doctozanții, Virgil Mihăilescu-Bîrliba — directorul Muzeului județean de istorie, M. Ciobanu — directorul Muzeului de științe naturale al județului Neamț, cercetătorul Valentin Ciucă, prof. I. Vatamanu, și alți oameni de cultură) autorii reușesc să înfățișeze interesante elemente asupra așezării și trecutului începînd cu primele mărturii arheologico-documentare.

Partea a doua este consacrată mișcării muncitorești, socialiste și comuniste din Piatra Neamț pînă în zilele fierbinții ale lui august 1944.

Partea a treia și ultima este realizată pe subcapitole, fiecare referindu-se la o ramură a industriei naționale și a sectoarelor vieții sociale și spirituale existente la Piatra Neamț. Cu o bogată ilustrație, această parte a lucrării reușește să dea o imagine completă asupra Municipiului — în special în anii ultimului cincinal, perioadă de mari realizări.

Bucurîndu-se de o generoasă primire din partea cititorilor, care resimțeau necesitatea unui util instrument științific de documentare dar și de ghid în trecutul și prezentul acestui oraș (sugerăm că la o eventuală nouă ediție să se acorde un spațiu mai larg prezentării obiectivelor turistice și perspectivelor ce se deschid orașului Piatra Neamț), apariția lucrării monografice, la care ne-am referit, a constituit un autentic act de cultură pentru orașul Piatra Neamț.

D.M.

Prof. BASIL LOGOTHETIS, I EXELIXIS TIS AMPELOY KAI TIS AMPELOYRGIAS EIS TIN ELLADA KATA TA ARHAIOLOGIKA EYRIMATA TIS PERIOHIS, (Evoluția viței de vie și a viticulturii pe baza descoperirilor arheologice din diverse regiuni ale Greciei), Thysoloniki, 1970.

Literatura de specialitate viticolă în cursul anului 1970 s-a îmbogățit cu o nouă și valoroasă lucrare elaborată de cunoscutul prof. Basil Logothetis de la Universitatea din Salonic. În lucrare este examinat, cu o înaltă competență științifică, materialul viticol provenit din săpăturile arheologice efectuate în diverse regiuni ale Greciei. Materialul datează din perioada cuprinsă între mileniul al patrulea î.e.n. și sfîrșitul secolului al patrulea î.e.n.

În partea de introducere (p. 5—19) autorul sintetizează cunoștințele generale asupra familiei Vitaceelor Lindl., a genului Vitis Tourn și al Speciei Vitis vinifera L. cu cele 2 subspecii — silvestris Gmel și sativa D. C., precum și evoluția lor de-a lungul secolelor. Se insistă mai mult asupra subspeciei silvestris ca element de bază al evoluției. Este prezentată aria ei de răspîndire în bazinul Mării Mediterane, sînt descriși strugurii, boabele și semințele. Sămînța, constituind element principal în studiul evoluției viței de vie în decursul timpului, este descrisă cu mai multe detalii.

În primul capitol (p. 20—33) sînt analizate în mod critic datele care există pînă în prezent asupra evoluției viței de vie pe teritoriul grec pe baza lucrărilor de cercetare referitoare la localitățile Tirynthe, Orchomenos, Agios Cosmas și Iolkos. Se fac referiri și la descoperirile arheologice de la Tumba Phototivos, Dihili-Tach, Lerna, Phaistas, Kition și Salamina, studiate și analizate personal de autor.

În capitolul II (p. 34—49) pe baza metodei de cercetare elaborată de autor și descrisă în capitolul I, s-a efectuat studiul materialului rezultat din săpăturile arheologice. Sînt descrise în detaliu caracteristicile semințelor, dimensiunile lor în ordine cronologică dintre anii 3500 î.e.n. (localitatea Tumba Photolivos) și secolul al patrulea î.e.n. (localitatea Salamina). Alături de semințe sînt prezentate și unele boabe de struguri carbonizate descoperite în Cipru. În nouă

fotografii sînt expuse semințele și boabele de struguri carbonizate descoperite în urma săpăturilor efectuate.

În capitolul III (p. 50—67) pe baza datelor precedente se face o prezentare a evoluției viței de vie și a viticulturii în Grecia între anii 3500 și sfîrșitul sec. IV î.e.n.

Autorul arată că folosirea s'rugurilor ca hrană este mult mai veche de mileniul patru, dar începutul culturii poate fi stabilit la mijlocul mileniului trei î.e.n. iar evoluția este de la V. Silvestris spre V. V. sativa.

În lucrare sînt prezentate sub formă de fotografii : vase, monete cu struguri și viță descoperite în Grecia cu ocazia diferitelor săpături arheologice, care atestă vechimea ancestrală a acestei culturi în bazinul Mării Mediterane. Foarte sugestivă este scena de pe un vas ceramic care înfățișează pe Dionisos într-o plantație de vie, în mijlocul satirilor, datînd din anul 540 î.e.n.

Lucrarea este deosebit de valoroasă pentru cercetările arheologice, viticultură, ameplografie, oenologie.

Ea poate servi și ca îndrumar prețios pentru toți cei ce caută să cunoască istoria culturii viței de vie pe glob și la noi în țară.

Recomandăm cu toată căldura cititorilor să consulte această lucrare, avînd rezumate și în alte limbi.

G.C.,P.N.

SOFIA ANTONIADOU, 'Ο τύπος κατά τὴν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὴν βσιλείαν τοῦ Ὀθωνος (Presa în timpul revoluției și în timpul domniei lui Othon), în revista „Παρνηχσός“, vol. XIII, nr. 3 (iulie—septembrie 1971), p. 403—418.

Titlul articolului prof. S. Antoniadou, fostă directoare a Institutului grec din Veneția, nu ni se pare bine ales, fiindcă autoarea nu se ocupă de presa greacă din timpul revoluției grecești din 1821, ci numai de trei ziare importante din timpul domniei regelui Othon, care au fost publicate de trei figuri proeminente din ziaristica greacă și anume : Constantin Levidis, Ioan Filimon și Emanuil Antoniadis.

Autoarea ne dă scurte date biografice despre cei trei ziariști, care au fost și proprietarii ziarelor : „Ελπίς“, „Αἶών“ și „Ἡώς“ și vorbește mai pe larg despre politica lor patriotică, dusă împotriva guvernanților străini, aduși în Grecia de regele Othon.

De menționat că Constantin Levidis a fost elerist și a luptat ca ierolohit în lupta de la Drăgășani. După insuccesul mișcării eteriste din Principatele Române, Levidis a plecat în Grecia, unde și-a continuat lupta împotriva asupritorilor turci. Primul număr al ziarului său „Ελπίς“ a apărut la 7 octombrie 1836. Interesant este că ziarul său apărea în două limbi, greacă și germană, pe care o cunoștea bine, fiindcă și-a făcut studiile în Germania. Levidis a căutat astfel să facă cunoscute în străinătate evenimentele politice grecești într-o limbă de largă circulație.

Ioan Filimon este cunoscut istoricilor noștri prin cele două *Manuale* publicate cu privire la Eteria și Revoluția greacă din 1821. Autoarea insistă aici asupra activității ziaristice a lui I. Filimon desfășurată în coloanele ziarului său „Αἶών“, înființat în 1838, și asupra politicii sale curajoase dusă împotriva regentei și regelui Othon.

Cel de al treilea ziarist, de care se ocupă autoarea, este cretanul Emanuil Antoniadis, care a fost prieten și a colaborat cu Emanuil Vernardos din Creta, cunoscut istoriografiei românești ca director al tipografiei grecești din Iași și membru marcant al Eforiei Eteriei din capitala Moldovei. După multe greutăți Antoniadis a reușit să publice la Nauplia, ziarul său „Ἡώς“ ca să apere libertatea și egalitatea în drepturi. Autoarea nu amintește în ce an a început să apară acest ziar¹. În orice caz a apărut înainte de asasinarea lui Ioan Capodistria (1831), fiindcă, după cum spune autoarea, Antoniadis a venit în conflict cu Ioan Capodistria și în coloanele ziarului său a combătut politica absolutistă a marelui diplomat grec și chiar a colaborat la revolta împotriva lui Capodistria.

¹ Nu este trecut nici în D. Ghinis, Κατάλογος ελληνικών ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, 1811—1868 (Catalogul ziarelor și periodicelor grecești, 1811—1863). Atena, 1963. În schimb găsim în acest catalog, la nr. 306, un ziar cu titlul „Ἡώς“, care a apărut la Atena în 1834

Autoarea a găsit în Arhivele Statului din Atena trei dosare cu corespondența lui Antoniadis oprindu-se asupra unei scrisori trimise de Evangelos Zappas de la moșia sa Broșteni, în 1859, lui Antoniadis. Ea îl roagă să se ocupe serios de jocurile olimpice și să se intereseze de terenul, unde avea să se clădească fundația sa, pe care avea s-o doneze statului grec.

Articolul prof. S. Antoniadou este o contribuție la cunoașterea trecutului presei grecești din timpul domniei regelui Othon. Păcat că autoarea nu s-a ocupat și de activitatea în domeniul ziaristicii a lui Nicolae Scufos, care a publicat la Atena un ziar greco-francez și ocupă un loc important în ziaristica greacă din această epocă, puțin studiată.

N.C.

LOTZKE, H., și COLECTIV. *Deutsches Zentralarchiv 1946—1971*, 91 p. 21 fig. — Potsdam, 1971, (R.D.G.).

Broșura, editată cu ajutorul unui colectiv de autori din cadrul Arhivei Centrale Germane, prilejuiește alcătuirea bilanțului jubiliar al unei fructuoase activități desfășurate pe parcursul a 25 de ani.

Lucrarea este organizată pe patru capitole distincte și face o trecere în revistă a destinației, sarcinilor și rezultatelor obținute în activitatea de ansamblu a Arhivelor Centrale Germane.

În primul capitol intitulat *Arhiva Centrală Germană în cadrul mișcării arhivistice de stat din Republica Democrată Germană*, se definește poziția și rolul Arhivei Centrale Germane în cunoașterea dezvoltării economice, politice, sociale prin conservarea, îmbogățirea și prelucrarea Fondului arhivistic.

În facsimil se reproduc documentele oficiale, ce consfințesc înființarea în 1946 a Arhivei Centrale Germane.

Este făcută apoi o scurtă descriere cronologică a principalelor etape care au marcat evoluția Arhivelor Germane.

Capitolul 2 intitulat *Arhiva Centrală Germană ca instituție de pregătire și valorificare a izvoarelor istorice*, prezintă dimensiunile fondului arhivistic, organizat pe cele trei epoci: feudalism, capitalism și socialism. Demnă de remarcat este creșterea continuă și substanțială a fondului, care de la 1000 metri liniari în 1948 a ajuns la 60.000 metri liniari la sfârșitul anului 1970.

Cea mai mare parte a lucrării este rezervată capitolului intitulat *Organizarea fondului arhivistic după epoci social-istorice și colecții tematice de bază*, unde se prezintă modul în care au fost împărțite fondurile, organizarea lor și principalele izvoare documentare. Documentele perioadei feudale se compun în principal din actele oficiale ale organelor puterilor locale din multitudinea de stăruțele, ducate sau regate din care era formată Germania acelei vremi. O serie de documente au un caracter ecleziastic și reflectă importanța locului ocupat de biserică. Împreună cu documentele particulare, izvoarele menționate permit să se completeze imaginea concretă asupra nivelului de dezvoltare a economiei, a forțelor de producție, a relațiilor sociale, etc.

O clasificare mai amănunțită a fondului, pe colecții tematice, la rîndul lor subdivizate, se face pentru epoca societății capitaliste, ce reprezintă peste două treimi din totalul documentelor arhivate.

Cele mai importante colecții tematice în care este organizat fondul corespunzător perioadei capitaliste sînt: mișcarea muncitorească; clasele stăpînitoare și aparatul lor de stat; forțele burghezo-democratice progresiste; economia; știința, cultura și arta; științele militare; politica externă.

Documentele din colecția mișcării muncitorești reliefează puternicele contradicții de clasă existente încă din perioada capitalismului timpuriu precum și lupta îndelungată a proletariatului german pentru cucerirea drepturilor sale și a transformării revoluționare a societății. Deosebit de interesante sînt în acest sens izvoarele, ce conțin referiri la activitatea și opera lui Marx și Engels, la uriașa muncă organizatorică și propagandistică desfășurată de aceștia în rîndurile muncitorimii internaționale. Din perioada mai recentă rețin atenția referirile la întemeierea și creșterea Partidului Comunist German, la amplificarea acțiunilor sale revendicative și de luptă, la acțiunile pline de abnegație și sacrificiu din anii teroarei fasciste.

Germania a fost un exemplu european clasic de modul în care oligarhia industrial-fianciară și virfurile castei militare au reușit să-și subordoneze aparatul de stat, transformându-l încă din secolul trecut într-un instrument perfecționat de oprimare și exploatare a maseilor; iată de ce și documentele colecției referitoare la clasele stăpînitoare și aparatul lor de stat sînt bogat reprezentate și de o valoare istorico-socială deosebită. Această colecție amplă a fost subdivizată și ea pe tematicile: aparatul de stat; justiția de clasă; poliția; armata; asuprirea minorităților naționale; propaganda și ideologia; partidele politice burgheze.

Colecția „Forțele burghezo-democratice progresiste” este alcătuită din documente privind mișcările, ce au avut un rol principal în diferitele etape ale capitalismului german, începînd de la partide și organizații de masă pînă la organizații sau societăți de angajare mai mică.

Economia în perioada capitalismului dispune de o bogată bază de arhivă, documentele fiind împărțite la sedii existente în mai multe orașe. Aceste documente se referă la istoria monopolurilor, la relațiile de producție, la formele de organizare capitalistă a economiei, la politica financiară, la relațiile economice internaționale, la transport și comunicații precum și la activitatea edilitară.

În mod corespunzător destinației au fost alcătuite și colecțiile referitoare la știință. Învățămînt, cultură, științele militare; politica externă din documentele cărora se desprinde în mod pregnant caracterul de clasă al acestor elemente de suprastructură ale orînduirii capitaliste.

„Perioada socialistă” conține documentele referitoare la constituirea Republicii Democratice Germane, la lupta politico-ideologică susținută de comuniștii germani alături de forțele progresiste ale țării pentru obținerea puterii pe cale revoluționară. Dintre celelalte colecții tematice mai importante sînt de semnalat cele referitoare la planificarea și conducerea economiei, sistemul financiar, agricultură, colaborări economice externe, cultură, asistență socială, sănătate. Fondul acestei perioade, în creștere tot mai accentuată de la an la an, reflectă modul în care s-a consolidat și întărit societatea socialistă în R.D.G.

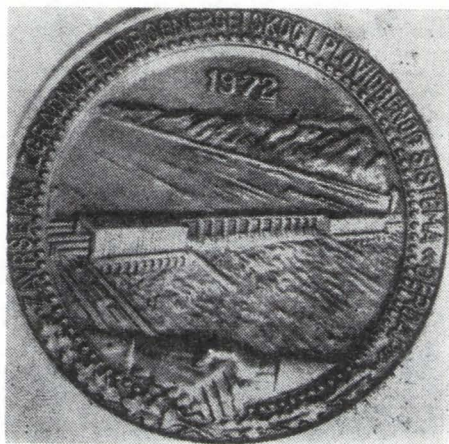
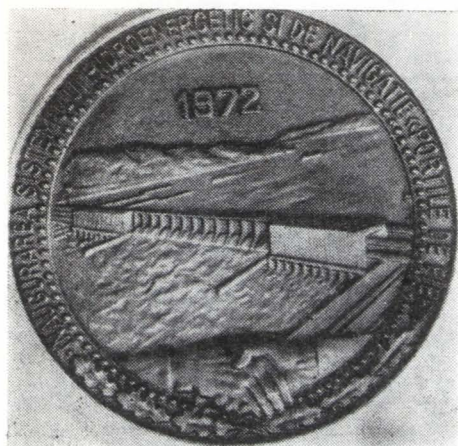
În sfîrșit, din fondul arhivistic mai fac parte o serie de colecții specializate precum și două biblioteci de arhivă, una cuprinzînd 95.000 volume iar cealaltă cca 40.000 volume, ce vin să completeze izvoarele documentare mai sus prezentate. Dintre colecțiile specializate merită menționate cele referitoare la istoriile unor familii, cele de sigilii, colecțiile heraldice, de manuscrise, de autografe și de hărți. Interesante sînt și colecțiile de ziare sau de tăieturi din ziare, unele vechi de peste 200 de ani.

În ultimul capitol — *Indicații privind folosirea fondului arhivistic*, partea informativă a lucrării, se încheie cu o serie de relații asupra aspectelor juridice și organizatorice în folosirea arhivei, cu prezentarea instalațiilor speciale de conservare și restaurare de care dispune Arhiva Centrală Germană.

L.M.

Rubrică realizată de: NESTOR CĂMARIANO, GHERĂSIM CONSTANTINESCU, MARIA DOGARU, LIDIA MIHĂILESCU, DAN MIȚĂ, POMOHACI NICOLAE, VICTORIA POPOVICI.

MEDALIA INAUGURĂRII SISTEMULUI HIDROENERGETIC ȘI DE NAVIGAȚIE „PORȚILE DE FIER“

Visul generațiilor trecute de a folosi potențialul hidroenergetic precum și de a îmbunătăți traficul fluvial al Dunării în regiunea Porților de Fier, a devenit astăzi realitate.

În urma înțelegerii din anul 1963 luna noiembrie, între guvernele Republicii Socialiste România și Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, au început lucrările sistemului hidroenergetic și de navigație care a fost pus în funcțiune după o perioadă de șapte ani.

Această monumentală realizare a fost unanim recunoscută, de cei mai exigenți specialiști străini, ca una dintre cele mai mari realizări pe plan mondial.

Inaugurarea sistemului hidroenergetic a avut loc în luna mai a anului 1972.

Pentru imortalizarea acestui important eveniment, conducerea țării noastre, a dispus, printre altele, baterea unei medalii comemorative. Pe avers, în centrul medaliei vederea părții române a sistemului hidro-

energetic și de navigație „Porțile de Fier” construit în secțiunea Gura Văii pe malul românesc și Sip pe malul iugoslav, avînd imprimat în partea de sus anul 1972, iar în exergă două mîini care se strîng (românii și iugoslavii). De jur împrejur între două cercuri concentrice, dintre care cel mai mic perlat, legenda circulară INAUGURAREA SISTEMULUI HIDROENERGETIC ȘI DE NAVIGAȚIE PORȚILE DE FIER și două ramuri de lauri.

Reversul medaliei reprezintă vederea părții iugoslave a sistemului energetic și de navigație „Porțile de Fier” din secțiunea Sip pe de malul iugoslav cu aceleași reprezentări de pe avers, bineînțeles cu fundalul vederii malului Iugoslav, și aceeași legendă scrisă în limba iugoslavă.

Această medalie executată la monetăria națională este din bronz și are un diametru de 70 mm.

MEDALIA CENTENARULUI PRIMEI FONDERII
DIN ROMÂNIA DEVENITĂ UZINA DE UTILAJ
PETROLIER TÎRGOVIȘTE

În anul 1972 cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la înființarea primei fonderii din România, Uzina de utilaj petrolier din Tîrgoviște, care a preluat conducerea fonderiei, a sărbătorit acest important eveniment și totodată a bătut o medalie jubiliară, care este confectionată din bronz, cu un diametru de 70 mm.

Medalia se poate descrie în felul următor : pe aversul medaliei un pergament pe care se află imprimată legenda „Upet 100 ANI de activitate”,

iar în părți în câmpul liber anii : 1872—1972. De jur împrejurul acestei reprezentări între două cercuri concentrice se află două ramuri, una de lauri și alta de stejar, totul pe un fond hașurat.

Reversul medaliei este reprezentat, în partea de sus, printr-un camion auto, pe platforma căruia este instalată o macara și diferite utilaje petroliere. În partea de jos un medalion în raze, care este reprezentat printr-un tun pe roate, de tipul epocii 1872, iar de jur împrejur între două cercuri concentrice inscripția circulară PRIMA FONDERIE DIN ȚARA 1872.

MEDALIA JUBILEULUI A 50 ANI
DE INDUSTRIE CHIMICĂ DIN FĂGĂRAȘ

În anul 1972, împlinindu-se 50 de ani de când a luat ființă la Făgăraș Combinatul chimic al acestui oraș s-a sărbătorit evenimentul bătîndu-se și o medalie comemorativă jubiliară.

Această medalie care este confecționată din bronz, cu un diametru de 70 mm. se poate descrie în felul următor :

Pe avers, fațada combinatului și furnalele lui între două cercuri concentrice, iar la bază inscripția semicirculară : COMBINATUL CHIMIC FĂGĂRAȘ.

Reversul medaliei este reprezentat printr-o legendă pe șase rînduri 1922—1972, 50 ANI DE INDUSTRIE CHIMICĂ ÎN FĂGĂRAȘ și inițialele C.C.F. în medatiere. Toată această legendă poartă la bază două ramuri de lauri.

MEDALIA CENTENARULUI LICEULUI INDUSTRIAL DE MECANICĂ AGRICOLĂ DIN CRAIOVA

Școala Superioară de arte și meserii din Craiova, înființată în anul 1871, la care a învățat marele nostru sculptor Brincuși, a fost transformată în ultimul timp în liceu, sub denumirea de „Liceul industrial de mecanică a agriculturii”.

Împlinindu-se 100 de ani de la înființarea acestui lăcaș de cultură, conducerea liceului a sărbătorit evenimentul și totodată a dispus baterea unei medalii comemorative.

Pe aversul medaliei figurează un tractor la baza căruia este trecut anul 1971 și două spice de grâu. De jur împrejur inscripția circulară LICEUL INDUSTRIAL DE MECANICĂ AGRICOLĂ CRAIOVA.

Reversul medaliei este atribuit școlii inițiale și este reprezentat printr-un desen ornamental monogramat de o roată zimțată, un compas, un teu și un echer. La baza teului anul 1871, iar de jur împrejurul acestor reprezentări se află inscripția : ȘCOALA SUPERIOARĂ DE ARTE ȘI MESERII — CRAIOVA.

MEDALIA DE APARIȚIA LA 75 ANI AL REVISTEI SANITARE MILITARĂ

Revista sanitară militară înființată în anul 1897, împlinind 75 de ani de la apariție a bătut medalie pentru comemorarea acestui jubileu.

Medalia este confecționată din bronz patinat și are un diametru de 60 mm.

Pe avers, în partea stîngă a medaliei, o ramură de lauri și un toc (pană de gîscă) în poziție verticală. În cîmpul din dreapta al medaliei, inscripția : REVISTA SANITARĂ MILITARĂ, un volum deschis, pe filele căruia este imprimată inscripția : 75 ANI DE LA APARIȚIE, iar jos în exergă, o eșarfă pe care stă scris ROMANIA.

Reversul medaliei este reprezentat prin emblema medicinei (șarpele încolăcit de o cupă cu picior) încadrată de anii 1897—1972 și două ramuri de lauri care înconjoară totul.

MEDALIA CONSTITUIRII SOCIETĂȚII „PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU“

Muzeul N. Bălcescu, care funcționează în casa în care a locuit marele revoluționar român Nicolae Bălcescu, din Bălcești pe Topolog (Vilcea), a luat lăudabila inițiativă de a pune bazele unei societăți a prietenilor acestui muzeu. Astfel, la 29 noiembrie 1970, odată cu constituirea societății s-a bătut o medalie comemorativă.

Pe aversul medaliei este reprezentată clădirea muzeului înconjurată de un parc plin de vegetație și inscripția MVZEVL BALCESCV.

Pe revers medalia poartă legenda circulară și continuată pe trei rinduri în centrul medaliei : CONSTITUIREA SOCIETĂȚII PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU — 29 NOIEMBRIE 1970.

Medalia este confecționată din bronz patinat, are un diametru de 50 mm și este opera sculptorului Haralambie Ionescu.

GEORGE BUZDUGAN

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

apare de patru ori pe an

Redacția : București, str. Arhivelor nr. 2, sectorul 6,
telefon : 13.37.77.

CUPRINSUL

STUDII ȘI COMUNICĂRI

E.L. MOISUC	— Cîteva date economice privind moșiile din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean	3
D. LIMONA	— Asociația centrală filantropică din Dacia, 1866	17

PAGINA ARHIVARULUI

V. COMAN	— Selecționarea documentelor și depunerea lor la Arhivele Statului	31
N. CĂPĂȚINĂ	— Folosirea documentelor din arhivele organizațiilor socialiste și celorlalte organizații în scopuri științifice și practice	37

DOCUMENTE

M. SOVEJA	— Acte inedite din cancelaria domnească a Țării Românești din secolele XVI—XVII	43
A. LAZEA, P. CERNOVODEANU	— Noi izvoare statistice din arhivele ruse privitoare la principatele române	53

CRONICĂ

***	— Cercetări în arhivele de peste hotare	97
ȘT. HURMUZACHE	— Sesiunea de comunicări științifice dedicată aniversării Republicii	117
R. ILIESCU	— Sesiune științifică consacrată celei de a 25-a aniversări a Republicii	120
M. TUDORICĂ	— Sesiunea științifică a Filialei Arhivelor Statului Iași	121

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Ștefan Birsănescu. <i>Pagini nescrise din istoria culturii românești</i> sec. X—XVI, București, Edit. Acad. R.S. România, 1971 (VICTORIA POPOVICI)	125
Vlad Georgescu, <i>Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830. Répertoire et textes inédites</i> , Bucarest, 1970 (VALERIU ȘOTROPA)	127
Jozef Spetko, <i>Knizna kultura a pismo (Cultura cărții și scrierea)</i> , Matica Slovenska, Martin, 1969 (TR. IONESCU-NIȘCOV)	129
Archivum, <i>Revue internationale des Archives</i> publiée sous les auspices de l'Unesco et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967, vol. XIX, 1969 — La législation archivistique (MIHAIL FĂNESCU)	131

NOTE BIBLIOGRAFICE

G. BUZDUGAN	— Medalii	141
-------------	---------------------	-----

REVISTA ARHIVELOR

ORGANE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT
DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE

Paraît quatre fois par an

La Rédaction : Bucarest, 2, rue. Arhivelor, VI-é.

Téléphone : 13.37.77.

SOMMAIRE

ETUDES ET COMMUNICATIONS

EL. MOISUC	— Quelques informations économiques sur les propriétés foncières de la Moldavie dans le Fonds ecclésiastique de Bucovine	3
D. LIMONA	— L'association philanthropique de Dacia, 1866	17

LA PAGE DE L'ARCHIVISTE

V. COMAN	— Le triage des documents et leur versement aux Archives d'État	31
N. CAPĂȚINĂ	— L'utilisation des documents archivistiques des organisations socialistes et des autres organisations dans des buts scientifiques et pratiques	37

DOCUMENTS

M. SOVEJA	— Actes inédits de la chancellerie princière de la Valachie au XVI-e et XVII-e siècle	43
A. IAZEĂ, P. GER- NOVODEANU	— Nouvelles sources statistiques des archives russes concernant les Principautés Roumaines	53

CHRONIQUE

***	— Recherches aux Archives étrangères	97
ȘT. HURMUZACHE	— La session de communications scientifiques consacrée à l'anniversaire de la République	117
R. ILIESCU	— La session scientifique consacrée au XXV-e anniversaire de la République	120
M. TUDORICĂ	— La session scientifique de la filiale des Archives d'État de Iași	121

COMPTES-RENDUS ET PRÉSENTATIONS

— Ștefan Birsănescu, <i>Pagini nescrise din istoria culturii românești sec. X—XVI</i> (Pages non écrites d'histoire de la culture roumaine X—XVI-e s.) Bucarest, Editions de l'Académie R.S. Romania, 1971, (V. POPOVICI)	125
— Vlad Georgescu, <i>Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830. Répertoires et textes inédits</i> , Bucarest, 1970, (VALERIU ȘOTROPA)	127
— Josef Spelko, <i>Knizna kultura a pismo</i> (La culture du livre et l'écriture), Matice Slovenska, Martin, 1969 (TR. IONESCU-NIȘCOV)	129
— Archivum, Revue internationale des Archives publiée sous les auspices de l'Unesco et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967, vol. XIX, 1969. La législation archivistique (MIHAIL FĂNESCU)	131

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

G. BUZDUGAN	— Médailles	141
-------------	-----------------------	-----

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN OF THE GENERAL DIRECTION OF THE STATE
ARCHIVES FROM THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA

Quarterly Editorial Office : Bucharest str. Arhivelor
nr. 2, Sectorul 6.
Telephone : 13.37.77.

CONTENTS

STUDIES AND COMMUNICATIONS

EL. MOISUC	— Some economical data concerning the estates in Moldavia
pertaining to the Ecclesiastical Fund of Bucovina . . .	3
D. LIMONA	— The Central Charitable Association in Dacia, 1866 . . .	17

THE ARCHIVIST'S PAGE

V. COMAN	— The appraisal of documents and their delivery to the
state Archives	31
N. CĂPĂȚÎNĂ	— The reference service of the records created by the social-
list agencies and the other agencies in scientific and prac-
tical purposes	37

DOCUMENTS

M. SOVEJA	— Unpublished documents in the Princely Chancery in
Wallachia during 16 th — 17 th centuries	43
A. LAZEA, P. CERNO-
VODEANU	— New statistical sources in Russian archives on Romanian
Principalities	53

CHRONICLE

• • •	— Researches in the Archives from abroad	97
ST. HURMUZACHE	— The session of essays dedicated to the anniversary of
Republic	117
R. ILIESCU	— Scientific session devoted to the 25 th. anniversary of
Republic	120
M. TUDORICĂ	— Scientific session of the State Archives in Iași	121

BOOK-REVIEWS AND PRESENTATIONS

— Ștefan Bîrsănescu — <i>Pagini nescrise din istoria culturii românești sec. X—XVI</i>
(Unwritten pages in the history of Romanian culture 10 th—16 th centuries), Bucha-
rest, the Publishing House of S. R. Romania, 1971 (VICTORIA POPOVICI) . .	125
— Vlad Georgescu — <i>Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines</i>
1769—1830 — <i>Répertoire et textes inédits</i> , Bucarest, 1970 (VALERIU ȘOTROPA) .	127
— Jozef Spetko, <i>Knižná kultúra a pismo</i> (The book culture and the writing), Matica
Slovenska, Martin, 1969 (Tr. IONESCU-NIȘCOV)	129
— Archivum, <i>Revue internationale des Archives</i> publiée sous les auspices de l'UNESCO
et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967, vol. XIX, 1969. La légis-
lation archivistique (MIHAIL FĂNESCU)	131

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

G. BUZDUGAN	— Medals	141

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN DER GENERALDIRECTION DER STAATSARCHIVE
DER SOZIALISTISCHEN REPUBLIK RUMÄNIEN

Erscheint viermal jährlich

Redaktion: Bukarest, str. Arhivelor, nr. 2,

Fernruf: 13.37.77.

INHALT

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

- EL. MOISUC — Ökonomische Angaben über die in der Moldau befindlichen Güter des Bukowinaer religiösen Fonds 3
D. LIMONA — Die philanthropische Zentralgesellschaft in Dazien 17

FÜR DEN ARCHIVAR

- V. COMAN — Auswahl der Dokumente und ihre Ablegung im Staatsarchiv 31
N. CĂPĂȚÎNĂ — Benutzung der Dokumente aus den sozialistischen Organisationen und anderen Organisationen für wissenschaftliche und praktische Zwecke 37

DOKUMENTE

- M. SOVEJA — Unferöffentliche Akten in der fürstlichen Kanzlei der Wallachei aus dem XVI—XVII Jh 43
A. LAZEA, P. GER- — Neue statistische Quellen in den Archiven der UdSSR, die NOVODEANU rumänischen Fürstentümer betreffend 53

CHRONIK

- • • — Forschungen in den ausländischen Archiven 97
ȘT. IURMUZACHE — Wissenschaftliche Mitteilungen dem Tag der Republik gewidmet 117
R. ILIESCU — Wissenschaftliche Session, dem 25. Jahrestag der Republik gewidmet 120
M. TUDORICĂ — Die wissenschaftliche Session der Jassyer Filiale des Staatsarchivs 121
M. R. MOGANU

REZENSIONEN UND BERICHTE

- Ștefan Birsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești sec. X—XVI*, (Unveröffentlichte Blätter aus der Geschichte der rumänischen Kultur X—XVI. Jh., București, Edit. Acad. R.S. România, 1971 (VICTORIA POPOVICI) 125
— Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830 Répertoire et textes inédits*, Bucarest, 1970 (VALERIU ȘOTROPA) 127
— Jozef Spetko, *Knižná kultura a pismo* (Kultur des Buches und die Schrift) Matica Slavenska, Maribor, 1969 (TR. IONESCU-NIȘCOV) 129
— Archivum, *Revue internationale des Archives* publiée sous les auspices de l'Unesco et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967, vol. XIX, 1969 — La législation archivistique (MIHAIL FĂNEȘCU) 131

BIBLIOGRAPHISCHE HINWEISE 135

- G. BUZDUGAN — Medaillons 141

REVISTA ARHIVELOR

ОРГАН ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ АРХИВОВ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
РУМЫНИИ

Редакция: Бухарест, Str. Arhivelor, nr. 2, Sect. 6
Телефон: 133777
Выдается четыре раза в год.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

- Е. МОЙСУК — Некоторые экономические данные относительно мол- 3
давских имений Буковинского церковного фонда.
Д. ЛИМОА — Центральная филантропическая ассоциация Дакки, 17
1866 г.

СТРАНИЦА АРХИВАРИУСА

- В. КОМАН — Отбор документов и их задача в Государственные 31
Архивы.
П. КЭПЭЦЫНЭ — Использование документов из архивов социалисти- 37
ческих организаций и других организаций в научных
и практических целях

ДОКУМЕНТЫ

- М. СОВЕЖА — Незвестные документы из господской канцелярии 43
Валахии XVI—XVII вв.
А. ЛАЗЯ — Новые статистические источники из русских а- 53
рхивов относительно румынских княжеств
П. ЧЕРНОВОДЯНУ

ХРОНИКА

- *** — Исследования в зарубежных архивах. 97
ИТ. ХУРМУЗАКЕ — Сессия научных сообщений, посвященная годовщине 117
Р. ИЛИЕСКУ Республики,
М. ТУДОРИКЭ — Научная сессия, посвященная 25 годовщине Респу- 120
блики
М. МОКАНУ — Научная сессия филиала Государственных Архивов 121
г. Яссы

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРЫ

- Штефан Бырсэнеску, *Pagini nescrise din istoria culturii românești, sec. X—XVI* (Неписанные страницы из истории румынской культуры X—XVI вв.), Бухарест, Издательство Академии СРР, 1971 г. (Виктория Попович) 125
— Влад Джорджеску, *Memoires et projets de réforme dans les Principales Romaines (1739—1830)* Бухарест, 1970 г. (Валериу Шотропа) 127
— Йосеф Сметко, *Knížná Kultura a písmo* (Культура книги и письменность), 1969 г. (Тр. Попеску-Нинков) 129
— *Archivum, Revue internationale des Archives*, том XVII, 1967, том XIX, 1969 (Михаил Фанеску) 131

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ 135

- Г. БУЗДУГАН — Медаль 141

Tehnoredactarea: MARIANA RĂDULESCU

*Dat la cules 30.I.1973. Bun de tipar 23.III.1973. Tiraj:
6800 exemplare. Coli de tipar 9,5*

Întreprinderea Poligrafică „Informația”,
str. Brezoianu nr. 23-25, București, R. S. România,
comanda 2613

CĂTRE AUTORI

„Revista Arhivelor“ publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, numismatică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în patru exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Autorii primesc gratuit 30 de exemplare „extrase“ cu copertă comună.

I. INTRODUCTION

The purpose of this paper is to present a new method for the determination of the critical point of a function of several variables. The method is based on the use of the Newton-Raphson algorithm, which is a well-known method for finding the roots of a function. The critical point of a function is the point at which the function has a local maximum or minimum. The Newton-Raphson algorithm is a method for finding the roots of a function, and it is used here to find the critical point of a function. The method is described in detail in the following sections.

